

RBL. 6.30

A. KIVI
SEITSE
VENDA

ALEKSIS KIVI

SEITSE
VENDA

A. Kivi.

ALEKSIS KIVI

SEITSE VENDÄ

ROMAAN

EESTI RIIGLIK KIRJASTUS

TALLINN

1 9 5 5

Originaali tiitel:

Aleksis Kivi
SEITSEMÄN VELJESTÄ
Kootut teokset I

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Helsinki 1926—1927

Tõlkinud F. Tuglas

A. Gallén-Kallela illustratsioonid

ESIMENE PEATÜKK

ukola talu, Lõuna-Hämemaal, seisab ühe mäe põhjapoolisel rinnakul, Toukola küla lähedal. Selle ligem ümbrus on kivine nõmm, kuid allpool algavad põldud, kus, enne kui talu lohakile jäi, lainetas terarohke vili. Põl-

dude all on ristikuääreline müit, mida löikab vingerdav oja; ja rikkalikult andis see heina, enne kui sai küla karjamaaks. Muidu on talul avaraid metsi, soid ja tagamaid, mis olid talu esimese rajaja hoolitsemise kaudu selle osaks langenud juba endistel aegadel, suutel maajagamisel. Hoolitsedes rohkem järeltulijate kasu kui oma heaolu eest, võttis siis Jukola peremäes oma osaks tulest põletatud metsa ning sai sel teel seitse korda enam kui ta

naabrid. Kuid kõik tulekahju jäljed olid juba ammu talu piiridest kadunud ja paks mets asemele kasvanud. — Ja see on nende seitsme venna kodu, kelle elujuhtumustest tahan nüüd jutustada.

Vennaste nimed vanemast nooremani on: Juhani, Tuomas, Aapo, Simeoni, Timo, Lauri ja Eero. Neist on Tuomas ja Aapo kaksikud ning samuti Timo ja Lauri. Vanema venna Juhani iga on kakskümmend ja viis aastat, aga Eero, kõige noorem, on vaevalt kaheksateist päikese ringkäiku näinud. Keha on neil tugev ja õlgadest tüse, pikkus parajalt suur, välja arvatud Eerol, kes on veel väga lühike. Pikem neist kõigist on Aapo, kuigi sugugi mitte kõige turjakam. See viimane eesõigus ja au on Tuoma päralt, kes on õlgade laiuselt otse kuulus. Isärasus, mis neile kõigile ühiselt omane, on nende ruske nahk ja kanged kanepikarva juuksed, mille karedus on eriti Juhani silmatorkav.

Nende isa, kes oli vali ja kirglik jahimees, tabas paremas elueas äkki surm, kui ta vihase karuga võitles. Mõlemad, nii metsaott kui mees, leiti siis surnuina, lamamas teineteise kõrval verisel maal. Kurjal kombel oli mees haavatud, kuid ka kiskja kurk ja külg nähti olevat pussiga lõhutud ning rind valusa pussikuuliga läbistatud. Nii lõpetas oma päevad tugev mees, kes oli enam kui viiskümmend karu surmanud. — Aga oma jahiretkede pärast jättis ta tööd ja toimetused talus hooletusse, mis ilma peremehe juhatuseta pikkamisi lohakile läks. Ei kõlvanud ka ta pojad kündma ega külvama, sest nemadki olid isalt pärinud sama põleva kire metsloomade püüdmise vastu. Nad asetasid lõksusid, raudu, silmuseid ja tegid tedraedu lindude ning jäneste hukatuseks. Nii kulutasid nad poisikesepõlve aja, kuni hakkasid tulelukupüssi tarvitama ja usaldasid karule laanes läheneda.

Ema püüdis neid küll noomimise ja nuhtlusega tööle ning virkusele sundida, kuid nende kangekaelsus oli kõigile neile katseile paindumatuks takistuseks. Ta oli muidu tubli naine; oli tuntud ta õige ja otsekohene, vahest pisut järsk iseloom. Tubli mees oli ka ta vend, poiste mõnus onu, kes oli noorpõlves vahva meremehena kaugetel meredel purjetanud, mõndagi rahvast ning linna näinud; kuid viimaks kaotas ta silmanägemise, jäädes kottpimedaks, ja kulutas Jukola talus oma elu pimedaid päevi. Voolides käsikaudu kulpe, lusikaid, kirvevarsi, kurikaid ja muid majariistu, vestis ta siis õepoegadele

ühtki muinasjutte ja imelugusid nii omalt maalt kui võõrastest riikidest; jutustas ka piibli imetegudest ning sündmustest. Neid lugusid kuulasid poisid sügava hardusega ja panid kindlalt meelde tallele. Kuid sama heameelega ei kuulanud nad paraku ema käskusid ja manitsusi, vaid olid hoopis tuimade kõrva-dega, hoolimata nii mõnestki keretäiest. Sauna lähenemist aimates pani vennakari tihtipeale putku, tehes sellega nii emale kui teistele muret ja meelepaha ning ainult halvendades oma asja.

Olgu siin jutustatud üks juhtumus vennaste lapsepõlvest. Nad teadsid kodutalu rehe all olevat kanapesa, mille omanik oli keegi eit, keda kutsuti «Männiku-mooriks», sest ta väike onn seisis männitukas Jukola lähedal. Kord tärkasid küpsetatud munad vennaste meelde ja nad otsustasid lõpuks pesa paljaks teha ning metsa minna oma saaki maitsuma. Nad täitsid ka oma kavatsuse, tühjendasid pesa ja läksid üksmeelselt metsa, kuus venda; Eero keerles siis veel ema jalge ümber. Ja kui nad pimedas kuusikus ühe suliseva oja juurde jõudsid, tegid nad

tule kaldale, mässisid munad räbalaisse, kastsid vette ning panid kihisevasse tuhka küpsema. Ja kui maiusroog lõpuks küps oli, sõid nad maitstva suutäie ning astusid siis rahul olles jälle kodu poole. Aga kodumäel ootas neid tulispask, sest nende tegu oli juba avalikuks tulnud. Männiku-moor kriiskas ja räuskas ning ema ruttas vennastele vastu vihase pilguga, käes vihisev roosk. Kuid poisid ei tahtnudki sellele tuulispeale läheneda, vaid pöördusid ümber ja põgenesid jällegi metsade varju, hoolimata ema hüüetest.

Kulus nüüd päev, kulus teinegi, kuid põgenejad ei ilmunud, ja nende viibimine tegi lõpuks ema üpris rahutuks ning ta viha muutus peatselt mureks ja kahetsuspisaraiks. Ta läks neid otsima, otsis metsad risti-rästi läbi, kuid ei leidnud lapsi. Lugu võttis järjest koledama kuju ja sundis lõpuks kroonumehi asjasse segama. Saadeti sõna jahikupjale, kes viivitamata kogu Toukola küla ja selle ümbruskonna kokku kutsus. Ja nüüd läks salk nii noori kui vanu, nii naisi kui mehi jahikupja juhatusel pikas rivis otsima mööda metsi. Esimesel päeval otsisid nad lähemas ümbruses, kuid ilma oodatud tagajärjeta; teisel päeval siirdusid nad kaugemale, ja kui nad kõrgele mäele astusid, nägid nad eemal ühe soo rannalt sinist suitsusammast õhku ker- kivat. Täpipealt määrasid nad kindlaks sihi, kust suits tõusis, ja selle poole jätkasid nad jälle oma teekonda. Lähemale jõn- des kuulsid nad viimaks häält, mis järgmisel kombel laulis:

Elati ju ennegi,
Kui oja taga oldi;
Ojapuid põletati
Ja ojast õlut joodi.

Laulu kuuldes rõõmustas Jukola perenaine väga, sest ta tun- dis ära oma poja Juhani hääle. Ja mets rōkkas tihti süsi- püssi paukumisest, mille kõige järgi nüüd otsijad kindlasti märkasid, et lähenevad põgenejate leerile. Siis andis jahikubjas käsu poisid ümber piirata ja neile vaikselt läheneda, kuid ometi teatud kaugusel nende laagri ees peatuda.

Sündis nii, nagu ta käskis. Ja kui salk oli vennaksed igalt poolt ümber piiranud ja neile umbes viiekümne sammu peale lähenenud, siis peatus ta; ning nüüd avanes järgmine pilt: kivi kõrvale oli kuuseokstest ehitatud väike onn, mille künnisel lamas Juhani sammalasemel, üles pilvedesse vahtides ja laul- des. Kaks-kolm silda onnist eemal loomas rõõmus tuli ja selle

sütel küpsetas Simeoni paelaga püütud tetre lõunaks. Nõgiste nägudega Aapo ja Timo — sest nad olid äsja tonti mänginud — küpsetasid naereid kuumas tuhas. Lauri istus vaikselt väi- kese savinagu ääres ning voolis savikikkaid, härgi ja toredaid varasid; ning tal oli neid juba terve rida sammaldunud palgi küljel kuivamas. Aga Tuomas paugutas süsipüssi: sülitas vahust sülg maalkivile, pani sinna tulise sõe, ja selle peale virutas ta kõigest jõust teise kivi, ning kārakas, tihti niisama kõva kui harilik püssipauk, kajas ümberringi ja nõgine suits keerles kivide vahelt õhku.

Juhani. Elati ju ennegi,

Kui oja taga oldi...

Kuid pagan meid siin ometi lõpuks pärib. See on selge kui päev, te saarmapojad.

Aapo. Seda ütlesin ma kohe, kui hundipassi võtsime. Oh meid hulle! Sissid ja mustlased rähmaku nõnda lageda taeva all.

Timo. Jumala taevast on see ometi.

Aapo. Elada siin ühes huntide ja karudega!

Tuomas. Ning ühes jumalaga.

Juhani. Tõsi, Tuomas! Jumala ja tema inglitega. Ah, kui võiksime nüüd oma õndsas hinge ja ihu silmadega vaadata, siis näeksime selgesti, kuis terve salk tiivulisi kaitseingleid on meid ümber piiranud ning kuis jumal ise kui armas isa halli taadi kujul otse meie keskel istub.

Simeoni. Kuid mis mõtleb nüüd meie vaene ema?

Tuomas. Ta tahaks meid praelihaks kloppida, kui ainult ta küünte vahele satuksime.

Juhani. Oi, poisu, saaksime sauna!

Tuomas. Sauna mis sauna!

Juhani. Tuld tuiskava sauna! Jah, küllap sa seda tead.

Aapo. Lõpuks peame selle ometi saama.

Simeoni. Muidugi teada. Sellepärast oleks parem minna seda sauna vastu võtma ja kord neist koerapäevist pääseda.

Juhani. Ega koer lähegi just vabatahtlikult peksupaika, vennas.

Aapo. Mis sa lobad, poiss? Talv läheneb ja meile pole sündides kasukat õlale antud.

Simeoni. Ei siis muud kui aga marss! kodu poole, et saada peksa, ja põhjusega küll, põhjusega küll.

Juhani. Puhaku, vennad, puhaku veel mõni päev meie sel- jad. Ega meie tea, mis pääsetee jumal meile veel paari-kolme

päeva jooksul leiab. Jah, siin, siin uperdagem veel: siin meie päevad, selle kännutule ümber, ja ööd oksaonnis põõnates, reas nagu emise põrsad pahnas. — Aga mis ütled sina, Lauri-poju, seal saviangus? Mis? Kas läheme kukusti peksusauna?

Lauri. Oleme pealegi veel siin.

Juhani. Seda pean minagi paremaks. Just nii! — Kuid on aga sul seal laialt karja.

Tuomas. On sel poisil nii karja kui ka sulgloomi.

Juhani. Vägev rodu. Sinust saaks päris kukepillimeister.

Tuomas. Otse vaabameister.

Juhani. Suurepärase vaabameister. — Mis harjuka puppe nüüd jälle su küünite vahel valmib?

Lauri. See on ainult sihuke väike mehikene.

Juhani. Vaata toda jõnglast!

Tuomas. Teeb poegi kui mees.

Juhani. Poisse kui tõrvaskännu otsi; ja toidab nii pojad kui karja nagu mees. — Kuid vennad, vennad, rutake lõunalauga, sest mu kere hakkab juba korisema. Pane tuhka, pane tulist tuhka seal tolle naeri küpsevale küljele. — Kelle kord on nüüd naerivargile minna?

Simeoni. Eks ole nüüd minu kord jälle patutööle minna.

Juhani. Hinge seeshoidmiseks peame praegu pisut võõra omast näpistama. Kui see on patt, siis on see üks väiksemaist, mis selles kurjas maailmas tehakse. Ja vaata, kui ma suren ilma muu märkuseta oma paturaamatus, egas siis too väike varesejalg mind just takista pisut paremasse kohta pääsemast. Tollest päris pulmasaalist trääsitakse mind peatselt välja, seda usun ma küll, kuid ikkagi antakse seal poisile mõni uksehoidja koht, ning seegi oleks juba hirmus lõbus asi. — Jah, uskugem seda ja võtkem muretult, mis igakord meie pugusse mahub.

Aapo. Kuid ometi näib mulle parem, kui Kuokkala naerimaa rahule jätame ja enesele teise otsime. Igapäevane vähene mine sunnib omanikku peagi oma maad ööd ja päevad valvama.

Jahikubjas. Selle pärast ei mingit muret enam, pojakesed, ei mingit. Nonoh, miks te nõnda ehmatate? Vaadake, kaitseinglite salk on teid üpris nobedasti ümber piiranud.

Nõnda kõneles kubjas vennastele, kes hirmsa ehmatusega üles kargasid ja igaüks isesihis jooksmas pistis, kuid peagi kohkunult nägid, et tee on igalt poolt suletud. Siis lausus jälle

kubjas: «Mõrras olete, sulid, ilusti mõrras, kust te ei pääse, enne kui teid on mälestuseks veidi nahutatud, pisikeseks mälestuseks teile selle eest, mis jalavaeva olete meile teinud, sulid. Tulge siia, eit, oma kasekimbuga, ja andke neile õige helde laega. Ja kui peaks vastuajamist olema, siis on teil siin abinõud küllalt.» Järgnes nüüd nuhtlus ema käest, mehest meheni, läbi kogu poisiparve; ja suur oli kisa Kuokkala laanes. Ägedalt tarvitas eit vitsa, kuid jahikubjas kimmitas ometi, et nad veel liiga kerge sauna said.

Aga kui see viimane toime oli tehtud, läksid nad igaüks koju, nii ka ema oma poegadele. Kogu tee kärkis ja tõreles ta põgenejatega; ega kojugi jõudes lõppenud veel torm. Veel poegadele õhtusööki lauale tõstes pragas eit, neid uue peksusaunaga ähvardades. Kuid nähes, mihukese nälja-aplusega nad hambad leivasse ja silku löid, pööras ta oma näo neist ja pühkis salaja pisara ruskelt, karedalt põselt.

Nii lõppes poiste paguteekond. Ja see oli juhtumus nende lapsepõlve aegadelt, kuhu oma jutustusest põikasin.

Vennaste paremate lõbude hulka käis ka kettaheitmine, millest mängu nad veel meheeaski armastasid harrastada. Jagatuna kahte salka võitlesid nad ägedalt, sest kumbki pool püüdis määritatud eesmärgi poole. Kõva oli siis kisa, jooksi ja hüüatus, ning jõena voolas siis higi nende nägudelt. Vuhinal lendas ketas mööda teed ja viskus tihti kaikkalt mehele vastu nagu, nii et kui nad mängult tagasi tulid, oli ühe või teise otsaotsine varustatud tüseda sarvega või põsk paistetunud nagu salapäts. Nõnda kuluisid nende nooruspäevad: suvel metsades või maanteel ketast heites, talvel kodus ahju peal higistavas kuumuses.

Kuid märkasid poisidki aegade muutumist. Sündis asju, mis sundisid neid enam kui enne homsele päevale mõtlema ja endisi elukombeid pisut muutma. — Nende ema oli surnud, ja nüüd pidi üks neist peremeheks hakkama, takistama talu päriselt alla käimast ja hoolitsema kroonumaksu tasumise eest, mis Jukola avarate maade ning metsade kohta polnud küll suur. Kuid askeldusi ja tegemist oli lohakil talus igatahes. Sellele kõigele harjaka peale tuli veel see, et kihelkonna uus praost oli igas ametitalituses kohutavalt vali mees. Eriti oli ta armutu laiskadelo lugejatele, tarvitades nende vastu kõiki abinõusid, ka jalgpall-nuhtlust. Nii oli ta Jukolagi poegadesse löönud oma terava pilgu. Päris kohtumehe kaudu oli ta neile valju käsu andnud,

et nad rutem kui muidu kõstri juurde kirjaõppusele ilmuksid. — Istudes ühel sügissuve õhtul kodu avaras toas ja mõtiskledes neid asju, pajatasid vennaksed omavahel järgmisel viisil.

Aapo. Ma ütlen: see pöörane elu ei lähe enam, vaid selle lõpp on kord hävitus ja hukatus. Vennad! teised kombad ja toimetused, kui me õnne ning rahu soovime.

Juhani. Kõneled õieti, seda ei või salata.

Simeoni. Jumal paraku! meeletu ja metsik on meie elu olnud tänase päevani.

Timo. Kuid on ju ses elus üks elu ja maailmas üks maailm. Küll see kõlbab, kui aga sinnapoole läheb. Ohhoo!

Juhani. Liiga pööraselt või, õigemini öeldud, liiga hoolimatult oleme elanud, seda ei või salata. Pidage siiski meeles: «Noorus ja nõrkus, vanadus ja tarkus».

Aapo. Kuid on juba aeg targemaks saada, on aeg kõik ihad ja himud mõistuse ikkesse panna ja kõigepealt seda teha, millest on kasu, ega mitte seda, mis magusamalt maitseb. Nüüd viibimata meie talu jälle väärilisse korda seadma!

Juhani. Õieti öeldud! Kõigepealt läki kui sitikad sõnniku kallale ja hommikust õhtuni paukugu Jukola nurkades sõnnikuhagude raiumise pakk; kari, tore kari andku lobi omalt poolt lisaks; ning tõusku meie taras sõnnikuvirnad, kõrged kui kuningalossi kuldsed müürid. Nõnda tuleb meil teha. Tuleval esmaspäeval hakkame peale, ja põhjalikult.

Aapo. Miks mitte juba homme?

Juhani. Alles tuleval esmaspäeval. Ei tee viga, kui asja küpsemalt kaaluda. Nii olgu see öeldud: tuleval esmaspäeval.

Aapo. Kuid üks asi on meil kohe otsustada. Lugu on järgmine. Kui soovime majapidamisse korda ja kindlust, siis olgu üks eesseisja ning peremees. Me teame, see õigus ja kohus kuulub Juhani, nii esisünni kui ka ema määruse järgi.

Juhani. Jah, seesinane õigus, voli ning võim on minu päralt!

Aapo. Kuid vaata, et sa seda leplikult ja üldiseks kasuks tarvitad.

Juhani. Tahan katsuda, mis võin. Kui te aga ilma võmmi ja piitsata kuulaksite! Kuid tahan katsuda, mis võin.

Aapo. Piitsata?

Juhani. Kui nii tarvis tuleb, pane tähele.

Tuomas. Kõnele oma koertele piitsast.

Timo. Ei pehmita sina minu kroonukohta piitsaga, ei üalgi;

tekku seda seaduse ja kohtu nuut, kui mu selg asja pärast sügeleb.

Juhani. Miks haarate kinni lõdvast sõnast? On ju siin meie õnnemaa, kui ainult leplik meel valitseb ja sarvi kokku ei aeta.

Timo. Määratagu siiski punktipealt meie omavahelised suhted.

Aapo. Ja kuuldagu igaühe arvamist.

Juhani. Mis ütled sina, Lauri, kes ikka vähese jutuga?

Lauri. Ütleksin minagi midagi. Kolime metsa ja jätame kuu pagan selle maailma käre.

Juhani. Häh?

Aapo. Poiss sonib jälle.

Juhani. Et koliksime metsa? Mihuke hullus!

Aapo. Ära pane tähele. — Vaata, nii olen mõelnud. Sinul, Juhani, on kõigepealt õigus peremeheks hakata, kui nii tahad.

Juhani. Ja mina kui tahan.

Aapo. Meie teised, nii kaua kui viibime kodu armsates kolgastes ja oleme vallalised mehed, teeme talu tööd, sööme talu toitu ning saame talust riided. Iga kuu esimene esmaspäev, välja arvatud külvi- ja lõikuseajad, olgu alati meie oma päev, kuid olgu meile ka siis talust roog. Iga aasta andku talu meile tänuhele pool tündrit kaeru külviks, ja iga aasta olgu meil õigus alemaa peale, mis vähemalt kolm tündriala suur. Nii on mu mõtted kodu ja poissmehepõlve seisukohalt. Kuid mina tean, et ükski meist heameelega Jukola armsatelt väljadelt ei lahku, ega sunni meid selleks ka koha kitsus, vaid seitsmele vennale on ruumi neil mail. Kuid see, kes ajapiku tunneks isu enesele oma maja ja perekonda asutada ning ometi ei taha seaduse teel ega maamõõtja kuludega talumaid poolitama hakata, kas poleks ta rahul järgmise ettepanekuga? Ta saab talust tüki maad, kuhu ehitab hooned ja teeb põllud sinna ümber. Saab ta oma osaks ka mõne niidusiilu, ja olgu tal voli enesele metsast unt heinamaad lisaks rookida, nii et võib pidada paar hobust ja neli-viis sarvlooma. Ja ilma mingi maksuta ning teopäevata harigu ta oma kohta ja tarvitagu selle saadusi, nii tema kui ta lapsedki, elutsedes rahulikult omal krundil. — Nii olen mina mõelnud. Mis ütlete selle kohta?

Juhani. Kaunis mõistlikult mõeldud. Võtame kaalumisele need parakrahvid.

Lauri. Kuid teisiti oleks veelgi mõistlikumalt tehtud.

Lähme metsade põue ja müüme ära selle armetu Jukola, või anname ta Rajaportti nahaparkijale rendile. Ta on meile selle kauba kohta oma soovi avaldanud; kuid vähemalt kümneks aastaks tahab ta talu enda kätte. Teeme nii, nagu ütlesin, ja lähme oma hobuse, koerte ja püssidega järsu Impivaara mäe alla. Seal ehitame enestele rõõmsa onni rõõmsale, päevapoolsele nurmele, ja püüdes seal salude saaki, elame rahus eemal maailmakärast ning tigatedest inimestest. — Nii olen omaette mõlgutanud ööd ja päevad, aastate viisi.

Juhani. Kas on vanapagan su pea segi ajanud, poiss?

Eero. Kui mitte vanapagan, siis muruude tütar.

Lauri. Nii mõtlen ja nõnda kord teen. Seal alles elaksime härra elu, püüdes linde, oravaid, jäneseid, rebaseid, hunte, mäkri ja sasikarvaseid karusid.

Juhani. No tohoo tont! Lase aga tulla terve Noa laeva täis, hiirest hirveni.

Eero. See on alles plaan: öelda hüvasti soolale ja leivale ning imeda verd, parkida liha nagu sääsed ning Lapi nõiad. Ja kas sööksime isegi rebast ja hunti Impivaara koobastes, nagu karvased mäekollid?

Lauri. Rebastest ja huntidest saame nahku, nahkadest raha, rahaga soola ning leiba.

Eero. Nahkadest saame rõivaid, aga liha, verine, aurav liha olgu meie ainus toit; soola ja leiba ei vaja pädikud ning paa-vianid metsas.

Lauri. Nii mõtlen ja nõnda kord teen.

Timo. Võtame asja põhjalikult kaalumise alla. Miks ei võiks me metsaski soola ja leiba närida? Miks mitte? Aga Eero on irvhammas, ikka meie teel ees, ikka pikaks kännuks meie kütismaal. Kes võib metsaelanikku keelda aeg-ajalt ka külanurkadele lähenemast, aeg-ajalt, ikka kui tarvidus nõuab? Või kas põrutad mulle siis puuga pähe, Eero?

Eero. Ei, mu vend, vaid koguni «soolagi saad, kui marju tood». — Kolige, poisid, kolige, mina ei keela, vaid tulen veel küüditamagi, viin teid siit otse hunditraaviga.

Juhani. Kuid peatselt küüditavad neid sealt metshaldjad tagasi, olen selles kindel.

Lauri. «Ja teine kord kui tuled sa, on kodukünnis kõrgena», ma tean seda, ja ära arva, et veel su uksele koputan, kui kord selle juba maha jätsin. — Esimesel leheküljel, päeval lähen.

Timo. Võib-olla tulen mina kaasa.

Lauri. Mina ei keela ega käsi; tee, kuidas su süda paremaks peab. — Mina kolin esimesel mail Impivaara raiesmaale. Kui väike, see hurtsik valmis saab, elan seal vanaisa sammaldunud süsiõnnis. No siis, kui oma päevatöö olen teinud, siis alles puhkan rahumajas, kuulates, kuidas karu metsas möriseb ja teiler Sompio soos kudrutab.

Timo. Mina tulen, Lauri; olgu see öeldud, Lauri.

Tuomas. Kui siin ajad ei parane, siis järgnen minagi teile.

Juhani. Isegi Tuomas! Ka sina lähleksid?

Tuomas. Kui ajad ei parane.

Lauri. Mina lähen esimesel mail, tulgu ka Jukola talus mõlised magusa leiva päevad tahes.

Timo. Sina ja mina, me kahekesi, me läheme siit Sompio soole kui kevadised kured; ja õhk ning tuuled helisevad!

Juhani. Oi-oi-oi! Kuid vaata, kui õieti tõtt tunnistan, siis on Lauri plaanil sisemist tõmbejõudu. Mets meelitab. Oh pagan! tundub, nagu näeksin selle metsa taga taeva imeilusat laotust.

Aapo. Te pöörased, mis te mõtlete? — Minna metsal! Misjooks? On ju meil talu ja hooned, katus kuldne pea kohal!

Juhani. Tõsi, meil on talu, mille küljes me küünte ja hammastega kinni ripume, nii kaua kui see vähegi leiva järgi lõhnab. Kuid vaata, kui sant õnn siin nüüd kõik uperkuuti pööraks, meie kõige paremate kavatsuste kiuste, siis olgu mets mu tagatalu, kuhu peagi siit punun, kui viimased terad kolus kähisevad! — Nõnda siis, haarame nüüd majapidamishooltest ja tüüdest hirmsa hooga kinni; ning võtame jällegi esile asja, mis siin õieti oligi küsimuses. — Minu rumala peakolu järgi on Aapo asja üldiselt õige mõistlikult kaalunud; ja kõik läheb hästi, kui me igaüks omalt poolt üksmeelest ning leplikkusest kinni peame. Kuid vaata, kui me tüli otsime, siis leiame kukla-harjaste püstitamiseks ikka põhjust.

Simeoni. Kus ei leiaks me seda, nii kaua kui too vana Aadam meil siin luu ja naha vahel kõditab ning kratsib?

Timo. Vana Aadamat olen mõelnud ikka vanaks tõsiseks taadliks viltkübara, musta saterkuue, põlvpükste ja punase vestiga, mis ulatub allapoole mehe naba. Säärasena sammub ta mõtiskledes ja ajab härjapaari ees.

Simeoni. Vana Aadama all mõeldakse patu juurt, päris-pattu.

Timo. Mina tean, et ta on pärispatu tundemärk ja võrdkuju, see sarviline saatan põrgust, kuid säärase isandana, nagu ütlesin, astub ta mu ees, ajades härjapaari. Selle vastu ei või ma midagi.

Juhani. See usu parakrahv jäägu kõrvale, ja püsige asja juures. — Aapo, mis meie kahe popsikoha, Vuohenkalma ja Kekkuriga, ette võtta?

Aapo. Peab meeles hoidma, et nende mõlemate pidajad kord oma krundi metsikust, tühjast laanest üles harisid, ja neid ei aeta nende maalapilt ära — mis olekski ülekohus —, senikaua kui neil jõudu on oma põldu korras hoida, ning ka siis määrab seadus neile talust mingi vanadustoetuse. Nii on sellega lugu. — Kuid vaatame nüüd üht teist asjaolu, mis minu arvates on küllalt keeruline. Sest see on meie kõige tähtsam samm, see kas ajab pea enneaegselt halliks või teeb meie elust kauni suvepäeva ning lõpetab ta õhtu kuldse ehaga. Ja sind, Juhani, puudutab see nüüd kõigepealt. Pane siis tähele, mis ma ütlen: perenaiseta majapidamine on poolik ja lonkav; talu ilma aida- teel astuva perenaiseta...

Timo. On nagu hundipesa ilma emahundita või nagu saabas ilma teise saapata; tõesti, see lonkab, nagu ütles Aapo.

Aapo. Talu ilma aidateel astuva perenaiseta on nagu pilvine päev ja selle perelaua otsas asub igavus kui kustuv sügisõhtu. Aga hea perenaine on maja hele päike, mis valgustab ja soojendab. — Vaata: esimesena jätab ta hommikul voodi maha, kastab taina, tõstab mehele eine lauale ja paneb talle moonna metsa kaasa ning siis ruttab ta tarasse oma kirjut karja lüpsma, kibu pihus. Nüüd sõtkub ta tainast, aspeldab ja raspeldab; nüüd on ta laua ääres, nüüd müttab ta seal pärapiingi otsas pihkudega leiba, ja nüüd kohendab ta tuisuna ahju, mis oma hõõguvast lõustast tuld ning suitsu välja purskab. Nüüd, kui leib kerkib, einetab ta viimaks isegi, laps rinna otsas, sööb kiilu leiba, küpsetatud silgu ja rüütab kinnust haput piima peale. Kuid ei ta unusta krantsigi, maja truud vahti trepil, ega kassi, kes unisena ahju pealt piilub. — Ja nüüd aspeldab ja raspeldab, pöörleb ning piirleb ta jälle, sõtkub mõhes veel teiseigi taina tõusma, paneb selle ahju ja küpsetab, ning ojana voolab higi ta otsaesiselt. Kuid vaata: päikese laskudes on tal leivad lae all, varras varda kõrval täis laotud leibu, kust värsket hõngu alla hoovab. Ja siis, kui mehed metsast tulevad, ootab neid aurav õhturoog pestud laual. Kuid kus on perenaine

see? Seal õues lüpsab ta jälle oma kõverasarviseid elajaid ja liibu kohal õõtsub kihisev, vahune hari. — Nii ta aspeldab ja raspeldab, nii ta pöörleb ja piirleb; ja alles siis, kui teised juba kõige sügavamas unes põrised, vajub ta voodi, palvetõnnaid huulil. Kuid ta töö ning toimetus pole veelgi otsas. Hädaldamata tõuseb ta öö jooksul oma asemelt iga tunni, iga silmapilgu järel, tõuseb oma lapsukest äitama, kes seal kätkis nutta häälitseb. — Niisugune on, vennad, üks hea perenaine.

Juhani. Hästi öeldud, Aapo, ja ma mõistan su kõne otsatart. See püüab mind nimelt naisevõtmisele meelitada. Jah, ma mõistan. Naine, ütled sina, on tarviline riist majapidamises. Tõsi! Kuid ole mureta. Su soov läheb arvátavasti peagi täide. Noh, ja! Ma tunnistan, et mu mõte täie tõega on hakanud tujukusse, kellest loodan saavat naise, ning hea naise, kui minul vanad märgid ei peta. — Jah, vennad, nüüd algavad meil teised päevad ja teised tembud, ning kanda võetav pere- mehekohus koormab mind rängalt. Peremehe, peremehe olgu meil siin hirmus koorem, ja suur on kord mu vastutuse andmine viimisel kohtupäeval. Minu vastutada olete nüüd kõik üheskoos, pidage seda meeles.

Tuomas. Sinu? Mispärast?

Juhani. Mina olen teie peremees; minu pöidlaotsast imetake kord teie pärast verd.

Tuomas. Ise vastutan ma nii oma ihu kui hinge eest.

Timo. Ise minagi vastutan; ehel!

Aapo. Veli Juhani, pane tähele, et sääraseid laused paha verd sünnitavad.

Juhani. Ma ei mõelnud paha verd, niisama vähe kui paha liha, kuid nagu tõrv, nagu takjad kuumal suvel hakkate te vihaselt asjatust, tühjast sõnast kinni, kuigi mu südant põhjani tunnete. Ma pean kurvastama!

Aapo. Jätame selle, ja ütle meile nüüd, kui võid, kes on see tüdruk, kes on su südame enese poole tõmmanud.

Juhani. Tahan seda põiklemata öelda. Plika, keda armetul kumbel armastan, on Männiku-moori Venla.

Aapo. Hm.

Juhani. Mis sa ütlesid?

Aapo. Hm, ütlesin mina ainult.

Tuomas. See on üks piinlik lugu.

Simeoni. Venla. Vaata, vaata! Kuid sündigu kõik taeva- ta tahtmise järgi.

Aapo. Hm, või Venla!

Juhani. Mis te urisete? Kuid, ah! ma aiman midagi; ja hoidku meid jumala poeg! Mis? Oelge suu puhtaks!

Aapo. Kuule: juba aastate kaupa on mu mõtted kõvasti selle tüdruku küljes kinni olnud.

Simeoni. Kui looja ta minule on määranud, miks peaksin siis muretsema?

Eero. Ole mureta. Sulle on ta määratud ja mina tema võtan.

Juhani. Mis ütleb Tuomas?

Tuomas. See on piinlik asi; tüdruk meeldib mulle väga, seda pean tunnistama.

Juhani. Või nii, või nii. Hüva! Aga Timo?

Timo. Mina tunnistan sedasama.

Juhani. «Issanda poeg ja Kaitaranna Kusta!» Kuid Eero?

Eero. Tunnistan otsekoheselt sedasama, ikka otsekoheselt sedasama.

Juhani. Hea, väga hea! Haha! — Ja Timo nüisama, Timo nüisama!

Timo. Tüdruk on mulle üpris armas, seda tunnistan. Tõsi küll, ta peksis mind kord hullul kombel, lahmis mind lapsukest siis tublisti, ja seda leili ma juba mäletan; nonoh!

Juhani. Vait, vait! sest nüüd on küsimus sellest, kas sa teda armastad.

Timo. Jaa-a, jaa-a, seda teen, ja kõvasti, kui ta nimelt mind vastu armastab.

Juhani. Nii, nii! Astud siis sinagi mu teele ette?

Timo. Mitte sugugi, mitte sugugi, kui sa tõesti oma meelt ei suuda taltsutada, meelt ja keelt. Pean ometi tollest plika-klutist palju ja tahan ka kõigest oma jõust püüda, et ta mu naiseks saaks.

Juhani. Hüva, hüva! Kuid mis ütleb Lauri?

Lauri. Mis on minul tüdrukuga tegemist?

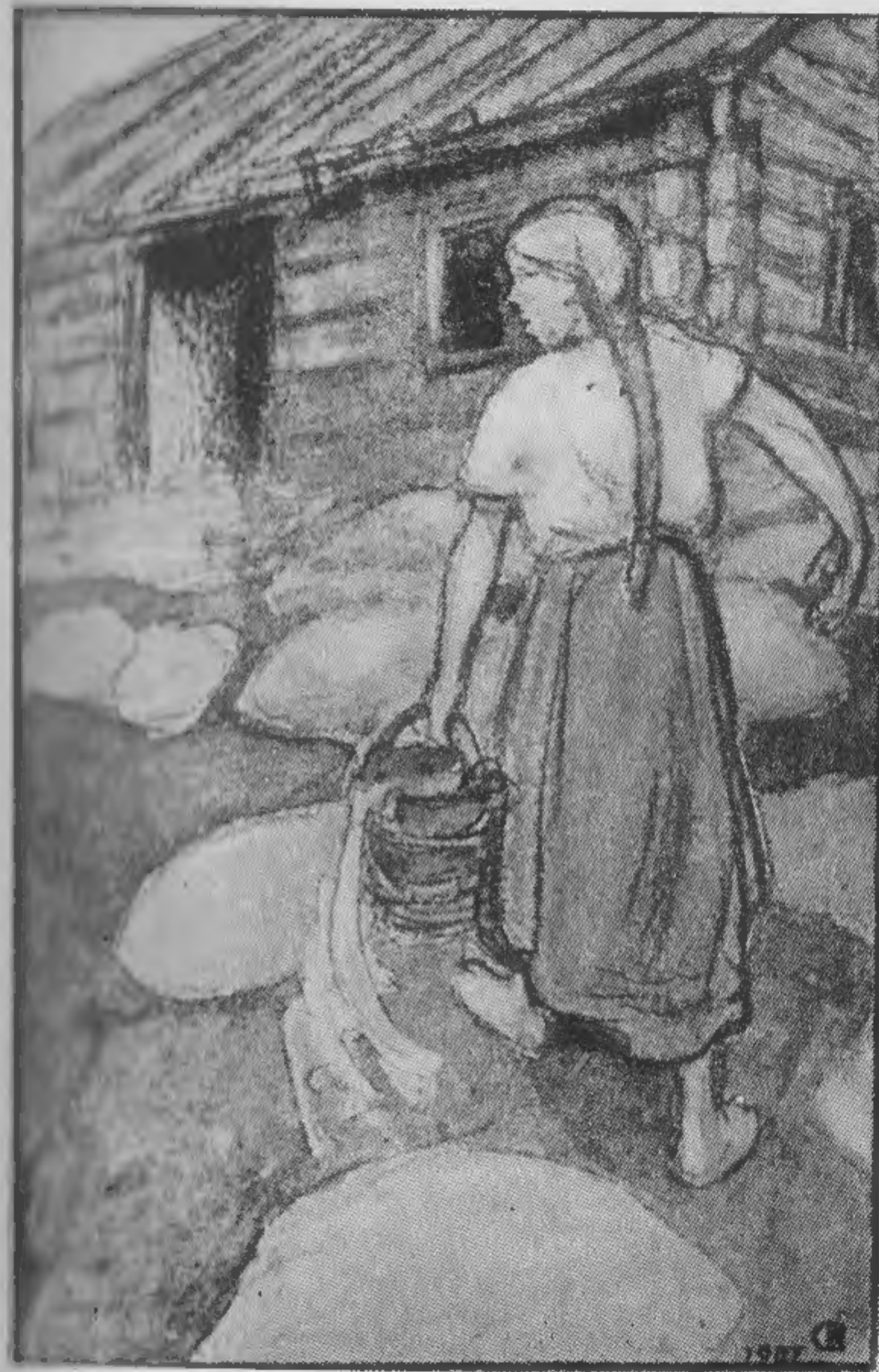
Juhani. Kelle poole siis kaldud?

Lauri. Ei sega asjasse, ei sellelt ega teiselt poolt.

Juhani. No sellest tuleb alles supp.

Lauri. Millesse mina oma lusikat ei pista.

Juhani. Nõnda siis kõik peale Lauri. Poisid, poisid, Jukola vennaskond ja mu suur suguvõsa! Nüüd lüüakse, ja maa ning taevad väriseb! Nüüd, kulla vennad, nuga, kirves või

puuhalg, ja ühe kõigi vastu ning kõik ühe vastu kui seitse
omul! Olgu siis nii! Puuhalg on minu sõjariist; selle oksiku
hantel minna, ja süüdistagu see iseennast, kelle kolp sellest
pluu klub. — Võtke halud, poisid, ja astuge ette, kui teis on
selle viilist vastast.

Eero. Siin seisan sõjariistus, kuigi muist pisut madalam.

Juhani. Sina vurriluu! Aga vaata, ma näen su näol jälle
toda pilkavat, toda salalikku, toda neetud irvitust, ja näib nii,
nagu teeksid sa nalja kogu selle asjaga. Kuid küll ma sind
peetan.

Eero. Mis sa sellest hoolid, kui aga mu halul on tõsi taga!

Juhani. Küll ma sind varsti õpetan. Võtke halud, poisid,
võtke halud!

Eero. Siin olen mina ja siin minu halg, kui nii soovitakse.
Mina ei tahagi viha ja riidu, kuid kui nii soovitakse.

Juhani. Võta halg, Tuomas!

Tuomas. Mine põrgusse oma haluga, hull!

Juhani. Surm ja needus!

Simeoni. Jõle, paganlik ja türgimaaline on seesinane kisa;
kuid ma loobun sest mängust ja jätan oma kosjaasjad issanda
hoole.

Lauri. Loobun ka mina.

Juhani. Seepärast minge kõrvale, minge jalust cest kõr-
vale! — Võta oma halg, Aapo, ning kõmagu Jukola seinad
peetunde lõhkemisest. Tuli ja kuradid!

Aapo. On jõle inimlaps. Ma kohkun, Juhani, kui vaatan
sind su nägu ja näen, kuidas su silmad pöörlevad ja juuksed
eruvad püsti nagu juudihabe.

Juhani. Las seista, las seista; need on just need harilikud
ja õiged jussi-juuksed.

Eero. Ma tahaksin neid pisut sagida.

Juhani. Sina põial! On parem, kui sa ilusti nurgas püsid.
Minel mul on sust hale meel.

Eero. Vii õigel ajal nurka oma kole lõuavärk. Sellest hak-
kab mul hale meel; sest see tudiseb ja vabiseb juba kui sant.

Juhani. Vaata, kuidas see halg tudiseb, vaata.

Aapo. Juhani!

Eero. Löö! Usun, et siit sajab tagasi ja ehk sajab otse
raheteri, suuri kui halgusid. Löö sina!

Juhani. Küllap löön.

Aapo. Sa ei löö, Juhani!

Juhani. Käi hunnikule sina, või võta oma halg ja kaitse ennast, muidu pehmitan su pea. Võta oma halg!

Aapo. Kus on su mõistus?

Juhani. Ses pahkjas halus; vaata, nüüd lausub see oma sõnakese.

Aapo. Oota, vennas, oota, kuni minagi sõjariista kätte kahman. — Vaat nii, siin seisan nüüd, puu kui vorst pihus. Kuid enne veel paar sõna, sina Jukola kristlik vennasalk, ja siis tapleme kui hullud hundid. — Pange tähele: vihavimmas on mees verejanuline kiskja ega mitte inimene; ta on kottpime nägema, mis on õigus ja mõõt; ning kõige vähem võib ta viha võimuses oma armuasju korraldada. Kui nüüd aga ometi mõistuse seisukohalt katsuksime asjaolu vaadelda, mis on sundinud vendi halgusid haarama, siis usun ma, et asjalugu on järgmine. Tüdruk ei või meid kõiki armastada, vaid ainult ühte, kui ta üldse ühestki meist hoolib, kelle seltsis tahaks käsikäes rännata üle elu ohakalise mäe. Mulle näib seepärast kõige parem olevat, et läheme kõik üheskoos ja ühekorraga tema juurde tõsiselt oma asja avaldama, küsides pühalikul meelel ja keelel, kas ta võiks ühele meie hulgast oma südame kinkida. Kui nüüd tüdruk päri on, siis kiitku see, kellele igatsetud loos langeb, oma õnnepäeva, teised aga heitku nurisemata saatusele alla. Kes ilma jääb, see neelaku oma meelehärm põue põhja, lootes, et ta siin maailmas veel temale määratud abikaasa leiab. Kui nii teeme, siis teeme nagu mehed ja õiged vennad. Ja siis astuvad meie isa ja ema äraseletatud hinged välja taeva hõõguvast väravast ja vaatavad sätendava pilve serval seistes meie peale alla ning hüüavad kõrge häälega: «Vaat nii, Juhani, vaat nii, Tuomas ja Aapo, vaat nii, Simeoni, Timo ja Lauri, just nii, mu pisuke Eero! Te olete pojad, kellest meil on hea meel!»

Juhani. Kurat võtku, sa, vennas, kõneled kui taeva ingel, ning ei puudu palju, et mind nutma ei paneks.

Simeoni. Me täname sind, Aapo.

Juhani. Palju tänul Sinna virutan ma oma halu.

Timo. Sinna minagi. Ja see riid lõppes nõnda, nagu ma juba algusest peale tahtsingi.

Simeoni. Aapo peab peeglit meie ees, ja seepärast tänagem teda.

Eero. Teda tänagem, laulgem otse «Simeoni tänulaulu».

Simeoni. Pilkamine, pilkamine ja irvitus jällegi.

Timo. Ära pilka, Eero, jumalasõna, Simeoni tänulaulu.

Eero. Ah, nii noor ja nii paadunud!

Simeoni. Nii noor ja nii paadunud! Eero, Eero! Jah, mind ei lütle ma rohkem, vaid ohkan ainult sinu pärast.

Juhani. Ma ennustan sulle, Eero, et me veel kord või paar sulle oma isa käega peame andma. Sest ema kasvatas sind liiga lollitades.

Simeoni. Me peame teda karistama, niikaua kui ta süda on veel noor ja nõtkes; kuid seda tuleb teha armastava käega ega mitte vihavimmas. Viha karistus ajab kuradid sisse ning mitte välja.

Eero. Säh sulle, ja päris armastava käega.

Simeoni. No näe seda jumalavallatut, kui löi mind!

Eero. Ning vastu koonu. Vähemastki on mu sapp üle keennud.

Juhani. Tule siia, pojuke. Timo, ulata too kepp sealt nurgast.

Simeoni. Vaat nii, Juhani, pea sina teda ilusti põlvil, mina lase tal püksid alla.

Eero. Ärgu pörgu päralt!

Juhani. Asjata sipled sa, klutt.

Simeoni. Ära lase teda lahti.

Juhani. Vaata seda kiisapoega. Kuid ega sa pääse, ei.

Eero. Lööge ainult, te neetud, nii pistan tule nurga alla.

Tein jumala eest tuld ja suitsu, tuld ja suitsu teen!

Juhani. Seda sappi! Või pistad tule nurga alla? Ah seda sappi!

Simeoni. Issand hoidku, seda sappi!

Juhani. Kepp siia, Timo!

Timo. Ei leia ju seda.

Juhani. Sa pimesikk, eks sa näe seda seal nurgas?

Timo. Jah et see või? see kõivune?

Juhani. Seesama just; anna siia.

Simeoni. Löö, kuid mõistlikult ja mitte kõigest jõust.

Juhani. Küll ma tean.

Lauri. Mitte üht hoopki, ütlen, min!

Tuomas. Jätke poiss rahule!

Juhani. Ta vajab pisut hanna alla.

Lauri. Sa ei puuduta teda nüüd sõrmegagi.

Tuomas. Lase poiss lahti! Silmapilk!

Timo. Saagu ta andeks, see Eero-pojuke, saagu seekord niisket veel.

Simeoni. Andeks, andeks, seni kui ohakas ja umbrohi nisu võidavad.

Lauri. Ära puuduta teda.

Aapo. Andke talle andeks; ja nii püüame ta pealaele tuliseid süsi koguda.

Juhani. Mine siis ja täna õnne.

Simeoni. Ning palu jumalat, et ta annaks sulle uue südame, meele ja keele.

Timo. Aga mina lähen magama.

Aapo. Kaalume veel üht punkti.

Timo. Mina lähen magama. Tule ühes, Eero; lähme magama ja unustame selle maailma sipelgapesa, selle jõleda kääpa, mis vihmaga aurab ning suitseb. Tule, Eero!

Juhani. Kuid mis punkt see on, mille lahendust sa tahad?

Aapo. Jumal paraku! lugu on ju nii, et meie ei tunne A-dki, aabitsa esimest tähte, ja ometi on kirjamõistmine kristliku kodaniku tingimatu kohus. Kuid selleks võidakse meid sundida seaduse jõuga, kirikuseaduse jõuga. Ja te teate, mihuke kroonumasin meid ootab ning tahab hammaste vahele tõmmata, kui me viisakalt lugema ei õpi. Jalgpall ju meid ootab, vennad, must jalgpall, mis seal kiriku võõruses põõnab kui must kult, jõllitades süngelt oma ümarate aukudega. Just nende põrgupihtidega on praost meid ähvardanud, ja küllap ta oma ähvarduse täide saadab, kui meie igapäevast usinust ning harjutust ei näe, see on kindel asi.

Juhani. On võimatu lugema õppida.

Aapo. Inimesed on selle kunsti ennegi läbi teinud.

Tuomas. Tulcks selle kallal alles higistada.

Juhani. Ja ähkida. Mul on nii kõva pea!

Aapo. Kuid kõva tahtmine viib mehe ka läbi halli kivi. Hakkame peale, muretseme enesele Hämeenlinnast aabitsad ja lähme köstri juurde kooli, nagu praost on käskinud. Teeme nii, enne kui meid kroonu küüdiga viiakse.

Juhani. Ma kardan, et nii tuleb siin teha, ma kardan. Jumal halastagu meie peale! Kuid jäägu see mõte homseks ja lähme puhkama.

TEINE PEATÜKK

n vaikne mihklikuu hommik. Kaste särab nurmel, udu aelab koltunud lehes-tiku tipul ja hääbub viimaks kõrgusse. Sel hommikul on vennad tõusnud väga sapistena ja vaiksena, näod pesnud, junksed harjanud ning pühapäeva-rõivad selga ajanud. Sest täna on nad otsustanud köstri juurde kooli minna.

Nüüd söövad nad Jukola pika männipuust laua ääres hommikust ja neile näivad maitstvat rusked herned, olgugi et nende näod polnud rõõmsad, vaid paha tuju kibedus paistis nende kulmukarvult; mõte kooliteest, mida mööda nad peatselt peavad astuma, on seda teinud. Kuid pärast söömist ei rutanud nad ometi kohe teele, vaid istusid veel hetkeks puhkama. Vaikides nad istusid, ja mõni neist vahtis murelikult alla põrandale, mõni jälle vaatles oma punakaanelist aabitsat, pööra-

tes selle tugevaid lehti. Toa lõunapoolse akna ääres istub Juhani, vaadates aeg-ajalt üles kivise mäe ja tiheda männiku poole, kust paistis moori onu oma punapiidalise uksega.

Juhani. Venla astub seal mööda jalgrada, ja käbe on ta kõnnak.

Aapo. Ja eile pidid nii ema kui ka tütar Tikkalasse sugulaste poole minema, naereid listima ning palukaid korjama, et olla seal hilissügiseni.

Juhani. Hilissügiseni? See teeb mu üpris rahutuks. Arvata-vasti nad lähevad; kuid Tikkalas on tänavu sulane, kes on priske poiss ja suur sul, ning sinna läheks peatselt meie kõigi lootus. Seepärast oleks kõige parem otsekohe teha see viimane temp, esitada küsimus, see kõigi küsimuste küsimus. Läki siis plikalt pärima, kas tahab ta meel meie poole painduda ning süda süttida.

Tuomas. Seda pean minagi kõige paremaks.

Timo. Niisama mina.

Juhani. Ja-jaa! ega nüüd muud kui kõik kosja ning kõik ühekorraga nagu mehed. Ja-jaa! Issand hoidku meid! Kuid ei aita muu, vaid kosja, kosja! Nüüd oleme paremais rõivais, pestud ja harjatud; kogu meie väljanägemine on ristiinimese moodi: puhas ja otsekui uuesti sündinud. — See teeb mu rahutuks. — Kuid Venla poole! Nüüd on kohane aeg.

Eero. Ja olgu see ka meie õnnepäev.

Juhani. Kelle õnnepäev, kelle? Ahaa! kuis arvad, poiss?

Eero. Kas või meie kõigi.

Juhani. Teisiti öeldes, et ta meie kõigi naiseks tuleks?

Eero. Kas või ka nii.

Juhani. Ära, hull!

Simeoni. Kuidas see, jumala pärast, oleks võimalik?

Eero. Jumala ees pole miski võimatu. Uskugem, lootkem ja armastagem kõik ükemeelselt.

Juhani. Vait, Eero! sest nüüd läheme kosja ja ühes sellega kooli, võörkotid õlal.

Aapo. Kuid et asja korralikult ajada, siis olgu üks meist seal onnis niikui isameheks.

Juhani. See on tähtis punkt. Kuid siia ju oledki selle ameti peale otsekui loodud. Sul on hea anne; su kõne ära tab ikka põues tuld ja välku. Tõesti! sa oled pastoriks sündi-

Aapo. Mis tean mina? ja miks kõneleme annetest? Siin

metan kaovad nad teadmatuse uttu, hääbuvad nagu sulisev ajake liiva.

Juhani. Vali saatust ei lasknud sind kooli.

Aapo. Kust oleks meie talu minu koolitamiseks vara saanud? Pidage meeles: mõnigi moonakott peab kodu ja kooli vahet rändama, enne kui poiss räästooli pääseb. — Kuid peame asja juures, kosjaasja juures. Olgu, nagu tahate. Mina annan teie ühiseks kõnemeheks ja püüan rääkida nagu mõistlik mees.

Juhani. Asume siis teele — Jumala eest! Ei aita muu, kui aga teele täie hooga. Moonakotid jätame välja moori onni ette, ja Lauri, kel pole sel allikal hobusejootmist, hoidku neid sõjale eest. Läki nüüd! Ja astume mõrsjamajja, aabits pilus; see annab meile pisut nagu pidulikkust.

Eero. Eriti kui kukega kaane väljapoole pöörame.

Juhani. Kas jälle? Kuid kukest tuleb meelde see kohutav uni, mis painas mind läinud ööl.

Simeoni. Jutusta seda; ehk on see meile kasulikuks hoia-tuseks.

Juhani. Nägin und, et seal ahju peal oli kanapesa ja selles seitsme muna.

Simeoni. Jakola seitse poega!

Juhani. Kuid üks munadest oli naeruväärt väike.

Simeoni. Eero!

Juhani. Kukk suril!

Simeoni. Meie isal!

Juhani. Kana suril!

Simeoni. Meie emal!

Juhani. Ja siis kohe kogu maailma hiired, rotid ja nirkid peaa kallale. — Mis need loomad peaksid tähendama?

Simeoni. Meie patuseid himusid ning maailma rõõmusid.

Juhani. Küllap vist. — Tulid nirkid, rotid ja hiired ning keerutasid ja veeretasisid, tiksisisid ja täksisisid mune, mis peagi katki läksid, ning sest väikesest munast tõusis väga paha hais.

Simeoni. Pane tähele, Eero.

Juhani. Munad löödi katki ja kohutav hää, nagu paljude kookede kobin, hüüdis nüüd ahju pealt mu kõrva: «Kõik on ära rikunud, ja see ärarikkumine on suur!» Nii hüüti, kuid siis hakkasime ometi koguma ja keetma toda sodi, ja saime sellest lõpuks niinimetatud munaroa ehk munapudru; ning me sõime seda üpris hea meelega ja andsime naabritelegi.

Eero. Uks hea uni.

Juhani. Kibe, kibe uni: sa haisesid seal kui põrgu. Väga kibedat und nägin mina sinust, poiss.

Eero. Aga mina nägin sinust üsna magusat und; nägin, et aabitsa kukk munes sulle virkuse ja tarkuse palgaks suure hunniku kombut ning suhkrutükke. Sina rõõmustasid väga ja mekkisid oma maiustusi; andsid veel mullegi.

Juhani. Või andsin sullegi. No see oli ju hästi tehtud.

Eero. Kudas and paha teeb?

Juhani. Ei iialgi; eriti kui sulle pisut vembla otsast annaksin.

Eero. Miks ainult pisut?

Juhani. Suu kinni, mullikas!

Tuomas. Tehke seda mõlemad ja asume teele.

Aapo. Võtku igaüks oma kott ja aabits.

Nii läksid nad naabri tüdruku kosima. Üksteise järel, vaikides sammusid nad üle kartulikoopa-künka, astusid üles mööda kivist mäe ning seisisid lõpuks Männiku-moori onni ees.

Juhani. Siin oleme, siia jätame oma kotid; ja sina, Lauri, istu truu vahina, kuni me mõrsjamajast tagasi tuleme.

Lauri. Kas te seal kaua olete?

Juhani. Sedamööda, kuis asjaajamine nõuab. — Kas kellelgi on sõrmust taskus?

Eero. Seda ei tule sul tarvis.

Juhani. Kas kellelgi on sõrmust taskus?

Timo. Pole minul ega minu teada ka kellelgi teisel. Seal see asi on: noormees peaks ikka kõndima, särav sõrmus karmim.

Juhani. No pagan! Siin me siis nüüd seisame. Ja eile oli meil harjukas lisakki, kellelt oleks võinud osta nii sõrmuse kui kaclaräti, kuid mul ei tulnud pähegi.

Aapo. Need riistad võime enesele ka tagantjärele osta. Ja ongi parem, kui kindlasti teada saame, kas meist keegi ja kes nimelt peab need õnnelikud ostud tegema.

Juhani. Kes avas ust? Kas Venla?

Timo. See oli vanamoor, see kõverlõug.

Juhani. Venla vakk vuriseb seal kui rõõmus sitasitikas suveõhtul, ennustades ilusat ilma. Läki nüüd! Kus on mu aabits?

Aapo. See on su pihus, vennas. Sa, jumala loom, oled peast nagu pisut segi.

Juhani. Pole viga, vennakene. Kuid ega mu nägu ometi muutunud ole?

Eero. Mitte põrmugi, vaid oled puhas ja soe kui äsjamunetu muna.

Juhani. Läki nüüd!

Eero. Oodake! Mina olen kõige noorem ja võin teile ukse avada ning ise viimasena tulla. Astuge sisse.

Nad astusid moori madalasse onni, Juhani kõige ees, silmad talle ja juuksed püsti nagu okassea harjased, ning teised järgmised truult ja tõsiselt ta kannul. Nii astusid nad sisse ja Eero sulatas ukse nende taga kinni, jäi aga ise välja, istus murule, hoolis priiar muhelus.

Kuid moor, kelle toas nüüd viis venda kosilastena seisavad, ei kabe ja karme eit; ta teenib endale ülalpidamist kanakasvatuse ning marjakorjamisega. Suved ja sügised kookab ta usinalt kännulisil raiesmail, maasika- ja palukakinkudel, kookab ning higistab ühes tütre Venlaga. Kauniks peeti neitsit. Ta juuksed olid roostekarva, vaade kaval ja terav, sungi sulav, pluu ehk liiga lai. Kehalt oli ta lühike, kuid tiise ja matsakas, ning tugev öeldi ta ka olevat. Säärane oli vennaste armulind männiku varjul.

Kuid onni uks kriiksatas ja Juhani astus ägedalt välja, lausudes vihaselt teistele, kes veel sees viibisid: «Tulge ära, poisid!» Sapise näoga astusid nad viimaks kõik välja ja hakkasid hõukuküla poole kõndima. Kuid kui nad majast viiekümne sammuga kaugusele olid jõudnud, kahmas Juhani maast rusikamuruse kivi ja virutas selle vihast ähkides vastu onni ust; rakentas onni ja kiljatas onnis moor, avas ukse, vandus ning räuskas, raputades rusikat põgenevate vendade poole. Aabitsad pihus ja vöörkotid õlal, astusid vennaksed üksteise järel mööda künkateed, sõnagi omavahel vahetamata. Viha ägeda vimмага andasid nad; liiv sahises ja kotid kõikusid; ega pannud nad tähele, kuidas tee kulus. Kaua kõndisid nad hääletult, kuni Eero viimaks suu avas ja küsis:

Eero. Kuidas asi õnnestus?

Juhani. Jaa-ah! et kuidas ta õnnestus? Kas sa meiega saad tulid, sina harakas, sina varesepoeg? Kuid ei usaldanud, torupoolest ei usaldanudki. Mis sihukesest varesepojast? Venla plütsaks ta seeliku alla. Aga vaata, vaata, kui palju olen ma sinust und näinud. Nägin ju, nagu nüüd mäletan, mineval ööl sinust veel teisegi une. Imelik küll! Seal sa istusid männikus

Venla kõrval, armsalt mehkeldades, kui mina teile sala lähedale hiilisin. Kuid vaata, kui mind nägite, mis tegi siis Venla? Peitis, pagan, su oma undruku ääre alla. «Mis oled sa seelikusse mässinud?» küsisin mina. «Ainult väikese varesepoja,» vastas tüdrukulõkats. Hi-hi-hii! Ja ega olnudki see uni, ei, tont võtku! vaid isenesest, omast peast mõtles Juhani poju selle välja. Jaa-ah! ei ta olegi nii rumal, kui arvatakse.

Eero. Imelik, kuidas oleme teineteisest und näinud. Mina nägin sinust jälle niiviisi: Seisite otsekui seal männikus, sina ja Venla, armsalt kaisutades ja tõsiselt üles pilvedesse vahtides. Sest sealt, taeva kõrgusest, ootasite mingit märki, otsekui teie armastuse heakskiitmise täheks. Taevas kuulas, kuulasid mets, maa ja väikesed sirgukesedki, ning te ise ootasite kõige sügavamas vaikuses, mis peab tulema. Tuligi lõpuks üks vana vares, lendas kohmates läbi vaikse õhu, ja kui jõudis otse teie kohale, heitis kord jõllitava pilgu alla teie peale, kuid pööras siis peagi silmad jälle teisale, laiutas koibi ja laskis midagi valget, mis langes alla ja laksatas poisile ning plikale vastu otsaesist, plärtsatas vastu sihverplaati. — See ärgu pahandagu sugugi su meelt, sest nägin nii unes ega ole sepitsenud midagi omast peast.

Juhani. Ma sind riivatut...

Siis tormas ta kohutavana Eero poole, kes väledalt vihase venna eest põgenes. Uhe hüppega põikas ta teelt, laskis jänesena piki põldu, kuid Juhani kohmas metsiku karuna ta järel. Karglesid kotid, kõmises kuiv nõmm nende all ja kostis teiste vennaste kisa, kes riiumehi rahule ning leplikkusele manitsesid. Kuid Eero kiirustas jälle teele tagasi, ja teised ruttasid teda päästma kohutava Juhani küüsis, kes juba otse noorema venna kannul jooksis.

Tuomas. Seisa ilusti paigal, Juhani.

Juhani. Ma teda pigistan!

Tuomas. Korralikult, mu poiss.

Juhani. Surm ja needus!

Aapo. Ta tasus ainult sama mõõduga.

Juhani. Neetud olgu ta keel, neetud olgu see päev! Saime ju, jumala eest, Venlalt korvi! Haaksarvised saatavad ja suur taevane sõjasalk! Ei näe mu silmad enam süllavõrdki enesest ette; nii must on maa ja taevas, kõik on must mu südame pärast. Surm ja needus!

Simeoni. Ära nea, mees.

Juhani. Nean nii, et maailm ringi käib ja laiali vajub nagu pehastanud palgikell mastipuu all!

Simeoni. Mis me siis teha võime?

Juhani. Teha? Kui see aabits poleks jumala sõna, jumala kooru kiri, siis lendaks räbalaiks, räbalaiks silmapilk see raamat! Kuid vaata siia: oma moonakoti peksan ma pudruks vastu muud! Kas tahate näha?

Simeoni. Ära jumala pärast jumala andi. Tuleta meelde Linnu neitsit.

Juhani. Mu süda on vaevas!

Simeoni. «Kannatus vaevas, manna jaevas.»

Juhani. Ma vilistan taevamanna peale, kui ei saanud Manniku-moori Venlat. Oi vennad ja mu suguvõsa suur! Kui te teaksite, siis mõistaksite, et mu mõtted on juba ligi kümme aastat selle tüdrukulõkatsi ümber meeletult pöörelnud. Kuid need läks mu lootus, läks nagu tuhk tuulde.

Timo. Varasel hommikutunnil saime korvi.

Juhani. Viimane kui üks!

Timo. Ei leidnud keegi armu, ei väiksemgi meist. Kõik mees.

Juhani. Kõik, kõik! Kuid parem ometi nii, kui et mõni teist oleks ta enesele naiseks saanud. Annaksin nüüd, kurat võtku sellele poisile kiitli peale, kellega see temp oleks juhtunud, seda mina teeksin.

Tuomas. Me olime kõik liiga sündmatud. Seda avaldas plika pilkav naer, kui Aapo oli meie ühise asja esitanud.

Juhani. Naha peale peaks ta saama, see lõkats. Meid naurikis teha! Oota, sa nokats! — Aapo tegi kõik, mis võis, seda ei saa salata; kuid siin poleks aidanud isegi keerubi keel.

Timo. Kui oleksime aga plika ette astunud mustas kalevikuues ja kell oleks paisutanud vestitaskut nagu priske sõrrunaeris, võti veel kilksatanud keti küljes ja höheripatsiga piip hambus auranud, siis oleks, susi söögul meie ettevõttest tulnud nii muu kui poegi.

Juhani. Naisel ja harakal on ühesugune himu säravate asjade järele. — Kuid Aapo on vait nagu jäätanud järv.

Aapo. Minu hääl ei kosta marus. Või hakkavad südame metsikud tuulispead su põues juba laskuma?

Juhani. Veel lainetab mu südame verine tiik, lainetab veel kuu. Kuid lausu ometi üks sõnagi.

Aapo. Kas või kaksiki. Kuula siis nüüd. Võta oma süda pihku ja sosista ta kõrva mõistuse keeli nõnda: Venla ei hoolinud sinust, sest et ta sind ei armasta, ja et ta seda ei tee, see ärgu sind kurvastagu; sest armastuse leegi süütab taevast, mitte aga inimese mõtted. Kerjustüdruk armub kuningasse, vürstinna armub korstnapühkijasse nii mis hull. Nii lendleb siin armastuse vaim risti ja rästi ning sina ei tea, kust ta tuleb.

Timo. Armastus puhub, kust tema tahab, sina kuuled ta kuminat, kuid ei tea, kust ta tuleb ja kuhu ta läheb. Nii kuulsin tihti endist vaestemaja eite ütlevat. Kuid ta mõtles sellega vist jumala armastust, arvan mina.

Aapo. Ütle, Juhani, oma südamele veel nõndagi: ära löö astla vastu takka üles! Venla tegi õieti, kui korvi andis, sest astuda abiellu armastuse sunduseta — see ei lähe; see teeb asja keeruliseks ja toob sagedasti igavest õnnetust, nagu seda paraku nüüd tihti nähakse ja kuulatakse. Nõnda, vennad, Venla võtku enesele see, kes on talle määratud; meie teeme niisama.

Timo. Selle tüdruku, kes tehtud mu küljeluust, saan mina lõpuks, kas või pagan uluks. Tean veel üht asja: mehe süda seisab pahemal, aga naise oma paremal pool rinnas.

Juhani. Kuid minu süda ei seisa, vaid hüpleb ja mässab nagu pagan. — Oh sina pläralära, sina mustlaselökats! Miks pidasid halvaks mind talupoega, päris savimaa talupoega, vanemat poega!

Aapo. Siin pole midagi imestamisväärt. Meie talu on kisendavalt lohakil, ja see neitsike loodab, kuigi minu arvates asjata, et palju paremasse talu perenaiseks saab. Olen kuulnud, et teda meelitab too Sorvari Juhani.

Juhani. Too kikkloona-Jussil oleks sa nüüd mu kinnaste vahel, ma paitaksin sind pisut. Narrida plikat igavesse häbisse!

Aapo. Ja-jaa, maailm on ühel hoobil hull ning petlik. Venlal ei puudu nägu ega Jussil tegu. Sorvari on tore talu, ja see meelitab, kuid Jukola, see armetute pesa, on väga viletsas seisukorras, ja meie ise, talu seitse pärijat, veelgi viletsamas seisukorras, vähemalt maailma silmis. Meeles pidades meie nooruse laiska ja tihtipeale metsikut elu, ei või inimesed meist enam midagi korralikku loota. Ja ma tean, et vaevast võib isegi kümme aastat korralikku ja kõigipidi auväärset elu meid kaas-inimeste silmis uuesti täielikku inimväärtusse tõsta. Nii raske on vabanemine paha nime kõntsast, kui see kord mehe külge

on loandanud. Kuid parem hilja tõusta kui igaveseks meie mõistuse porilompi vajuda. Sellepärast olgu meie sihiks meeleparandus, meeleparandus kõigest jõust!

Juhani. Meeleparanduse teel me nüüd ju olemegi. Kuid see õnnetu kosjakäik andis mu südamele hoobi, mida see päevale ja nädalate kaupa hirmsalt põeb; see lõi haava.

Aapo. Haava, haava, tõepoolest; kuid ma tean, aeg viib sellegi haava unustuse kärna ning naha alla. — Mis kära seal on?

Timo. Toukola poiste rõõmus parv.

Aapo. Kulutavad oma vaba esmaspäeva vallatuse pööril, muursulid.

Timo. Ja tahavad kangesti meidki oma seltsi.

Juhani. Kiusatus läheneb.

Timo. Neil on nii lõbus olla.

Juhani. Aga meil? Mis ootab meid ees? Tuhat sarvilist ootab meid vaeseid ja tuline juuksesakutus.

Pero. Mihuke vahe: purra köstri ukse kõrval aabitsat, või lullutada hõisates ja lauldes rõõmsat vaba esmaspäeva lõbusate sõbrameestega.

Juhani. Vahe on kohutavalt suur, suur kui kaevupõhja ja taeva vahel. Vennad, kuhu peame astuma?

Pero. Astume aga taevasse.

Aapo. Kaevu, kaevu! lõmpsima rikkalikku eluvett. Õpi, tarkuse ja teaduse ürgmetsadesse tahame süveneda.

Tuomas. Köstri juurde, köstri juurde!

Juhani. Noh, marsime siis!

Pero. Kuulake Kissala Aapeli klarneti häält.

Juhani. Imeilus!

Timo. Kajab nagu peaingli pasun.

Juhani. Kui taeva sõjasalk ekseerib ja marsib, nii et pori plartsab. Imeilus!

Timo. Nad tahavad meid kangesti eneste seltsi.

Juhani. Muidugi teada. Kiusatus läheneb, läheneb tõesti.

Kui vennaksed nõnda vestsid, lähenes neile Toukola poiste parv, kuid kaugelki mitte nii viisakalt ja heatahtlikult, nagu Jukolased ootasid. Nad olid võrdlemisi vintis ja neil tuli nüüd tuju vennaste külul pisut nalja heita ning nad laulsid neile laulu, mis äsja seipitsetud ja mida nad kutsusid «Seitsme mehe jouks». Nõnda lähenesid nad siis koolimeestele, lauldes järgmisel viisil, kuna Kissala Aapeli klarnetit puhus:

Kõmagu nüüd kõigi kaelad,
Lahti löön kui laulu paelad,
Lauldes seitsme venna võimust.

Nagu Suures Vankris tähti,
Nii ses talus poegi nähti —
Seitse laiska venivorsti.

Juho manab, maja kajab,
Tuld ja tõrva välja ajab,
Juhani, see parem poju.

Tuomas seisab nagu sammast,
Kuulab vait kui vaga lammas
Aapo Saalomoni-tarkust.

Simeon, see vaga nägu,
Ohkab, õhkab: «Kuritegu,
Patt ja pärgel ilmaelu.»

Simconi herneid keedab,
Timo rasva sekka heidab:
Sülgab patta täie suuga.

Lauri-poju metsas sammub,
Puude ümber ringi tammub,
Tongib nõmmi nagu mäger.

Tuleb viimne sabalüli,
Väike Eero, kius ja tüli,
Talu klähviv karjapeni.

Seal siis on see vennasari,
Uuke nagu sõnnikari
Oma seitsme mehe jõuga.

Hääletuina, kuigi hambaid kiristades, kuulasid vennaksed seda laulu. Kuid kui narrijate mõnitus sellega ei lõppenud, vaid pilkesõnu peatamatult langes, eriti aabitsa kukest ja selle munemisest, siis hakkas vennaste sapp paisuma ja nende silmad läksid teravaks, tõmbusid kitsaks nagu tuhkrul, kui ta mustas laanes kännu alt välja päevavalgusse vaatab. Kuid nüüd

juhtus, et üks võllaroog tonkolaste hulgast Juhani mööda minnes äkki aabitsa ta käest tõmbas ja kõigest jõust jooksu platsi, aga Juhani viskas talle metsikuna järele. Siis tormasid kaks vennad tulise hooga pilkajate kallale ja kaklus läks üldiseks. Esiti plaksusid kõrvakiilud, plaksusid mõlemalt poolt, kuid selle järel kargasid nad üksteise kõrisse kinni ja hakkasid — sõgedalt, ähkides — üksteist rebima, kiskuma ning meikaga lahmima. Vägevast löid vastu tonkolased, aga veel vägevamalt virutasid Jukola poisid, ja raskelt nagu raudnuiad langevad vennaste rusikad vastu vaenlaste päid. Pööreldi tõlles, mis tõusis pilvena kuivalt teelt, ja liiv ning sõmer rabisevad nende ümber lehestikus. Nii kestis määratsev taplus, ja vennad, kes pea juba võidul, kisendasid kõrge häälega: «Nee-tul, kas palute armu?» ning kaja pilvist vastas: «armu!» Kuid kanna panid tonkolased vastu, kuni viimaks võimetuina maha vajusid. Seal lamasid nad rebitud kunesilude ja tursunud nägudega, neelates ahnelt värsket õhku kuuma, lõõtsutavasse sisehõltsu. Võidumeestena seisisid vennad, kuid nende näolt paisus, et neilegi taplusest küllalt sai ja et neilegi oli meeltmööda pühke-silmapilk. Eriti oli mõllus Eeroga pahasti ümber käidud, sest ta lühike kehakasv andis vastastele suure paremuse. Ühtki keerles ta kakluse kestel nagu väike mägrakoer teiste meeste jalus ja ainult rutuline abi teiste vendade poolt päästis teda põhjaliku purustamise eest. Rebitud juustega istus ta nüüd kraavikalda ja kogus uut jõudu, kõvasti lõõtsutades.

Kuid kuna teised just tapluse lõpetasid, lähenes Juhani oma vastasega, kiskudes teda kaelusest ja kägistades aeg-ajalt kõrist. Kohutav, hirmus oli nüüd Jukola vanema venna nägu. Vilja tuisatas tulena ta muidugi väikestest silmadest, mis nüüd vinnast veripunastena metsikult ta peas pöörlesid; kibe higi voolas ojana ta põsilt ja nagu sõjatäkk ta lõõtsutas ning ähkis.

Juhani. Otsi mu aabits, otsi mu a-pe-tse-raamat, silmapilk! Vanta, ma pigistan sind muidu nii, et su raba lendab. Otsi punala nimel see punakaaneline aabits, sina vurle. Vaat nii mina sulle annan, vaat nii!

Tonkolane. Ära löö!

Juhani. A-pe-tse-raamat!

Tonkolane. Sinna pöösasse ma ta viskasin.

Juhani. Pane ta kaunit mu pihu peale, oma käekesega, sina vurle. Kas sa arvad niisama siin tantsu löövat, vurle? Kas sa, neetud, ei anna seda punakaanelist aabitsat mu kätte?

Toukolane. Sa lõmastad ju mu kurgu, mu kurgu!
Juhani. A-pe-tse-raamat! Issand hoidku meid! A-pe-tse-raamat!

Toukolane. Siin on, sina hirmus mees.

Juhani. Anna talle üks väike musu. Nii, suudle teda ilusti.

Toukolane. Mis? Suudelda?

Juhani. Ja õige netilt. Ning tee seda jumala pärast, mu vend, kui su selg ei sügele ning hing sulle armas on. Tee seda, tee seda, muidu kisendab su veri juba selsamal silmapilgul kättemaksmist mu peale, nagu kord vaga Aabeli veri. Sest sa näed, et ma olen näost viha pärast must nagu sauna tont. Sellepärast suudle mu aabitsat. Ma palun sind meie mõlema pärast! — Vaat nii.

Toukolane. Kas oled nüüd rahul?

Juhani. Täitsa rahul. Mine nüüd ja täna loojat, et sa sellega pääsed. Ja kui seal vahemaal, seal õlgade ja peanupu vahel, mingeid jälgi leiad otsekui kruupingi hambaist, ja eriti kui veel homme seal nagu seatõve kangust tunned, siis ära selle üle isäranis imesta. Nii, mine nüüd. Kuid veel üks sõna, vennas, veel üks sõna. Kelle tehtud on see laul, mida me äsja kikkis kõrvadega pidime kuulama?

Toukolane. Seda ma ei tea.

Juhani. Ütle väljal!

Toukolane. Mina ei tea.

Juhani. Nonoh, küllap ma seda ikkagi teada saan. Kuid vii minult tervisi Kissala Aapelile ja ütle talle, et kui ma temaga kokku saan, siis ta kurk veel heledamalt kajab kui äsja ta klarnet. Mine nüüd; sest minu juuresolek pole sulle just tervislik. — Ära mõmise kättemaksust. Hoia, et mul äkki tuju ei tule sulle järele hüpata, et veel pisut pealekauba anda.

Tuomas. Jäta see armetu juba rahule.

Juhani. Ta on koonu pihta saanud, ma vannun seda. — Kuid jätame nüüd selle koledalt üles küntud, tuhandeks läbi tongitud maantee kus seda ja teist. Siin pole nüüd hea viibida, sest taplus maanteel on seaduse seisukohalt vaadates üpris sant lugu ja võib pista mehe väga kõvasti pinni.

Aapo. Rutake! — Kuid see oli alles leil; ja ilma Simeoni abita oleks mind hästi klopitud; ta vähendas pisut poistevirna mu kohal.

Simeoni. Miks me neisse puutusime? Kuid inimene on nõrk ega või oma viha ning patujõudu taltsutada. Ah! kui ma

vaatam, kuis Tuoma rusikas mehi maha pani, siis mõtlesime
et nad pole inimesetapp enam kangel.

Tuoma. Lõin vahest liiga ettevaatamatult, kuid on ju
vähemagi eest löödud. — Astume rutemini; päev kulub.

Nad astusid ägedalt; kuid viha ja vimm ei tahtnud nende
nagudest kaduda, vaid kibedalt torkas nende südant, kui nad
Laukola poiste pilkelaulu meelde tuletasid. Hääletult astus
Juhan ees, astus vimmaga, sülitades ja aeg-ajalt pead raputa-
des. Lõpuks pöördus ta siiski teiste poole ja avas suu.

Juhan. Kes riivatu on selle laulu teinud?

Pero. Kissala Aapeli.

Aapo. Sinnapoole kaldun minagi, sest ta on õel lõnamees.
Teigi ta ju nii tigea pilkelaulu meie vanast pastoriga, kes —
jonnal paraku! — juhtus loetusel pisut oma nina ära määrima.

Imo. Kuid oleks mul kortel viina ja sosistada paar sõna
Nikola Anania kõrva, siis kuuleksime peagi kas või sülla-
pikkuse laulu, milles täpipealt ära näidatakse, mis mees ta
oleti on, see Aapeli. Suur lurjus ja logard on ta; käib küla-
põhi, klarnet käes, teeb tüdrukutele lapsi ja elab oma vana ema
laola. Suur sulgi läbi ja läbi.

Juhan. Kui see lorilaul, mida nad «Seitsme mehe jõuks»
kutsuvad, tema peakolust pärit on, vaat siis, kui ma teda esi-
mest korda kohtan, olgu see kas või kirikumäel, nii tõmban tal
peanaha kuklast kulmudeni tuppe, see on kindel. — Kuid kas
me ei võiks ta kallale seadusega minna?

Aapo. Seadus ei mõista kedagi süüdi ilma kindlate tunnis-
tajateta.

Juhan. Las astub siis vande! ja ma arvan, et ta pisut
kohmetab, enne kui heidab oma hinge pimeduse kuristikku. Kui
ta aga selle armetu tembu teekst, noh — head ööd siis, naab-
rke, maga rahus minu poolest.

Aapo. Kuid ma arvan, et seadus säärestes asjades süüalust
vande! ei lasegi.

Juhan. Siis saagu ta mu oma rusikaga, ja talle maitseb
selle tervislik kipitus, ma usun, niisama nagu seaduse ja kohtu
sõul.

Simeoni. Kuid jätame juba sedapuhku sinnapaika nii
selle laulu kui tolle metsiku tuuselduse maanteel. — Seal on see
tõrvaskänd, mille kõrval kord karjas käies magama jäin ja
imelikku und nägin, kuigi nälga vatsas näugus. Olin nagu tae-
vas, istusin pehmel, õõtsuval sohval ja mu ees auras kuhjaga

täis söömalaud. Maitsvad, nii hirmus maitsvad olid need road ja nii rasvased. Mina söin ja jõin, ning pisukesed keerubi-
poisid passisid mind nagu suurt saksa. Kõik oli võrratult kau-
nis ja pidulik: seal lähedal, kuldses saalis, kajas inglite koor,
ja mina kuulsin lauldavat seda uut ja suurt koraali. Nii nägin
und ja siis sain rinda selle tulesädeme, mis seal ilal ärgu enam
kustugu!

Juhani. See raamatukoi-karjusetaat, see punasilm ja kitse-
habe Tõrvakose Tuomas, su kaaslane karjas, ajas su pea pisut
segi; ja sellest siis see säde.

Simeoni. Ja-jah, küllap viimselpäeval nähakse!

Tuomas. Kuid seal on kuusk, mille otsast isa kord hiigla-
ilvese laskis; ja see oligi ta viimne ilves.

Timo. Jah, selle korra järel ei tulnudki ta enam koju
tagasi, vaid kanti külmana metsast.

Juhani. Tubli ja tugev mees, kuid poegade vastu kõva
ning kindel kui kalju. Harva astus ta ometi Jukola õues, vaid
elas metsades, ning kodus oli hiirtel pidu.

Aapo. Tõepoolest, ta unustas tolle vahest külgenõitunud
kütikire pärast küll liiga oma kodu, kuid ometi oli ta hea isa
ja suri tubli mehena. Puhaku ta rahus!

Timo. Ja kahekordselt meie ema.

Juhani. See alles oli auväärt perenaine ja jumalakartlik
inimene, kuigi ta lugeda ei osanud.

Simeoni. Ometi palvetas ta iga õhtu ja hommiku põlvili.

Juhani. Seda ta tegi. Võrratu ema ja perenaine. Mäletan
ikka, kuis ta adra taga astus, tugev kui hiigla-eit.

Eero. Ta oli suurepärase ema; kuid miks polnud meie
sõnakuulelikud lapsed, miks ei murdnud me põllul tööd nagu
seitse karu? Nüüd oleks Jukola teistsugune. Kuid mis mõist-
sin mina siis, pisuke paljassäär?

Juhani. Suu kinni, sina seal! Ma mäletan veel, kui halb
ja tige sa vaese ema vastu olid. Aga ikka hellitas ta sind, nagu
harilikult nii isa kui ema kõige nooremast last hellitavad; kuid
vaata, kuis vanema kasukas on lõpmata leidis, nagu seda kõige
paremini enesest tean. On mind, pagana pihta, omal ajal vihu-
tud kui karjakrantsi, kuid loodan ometi, et see kasuks oli,
jumala abiga.

Simeoni. Karistus teeb tõesti head, criti kui õnuistad
rooska ja nuhtled jumala nimel.

Eero. Ja iseäranis kui veel rooska soojendad.

Simeoni. Ma ei kuule su nurjatuid pilkesõnu, sa kott-
põue, sa hellitades kasvatatud laps.

Timo. «Hea laps karistab end ise» — kuid sihukest
kõngu taluaksin ma näha.

Simeoni. Siin on Sõnnimäe ristee, surnuaiast siamaani
ja koduküja taga toda jõledat Kükala klaasikaupmeest, kes
kirikust mööda minnes jumalavallatult vänge vandesõna
muut laskis. See hoiatagu teid vandumispatu eest.

Juhani. Kuid me seisame Sõnnimäe harjal, kirik on näha,
ja seal lõõmab kõstri punane häärber nagu lõkendav pärgli-
pesa! Hah! seal on kogu see põrgu härraslik toredus, seal see
kohutav kirjatarkus ning hirmuäratav auväärsus. Nüüd kan-
destuvad kõik mu liikmed ja mu jalad panevad armuheitmatult
vastu. Ah! mis pean ma tegema sel timuka-tunnil, mis pean ma
tegema, teie õnnetu vanem vend?

Eero. Kui sa kord meie vanem vend oled, siis astu head
sooju andes ees ja pööra tagasi põrguteelt. Mina olen val-
mis sinuga tulema.

Tuomas. Vait, Eero! Nüüd mitte sammugi tagasi.

Juhani. Oi sarvpea-saatanad! Kõstri uks on mu meelest
kul surmakurk.

Aapo. Just seal on meie inimväärsuse ja au algus.

Juhani. Palav au, tuline au! Oi meid õnneluid! Seal näen
hõsti kogu toredust, kirikumõisa kohutavat kõrkust, ja mu süda
paneb vastu — jumal aidaku meid! — paneb vastu. Mis
oleks sina, Timo?

Timo. Tõepoolest, kõvasti paneb vastu.

Aapo. Usun seda, kuid siin maailmas ei tantsitagi alati
roosidel ja lillekestel.

Juhani. Roosidel ja lillekestel? Kas oleme meie roosidel
ning lillekestel tantsinud?

Aapo. Peame siin mõnegi kibeda marja alla neelama.

Juhani. Kibeda marja? Kas pole me veel küllalt neela-
nud kibedaid marju? Oi, vaene Aapo! mõneski leemes on meid
paha keedetud, nii mõneski tuules meie juukseid tuuseldatud.
Ja mis pärast? Mis oleme sellest saanud? See maailm on suur
sõnnikuhunnik, ei midagi muud. Mingu kus kurat kõstrid ja
papid, loetused ja raamatud ning nimismehed oma paberipun-
didega! Kõik ühesugused maailma kiusuhinged! Ma nimetan
raamatuid, kuid ei mõelnud siis ometi mitte piiblit, lauluraa-
matut, katekismust ja aabitsat ega ka «Hüüja häält kõrbes» —

toda kohutavat raamatut —, neid ma nüüd just ei mõelnud.
Kuid miks olen siia maailma sündinud?

Simeoni. Ära nea oma elupäevi, oma armuaja päevi.

Juhani. Miks sündisin siia, miks sündisin?

Timo. Sündisin siia vaeseks teekäijaks. Miks ei avanud
ma oma silmi parem lõhkihuulise jänesepojukesena seal tolle
kuusiku all?

Juhani. Või mina tolle orava kujul, kes männi harul
kädistab, händ püsti? Käbi on ta muretu leib ja kuusehabe
tema soe vaip ta sammaltoas.

Timo. Ning ta ei tarvitse lugeda.

Juhani. Ei tema tarvitse lugeda!

Aapo. Igäihele on ta osa antud, ja ikka on «mööök meest
mööda». Ning siin ei aita hädaldus ega mure, vaid töö ning
usinas. Nüüd aga edasi, mu vennad!

Tuomas. Edasi, köstri poole, kas või üle mere kohiseva
kurgu!

Juhani. Mis sa mõtled, Eero-puju?

Eero. Mõtlen köstri poole kooli minna.

Juhani. Hm! Lähme siis, astume siis. Oh jumala poeg!
Kuid laula, veli Timo, laula midagi!

Timo. Laulan oravast ta sammalsaalis.

Juhani. Jah, jah!

Timo.

Magusasti orav magab
Oma sammalsaalikeses;
Sinna jahikoera hammas
Ega metsamehe püünis
Pole iial ulatand.

Oma kõrgest kambrist vaatab,
Näeb maailma kaugeid tippe,
Näeb võitlust käivat ringi;
Kuid ta kohal rahulippe
Männioks see õõtsutab.

Üles-alla õõtsub orav
Armsa kuuse emarinnal;
On ta elu õnnerikas
Selles kiikvas kätkilinnas;
Metsakannel heliseb!

Tukub orav-ruskesaba
Oma väikse akna najal,
Kuni taevast linnulaulud
Saatvad teda õhtu ajal
Une kullamaile.

KOLMAS PEATUKK

aks päeva on kulunud. Vennaksed istuvad köstri peretoas laua ümber, kangutades aabitsa kallal, nõnda kuidas juhatab kord köster ise ja kord ta väike kaheksa-aastane tütreke. Nii harjutavad nad usinalt lugemist, aabitsad käes lahti, otsaesised higised. Kuid ainult viis Jukola poissi on näha istumas laua taga. Kus on Juhani ja Timo? Nad seisavad seal häbinurgas ukse lähedal ja nende juuksed, mida köstri kange käsi on äsja tuuseldanud, turritavad praegu kõrgel püsti.

Upris aeglaselt edeneb vennaste õppimine, mida nende õpetaja kohutav valjus ei kiirendanud, vaid seevastu ikka enam ja enam nende tahtmist ning tuju masendas. Juhani ja Timo tundsid vaevalt rohkem kui A-d, teiste oskus oli ometi mõne tähe võrra kangemale jõudnud. Kuid suure hüppe neist kõigist ette tegi veli Eero, kes oli tähestiku juba kõrvale jätnud ja üsna väledalt veerimist harjutas.

Ohtu lähenes, kuid selle päeva jooksul polnud vennaksed veel toiduiva maitse nud. Sest köster, kes oli nende moonakotid aresti alla pannud, püüdis näljapünaga nende õpihimu tõsta. Vihasest näljast vaevatuna seisis Juhani

«Näha, et oma nurgas, raputades ümarat pead, sülitades ja heites õpetaja poole põrmitsevaid härjapilkusid. Kuid tukkudes asteti tema kõrval Timo, hoolimata maailma asjust. — Viimaks kahekesi köster ometi lugemise ja lausus: «Pidage nüüd vahet ja sööge, te puuhobused, mogige kui mäletsevad sikud taras. Kuid pidage mees, selle sööma järel ei tule teie huulile toidurõõmu, enne kui aabits on peas, te pahkpäised sõnnid. Tunni aega «mugate teile söömiseks, kuid uksest ei pääse te ometi sammugi välja. Lorian tervisliku olevat teie aresti kuni öhtuni pikendada, üprisi tervisliku. Kuid avage nüüd suuvärgid, sest kohe saate moonakotid käppade vahele.» Nii ta ütles, läks minema ja saatis tüdrukuga vennastele nende moonad, kuid'uksele pandi kõva taha taha.

Timo. Kus on minu kott?

Lauri. Seal on sinu, siin minu oma. Sööksin nüüd kas või ühegi kive.

Juhani. Nüüd ei sööda ühtainust ivagil!

Lauri. Mis? Et ei söödagi nüüd?

Juhani. Ei ainustki iva!

Lauri. Topi enne merekurk oma kämbelaga kinni.

Juhani. Olgu kotid ilusti puutumata.

Aapo. Mis sa siis mõtled?

Juhani. Köstrile pisut kiusu teha. Ei nüüd sööda, enne kui homme päev on tõusnud. Mu veri keeb, poisid, ja Keitula tuulikuna pöörleb mu pea. Kuid kiusu vastu kius!

Aapo. Selle kiusu peale naeraks vanamees üpris magusalt.

Juhani. Las ta naerab! Mina ei söö. — Eero veerib juba, nae, nae. — Mina ei söö.

Tuomas. Ega minagi siin, küll aga seal Sõnnimäe nõmmel, Seal istun varsti kanarbikupplstril.

Juhani. Tõsi! Seal, seal uperdame varsti.

Eero. Mina olen asjaga päri, poisid.

Aapo. Mis hullused jälle?!

Juhani. Välja vangikongist!

Aapo. Meelemõistus, hei!

Juhani. Sõnnimäe männik, hei!

Eero. Just nõnda! Ja meelemõistus vastas: hei!

Juhani. Vastas kui mehine mees.

Aapo. Simeoni, katsi ometi sinagi.

Simeoni. Korralikult, vennad! Kuid ma ütlen ometi, et meist ei saa kirjamehi, ja sellepärast jäägu hüvasti kõik katsed

selles sihis. Olgu ainult meie elu eeskujulik ja korralik, sest me võime ka ilma kirja oskamata elada nagu ristüinimesed, kui ainult usume.

Aapo. Sa pöörane lükkad ju ümber, selle asemel et tõsta.

Juhani. Simeoni kõneleb, mis kord ja kohus. Minema siit, poisid; mu meel ei kannata kauem.

Tuomas. Mu südant sööb, kui näen, kuid Juhaniit jahvatatakse. Minema, poisid!

Juhani. See on otsustatud asi. Kuid ära haletse mind, Tuomas, sest kättemaksmine on minu käes. Mind on ju trääsitud ja rebitud nagu vähisööta, on tööpoolest! Ja mu taskus on päris suur kanepipeo, köstri kistud kanepipeo. Kuid kui see peo kord köstri kurku kinni ei topi, siis sünnib see ainult sellepärast, et tollest kraamist erilise värgi ja asjanduse teen. Köstril on kael, jah, tal on kael; kuid ei ma nüüd piiksatagi rohkem.

Eero. Mina vahest tean teist ja paremat nõu. Juuksepuust, mis sa karmanis kannad, keerutame köstrile kingituseks hea õppuse eest kauni õngenööri. Kuid miks ässitan teid patutööle, kui ometi kõik teame ja üksmeelselt heaks kiidame, et karistus sõnulsetamatult head teeb, nagu teel vennalikult vestsime.

Juhani. Eero vecrib juba. Vaata ometi toda pai-poju.

Eero. On häbi küll alles nii vanalt veerimist õppida.

Juhani. Nii vanalt? Kuid meie teiste iga?

Simeoni. Ta torgib jälle.

Juhani. Jah, torgid jälle, sina ohakas meie nisupõllus, sina kibe juuretis Jukola kristlikus veljetaignas, sina okassiga, okaspõrsas, sina konna!

Simeoni. Tasa, köstri pärast tasa!

Juhani. Kõik üksmeelselt piinakongist välja! Kes nüüd vastu punnib, saab koonu pihta.

Tuomas. Kõik vehkat, kõik!

Aapo. Timo, sa kindlameelne mees, mis sina ütled?

Timo. «Ei saa kuube tohikust ega pappi võhikust», sellepärast «pillid kotti ja minema» ning kõik üheskoos. Tahan kinnitada oma mõtet veel ühe sõnaga: «Kahelt poolt kirvest ihutakse».

Aapo. Lauri, mis sina teed?

Lauri. Lähen siit Sõnnimäele.

Aapo. Ah! kas või surnud haudadest hüüaksid: te kangekaelsed, te meeletud mehed!

Juhani. Ei aitaks süiski, vaid marss minema, poiss! Kas tuleb? Mulda — issand jumal! — siit mu pihust vilgub ja vilgub. Kas tuleb?

Aapo. Ma tulen. Kuid veel üks sõna.

Tuomas. Ei aitaks siin nüüd tuhatki sõna.

Juhani. Ei, kas või igas sõnas oleks tuhat mõõka.

Eero. Ja igal mõõgal tuhat tera.

Juhani. Tuhat tuldraiuvat tera. Nii just; ka siis ei aitaks. Minema kindlusvangitornist, minema Sibernast, minema kohnatavast karvandusest nagu seitse kuuli suurtüki suust! Siin on see kuul kui ka suurtükk, laetud suurtükk, mis ühtesoodu kuumeerib; nüüd on see tulipunane ja plahvatab silmapilk. Oi naised vennad ja sugulased ning sama ema lapsed! Te nägite, kuidas ta selle mu otsatuti oma esimese sõrme ümber keerutas, siis kogu pihuga nõnda kahmas ja siis raputas nii, et hambad plaksusid. Hm!

Tuomas. Mina nägin seda ja mu põselihased paisusid.

Eero. Mina kuulsin, kuidas Juhani hambad plaksusid, ma nägin, kuidas Tuoma põselihased paisusid, ja mind haaras hirm, kuid süiski tänasin ma teie pärast jumalat, tuletades meelde, kui kasulik on ometi karistus.

Juhani. Ära juhi, armas vend, tulilonte suurtüki pannule, et mu kahte kõrva, ära tee seda.

Tuomas. Miks sa õrritad teda, Eero?

Juhani. Eero ongi köstri pailaps. Noh, hea seegi, väga hea. Kuid mis kurja olen mina teinud, et köster mind nõnda piinab? Kas on see kuritegu, et mul on nii kõva pea? Ei pöudu palju, et ma nutaksin.

Timo. Mis olen mina teinud, et mu juukseid hullupööra rammutatakse? Kas sellepärast, et mul on see mõistus, mille jumal kord mulle oma tarkuses andis?

Lauri. Kolm sakutust olen mina saanud.

Juhani. Kõigil meil on siit magusad mälestused. — Üks tulla!

Aapo. Pea meeles, et oleme riivi taga.

Timo. Kang on ees, tugev kang.

Juhani. Katkeb kui kõrs, kuid peale selle: seal on ju ahn. Üks keerutus mu kotiga, ja siis kuulduv ilusat helinat ning kolinat.

Aapo. Su pea on juba hoopis pöörane.

Juhani. Kahepäevasest pööritamisest, kahepäevasest pööritamisest, vennas.

Simeoni. Akent ei maksa siiski lõhkuda, kõneleme parem ilusti kõstriga.

Juhani. Mine kõnele vanapaganaga pörgus! — Aken kildudeks ja vangist välja! «Välja terve pataljon!» karjus kapten vihaselt.

Tuomas. Uks haaki, Eero!

Eero. Just nii; lossi suurvärv kinni, kui pataljon kantsi tagauksest välja marsib. — Uks on haagis.

Aapo. Mina hoiatan teid.

Juhani. Mis tehtud, on tehtud. Vaat nii!

Aapo. Sina peletis, püsti-pagan!

Simeoni. Vaat nii! See on tehtud! Nõnda see aken klirises!

Juhani. Aken klirises ja taevast põrises, kui kord ainult Jussi kott värises! See oli Laisk-Jaagu maailmakärakas.

Simeoni. Oh meid õnnetuid!

Juhani. Tee on lahti, kas tuled nüüd?

Simeoni. Ma järgnen teile, kulla veljed!

Juhani. Aapo, tee on lahti, kas tuled nüüd?

Aapo. Miks on sul rusikas püsti, sa meelestu? Ma tulen, tulen! Mis siin nüüd enam, kui juba kord tegu on tehtud.

Juhani. Surm ja needus!

Tuomas. Kõik kotid selga ja aknast välja! Eeskojas müdiseb.

Juhani. Ons see köster? Ma paitan teda pisut.

Tuomas. Tule!

Juhani. See on köster. Ma paitan teda pisut.

Tuomas. Minema! ütlen mina.

Juhani. Ära astu nüüd mu teele. Ma armastan sind, veli Tuomas.

Tuomas. Ma ei lase sul kuritööd teha. Kiirusta nüüd aga ühes minuga aknast välja; teised lasevad juba seal nürme mööda. Tule!

Juhani. Lase lahti! Miks kardad sa kuritööd? Võtan ta ainult ilusti põlvele, tõstan ta pikad kuuesüüd üles ja laksan palja pihuga, ning tõsist tööd teeb see peo. Lase lahti, armas veli, muidu lõhkeb mu süda kui Korgi torupill. Lase! sa näed, kuidas mu pea aurab.

Tuomas. Oleme siis igavesed vihamehed, kui sa mind unustad ei kunta. Pane tähele, mis ma ütlen.

Juhani. Lähme siis. Kuid ma ei lepiks sellega, kui sind armastust ei armastaks.

Nad jäid vait, heitsid end aknast välja mäele ja jooksid nõbedalt üle köstri kartulipõllu. Maas klõbisesid väikesed kivid, nullatükid lendasid kõrgele õhku ja peagi kadusid mähmud poisid teiste järel tihedasse lepikusse. Köster tormas ots vihaselt näoga sisse, vibutades tugevat meriroost vemmalt. Kõva, mõirgava häälega hüüdis ta põgenejaid, kuid ei leitud. Välja lepikust kihutasid vennaksed, jooksid üle kivise, kaljupoone maa, sealt läbi kitsa kadariku, sealt üle kirikunõrga avara, kõrkjarannase Nõelaneeme niidu, lõpuks üle laadaku, kõmiseva välja, ning seisis liivasel teel, Sõnnimäe kalda all. Üles mööda kerisekivilist rinnakut astusid nad ja otsustasid harjale jõudes siin mändide alla leeri lüüa, kaitseks kumaale; ning peagi pöörles suits nende tuest üles poole ladvuni.

Kõige oli koht, kus vennaksed laagrit pidasid. Paistis sinna maha tagant kirikumõisa murdkatus, mäetipul aga köstri punane maja, suur kirikuküla, ning seal kuuskede hõlmas kihelkonna kivihiik, pidulik, uhke. Paistis veel saarterohke järv, mida keldetuul kobratas, õõtsudes pehmelt ja paitavalt heleda taeva all, õõtsudes üle järve, üle niitude ja metsade, üle Sõnnimäe määni, mille all vennaksed nüüd lamasid ning leegitseval tulel nureid küpsetasid.

Juhani. Nüüd sööme otse kuningliku eine.

Tuomas. Päril parlamentliku lõuna.

Juhani. Tõpraliha kotist ja mahlanaerid tuhast. Necd on silmapilk küpsed.

Tuul aga puhub ja puulatvu ajab,
Kallima hääle seal kaugusest kajab...

Mihuke härjarumalus meist, istuda köstri pingil, aabits pihus, teada kaks kuratlikku päeval

Eero. Aga vaata, seal ukse kõrval nurgas seista, see on hoopis teine asi.

Juhani. Armas Eerokene, sina tark Eerokene, sina kuue-
tolline Eerokene, sina nabataadikene. — Köstri ukseuurgas!
Ma sind sarvilist õpetan.

Aapo. Tasa, tasa, te paganad!

Tuomas. Istu rahulikult, Juhani, ja ära hooli ta jutust.
 Juhani. Müts maha, kui sööd, sina kakk!
 Tuomas. Müts maha, ütlen minagi.
 Juhani. Vaat nii. Pead sõna kuulma; ei aita miski.
 Simeoni. Ikka ainult purelemine, paljas purelemine.
 Jumal valgustagu kord teie hinge ja meelt!
 Juhani. Tema on ikka see kiusupunn.
 Eero. Ikka olen ma teie neetud hambais «see jupike ja päkapikk, see pisipunn Eero». Kuid sellepärast olengi sitke.
 Juhani. Sina oled vihane karjapeni, nagu öeldi laulus «Seitsme mehe jõust».
 Eero. Puren aga vastu ja teravalt.
 Juhani. Sa oled sappi täis.
 Aapo. Luba mullegi sõnake. Eero ütles midagi, milles minu arvates leidub tera tõtt. Vaata: seda sappi, mida ta aegajalt enese ümber kallab, oleme vahest isegi palju keetnud. Pidage ometi meeles: oleme kõik sama looja loodud.
 Timo. Täitsa nii. Kui mul on kaks nokka, «üks kui saapaliist, teine kui leivakannikas», mis puutub see teistesse? Ise kannan ma neid. Kuid visake kus tuhat nokad ja nukad, loojad ning loomised. Vaat siit, Juhani, saad naeri, pchme kui murumuna. Hakka hammastega selle kuklasse ja ära hooli tolle tühja jutust. Ta on noor ja mõistmatu. — Söö, vennas.
 Juhani. Küllap süön.
 Timo. Nüüd elame siin kõrgel, kõmaval mäel kui saajas.
 Juhani. Kui taeva saajas. Kuid alles äsja vaevati meid veel seal all põrgus nii haledalt.
 Timo. «Kord alandatakse, kord ülendatakse» siin maailmas.
 Juhani. Nõndaks on lugu. Mis ütled sina, veli Aapo?
 Aapo. Olen püüdnud, nagu jõud jaksas, kuid asjata. Nüüd vihastan ometi kord ja viskan meie elulaeva tüüri saatuse pihku. Ning siin ma istun.
 Juhani. Siin me istume ja seal all lamab meie jalgade ees kogu maailm. Seal veretab köstri maja nagu punane kukk ja seal kerkib issanda templi torn taeva poole.
 Aapo. Selle templi juures istume kord mustas häbipuus, istume, kaelad kõveras, kui seitse varesepoega aiarioika, ja kuuleme, kuid inimesed näpuga näidates ütlevad: seal istuvad Jukola laisad vennad.
 Juhani. Ei koida see päev, kus Jukola poisid nagu kõve-

te keeltega varesepojad mustas häbipuus istuvad ja kuulevad tühja näpuga näidates lausuvat: seal istuvad Jukola laisad vennad. See päev ei koida: ennem poon enese oksa või marsin maailma loppu, Heinola pataljoni püssi kandma. «Mis mina hooliksin, peiari-poju?» Nüüd, vennad, kui oleme süönud, siis laseme lahti nii, et nõmm kõmiseb.

Simeoni. Palvetame ja heidame magama.
 Juhani. Kõigepealt laulame: «Mis mina hooliksin». Tõhata oma kurk puhtaks, Timo.
 Timo. Mina olen valmis.
 Juhani. Kuid Eero-poju? Oleme ju jällegi sõbrad?
 Eero. Sõbrad ja vennad.
 Juhani. Kõik on hästi. Kuid kruvi oma kurk korda.
 Eero. See on juba täies timmis.
 Juhani. Hüva! Ja kuulaku nüüd teised, kuidas männik
 lüüab, — nüüd, poisid!

Mis mina hooliksin, peiari-poju,
 Kellel on kere kui kaljune kuju?
 Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Olen mina peatselt sõduriketis
 Heinola kasarmus, tüdrukupetis.
 Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Pelgan siis pappi või poppi mina muud,
 Kui minul seljas juba kuninga kuub?
 Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Jookse siis, Kimmel, et vuravad rattad,
 Ootamas poissi on kasarmu katlad.
 Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Mis mina hooliksin, peiari-poju,
 Kellel on kere kui kaljune kuju?
 Rallaralla rallaralla rallarallalaa!

Juhani. Just nii! Vaat siin on meil hea olla.

Simeoni. Vähem kisa, vähem kisa! Te räuskate ju nagu legionid tonte. — Kuid vait, vait! sealt tulevad inimesed.

Juhani. Inimesed? Vaata terasemalt, siis näed portsu mustlasi, näed «Rajamäe rügementi».

Salk, kes nüüd lähenes, oli üks hulkuv perekond, pärit väikesest hurtsikust Rajamäe raiesmaal, mispärast maailm seda Rajamäe rügemendiks kutsus. Selle juht ja pea oli too kõigile tuntud Mikko, lühike, kuid käbe mees, must viltkübar peas. Ta müüb oma rännakuil pigi ja välgutab väledalt kohiväist. Ta peab ka viiulnikuametit, vingutab tihti simmaneil ja talguõhtute tantsul oma rusket rõõmuriista, kastes sedamööda kurku, kuidas pakutakse. — Kuid mõnus kupulaskja on ta moor, Kaisa, nina tubakast must, äge eit. Haruldane see saun, mida ta mööda minnes selle nurga eitedele kupulaskmiseks küdema ei paneks. Siis kargleb Kaisa kirves, suu matsub ja tubakane nägu higistab hirmsasti, kuid paisub ka teepaun. — On neil hulk lapsigi, kes neile reisidel külast külla, talust tallu järgnevad. Kaks neist käivad juba ise kaasas, hüppeldes rõõmsalt vanemate ümber mööda teed, kord ees, kord taga, kuid kolme nooremat veavad isa ja ema vankril ühes; ning Kaisa tõmbab ikka aisadest, Mikko lükkab kepiga tagant. Köva on seal kisa, kus Rajamäe seltskond liigub; ja üks irvhammas oli sest perekonnast pika pilkelaulu sepitsenud, pealkirjaks rügemendi nimi. See siis oli see käratsev salk, kes nüüd mööda maanteed Sõnnimäe nõmme alt kirikuküla poole rändas, kui vennaksed nõmme kõrgel lael oma vabadushetke veetsid, rõõmsad nagu oinad.

Juhani. Hõissa! Tere, sina ennemainitud rügement, tere!
Timo. «Hustote till?» rääkis rootslane.

Eero. «Kappusivail» vastas venelane.

Kaisa. Mis te tahate, teie seal üleval?

Eero. Et moor tuleks ja imeks tubli sarvetäie selle mu vennakese Juhani ruskest reiekannikast.

Juhani. Eit see imeb ja pingutab, taat aga viiulit vingutab, see alles klapib kokku.

Mikko. Ma teile näitan, te Jukola sissid!

Eero. Taat ei taha mängida. Noh, laulame siis meie, laulame ühe vägeva marsi.

Juhani. Vägev marss, kui Rajamäe rügement meist mööda sammub. Noh, poisid, Timo ja Eero!

Mingem nüüd siis küladesse
Mööda soid ja mägi,
Kohitsema, kuppu laskma,
Kaubitsema pigi.

Aistes Kaisa-nuusanina
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit põske,
Ise pära peab.

Juhani. Just nii! On see alles lustiline lugu.

Kaasa. Teadke, teie neetud seal, et meie ikka ausal teel
oleme, kuid teie, teie luusite mööda metsi nagu röövlid ja
tõelapad. Ma lasen kuppu, mina, ja teen tervist; Mikko kohit-
seb tema, ja teeb rammusaid orikaid, lihavaid härgi ning tore-
dad rannasid, kellega ratsutavad kuningate kuningad; teadke
seda, teie saatanad.

Juhani. Paar värssi selle jutluse peale, poisid! Timo ja
Tero, vahvad poisid! Uhekorraga!

Kaisa huuled matsutavad,
Kui ta kahmab kirve,
Kreetamoor see Kaisa küüsis
Lõugab, hambad irvi.

Aga miks seal seapahnas
Kostab kole kisa?
Kuldid hirmsalt hädaldavad,
Pörsad teevad lisa.

Miks need kuldid hädaldavad,
Pörsad nagu völlas?
Vaata: Mikko läve kohal,
Nuga tupest vällas.

Juhani. Tõepoolest, üks lõbus lugu; selle vastu ei või
võeldada, Mikko.

Mikko. Pea oma leivaauk silmapilk kinni ja tea, et siin
on Meistri-Mikko ise, kes näpistas kuberneritäku puhtal linal,
ilma pisaratki verd valamata. Ja selle kunsttuki eest sai ta
tuumetuspaberi, mida ka Rooma keiser ise ei või ümber lükata.
Toluke Mikko o'len mina.

Tero. Oh sina kahekordne Kohi-Miku ühes oma nõiamoo-
naga!

Kaisa. Vaata, et ma ei nõiu teid hundikarjaks, nagu taat
muiste upsaka pulmaseltsi.

Juhani. Seisan siin veel endise Jukola Jussi pükstes, ja nõnda loodan jumala abiga ka edaspidi seista. Ei su nõia-kunstist, õnnetu moor, tule rohkem kui tunamullu, kui sa meile maailma lõppu ennustasid ja mõnegi eide sundisid oma vana-mehelt senist kurjust andeks paluma.

Kaisa. Kuule, mida ma nüüd ennustan.

Eero. Ennustad ja soovid meile sooja sauna ja sind ennast meile kuklasse kuppu laskma.

Juhani. Kuid see oleks hull ennustus ja soov. Mõt'en küll koju jõudes sauna kütta ning õige mõnusalt vihelda, kuid oma Aadama praki-kuube kuklas ei taha ma kaugeltki rik-kuda.

Kaisa. Kuule, kuule! Tuhaks saab su saun ja tuhaks su tuba, ning armetul kombel lähed sa metsadesse hulkuma, lau-gaste peale, soodesse, otsides sooja külmavale kehale. Ah! veriselt pead sa veel heitlema nii inimeste kui metsakiskjate vastu ja sellest lõõtsutades nagu surev jännes oma neetud pea pöösasse laskma. Seda kuulge ja pidage meeles!

Juhani. Mine põrgusse...

Tuomas. Vaiki juba, vaiki!

Simeoni. Sina jumalavallatu, meeletu!

Juhani. Mine tulipunasesse põrgusse! Mine köstri manni ja nõiu köstri kurku igavene seatõbi.

Eero. Et ta laulaks nagu vana kihvadega kult Mikko küünte vahel.

Juhani. Nii! ja praostile, tollele väljast võõbatud varise-rile ning rikkale rasva- ja vorstipraostile... Mis me temale määraksime? Ütle, Eero.

Eero. Sündigu temale loetusel, nagu sündis tollimehele Oulu väravas: tulgu ta kotti mehine kassipiirak.

Juhani. Nii! Otse Paltamo kalapiirak, kus, kas tead, kar-vane kass on lobiks sees.

Eero. Ja sellest tehku ta järgmiseks pühapäevaks nii vägev ning vihane manitsusjutlus, et rebeneb ta rasvane vats, rebeneb robinal ühekorraga.

Juhani. Nii! Ja siis pärigu teda pagan, kahmaku tal kuk-last kinni ja virutagu teda nõnda, nagu kuradil on kombeks pappi virutada.

Eero. Ja las ta viib rikka mche seltsiliseks selle vägeva ning rikka praosti.

Juhani. Need on tervised, mida palume nii köstrile kui ka

praostile kenasti edasi anda. Ja kui kõik selle teed, siis võid need kas või hundiks nõiduda, nagu ähvardasid.

Eero. Nii ahneks hundiks, et see ühekorraga neelab nahka kogu Rajamäe rügemendi.

Juhani. Nii! ja veel kupusarvekoti pealekauba.

Eero. Ning veel pigikoti maguskoogiks.

Juhani. Just nii, sina naaskell!

Kaisa. Üsna hüva! Praost ja köster peavad teie tervised teile saama, ning see supp seisab kord veel teie kausis, te neetud! Anna neile kiviga jumalagajätuks, Mikko, anna nii, et peahoor lõhkeb.

Mikko. Siin on just paras kaarnakivi, otsekui tellitud. — Seal on, teie Pelttari sikud! — Marss, Kaisa! Nüüd läheme.

Juhani. Seda hullu! Virutas kiviga, ja nii lähedalt läks, et oleks penaegu mu otsmikule käinud.

Eero. Saadame palli tagasi.

Juhani. Linguta taadile tagasi, nii et müts mürtsub.

Tuomas. Ära viska, poiss, kui tahad oma täikongi hoida.

Aapo. Näed sa, lurjus, seal on ju lapsed.

Juhani. Pea oma kivi kinni; nad liduvad juba, nii et nad müdiseb.

Simeoni. Oi teid jõledaid, teid kalmukaid ja kocrakoon-taid! Lga pääse teist enam rahulik teekäijagi viisakalt mööda. Oh teid röövleid!

Juhani. Jah et mina või, kes neil juuksekarvagi ei painu-ta? Kuid vaata, kui mees on õige vimmas ja vägevad tõm-bad läbi ta tugeva keha käivad, siis — noh, sa tead isegi. Kaks ööd ja päeva on poiss tornis istunud. Kuid ma saatsin ta oma viha vaigistuseks köstrile õige toredad tervised.

Aapo. Ja veel pöörasemad praostile. Neid terviseid peame olest veel kibedasti kahetsema.

Juhani. «Mis mina hooliksin, peiari-poju?» Elu, noore mehe elu on just nagu see kõmav, kohisev nõmm. Ja seal kir-dus kummub karm Impivaara mägi ja seal loodes valgub jälle kordukula järv ning paistab veel muidki järvi, seal taevaran-nal nagu igaveses ääretuses. Kolme Kolisti järve seletavad seal mu silmad.

«Ei nüüd aita, ei nüüd aita
Mulle muu kui uputus;
Minu armsam on nii paha,
Sihiseb kui mürgiuss.»

Seal järve pinnal istub tihtipeale meie köstritaat, õngevabe pihus. Ah! kükitaks ta nüüdki seal ja oleksin mina vali tuulehoog, tormine tuulispea kagust, siis teaksin, kuhupõle mühinal kihutaksin, ning peagi loksuks köstri küna kummuli.

Simeoni. Mihuke patune soov!

Juhani. Seda mina teeksin, küna mina kummuli käänaksin, nii et järve vesi kõrdina keeks.

Timo. Hundiroog on too mees.

Juhani. Hundiauku ma ta virutaksin ja ise patseeriksin rõõmuga äärel.

Aapo. Kord narris rebane, karu vaenlane, õnnetu mesikäpa auku. Kangesti ta siis naeris ja kõndis seal üleval ümber mustava koopa pilkejutte pajatades. Siis istus ta ilvese selga: ilves viis ta üles kõrge kuuse otsa, mis seal lähedal seisis. Rebane hakkas rõõmsalt laulma ja igast ilmakaare... tuuli kutsuma; käskis neil ta laulu saateks kuusekannelt mängida. Tulid varsti tuuled idast, läänest ja lõunast ning valjusti kajas ja kohas kuusk. Tuli ka vägev põhjatuul, tormas läbi sammalhabemes sünge laane, mühinal ning raginal. Kohises siis kuusk, vabises ja kummardas sügavalt, murdus viimaks ning langes koopa poole ja virutas kukkudes rebase oma ladvast alla karu süle sügavasse koopasse.

Timo. No pagan võtku! Aga edasi?

Juhani. Küllap sa seda isegi mõistad, mis nüüd sündis. Kahmas nüüd karu rebase kasukast kõvasti kinni ja raputas nii, et hambad plaksusid, nagu tegi armas köster minuga. — Kuid ma mõistan Aapo tagamõtteid. Ta tahtis mulle meelde tuletada, et kes teisele auku kaevab, see ise sisse langeb. Olgu kas või nii, kuid hundiauku sooviksin ma köstrit ometi.

Timo. Näha, kuis köster auku komberdab, selle vastu ei paneks minugi süda. Kuid ega ma toda taadiraiska siiski kaua läpases kongis piinaks. Kaks tundi, ainult kaks tundi. Kuid jäägu see jutt. Elagu köster rahus, kukkumata isegi mu sapise südame koopasse. Ainult ühte mina imestan. Kuidas võite uskuda sääraseid lobajutte nagu see rebasest ja karust? Oi vennakesed! Ei või ju rebane tühjagi lobiseda, saati siis veel maailma tuuli enese juurde kutsuda. Te usute seda, kuid mina pean asja puhta võltsiks.

Juhani. Seda juba teatakse, et Timo pea pole just teravamate hulgast siin maailmas.

Timo. Olgugi et ei. Kuid selle peaga rändan ma läbi selle maailma niisama ausalt kui sina või mõni muu, mees või naine.

Aapo. Timo ei saa mõistukõnest aru.

Juhani. Ei mõista see vaene poiss nüüd põrmugi. Kuid vaata, kui ma nüüd sulle asja seletan. Lugu rebasest ja karust on arvatavasti pärit nendelt aegadelt, kus kõik loomad ning lügi puud veel kõne'da võisid, nagu jutustatakse «Vanas testamendis»; ja seda olen kuulnud meie kadunud pimedalt onult.

Aapo. Nüüd ei mõista sinagi muinasjuttu ega selle otstarvet.

Timo. Kuid ometi «pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad».

Juhani. Ah sa tahad veel targutada, poiss? Kuid usu mind, ma tänan jumalat, et ma nii rumal pole kui sina, vaene Timo.

Timo. No kui sa ei olegi, ma ei näe selles ka mingit hädaolitu.

Eero. Tee sina, Timo, nii kui tõlner ennemuiste: löö ainult vastu rinda, ja küllap siis näeme, kumb teist siit parema mehena koju marsib.

Juhani. Võch, või torkas juba väikest Eerotki, sina tõlner ise?

Eero. Torkas õige magusasti tõlnerite ülemat, toda väikest Sakkeust.

Juhani. Mina ei hooli sinu Sakkeustest ega magedustest, vaid heidan ise magusasti magama. Selja tahan teie poole pöörata ja lamada nagu sipelgapesa hange all. — Kuid jumal hoidku meid! Me oleme ju kohutavas kohas peatunud.

Aapo. Miks nii?

Juhani. Seal on ju see iseäralik, kohutav kivi, mis kirikukellade paukudele ikka kurbliku kajaga vastab. Ja vaadake siis noid silmi, mis meid sealt järelejätmata vahivad. Mul on kole. Lähme jumala pärast siit minema.

Tuomas. Istume rahulikult.

Juhani. Kuid metshaldjas on siin vihane ning tige.

Aapo. Ainu't nende vastu, kes vannuvad või muud jumalavallatust teevad. Sellepärast hoia ennast ise selle eest. Kuid lugu noist märkidest seal kivi küljes on sündmus kaugeilt aegadelt.

Lauri. Tahad sa meile seda jutustada?

Aapo. Kuid vaadake enne terasemalt toda kivi. Seal näete otsekui nelja kuldset, sätendavat punkti. Need on kahe armastaja hellad silmad, kauni neitsi ja uhke noormehe silmad; ning nende kujud, näete, on niisama kivi sisse joonistatud. Vaadeldes neid, silmad pisut praakil. Seal nad istuvad, ühinenud kõige hellemas kaisutuses. Kuid alamal, noorte jalgade ees, lamab küürus üks vanamees, mõõgaga läbi torgatud.

Timo. Just nagu sa ütled.

Lauri. Midagi säärast arvan minagi seal nägevat. Kuid jutusta see lugu.

Ja järgmise muinasjutu vestis neile Aapo:

Seisis ennemuiste siin lähedal uhke loss ja selle lossi peremees oli rikas ning vägev härra. Tal oli võorastütar, ematu, kuid armas ja kaunis kui hommikukoit. Neitsit armastas üks noormees, kuid nii noormeest kui tüdrukut vihkas kole lossisand, kelle südames ei leidunud iial ruumi armastusele. Aga tütar armastas ka suurtsugu noormeest ja nad kohtasid tihti teineteist siin kumiseval nõmmel ja just selle kivi kõrval oli nende kokkusaamise koht. Kuid siis sai isa nende salajasest ühendusest teada ja karjus kord neitsi kõrva hirmsa vande. «Mu tütar,» ütles ta, «vaata, et ma ei taba teid teineteise kaisus metsade öös. Tea, et mu mõök laulatab teid sealsamas paigas ühte verises surmas. Seda ma töotan ja vannun.» Nii ta ütles, ja neitsi kohkus vannet kuuldes. Kuid ei ta unustanud ometi oma südamesõpra, vaid veel kangemaks kasvas tema armastus.

Oli vaikne suveöö; lõi aimus neitsi põue, et noormees nõmmel kõndis ja armsamat ootas. Viimaks, kui ta arvas, et lossis kõik juba sügavat und magavad, mähkis ta laia peene loori endale ümber ja läks oma armuteele, hiilis välja vaikselt kui vari, kadus peagi metsade põue, ning hõljus kord veel kasteses hiies sinine linik. Kuid kõik siiski ei maganud lossis, vaid lossihärra ise seisis akna ees ja luuras neitsit, kes öise varjana kadus. Siis sidus ta mõõga vööle, kahmas piigi kätte ja tõttas välja, kadus neitsi järel metsa. Verejanuline kiskja jälgis siis mahedasilmalist talle. Aga üles nõmmele tõttas lõõtsutav tüdruk ja kohtas oma kallimat seal halli kivi kõrval. Seal nad seisisid teineteist armsalt kaisutades, sosistades armukeelt õndsuse hetkel. Ei seisnud nad enam siin maapinnal, nende hinged kõndisid taeva lilleniitudel. — Kulus nõnda mõni silmapilk, siis tormas äkki nende juurde lossi hirmus isand, torkas terava

õlul neltal vasakusse külge, nii et piigi ots noormehe paremast küljest välja tungis, ning ühendas nõnda nad surmas. Nad tõusid vastu kivi ja ühise ojana voolas nõmmel nende veri, tõusid punaselt kanarbikulillede põski. Terassidemega ühendatud istusid nad seal kivisel toolil hääletuina, kuid veelgi armastades teineteist kallistades. Ja kaunilt nagu neli kuldset tähte sätendasid nende silmad lossi vägeva isanda poole, kes imes- talis vaatles imelikku, vaikset pilti surmasuus. Tõusis äkki aknast, lõi välku, müristas taevas, kuid välkude sinakas val- mure särasid noorte silmad õndsalikult, nagu sätendavad neli lühkalt taeva saalis, pühas laotuses. Seda vaatles mõrtsukas, kui kõrguse viha tema üle ning ümber mässas. Vägevast vest- eel ta hingele noorte kaunilt kustuvad silmad, nende kosena reulav veri, kõneles mürisev taevas. Tema süda nõtkus, nõtkus kord, kui ta, hinged külma ja must kahetsus, vaatles teineteist imelikke silmi, mis järelejätmata talle vastu naerata- tul. Ta süda kohkus ja vabises, kui välgud sähvisid ning lao- tus kärkis, ja igalt poolt tungisid ta kallale hirmuvaimud. Viretu vihahoog valdas ta hinge.

Veel kord heitis ta pilgu noorte poole: sealt vaatasid talle sätendades vastu ikka samad säravad silmad, kuigi juba kus- tud. Siis viskas ta oma käsivarred risti ja hakkas nagu jää- tõnu pilguga ida poole vahtima, ning nii seisis ta kaua tum- mades öös. Kuid viimaks kergitas ta äkki rinna kõrgele ja hüüdis pika hüüu, pika ning kohutavalt valju, mis ringles mõttes ümber taevavaranna. Seisis siis jälle hääletult mõne aja, kuulas teraselt ja kaua, kuni ta hääle viimane kaja oli vai- tunud kauge mäkingu põue. Ja kui see oli sündinud, hüüdis ta jällegi kohutavalt, ikka veel ida poole vahtides, ning kaua ta taevavarannal ringi kaja, mille jooksu ühel mäelt teisele ta teinult jälgis. Aga lõpuks suri kauge, vabisev hää, välg vai- tus ning kustunud olid noorte sätendavad silmad; ainult raske vihm ohkas metsas. Siis, otsekui unest ärgates, tõmbas lossi- härra mõõga tupest, torkas läbi oma rinna ja langes noorte jal- gade ette. Ja lõi taevas veel kord välku, lõi välku ning müris- tas kuid peagi valitses jälle kõikjal vaikus.

Lõli hommik, ja nõmmelt halli kivi kõrvalt leiti surnud; nad kanti ära ja pandi üksteise kõrvale hauda. Kuid kivi peal nähti selle järel nende kujusid; ja paistis seal kaks teineteist kallistavat noort ning nende all põlvili karm habemik mees. Ja neli imelikku kühmu nagu neli kuldset tähte sätendavad kivi

küljes nii ööl kui päeval, meenutades armastajate kaunit kustu-
tuvaid silmi. Ja pikri nool, nagu vestab muinasjutt, joonistas
välgatades kivisse need kujud. Ning nõnda kui ses kujutuses,
nii istuvad noormees ja neitsi õnnelikenäo kõrget aujärjel; ja
nagu vingerdab vanamees siin maas, nõnda endine lossihärra
tulikuumal piinavoodil. Ja kui torni kellad löövad, teritab ta
ikka kuulumist, püüdes kaja kivist; kuid ikka on helin kurblik.
Kord peab kivist siiski kostma imepehme ja rõõmus hää, ja
siis on mehe lepituse ning lunastuse silmapilk tulnud, kuid
lähedal on siis ka kõige maailma viimne tund. Ja sellepärast
kuulab rahvas ikka erilise rahutusega kaja kivist, kui kellad
helisevad. Ta sooviks, et mehe lepituspäev koidaks, kuid mõt-
leb hirmuga viimsele kohtupäevale.

See oli muinasjutt, mille vestis Aapo vennastele Sõnnimäe
nõmmel.

Timo. Saab aga vanamees higistada. Päril viimsepäevani
väljal Ohhoo!

Simeoni. Sina tobi, vaata, et just selsamal silmapilgul
viimsepäeva pasun huugama ei pista.

Eero. Pole vähimatki põhjust karta maailma lõppu,
seni kui maa peal veel paganaid leidub. Noh, jumal paraku!
Siin on ju seitse metspaganat otse ristirahva keskel. Kuid
ei ole halba ilma heata. Nõnda oleme meie ju maailma sam-
bad.

Juhani. Sina oled maailma sammast? Kuuetolliline.

Simeoni. Vabised, Eero, vabised nagu kurat, kui läheneb
päev, mida praegu pilkad.

Timo. Seda ta ei tee, võin omalt poolt kinnitada. Ohhoo!
siis alles on mürglit ja madinat. Kaks vassingut on juba olnud,
kolmas on veel tulemata; ja siis sünnib see suur õndsuse märk;
siis läheb maailm tuhaks ja tolmuks kui kuivanud viisk. Siis
alles röögib kari ja sead vinguvad hirmsasti tanumal, kui see
hukatus nimelt suvisel ajal juhtub; kuid kui see talvel sünnib,
siis rabeleb ja möirgab kari laudas ning pahnas vinguvad vae-
sed sead. Siis alles on mürglit, poisid. Ohhoo! Kaks suurt
segadust on juba olnud, kolmas on veel tulemata, nagu ütles
pime onu.

Simeoni. Ja-jah, mõtelge selle päeva peale.

Juhani. Jääge kord juba vait, vennad. Hoidku jumal! Te
käänate inimese südame siin päris kähaskaela. Magame parem,
magame.

Nõnda nad vestsid, kuid viimaks vaikis jutt ja uni pani nad
uhketele järel pikali. Viimasena istus valvel Simeoni, najatu-
des vastu pedaja krobelist tüve. Ta istus ja mõtiskles hardalt
nõnda maailma viimseist aegadest ning suurest kohtupäevast. Ja
jonnastena, niisketena, pehmetena põlesid ta silmad, aga ruske
hukatus ta karedatel põskedel paistis kaugele. Lõpuks uinus
ta maha; ja nõnda magasid nad kõik magusasti tule ääres, mis
õnne aja veel lõkendas, kuid aegamööda rauges ning kustus.

Päev hämardus ja hämarus tihenes ööks; öhk oli mahe ning
lettsakuline; aeg-ajalt sähvatas kirdes taeva serval välg, sest et
rask äikesepilv kerkis üles. Kotkaküürusel lähenes ta kiriku-
kuldale, pildus oma põuest tuld ja süütas äkki kirikumõisa rehe,
mis tol peagi vägeva leegiga lõõmama, sest oli täis kuivi õlgi.
Kellad hakkasid paukuma ja algas jooksmine külas, kõikjalt
tuttas rahvas metsiku tule poole, voolas mehi ja naisi, kuid
seppa. Kohutavalt lõõmas rebi ja veripunaseks muutus taeva-
töö. Kuid nüüd kihutas äikesepilv Sõnnimäe poole, kus ven-
nasked rasket und magasid; ja nende norskamisest pörises
nooni. Nüüd peab kole kärgatus neid äratama ja siis ehmuvad
nad nii, nagu ei iialgi elus. Nende unest segane meel kohkub,
sest nende meelde tärkab sedamaid sünge muinasjutt, pildid
maailma lõpust, kui loodus mässab nende ümber õndsuses öös.
Ja niipalju kui on valgust ses öös, tuleb see äikesepilve välku-
dest ning külas lainetava tulekahju jubedast kumast. — Nüüd
tol välku ja silmapilkselt järgnes hirmus mürin, mis pörutas
vennasked ärkvele. Kõva häälega kisendades ja karjades kar-
gasid nad ühekorraga maast üles, ja juuksed kohevil püsti
õngu kahisev kõrkjatihnik ning silmad peas kui sõõrid, vahti-
sid nad mõne hetke üksteisele otsa.

Simeoni. Viimsepäev!

Juhani. Kus me oleme, kus me oleme?

Simeoni. Kas juba läheme?

Juhani. Halasta meie peale, taevane heldus!

Aapo. Kole, kole!

Tuomas. Tõesti kole.

Timo. Issand, kaitse meid, vacseid pojukesil

Simeoni. Juba kellad kajavad!

Juhani. Ja kivi kõliseb ning tantsib. Oi-haal!

Simeoni. «Ju taevakell see paugub!»

Juhani. «Mu vaene keha raugub!»

Simeoni. Ja nii siis nüüd lähemegi?

Juhani. Aita meid, arm ja heldus!
 Aapo. Oi õudust!
 Juhani. Tuomas, Tuomas, haara mu kuuesabast kinni!
 Oi-haa!
 Simeoni. Oi-haa! Nüüd läheme, nüüd läheme!
 Juhani. Tuomas, mu vend Kristuses!
 Tuomas. Siin ma olen; mis sa tahad?
 Juhani. Palveta!
 Tuomas. Jah, palveta siin nüüd veel.
 Juhani. Palveta, Timo, kui sa võid!
 Timo. Ma tahan katsuda.
 Juhani. Tee seda ruttu!
 Timo. Oh issand, kurbus suur, oh Petlehemma armujärg!
 Juhani. Mis ütleb Lauri?
 Lauri. Ei oska selles viletsuses enam midagi öelda.
 Juhani. Viletsus, ääretu viletsus! Kuid ma arvan ometi, et pole veel päris lõpp.
 Simeoni. Oh, kui meile veel üks päevgi armuaega antaks!
 Juhani. Või üks nädal, kallid nädal! — Kuid mis peab mõtlema sellest jubedast valgusest ja kellade segasest paukumisest?
 Aapo. Külas on ju tulekahju, head inimesed.
 Juhani. Jah, Aapo, ning hädakell undab.
 Eero. Kirikumõisa rehi põleb.
 Juhani. Mingu kas või tuhat reht, kui ainult seisab see tõugupesa-maailm ja meie, ta seitse patust last. Issand avita! Kogu mu keha ujus juba külmas higis.
 Timo. Tõtt-öelda minugi püksid vabisesid.
 Juhani. Hirmus silmapilk!
 Simeoni. Nõnda nuhtleb meid jumal meie pattude pärast.
 Juhani. Tõsi! Miks me küll laulsime toda jõledat laulu Rajamäe rügemendist?
 Simeoni. Te pilkasite häbematult Mikkot ja Kaisat!
 Juhani. Vaja sul veel meelde tuletada! Kuid jumal õnnistagu neid! Ta õnnistagu meid kõiki, kõiki, isegi köstrit!
 Simeoni. See palve on taevale meelepärast.
 Juhani. Läki minema siit koledast kohast. Sealt loomab siiapoolle tulckahi nagu põrgu ahi, ja sealt kivilt vilguvad need silmadki nii haledalt meie poole. Teadke, et just Aapo jutustus neist kassi-silmadest tõi meie selgrootsu selle hirmuvõbina. Kuid laseme jalga, ja ärgu keegi oma kotti ning aabitsat maha.

õnnistagu. Minema, vennad! Kõõsti juurde Tammikule marsi-
 tud, Kõõsti juurde jumala abiga, ja sealt siis homme
 tulla elame! Teele nüüd!

Juhani. Kuid peagi on meil vihmavaling kaelas ja me
 ei saa majaks nagu rotid!

Juhani. Las saada, las saada! Heideti ju ometi veel armu.
 Timo. Nüüd!

Nad ruttasid minema, astudes kiiresti üksteise järel, jõulult peagi liivasele teele ja sihtisid nüüd Tammiku
 tala poole. Tulevälgatustes ja müri-
 nas, mis kõikjal taeva all
 pühkes, kaitsid nad natuke aega, kuni vihmavaling neid tabas.
 Nad kiirendasid nad käigu jooksuks ja lähenesid «Kulomäe
 kumule», mis seisis just maantee ääres, varjuks nii mõnelegi
 elu-
 alla all käijale, kuulus oma kõrguse ning tiheduse poolest.
 Selle alla istusid nüüd vennaksed, kuna valing kestis ja vägev
 kumule kohises; aga kui vihm üle läks, jätkasid nad jälle oma
 teed. Raugesid lõpuks loodusjõud, tuul vaikis, pilved põgene-
 sid ja kahvatu kuu kerkis metsalatvade tagant. Ilma rutu ja
 hooleta astusid juba vennaksedki lirtsuval teel.

Tuomas. Olen tihti mõtelnud, kust ja mis on pikne, see
 valgulöömine ning mürin.

Aapo. Pime-onu ütles tolle mäsu taevast sellest süündivat, et
 pilvelahmakate vahele on sattunud kuiva liiva, mida tuulekee-
 lised ühku tõstavad.

Tuomas. Kes seda teab.

Juhani. Kuid lapse meel kujutleb ühte ja teist. Kuis mõt-
 leks pikkest mina püksata poisipõnnina? Jumal kihutas siis
 põrgu-
 mööda taeva tänavaid ja tuld lõi kivine tee ning ratta
 müra. Hähähäh! Lapsel lapse aru.

Timo. Aga mina? Samas sihis mõtisklesin minagi, kui
 aluke-
 päkapikku-
 poisinatina, tippisin äikese põrinas tanu-
 maal, tippasin ja lippasin, särginatuke seljas. Jumal rullib oma
 poldu, mõtlesin mina, rullib ja keerutab õige magusaid matsu-
 tid oma härjakaraga, ning hoobist annab nüüd uhke rumma
 poka kints sädemeid, nagu näeme sädemeid lendavat torceda
 hobuse turjalt, kui seda pühime. Jah, need olid alles arvami-
 nel.

Simeoni. Mõtlesin lapsena ja mõtlen veel nüüdki: taeva-
 väik ja mürin kuulutavad jumala viha patustele maa peal;
 need inimeste patud on suured, ülesarvamatud nagu liiv mere
 ääres.

Juhani. Tõsi küll, pattu siin tehakse, seda ei saa salata, kuid küllap siin patustki päris soola ja pipraga keedetakse. Tuleta meelde, poiss, meie koolitced ja mis sel ajal tunda saime. Köster küünistas ja sakutas meid kui kull; seda tunnen veelgi ja kiristan hambaid, mu pojuke.

Kuid õine tee kulus ja lähenes Tammiku talu, kuhu vennaksed kindlal sammul sisse astusid, ja Küösti korraldas neile mõnused magamisasemed. See Küösti, tugev mees kui tala, oli talu ainus poeg, kuid ei tahtnud üal peremeheks hakata, vaid soovis ikka endiselt omaette olla. Kord oli ta justkui kurjast vaimust vaevatud jutlustades ja kisendades mööda külasid käinud; ning sellesse seisukorda olid teda viinud mõtisklemised usu asjus, nagu jutustati. Kui ta aga sellest lõpuks selgis, oli ta muidu jälle nagu ennegi, kuid ei naernud enam kunagi. Ja juhtus ka see imelik asi, et ta siitpeale pidas oma parimateks sõpradeks Jukola vennakseid, keda varem oli vaevalt tundnudki. Selle mehe juurde asusid vennaksed nüüd öökorterisse.

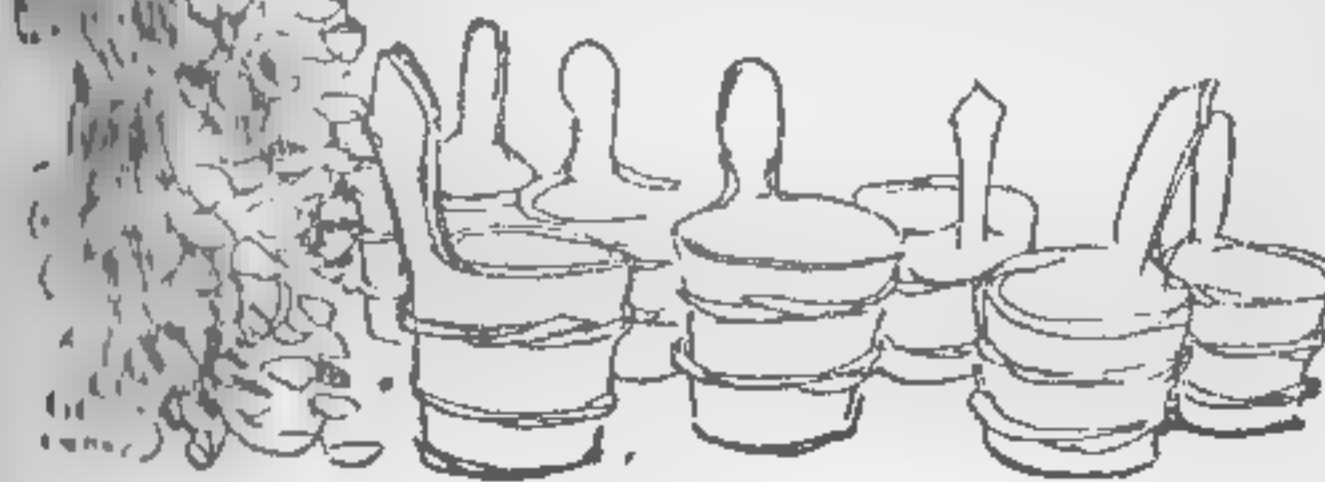
NELJAS PEATÜKK

ärgmisel päeval lähenesid jukolased jälle oma kodule, astudes üksteise järel. Kuid vilets oli nende välimus: rõivad armetult katki rebitud, näod sinistest muhkudest ja haavadest kirjud. Juhani, kes ees astus, oli vasak silm peaaegu kinni löödud,

Aapo huuled olid üpris paistetunud, Timo laubast oli vägev sarv välja ajanud ja longates käis Simeoni teiste taga. Pead olid neil kõigil armetul kombel kloppida saanud; ja mõni oli mässinud selle ümber tühja leivakoti, teine jälle käristanud haavamähkmeks vammusest räbalaid. Säärases seisukorras tulid nad oma koolitcelt tagasi ja rõõmsalt saba liputades ruttasid neile vastu koerad Killi ning Kiiski. Kuid vennaksed ei suutnud trundele vahtidele oma heameelt vastu avaldada.

Kes oli aga neid nii armetult kohelnud?

Kes oli võinud nõnda masendada Jukola vahvaid vennakseid? See oli toukolaste kättemaksutöö. Kui nad kuulsid, et jukolased on Tammikul, ühinesid nad kahekümnemeheliseks jõuguks ja peitsid endid tee äärde põõsastikku vihamehi ootama. Seal tukkusid ja ootasid nad kaua, pihus tugevad sõjariistad. Kuid lõpuks, kui koolimched lähenesid, kargasid liitlased tulise hooga nende kallale, nad ründasid mõlemalt poolt teed ja algas nüüd kohutav teibamäng, kus vennaksed armetul kombel läbi peksti. Kuid ilma ei jäänud tapluses ka toukolased, vaid mõnigi sai tunda vennaste rusika pööravat mõju. Kaks neist kanti koju meelemärkuseta: Kuninkala Eenokki ja Kissala Aapeli. Ja läikis siis Aapeli pealuu kuklast laubani, läikis nagu tinakruusi põhi. Juhani käsi oli teinud selle karmi puhastustöö.

Kuid viimaks ometi istusid vennaksed üpris väsinult oma kodu avaras toas.

Juhani. Kelle kord on sauna kütta?

Timo. Eks ole see minu kord.

Juhani. Küta siis nii, et keris koriseb.

Timo. Teen, mis võin.

Juhani. Pane mehiselt, sest meie haavad tahavad leili, tõepoolest! Kuid sina, Eero, muretse Routiost toop viina, mille hinnaks olgu kõige parem palk meie metsast. Toop viina!

Simeoni. Seda on vahest paljugi.

Juhani. Sellest vaevalt piisab seitsme mehe võideks. On ju siin, jumal teab, haavu nagu tähti taevas; ja üpris valutab ning tuikab seesinane silm, kuid veel kõvemini sapp ning süda siin mu sees. Kuid ükskõik, ükskõik! Jukola Jussi pole veel surend.

Tuli õhtu, nukker mihklikuu õhtu. Eero tõi Routiost viina ja Timo teatas, et saun on valmis; ning pisut pehmemaks muutus vennaste vihane tuju. Nad läksid sauna ja Timo heitis leili, paukusid kerise mustunud kivid ning pilvena laius kuum aur mööda saunatuba. Kõige jõuga tarvitas nüüd igaüks meiupehmet, magusat vihta; nad vihtlesid ja hautasid oma haavu, ning kaugele kostis saunast vihtade äge madin.

Juhani. Nüüd alles saavad meie haavad türgi polka. Saunaleil, see on siin maailmas tõbise keha ja hinge kõige parem rohi. Kuid silm kipitab kui kurat! Noh, kipita, kipita, seda vihasemalt annan sulle kuumust kaela. Kuidas on lugu su lõuavärgiga, Aapo?

Aapo. Tasahilju ikka sulab.

Juhani. Nüüelda ja vipelda seda nagu harjukas oma habumakronu, küllap ta siis pehmeneb. Kuid unt leili, Timo, sest kuu kohus on täna õhtul meid teenida. — Vaat nii, poju-
kand lase aga tulla. On seal kuumust, on seal kuumust.
Lauri, sina vennikene!

Lauri. Juba küüntesse hakkab.

Juhani. Saagu ka küüned oma osa.

Aapo. Jäta juba järele, poiss; muidu peame siit kõik välja jooksuma.

Eero. Täna teada veel pisut, ja siis oleme peagi kõrbenud.

Juhani. Saab juba küllalt, Timo. Ära viska enam. Ära jooku pärast enam viska! — Kas lähed alla, Simeoni?

Simeoni. Lähem mina, armetukene. Ja oh, kui te teaksite, murepärast!

Juhani. No ütle siis.

Simeoni. Mõtle, inimene, põrguahju peale ja palveta ööd olug päevad.

Juhani. Rumalus! Lase kehal saada, mis ta tahab; sest muidu kuumem leil, seda suurem ta parandav mõju ja jõud. Küllap sa seda tead.

Simeoni. Kelle oma on see soe vesi siin kerise kõrval aubris?

Juhani. See on minu oma, ütles sepp oma onni kohta. Ära puutu seda.

Simeoni. Ma võtaksin siit väikese lirtsu.

Juhani. Ära, kulla vennas, muidu läheb halvasti. Miks ei soojendanud sa enesele ise?

Tuomas. Mis sa tühja pärast räuskad? Võta minu pan-
nest, Simeoni.

Timo. Või minu omast, sealt lava trepi alt.

Juhani. Võta siis kas või minugi ämbrist, kuid jäta vähe-
malt pool järele.

Lauri. Eero! Sa nurjatu, vaata et ma ei viska sind lavalt alla.

Aapo. Mis kunstid ja tembud teil seal nurgas on, teie lahekesi?

Juhani. Mis lörin seal on? Häh?

Lauri. Ta puhub teisele selga.

Aapo. Korralikult, Eero!

Juhani. Heh, sa raudkiisk.

Simeoni. Eero, Eero, kas siis leili kõrvetav kuumuski sulle põrgutuld meelde ei tuleta? Mõtle Hemmola Juhg, mõtle Hemmola Juho peale!

Juhani. Ta nägi tõevoodil seda tulist järve, kust ta seekord veel päästeti, ja sellepärast, nagu talle öeldi, et ta saunavalaval ikka põrgu peale oli mõelnud. — Kuid kas päevavalgus sealt läbi nurga paistab?

Lauri. Hele päevavalgus.

Juhani. Oh sa pagan! Saun laulab viimast salmi. Sellepärast olgu meie esimene peremehe-bool — uus saun.

Aapo. Küllap siin uut vajatakse.

Juhani. Uut, uut, ilma vastu rääkimata. Saunata talu ei lähe, nii vihtlemise kui ka perenaise ja popsimooride lastesaaamise pärast. Jah, tossav saun, haukuv peni, kirev kikas ja näuguv kass, need on korraliku talu tundemärgid. Jah, on sellel alles tegemist ja tööd, kes meie talu vastu võtab. — Jälle oleks pisut leili vaja, Timo.

Timo. Seda peab saama.

Simeoni. Kuid pidage seda meeles, et on laupäeva õhtu.

Juhani. Ja vaadake ette, et meie nahk õrrel ei ripu nagu ennemuistse piiga oma. See oli hirmus lugu!

Simeoni. Tüdruk ei jõudnud kunagi ühes teistega sauna, vaid kolistas ja solistas seal, kui teised juba magasid. Kuid ühel laupäeva õhtul jäi ta sinna kauemaks kui harilikult. Mõndi teda otsima — kuid mis temast leiti? Ainult nahk õrrel. Ja otse meistri moel oli see nahk nülitud, olid selle küljes alles veel juuksed, silmad, kõrvad, suu ja isegi küüned.

Juhani. Olgu see sündmus meile... Vaata, vaata, kui vihaselt mu selg seda leili tahab! Otsekui poleks nüest aastast peale vihta maitsta saanud.

Lauri. Aga kes oli ta nülgitud?

Timo. Kes! Küsi seda! Kes muu kui see...

Juhani. Peameister ise.

Timo. Jah. See, kes käib ümber kui mõirgav lõukoer. — Hirmus lugu!

Juhani. Ulata, Timo-poju, too minu sark sealt õrrelt mu pilku.

Timo. Jah et see võj?

Juhani. Noh! Eero pisitillukest pakub ta mehele! Oh sind küll! — Too keskmine seal.

Timo. Jah et see või?

Juhani. See on täismehe mantel. Passiiba. — Hirmus lugu, ütlen minagi, et veel endisest asjast kõnelda. Kuid olgu see meile õpetuseks, et «puulba poolt on püha kõrgem». — Nüüd peseme ennast puhtaks, nagu oleksime otse ämmamoori vedelast pihust tulnud; ja siis tuppä, särk kaenlas, ning hautatud ilu saagu värsket õhku kaela. — Kuid ma arvan, et mu armastatav silmakene juba pisut võtab.

Simeoni. Kuid ei võta mu jalg, vaid valutab ja hõõgub kui tulises tuhas. Mis pean ma õnnetu sellega peale hakkama?

Petro. Heida tarre jõudes ilusti magama ja palu jalasalvi, kuigi täna siis loojat, kes sind selgi päeval on kaitsnud, «et sa oma jalga vastu kivi pole tõuganud», nagu loeme õhtupalvest.

Simeoni. Ma ei kuule sind, ma ei kuule.

Petro. No palu siis kõrvasalvi ka. Kuid hakka nüüd liikuma, muidu jääd siia vanapagana saagiks.

Simeoni. Mu kõrvad on sinu jaoks lukus, lukus vaimses mõttes. Saad aru, inimene!

Petro. Tule nüüd, muidu on su nakk varsti õrrel, ja päris kehalises mõttes.

Alasti ja tulikuumadena astusid nad saunast tuppä: ning nende kehad õhetasid nagu päikese põletatud kasekoor. Tuppä jõudes istusid nad silmapilguks puhkama, kangesti higistades; ja siis panid nad pikkamisi endid riidesse. Kuid Juhani hakkas nüüd kogu vennaskonnale salvi keetma. Ta pani vana malmsi ilma sangata katla tulele, kallas sinna toobi viina ja segas viina hulka kaks kortlit püssirohtu, kortli väävlijahu ning soola niisama palju. Ja kui see kõik oli umbes tund aega keenud, tõstis ta keeduse jahtuma ning pigimusta kordi saunane salv oli valmis. Nad võidsid selle salviga haavu, eriti need, mis olid peas, ja tõmbasid värsket kollakas-rusket tõrva peale. Ja siis pigistasid nad hambad kõvasti kokku ning nende nööd kiskusid koledal kombel mustaks; nõnda kõrvetas vägev rõhi haavades. Aga Simeoni hoolitses õhtusööma eest, tõi lauale seitse auguga karaskit, kuiva elajareie ja kuhjaga täis punkausi küpsenaereid. Kuid roog ei maitsnud neile sel õhtul eriti, peagi tõusid nad lauast, võtsid rõivad seljast ja vajusid voodisse.

Üö oli pime ja kõikjal valitses hääletus ning vaikus. Kuid akki valgenes lagendik Jukola ümber: saun oli süttinud põlema. Sest kuumaks oli Timo kütnud hallikivise ahju, millest sein

hakkas hõõguma ja lõpuks lõi leegitsema. Ja nõnda põles ehitus kaunis rahus tuhaks, ühegi silma nägemata. Kui hommik koitis, oli Jukola saunast järel ainult mõni lõkendav tukk ning hõõguv ahjuvare. Viimaks, keskpäeva paiku, ärkasid ka vennaksed, tõusid pisut värskematena, kui olid eelmisel öhtul, panid riidesse ja asusid pruukosti manu, mis nüüd hästi maitsetes. Kana sõid nad sõnalausumata, kuid viimaks tõusis jutt tollest äkilisest heitlusest seal maanteel Tammiku ja Toukola vahel.

Juhani. Hea sauna saime tõepoolest; kuid rõõvli kombel tungisid nad teivaste ja malakatega meie kallale. Kuid oh! oleksid meilgi sõjariistad pihus olnud ja hädaoht silma ees näha, siis saetaks täna Toukola külas kirstulaudu ning hauakaevajal oleks tööd. Kissala Aapelile andsin ometi ta osa kätte.

Tuomas. Valge juusteta liin jooksis ta otsmikult kuklani alla nagu Linnutee sügistaevas.

Juhani. Sa nägid seda?

Tuomas. Mina nägin seda.

Juhani. Ta on saanud. Kuid teised, teised, issand Jeesus!

Eero. Neile maksame veriselt kätte.

Juhani. Lööme kõik üksmeelselt oma pead ühte ja tõusku sellest hirmus kättemaksuplaan.

Aapo. Kuhu me jõuame selle igavese vaenuga? Kasutame seadust ja kohut, mitte rusikaõigust.

Juhani. Esimese toukolase, kelle oma küüsi saan, pistan elavalt kinni kõige naha ja karvadega; seal on õigus ja kohus.

Simeoni. Mu vaene vend! Kas sa kunagi ka taeva pärliseks loodad saada?

Juhani. Mis hoolin mina taevast, kui ei saa näha Tuhkala Matti verd ning raba!

Simeoni. Oi peletist, oi peletist! Ma pean nutma.

Juhani. Nuta sina koolnud kassi, kuid mitte minu pärast. Hmmb! Mina aga teen verivorste.

Tuomas. Selle rebimise maksan mina kord kätte, seda ma töotan ja vannun. Nii käib hunt inimesega ümber.

Juhani. Maruhunt. Mina vannun sama vande.

Aapo. See kättemaksmine langeb meie eneste kaela taga; kuid seaduse otsus nuhtleb neid ja tasub meile.

Juhani. Kuid seaduse läbi ei kannata nende selg haavade pärast, mis meie oleme saanud.

Aapo. Seda enam nende rahakukkur ja au.

Simeoni. Visake verine kättemaks peast ja otsime seaduselt abi. Nii tahan mina, kuigi mu meel kohtukoja kombeid ja käre kangesti kardab.

Juhani. Kui lugu nii läheb, siis ei kohku see poiss ka selle ees. Tõsi küll, süda puperdab pisut, kui esimest korda kõrge kohtulaua ees seisame, kuid varsti ajab täismees oma pea pilti. Mäletan veelgi, kui olin tunnistajaks vaesele Koivula Kaimale, kes oma lapsele elatusraha nõudis, mäletan, kuidas jahikubjas karjus: «Juhani Juhani poeg Jukola, Toukola külast!»

Timmo. «Ja tema noorem vend Timoteus!» Ka mina olin ju seal; ja saigi Kaisa oma lapsele papa nii et paukus. Ka mina olin ju tunnistaja, Juhani.

Juhani. Olid, olid. Aga vaat seal oli alles rahvast, eeskoda, trepp ja õu täis. Mina istusin eeskojas ja vestsin Tammiku Kүүöstiga, mis ja kuidas peab üks mees kohtu ees kõnetama. Tõsiselt just vestsingi temaga, näppides kuuenööpi, näe et kombel, kui kasak ehk hundikubjas kõva häälega hüüdis, et et küll mõnegi silmad pärani ja kõrvad püsti kargasid: «Juhani Juhani poeg Jukola, Toukola külast!»

Timmo. «Ja tema noorem vend Timoteus!» Ja saigi, susi muregul Kaisa oma lapsele isa.

Juhani. Sai küll.

Timmo. Olgu, et meid vandelegi ei lastud.

Juhani. Ei lastud, see on tõsi; kuid meie tõsine, kavaluseta kõne mõjus palju.

Timmo. Ja meie nimed on käinud protokollides ja suplikamistes kuni keisrini, heh!

Juhani. Muidugi mõista. — Nõnda hüüdis jahikubjas, et väike nõksatus käis läbi poisil südamekoti, kuid peagi ta ennast ja laskis suust tõe järeleandmatut keelt nagu spurtel ise, hoolimata kogu kohturahva naerust ning turtsust.

Timmo. Nõnda kohtus seda tainast sõtkutakse; ja kõik läheb kiiresti. Kuid veetakse seal mõnestki tõmbenöörist ja visatakse et mõnigi krapsakas haakjalg taha.

Juhani. Tõsi küll; kuid õigus ja tõde kisuvad enesele lõpuks ka vägisi võidu nii mõnegi konksu järele.

Timmo. Nii mõnegi kunsti ja konksu järele; seda küll, kui poiss ise pole ahukaadiks, kes teeb öö päevaks ja päeva

ööks ning musta tõrva piimaks. — Kuid üks asi on tihti niisama hea kui kaksiki. Miks pole jumal kohtumõistmist rajanud kindlamale põhjale ja täiesti kõvale alusele? Misjaoks tunnistajad, kecrulised uurimised ja kohtumeeste konksud? See sugune oleks minu meelest kõige otsekohesem tee õiguse ja tõe poole, kui asi näib tume ega või seda otsustada. Terve kohturahvas, ja kohtunik ise esotsas, astub õue, kus kasak või jahikubjas puhub päratu suurt kõivupasunat, mida kutsutakse kohtupasunaks; seda puhuks ta mõne korra tututada, otsa issanda taeva poole hoides. Aga siis avaneks taevaskõrguste ingel ilmuks kogu rahvale ja küsiks valju häälega: «Mis jahikubjas tahab?», aga temalt küsiks jahikubjas omakorda kõrge kisendava häälega: «Kas kohtualune on süütu või süüdlane?» Nüüd annaks siis seletatud näoga ingel vastuse, mille õiguses keegi ei tarvitse kahelda ja mille järel tuleks mees kas lahti lasta või teda sugeda, nii et küll saab. Nõnda, arvan mina, läheks kõik hästi.

Juhani. Misjaoks veel nügi palju kamandamist ja tembutamist? Vaadake, kuidas mina olen asja mõelnud. Kui looja oleks nõnda seadnud: kahtlustatu kinnitagu oma sõna vandega, ja kui ta õigust vannub, siis mingi nagu vaba mees jälle koju marssima, kuid kui talle teeb lõbu valet suust lasta, siis avanegu ta all seesinane maa ning neelaku ta alla põrgusse. See oleks kõige õigem tõetee.

Aapo. See abinõu läheks; kuid ehk on ometi nii kõige parem, nagu on selle kord seadnud tarkuse isa ise.

Juhani. Jah, kõige parem. Siin me istume nüüd rebitult, kärnastena, ühe silmaga nagu isakassid paastukuul. Kas see on armas? Kurat! see maailm on kõige suurem hullus, mis leidub päikese all.

Simeoni. Nii on issand seadnud, sest ta tahab katsuda inimlapse usu jõudu.

Juhani. Usu jõudu. Ta kaeb ja katsub, aga tema katsumiste kaudu läheb hingesid sinna igavesse sauna otsekui sääski; sinna, kuhu ma ei sooviks ussigi, mina — olgugi patune inim-

Tuomas. See ilmaelu on raske lugu. Vähe on lootust igaühel nügi väikese osa peale, kui oli Joosual ja Kaalebil kuuesaja tuhande mehe hulgas.

Juhani. Tõsi! Mis on siis see elu? Põrgu eeskoda.

Simeoni. Juhani, Juhani, talitse oma meelt ja keelt!

Juhani. Valmis põrgu, ütlen mina, kui õige vihaseks saan. Minu olen siin kannataja hing ja Toukola poisid on kuradid, hangud pihus. Kurivaimud on inimesed meie vastu.

Aapo. Astume pisut omaenesegi põue. Vahest oleme inimeste viha suurelt osalt ise äratanud ja jõus pidanud. Tuletage meelde, kuidas oleme nende naerimail ja hernepõldudel mässanud, tallanud õngele minnes nende jõeäärset heina, nende poolt ümberpiiratud karud tihti maha lasknud ja nii mõne muugi säärase tembu teinud, hoolimata seaduse ähvardustest ning südametunnistuse häälest.

Simeoni. Oleme ära vihastanud taeva ja maa. Tihtipeale platab too südametunnistuse tuline mõök valusalt mu viletsasse oonda, kui meenutan magama heites meie noorpõlve meelevaltsitud tegusid; ja tundub nii, nagu kuuleksin imelikku kohinat, otsekui kaugest, ohkavat vihmavalingut, ning süngest häälest nagu kostaks veel minu kõrva: «Jumala ja inimeste õhkamine Jukola seitsme poja pärast.» Hukatus ähvardab meid, vennad, ja rünnak ei sõra meile õnnetäht, kui meie ning inimeste vahel pole paranenud. Miks ei lähe me siis andeks paluma, lubades süüpeale teisiti elada?

Petero. Ma nutaksin, kui võiksin. Simeoni, Simeoni! «ei pundu palju, et...», jah, ei pundu palju. «Kuid mine seks puhuks ära.»

Simeoni. Ja-jah, küllap viimse päeval nähakse.

Timo. Et minu pea painduks andeks paluma? Ei usu seda.

Tuomas. Ei nii kaua, kui ronk on must.

Petero. See asi sünnib siis, kui «viimse kohtu ette tuleme». See on ju ronk valge kui lumi, nagu lauldakse rõõmsa poisi ja armu emakese laulus. Minu poolest olgu küll viimne lugu lahti, kui hakkab siin andeks paluma.

Juhani. Usu mind, Simeoni, ses maailmas ei kõlba ühtegi meele vaadata, kuis on lugu meie hingekeesega, mõelda alati selle tulise sügaviku, kuradi ja pisikeste paharettide peale. Meie mõtted ajavad kas mehe pea segi või seovad nõõri teha. — Noid meie endisi meelevaltsusi tuleb pidada rohke nooruse rumalusteks kui pattudeks valjemas mõttes. Ja tead, poolt, ma olen jõudnud sellele mõttele ja kindlale arvamusle, et siin peab vahetevahel silma kinni pigistama ega mitte nägema, mida näed, ning mitte teadma, mis tead. Nii peab siin olema mees, kui tahab terve nahaga pääseda elu-uhmrist. — Arge vahtige midagi pärani silmadega; siin pole pärani silmi

tarvis. — Ma mõtlen noid väiksemaid pattusid jumala, ja mitte naabrite vastu. Naaber ja ligimene on ninakas, lõuamees ja vajab oma varandust just nüisama hästi kui minagi; kuid jumal on pika meelega ja armuline mees ning annab lõpuks ikka andeks, kui otsekohesest südamest palume. Jaa, jaa, ma mõtlen: ei sünni igakord oma töid ja sihukesi pisukesi sulitembukesi juuksekarva pealt võrrelda jumala sõna ja käskudega, vaid parem on püsida seal keskteel. Raskete pattude eest peame ennast hoidma igat viisi, kuid neid väiksemaid, nimelt väiksemaid jumala vastu, ei pea mitte südametunnistuse õnge otsa panema, vaid tuleb seista seal keskkohal, keskkohal.

Simeoni. Suur jumal! Nõnda sosistab ju saatan inimese kõrva.

Timo. Otse nii, nagu puhuks Olli eit Mäkelä perenaisele viinahimms lobajutte.

Aapo. Juhani lausus mõne mõtte, mida ma imestuse ja pahameelega kuulasin. Veli, kas nõnda õpetab meid jumala käsk? Kas nii õpetas meid ema? Ei sugugi! Üks patt kaalub jumala ees nagu tuhat ja tuhat nagu üks. Mis sa lobised siis väiksemaid pattudest ja keskteest, kaitstes kahe isanda teenimist? Ütle, Juhani: mis on patt?

Juhani. Mis on tõde, sina Jukola Saalomon, isand Jupiter ja prohvet Paavo Savost? «Mis on patt?» Oeh! «Mis on patt?» Näe, kui targasti küsitud, imetargalt. «On sel nutti, sel meie pojul», on tõepoolest. Nii, mis seal veel rääkidagi? «Mis on patt?» Ahhah! Mis on tõde? küsin mina.

Tuomas. Mis sa käänled ja keerutad, poiss? Tea, et õpetus, mida kuulutasid, on kurivaimu õpetus.

Juhani. Tahan teile jutustada elava näite, mis minu usku kindlasti toetab. Tuletage meelde kirikuküla endist parkalit. Mehel tulid pähe imelikud mõtted oma hingest, patust ja maailma mammonast ning ta hakkas põhjalikult oma endist eluviisi muutma. Nii lõpetas ta äkki pühapäevadel ja suurtel pühadel nahkade vastuvõtmise ja väljaandmise, hoolimata sellest, kui tähtsaks peab talumees üht teed ja kaht asja. Asjata hoiatasid teda sõbrad, sest nad panid tähele, et temal töö päevpäevalt väheneb, aga ta ametivennal kõrvalmajas ühtesoodu kasvab. Ikka vastas hull mees: «Küllap jumal minu kätetööd õnnistab, kuigi mul seda vähem oleks; kuid tema, kes arvab leivapala mu suust tõmbavat, tema peab kord oma otsaesise higist needust lõikama, sest et ta issanda hingamispäeva ei

pidanud.» Nii tema ütles, kõndis põrnitsedes pühapäeviti, laulmas pihus, silmad kui rõngad peas ja juuksed püsti nagu kinni Peetril. Kuid kuis läks mehega lõpuks lugu? Seda me ei tea. Tuli peagi ta pihku kõige raskem puu, kerjusekepp tuli ta kätte, ja tema teeks sai pikk kroonu maantee. Nüüd käib ta küll külla, kummutades klaasi, kui aga saab. Kord kohtasin teda seal Kanamäe harjal maantee ääres; seal istus ta oma talgu seival, ja üsna pommis oli õnnetu mees. Kuis on teiega lugu, parkal? küsisin mina; «On nagu on,» vastas tema, korraga kangelt minu poole jõllitades. Kuid mina küsisin veel: kuis meister nüüd õieti elab? — «Elan nagu elan,» lausus ta jälle ja läks oma teed, kelku ees lükates ja mingit hullu laulu laulades. Nii sugune oli tema lõpp. Aga teine parkal? Tema alles läks rikkaks ja rikka ning õnneliku mehena surigi.

Aapo. Kitsameelne usk ja vaimukõrkus hävitasid parkali ja nüüd läheb kõigi temasarnastega. Olgu kuis on, kuid sinu õpetus on vale õpetus ning usk.

Simeoni. Valeprohvetid ja viimsepäeva ajad.

Timo. Ta tahab meid türgi usku meelitada. Kuid mind sa ei looguta; sest mina olen varmas ja kindel, varmas ja kindel oma luvesilm.

Juhani. Ulata, Tuomas, too leivakannikas sealt laua otsast. — «Valeprohvetid». Ma ei meelita kedagi patu ja ülekohu poole, ja ise ei varastaks ma ka naasklit kingsepalt ega maailma rätsepalt. Kuid mu süda kihvatab, kui mu mõte ikka pahupidi pööratakse, pigimustaks tehakse, kuigi mustjaspunmist värvist oleks juba küllalt.

Aapo. Kõnelesid ju nii selgesti, arutasid asja punktist punktini ja tükist tükini, et sind valesti ei võinud mõista.

Timo. Oma pea panen pandiks, et ta tahab meid türgi usku viia.

Simeoni. Jumal olgu talle armuline!

Juhani. Lõuad kinni, ja silmapilk! Minu pärast jumalat pidada, noomida mind nagu vesiste silmadega papp — see ei tundu. Sest minul on just paras jagu mõistust, kuigi ma pole talle paljast tarkust, nagu näiteks see meie Aapo.

Aapo. Jumal paraku! ei ole ma niigi tark kui tarvis.

Juhani. Puhas tarkus, puhas tarkus! Ja pea nüüd leivakuuri kinni, või muidu saad selle sääreluuga vastu koonu ning plaut paremini kui eile. Seda ma ütlen ja lõpetan söömise, sest minu pugu on täis.

Timo. Olen kindel, et igäiks meist on juba täis nagu puutäi.

Eero. Kuid miks ei näe ma sauna?

Juhani. Mis too risuhunnik tähendab? — Kuid — meie saun on ju põrgusse sõitnud!

Eero. Ei, vaid taevaletusse tulises vankris.

Juhani. On see siis põlenud või?

Eero. Kust mina tean, ja mis on minul sellega tegemist? See on Jukola peremehe saun, mitte minu.

Juhani. Sai ju Eerogi keha eile leili, kui ma õieti mäletan. Ja-jah, kõik ikka ainult peremehe õlgadele, seda ma usun. Kuid lähme vaatama. Kus on mu müts? Lähme vaatama, vennad. Ma tean, et meie saun on tuhas.

Läksid vaatama, kuidas on lugu saunaga. Sellest näis järele olevat ainult must keris ja suitsev ahervare. Ja kibeda meelega vaatasid vennaksed mõne aja hävituspilti ning tulid lõpuks tuppa tagasi. Viimasena astus Juhani, pihus kaks uksehinge, mis ta vihaselt lauale virutas.

Juhani. Nõnda, Jukola talu on nüüd ilma saunata.

Eero. «Ja saunata talu ei lähe,» ütles Juhani.

Juhani. Kuumaks küttis Timo selle armsa ahjukese ja tuhaks põlesid armsad nõgised õrred ning seinad, mille vahel me kõik oleme kord ilmavalgele tulnud. Timo küttis ahju liiga tugevasti, ütlen mina.

Timo. Sinu käsku mööda, sinu käsku mööda; küllap sa seda tead.

Juhani. Käi kus kurat oma käskudega, ainult et nüüd oleme ilma saunata, ja see on paha lugu; hoonete ehitamine ei lisa leiba.

Aapo. Paha lugu; kuid saun oli ometi vana, nurgad auke täis; ja eile otsustasid sa ju ise varsti uut ehitada.

Juhani. Tõsi, ta oli vana ja seinapalgid südameni läbi pehkinud, kuid ta oleks ometi aasta või paar vastu löönud. Talul pole veel jõudu saunu ehitada; põllud, põllud peab siin kõigepealt käsile võtma.

Tuomas. Jäävad sinul põllud nüisama nagu möödunud suvel uhke Aruniit, mille toredal heinal laskime ilma ühegi vikatilöögitä ära närtsida. Kuid see oli su oma soov. Kui sulle selle niitmist meelde tuletasin, ikka vastasid sa selle peale: «Ootame veel pisut; hein kasvab nii et kähiseb.»

Juhani. See on vana lugu ega parane sellest, et seda

arutid. Aruniit kasvab tuleval suvel seda uhkemin. — Kuid kes on see, kes seal mööda nurme meie talu poole astub?

Tuomas. Kohtumees Mäkelä. Mis tema tahab?

Juhani. Nüüd on pagan lahti. Kohtu nimel tuleb ta ja sulle neetud kakluse pärast toukolastega.

Aapo. Viimasel kakluses on seadus meie poolt, kuid eelmine puhul vaadake ette. Laske mul talle asja seletada.

Juhani. Kuid mina, vanem vennaste hulgas, tahan ka sõnaga kuulda, kui ühine asi on kõne all.

Aapo. Vaata aga ette, et sa ennast kotti ei kõnele, kui me plaanid nii-öelda kriukaid peame tegema.

Juhani. Küll ma tean.

Aapo astus Mäkelä, tubli ja heatahtlik kohtumees. Ometi tuli ta teise asja pärast kui see, mida vennaksed arvasid.

Mäkelä. Tere.

Vennaksed. Tere!

Mäkelä. Mis koledust ma näen? Poisid, kuidas on teiega lugu? Rebitud, mihkudes, kärnades ja pead kinni mähitud! Oh teid armetuid!

Juhani. «Küll koer oma haavad lakub,» kuid hoolitsegu hundid endi eest. Kas selle asja pärast nüüd meie toas seisate?

Mäkelä. Mis tean mina sellest? Kuid kas vennaksed sel hõlmal üksteist veristavad? Häbenegel!

Juhani. Te eksite, Mäkelä. Vennaksed on üksteisega üksteist käinud kui inglid; see on naabrite töö.

Mäkelä. Kes on seda siis teinud?

Juhani. Head naabrid. Kuid kas tohin küsida, mis puhul te meid tervitama tulnud?

Mäkelä. Üpris sandi põhjuse pärast. Poisid, poisid! nüüd on teid hukatuse päev.

Juhani. Mihuke on see päev?

Mäkelä. Häbipäev.

Juhani. Ja kunas see koidab?

Mäkelä. Olen praostilt kõva käsu saanud teid tuleval pühapäeval kiriku juurde tuua.

Juhani. Mis ta meist kiriku man tahab?

Mäkelä. Teid jalgpussu pista, otsekoheselt öeldes.

Juhani. Mis põhjusel?

Mäkelä. Tal on mitu põhjust. — Te meeletud ja hullud luttu künstri akna katki ja põgenesite tema juurest nagu hundid!

Juhani. Köster kiskus meid kui marususi.

Mäkelä. Kuid mis on praost teile teinud?

Juhani. Mitte kirbuvõrra.

Mäkelä. Ja ometi olete teda mõnitanud ja teotanud tolle ropu suuga, häbemata Kupu-Kaisa kaudu. Saatsite Rajamäe hirmsa riigemendiga kõige räpasemaid, otse lurjuse sõimusõnu tervituseks kõrgele mehele ning meie koguduse hingekarjasele; see on otse häbematu julgus!

Juhani. «See on küll tõsi, kuid kus on tunnistajad,» ütles Kakkiste Jaakko, kuid nii ei ütle mina.

Mäkelä. Aga nüüd teadke, et teid kõige valjem praosti nuhtlus tabab. Nüüd on ta teie vastu armuheitmatu.

Aapo. Istuge, Mäkelä, ja siis kõneleme asjast pisut laiemalt ja sügavamalt. — Vaadake seda asjaolu: kas võiks praost meid Rajamäe Kaisa valedes pärast jalgpussse kruvida? Ometi mitte! Tehtagu seaduslikult selgeks, mis me oleme öelnud ja mis kombel tema au haavanud.

Juhani. «Enne asja uuritakse, siis vast selga puuritakse,» see on endastki mõista.

Mäkelä. Kuid teine küsimus, see lugemise asi, see annab talle kirikuseaduse põhjal ometi mingi voli, mida ta nüüd oma vihas kindlasti teie vastu tarvitab.

Juhani. Lugemise asjas on meie poolt jumala seadus ja kord, mis selle katse vastu raiub. Vaadake, ta on meile juba emaihus andnud nii kõvad pead, et lugemaõppimine on meile ilmvõimatu asi. Mis teha, Mäkelä? Väga ebaühtlaselt langevad vaimuanded meie peade peale.

Mäkelä. Teie peade kõvadus on teil ainult tühi ettekujutus. Usinus ja igapäevane harjutus võidab lõpuks kõik. — Teie isa oli üks paremaid lugejaid.

Aapo. Kuid ema ei tundnud ainustki tähte, ja ometi oli ta tõeline ristiinimene.

Juhani. Ja kasvatas ning karistas poegi jumalakartuses. Jumal õnnistagu eidekest!

Mäkelä. Kas ta teiste oskust teie kallal ei katsunud?

Juhani. Katsus, mis võis; katsus Männiku-moori abi. Kuid tige vanamoor hakkas kohe meie selga sugema ja ta tuba muutus meie meelest hirmsamaks kui vanapagana koobas; ning meie ei astunud lõpuks enam ta onnigi, kuigi nad meid peksid nagu tuld raiudes.

Mäkelä. Siis olite alles meelemõistmatud, kuid nüüd seisate täismeelestena eneste eest; ja mõistlik, terve mees võib, mis

ta tahab, sellepärast näidake nii praostile kui ka kogu maailmale, mis mehisus võib. — Sina, Aapo, kellel on nii mõistlik meel ja kel ei puudu ka ühte ning teist teadmist, vaid kelle hea meolu kõik alal hoiab, mis nähtud ja kuuldud, sina paned mind mõistama, et sa juba teisiti pole teinud.

Aapo. Pisut, mis mina tean; noh, tean ühte ja teist. Kadunud piine on jutustas ju meile mõndagi asja, jutustas piiblist, oma meesõitlustest ja maailma ehitusest, ning siis kuulasime teda ikka tähelepaneliku meelega.

Juhani. Kuulasime, kõrvad kikkis nagu jänestel, kui vanamoor meile pajatas Moosese, Iisraeli lastest, sündmustest «Kuningate raamatus» ja «Ilmutamisraamatus» imedest. «Ja nende tiibade kahisemine oli otsegu vankrite kärin, kui palju lubasid sõtta jooksevad.» Jessuke! me tunneme palju imet ja asja ega olegi just nii metsikud paganad, nagu arvatud.

Mäkelä. Kuid aabitsast peate alustama, et kristliku koguduse liikmeteks saada.

Aapo. Mäkelä, seal riulil näete seitset aabitsat, mis on Hõimulinnast ostetud, ja see nähtus tõendagu meie püüdu õppimise poole. Praost näidaku meie vastu üles veel pisut kannatust ja mina usun, et meie asjast midagi sigib, sünnib ning kasvab.

Juhani. Ta näidaku üles kannatust, ja ma tahan talle kahetõelset kümnest maksa ning noore linu liha ei pea määratud ajal ta liual puuduma.

Mäkelä. Ei aita siin palved ega ilusad lubadused, arvan ma, kui meenutan ta äkilist ja õigustatud viha teie vastu.

Juhani. Mis tahab ta siis meist ja mis tahate teie? Hüva! Luge seitsmekümne mehega, ning verd peab siiski voolama.

Mäkelä. Kuid öelge, kuis tahate alustada, et aabitsat ja vaikest katekismust õppida, mis on praosti kõige tähtsam asi?

Juhani. Proovida siin kodus Männiku-eide või tema tütre Venla õpetust. Mõlemad on head lugejad.

Mäkelä. Tahan teie plaanist praostile teatada. Kuid teie ostate rahu pärast minge talt oma häbemata tempu andeks panna.

Juhani. Seda punkti tahame kaaluda.

Mäkelä. Tehke, nagu ütlesin; ja teadke: kui ta teie otsekohesest ja usinat hoolt ei näe, siis istute jalgpuus, istute igal

pühapäeval ilusti kiriku müüri ääres jalgpuus. Seda ütlen; ja nüüd elage hästi!

Juhani. Huvasti, huvasti!

Tomas. Kas sa talle täie tööga Männiku-moorist ja tema tütrest kõnelesid? Kas sa täie tööga peaaegu juba lubasid praosti ette kummardama minna?

Juhani. Polnud seal märkigi täiest tööst ega tegu nimepoo-lestki. Aja võitmiseks ainult poiss nõnda lobises. Männiku-moor või Venla peaks meie lugemise-tikku juhtima! Seda naeraksid kõik Toukola seadki. Te kuulsite, meid ähvardati kindlasti jalgpuga, häbisambaga. Tubat ja tuline! kas pole mehel voli elada rahulikult ja oma tahtmise järgi omal kohal, kui ta ei seisa kellegi teel ega haava kellegi õigust? Kes võib seda takistada? Kuid ma ütlen veel kord: papid ja ametnikud oma raamatute ning protokollidega on inimeste kurivaimud. — Oh sina must siga! Oi seda neetud päeva! Nõnda langevad nüüd meie kaela õnnetuse hoobid ja inimeste kiusuteod, et olen valmis peaga vastu seina jooksuma. Oh sina must sõnn! Venla andis meile korvi; nad on meist teinud mürgise pilkelaulu; köster vaevab meid kui vanakurat ise; Toukola poisid tampisid meid nagu nõmme, saime vatti justkui külähulgused jõulupühal ja otsekui jõuluvanad käime siin ühesilmaliste kodukäijate kombel, räbalad pea ümber. Mis veel? Meie kodu on nüüd kehva inimese ainsa rõõmuta, ilma kerise kohiseva leilita. Seal ju hõõgub ja suitseb meie endise armsa sauna ahervare. Ning ootamas on veel paharettidest kõige pahem. Hm! Kümne auguga irvitab meile vastu jalgpuu kiriku cessojas. Tuli ja põrgul! Kui selline kiusutempude virn habemenuga mehe kurgu külge ei vea, mis siis veel? Oh sina sarviline sõnn!

Eero. Nüüd mäletad pisut valesti; jalgpuus ei olegi kümme auku.

Juhani. No mitu siis?

Eero. Mitu tähte Suures Vankris, mitu poega Jukolas?

Juhani. Seitse poega on meid. Siis seitse auku ja seitse poissi. Noh, seda hullem. Seitse auku! Ikka taga hullemaks läheb. Näe, kuidas inimesed ja vali saatust on meie vastu ühel nõul. Seitse auku nagu vesikivi silma! Milline paha saatusepilgel! Kuid lasku nad meisse kõik oma vihanooled, me teeme oma kiusatud südamed kõvaks nagu sädemeid pilduv teras. Lõõtsugu nad meie vastu igalt poolt mürki kui ussid ja varis-tagu taevast meie peale paljast sappi, meie aga tormame otse

...alomad kinni, kiristades hambaid ning mõirates nagu
...hambaid. Ja kui meid lõpuks kroonu jõuga jalapihti-
...istuksin mina suure rõõmuga häbipuu.

A p o. Miks rõõmuga?

J u h a n i. Ega sina, mu vennas, mõista viha üliõigust. Kätte-
...laseks mehel kõik häbistuse unustada; ja häbistus
...nende eesmärgiks. Mõte — toda härra praostit veristada,
...maitseks mu vihasele meelele nagu mesikaste. Ja ma ei
...seal ei nuga, ei püssi, nagu muistne Karja mees, ei,
...ning hammastega kargaksin ta kurku kinni nagu
...Tükkideks, tuhandeks tükkiks rebiksin mehe, ja nõnda
...maitsta oma kättemaksu magusust. Teeksin nii, kui
...kas või kümne hinge omanik ja igat hinge piinataks
...aastat naaskelvaadis. Ei see oleks midagi, võrreldes
...maksu õnnega.

A p o. Sa kihutad kogu oma olemuse segamini, Kasta, mu
...vend, oma südame tuldkeevat katelt jaheda veega kan-
...sulisevast ojast, mis rändab edasi läbi nüüdu, tasa
...hõlguks.

J u h a n i. Su nägu on ju pigimust, ja veripunastena, pist-
...pöörlevad su silmad. Ole armuline enese vastu.

I u o m a s. Tõsi, me maksaksime kätte, kui meid häbipingile
...pandaks, kuid olgu meie süda seni rahul, kui see on
...kadunud. Kõik lootus pole veel kadunud.

J u h a n i. Uhest maailma nurgast kumab meile veel rahu
...Ilvesjärv seal Impivaara all on see sadam, kuhu tormi
...purjetame. Nüüd olen otsustanud.

L a u r i. Seda tegin mina juba möödunud aastal.

I e r o. Mina järgnen teile kas või Impivaara kõige sügava-
...koopasse, kus, nagu kõneeldakse, vana mäetaat pigi kee-
...peas müts sajast lambanahast.

I u o m a s. Sinna läheme siit kõik.

J u h a n i. Sinna läheme ja ehitame uue maailma.

A p o. Kas ei saa ülemuse käsi meid sealiki kätte?

J u h a n i. Mets kaitseb oma kutsikaid. Seal seisame alles
...pinnal; sügavale nagu pilusilmased mutid kaevame
...seal, otse maa südameni. Ja kui neil veel sealgi tuju
...poisse taga kiusata, siis peavad nad nägema, kuidas
...karu õrritamine nende pesas. — Nüüd parkali
...et kaupa kirjalikult kindlaks teha. Kümneks aastaks
...meie talu teise kätte.

Simeoni. Ka mina igatsen rahukambrisse. Vennad, loome enestele metsade põues uue kodu ning uue südame.

Juhani. Kõik üksmeelselt!

Aapo. Kuis sina otsustad, Timo?

Timo. «Seal mina, kus muud,» ütleb vanasõna.

Aapo. Teie lähete, ja mina peaksin kui üksik puu jääma siia Jukola õue? Ah! liiga kõvasti on kõik mu olemuse juured ja oksad teiega ühte kasvanud. Olgu siis nii, ja loodame kõige paremat sellest teekonnast. Mina tulen kaasa.

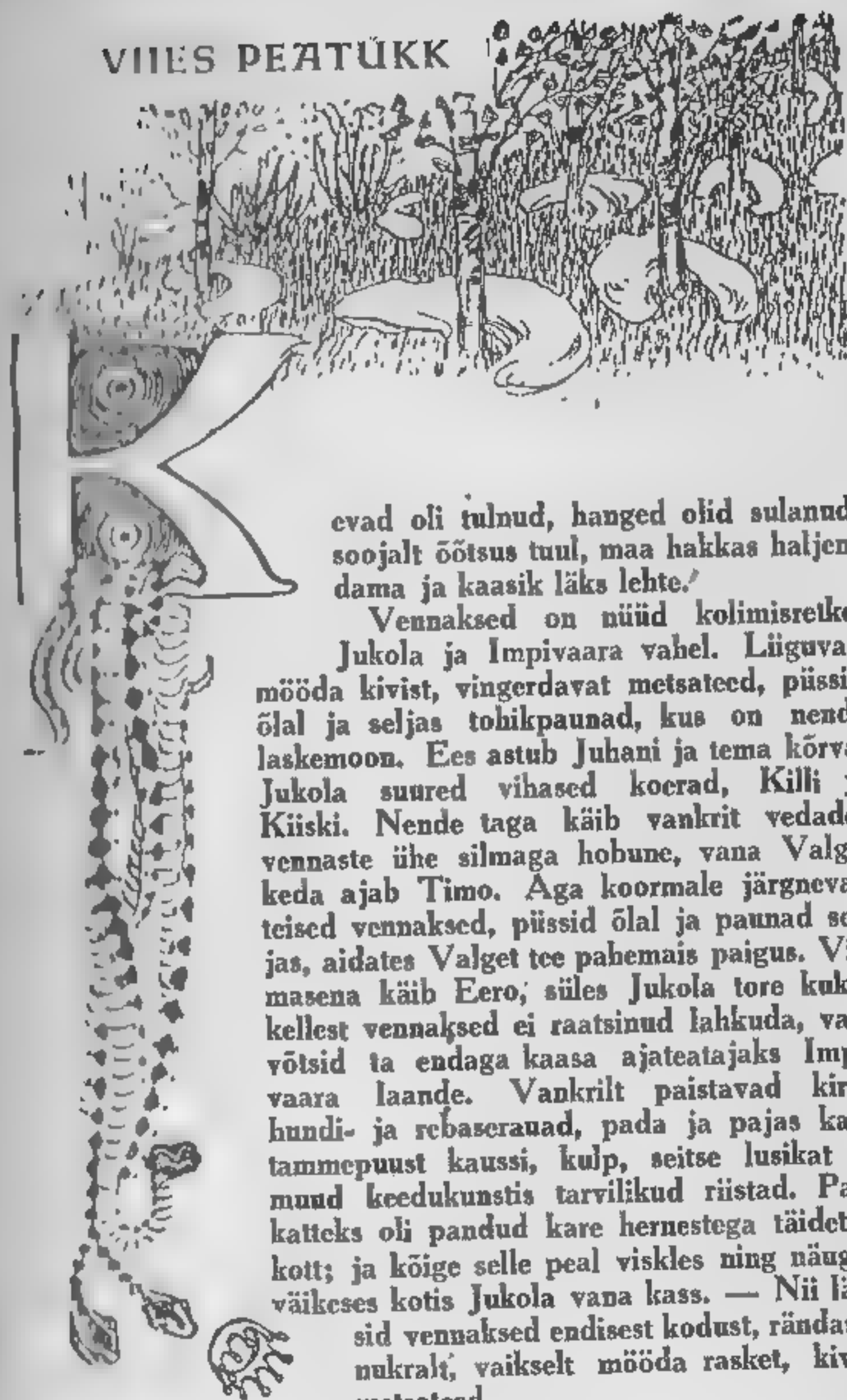
Juhani. Suurepärase! Nüüd kõik nahkuri manu lepingut tegema. Kõik üksmeelselt!

Üheskoos läksid nad parkali poole lepingut tegema, rentisid talu kümneks aastaks parkalile; ja kirjalikult määrati kindlaks järgmised punktid. Parkal valitses ja harib talu kümme aastat, kolm esimest ilma mingi rendita, kuid selle järel peab ta maksma vennastele seitse tündrit rukkeid aastas ja ehitama uue sauna enne rendiaja lõppu. Vabalt ja igal pool võivad vennaksed Jukola metsades küttida, ja mistahes looma, kelle kohta on ainult seaduse luba. Talu maade põhjapoolses osas, Impivaara ümbruses, on neil vabadus teha ja elada oma voli järgi, nii maal kui metsades. Pühameestepäeval võtab parkal talu enda kätte; kuid vennastel olgu, kui nad tahavad, tuleval talvel veel peavari oma sünnikodus. Need olid lepingu peapunktid.

Tuli talvekuu, ja parkal oli oma koormatega Jukola õues ning võttis talu valitsuse määratud ajaks vastu. Aga vennaksed elasid selle talve peamiselt metsades, et hoiduda praosti ja ta käsilaste eest, suusatasid ümberringi ja küttisid ning pidasid laagrit süsionnis Impivaara raiesmaal. Ümberkolimine hobuse ja muude tarviliste asjadega polnud veel täielikult tehtud. See oli otsustatud siis läbi viia, kui suvi on tulnud. Ometi hooitsetid nad juba tulevase maja eest; raiusid palgid kevadeks kuivama ja veeretasiid vundamendikivid kännulisele raiesmaale, järsu mäe alla.

Nõnda kulus talv, ja selle kestes ei tulnud vennastele praostilt mingit käsku ega meeldetuletust. Kas ta ootas, või oli ta nad saatuse hoolde heitnud?

VIIES PEATÜKK

evad oli tulnud, hanged olid sulanud, soojalt õõtsus tuul, maa hakkas haljendama ja kaasik läks lehte.

Vennaksed on nüüd kolimisretkel Jukola ja Impivaara vahel. Liiguvad mööda kivist, vingerdavat metsateed, püssid õlal ja seljas tohikpaunad, kus on nende laskemoon. Ees astub Juhani ja tema kõrval Jukola suured vihased koerad, Killi ja Kiiski. Nende taga käib vankrit vedades vennaste ühe silmaga hobune, vana Valge, keda ajab Timo. Aga koormale järgnevad teised vennaksed, püssid õlal ja paunad seljas, aidates Valget tee pahemais paigus. Viimasena käib Eero; süles Jukola tore kukk, kellest vennaksed ei raatsinud lahkuda, vaid võtsid ta endaga kaasa ajateatajaks Impivaara laande. Vankrilt paistavad kirst, hundi- ja rebaserauad, pada ja pajas kaks tammepuust kaussi, kulp, seitse lusikat ja muud keedukunstis tarvilikud riistad. Paja kattedeks oli pandud kare hernestega täidetud kott; ja kõige selle peal viskles ning näugus väikeses kotis Jukola vana kass. — Nii läksid vennaksed endisest kodust, rändasid nukralt, vaikselt mööda rasket, kivist metsateed.

tõllerdas, lõhkinge huul avameelselt irvi. Nii läks ta kodunt, ja kurvalt paistis õhtu.

E e r o. See oli Jänese-Jussi.

J u h a n i. Las olla pealegi. Nii läks ta kodunt ja nii läheme meiegi. Jää hüvasti, kodu! Su läve, su pühkmehunnikut tahaksin nüüd suudelda.

A a p o. Nii, mu vend. Kuid katsume peletada selle meele-sünguse. Varsti on meil ees vali toimetust ja töö, varsti pauguvad palgid, kaiguvad kirved, ja üles taeva poole tõuseb tore maja Impivaara raiesmaal, keset põliseid metsi. Vaadake: juba rändame vägevas laanes, kuuskede kohinas.

Nii vestsid nad omavahel, liikudes läbi sünge salu. Kuid aegamööda tõusis maapind ja nende tee vingerdas üles kõrgele metsasele maale, mida kutsuti Teerimäeks. Siit ja sealt paistis sammaldunud kaljumürakaid, väliselt hüglaste hanakääbaste sarnaseid, mille ümber kumisesid madalad, tugevajuurikalised männid. Väga pörutas vankrit ja vana Valge turja kaljune tee, kus silm paiguti vaevalt võis eraldada endist ratta rada. Üle mäe läks tee, sest põhjatud rabasood laiusid kahel pool kõrval. Kuid ka vennad tegid kõik, mis võisid, et vana ühe silmaga vedaja koormat kergendada. Viimaks jõudsid nad mäeharjale, lasksid Valgel seal hetke puhata ja vaatasid maailma avarustele alla. Nende silmad nägid kaugeid külasid, niitusid, põlde, sinetavaid järvi ja läänes metsade rannal kiriku kõrget torni. Ent lõunas ühe kõrgustiku rinnakul kumas Jukola talu kui kaotatud õnnemaa; ja nukrad mõtted täitsid taas vennaste rinda. Kuid viimaks pöörasid nad silmad põhja poole, ja sealt paistis kõrge Impivaara, selle järsult langev sein, pimedad kuristikud ja habetunud, tormidest rebitud kuused, mis seisis mäe külgedel. Kuid mäe all nägid nad mõnusat kännulist lagendikku, oma tulevast elukohta, ja lagendiku all laant, mis pidi neile hoonete ehitamiseks sirgeid palke andma. Seda kõike nägid nad, nägid mändide vahelt sätendavat Ilvesjärve ja silmapiirile vajunud heledat päikest säramas mäe loodepoolsel tipul; ja lootuse kaunis lõke valgatas nende silmist ning kergendas unesti nende rinda.

Siis läksid nad jälle edasi ja ikka tulisema hooga hakkasid nad tõttama uue kodu poole. Mägi alanes ja nad jõudsid nõmmele mändide sammastikku, kus kanarbik, palukavarred ja närtsinud heinakõrred vaheldumisi katsid kumisevat maad. Tuli liivane, roogitud tee, mis viis Viertola mõisast kirikusse; nad

astusid üle selle, jälgides oma metsateed, mis läks mööda nõmme selga.

A a p o. Siin on nõmm, kus ennemuiste oli usside kohtusaal, seegi on vanarahvas. Kohtunikuna istus siin nende kuninga too vägev valge uss, keda harva nähakse, peas kole kallis kroon. Kuid kord röövis temalt selle krooni julge ratsanik, nagu vestab muinasjutt.

Ja jogguse muisteloos jutustas neile Aapo, kui nad mööda nõmme harja lageda Sompio soo poole astusid.

Tuli üks ratsanik ja nägi nõmmel usside kuningat, kellel oli peas sätendav kroon. Ta ratsutas tema juurde, tõmbas mõõga oma krooni kuninga peast, kannustas hobust ja kihutas oma vaimusaga tuule tiivul ning pilve piiril. Kuid polnud ka need pikaldased, vaid kohe hääbemata röövlit vihaselt taga ajama. Kõhinal kihutasid nad kannul, kehad rõngas, ja tuhat kätt veeres siis ratsaniku taga, nagu veerevad poiste visatud latted maanteel. Peagi jõudsid nad ratsanikule järele, parvlesid juba tihedalt hobuse jalus, viskusid selle laudjani üles, ja suures hädas oli mees. Ja hädaga viskas ta neile oma kübara, mis kukkus alla, mille nad silmapilk puruks rebisid ning vahvaimas nahka panid. Aga meest ei aidanud kaua see abi, pragi veerlevad ussid jälle tema taga ja liiv tuiskab kõrgele teele. Ja ikka ägedamalt kannustas mees oma lõõtsutavat hobust; ojana voolas veri toreda täku haavatud külgedelt ning suurt purskas kohisev vaht. Ratsanik põgenes metsa, kuid mets ei takistanud tema vaenlaste jooksu. Tuli vastu jõgi, ja kihutav hobust mees selle pööristesse ning nobedalt viis hobune ta juurde üle. Tuli jõgi ussidelegi vastu, ja paljude koskede kohinal viskusid nad lainete sülle, ujusid maruhool jõest üle, ning kõrgele tõusis valge vaht. Mees ratsutas ikka edasi, ja ikka joggas talle siugude metsik salk. Nägi ta eespool ägedasti loogutavat kütismaad, ja tule poole kannustas ta nüüd hobust, mög mässides enese jõe voogudes läbikastunud mantlisse, kihutas ta leekide sülle; kuid ussid ei viivitanud silmapilkugi talle joggemast. Nõnda kihutab taeva ratsutav kanglane üle kuld-polve. Kord lõi ta veel kannused täku kubemesse ja kord veel kargas see edasi, siis langes turnav täkk maha, unustades oma varesseks elu tulise mängu. Kuid vaba taeva all seisis mees, pausenud tulest ja hirmsatest vaenlastest; tuli oli ju põletanud nende lugematu karja. Seisis seal kanglane rõõmutseva pilguga, käes imeväärne varandus.

Aapo. See oli muistelugu valge ussi kroonist siin Teerimäe nõmmel.

Juhani. Tore lugu ja veel toredam mees, kes ussi peast krooni tõmbas ning selle viimaks enesele võitis. Vahva mees.

Timo. Harva võib inimene seda ussi näha, kuid see, kes teda näeb, saab ääretult targaks, nagu ütlevad vanad inimesed.

Juhani. Üeldakse ka: kes kevadel enne käo kukkumist selle ussikohtuniku kinni saab, selle keedab ja ära sööb, see mõistab ronga kõnet, millest saab teada, mis temaga tulevikus sünnib.

Eero. Üeldakse veel niigi: kes seda kõike kevadel peale käo kukkumist teeb, see mõistab rongi kõnet, millest saab teada, mis temaga enne seda on sündinud.

Juhani. Oi, vennas, kui rumalasti sa nüüd rääkisid! Kas ei tea seda igauks, ilma et oleks kübetki ussilihha sünnud? Vaat nüüd alles Eero näitas, mis mees ta mõistuse poolest õieti on, nimelt rumal oinas. «Ta saab teada, mis temaga enne seda on sündinud.» Kas sihuke mõte on pärit mehe peast? Oh sa vaene poiss!

Aapo. Ära midagi, Juho. Emba-kumba, kas kõneles ta rumalusest või viskas jälle vempusid ja konksusid; nii või teisiti, kuid mõlemal juhul heitis ta meie ette tähelepandava mõtte. Katsume nurida tema ütlust, ja ma usun, et sellest midagi tarka võime välja õngitseda. Teada, mis on sündinud, see on mõnest seisukohast vaadates suur tarkus. Kui teraselt kaalud, mihuke möödaläinud päevade külv kasulikku, misuke kahjulikku vilja on kandnud, ja selle järgi oma elu, töö ning tegevuse sead, siis oled tark mees. Kui meiegi silmad oleksid varem lahti läinud, siis, arvan ma, ei lohistaks me siin mitte kolijatena.

Juhani. Nagu hundipojad lageda taeva all. Kuid mis tehtud, see tehtud.

Tuomas. Mis Jukolas kaotasime, selle võidame Impivaara raiesmaal tagasi. — Siia, kogu vennaparv, ja löögu igauks käed koorma külge, et aidata Valget, seni kui sõit läheb mööda sood. Siia kõik! Vankriratas vajub ju vaksa võrra mudasesse maasse.

Nõnda omavahel vestes olid nad nõmmelt alla läinud, astunud üle Seunala Matti lageda välja, siis läbi tiheda kuusiku ja seisid nüüd Sompio soo rannal. Süinge näis see soo, mille pinnal vaheldusid mudased, rabased laukad, sammalmättad,

lammepõhjad, ja seal ning teal seisis madal, kuivav kask, tihedalt ohtuandes pead kummardades. Kuid keskelt oli soo tühjaks jätetud ka maa kõvem ning kindlam. Seal seisis mada-
l maa sammalulikondades ja mättail tumerohelisi, imalalt tihedaid joovikapõõsaid. Ja üle selle maa jooksis vaeviline tee tee teisele rannale, kus algas jällegi pime laas. Seda teed ei saanud rändasid nüüd vennaksed üle soo. Mõni neist sikutas eest Valge korval, mõni jälle lükkas vankrit. Lõpuks, kuigi see vaevaga, jõudsid nad soo randa ja rändasid jälle kuival maal mööda laane juurikarohket teed, mis jätkus umbes viis-
kümmet sammud. Kuid viimaks valgenes nende ees kannulise teetee lagedus ning nad seisid oma sihtkohal, koopalise maa jalal.

Siin oli muiste vennaste vanaisa, tugev töömees, harinud sõõ-
mud ja põletanud vägevaid mülihaudu. Palju sõõrumetsi oli ta maa ümber maha võtnud ja põletanud, karuäkkega äestanud muudagi musta, täiskülvatud maadükki, ja viimaks kogunud tihte viljarikkad kõrred. Abervare välja ääres näitas seal tihti lohta, kus oli seisnud ta metsarehi, kust ta valmi vilja lohtu koju toimetas, öled ning kõlkad talitee ajaks jättes. Kuid rehevarest tükk maad eemal, seal välja ja metsa piiril, paistis mülihauda põhi, päratu suur, kus ta oli põletanud kõlisevaid oma kütismaa palkidest. Nõnda oli siin endine Jukola tüse peenuses töötanud ja teotsenud mõnegi põletava päikese all, pühkides laubalt mõnegi higipisara. Aga öösel lamas ta oma tühjusega onnis, valvates mülihauda; ja sama onni olid nüüd vennaksed valinud enesele ajutiseks eluasemeks.

Avar on kannuline raiesmaa, kuid selle äärtest kaugemale ei saa omegi su silm; sest idas, lõunas ja läänes sulevad metsad su vaateala ning põhjas kõrge mägi. Kui aga selle mäe har-
vade kuuskedega kroonitud harjale astud, siis kannab su silm kaugele kõigisse taevakaartesse. Lõuna pool näed kõigepealt oma jalgade all toda eespool mainitud tasaselt laugest raies-
maad, kaugemal süngelt laant, selle taga jälle Sompio sood, ning seal taevarannal kerkib hämuselt sinderdav Teerimägi. Lõuna pool alaneb aeglaselt Impivaara, ja ta lüügi kamaral, mida enne ka kütispõlluks on tarvitatud, seisab noor ning tihe loosik, mille rohuta teedel hüplevad tedred ja vilistavad nuk-
ralt poldpüüd. Idast paistab tasane nõmm oma männikuga, lää-
nest külmuline sammalkaljune maa, siin-seal sammaldunud harjal madal, kuid tüse ning tihe mänd. Mändide taga säten-

dab seal hele ja kalarikas Ilvesjärv, umbes tuhat sammu raiesmaast eemal. Kuid vaevalt näed midagi muud, kui kaugele ka kaeksid. Salude tõmmu meri ähmatab su ümber igal pool. Näed siiski veel kirdes hämust sinerdust Viertola mõisast ja seal kaugel loodetaeva rannal kiriku halli torni. Säärane oli koht ja selle ümbrus, mille jukolased olid oma elupaigaks valinud.

Ent süsionni lähedale olid vennaksed sel õhtul laagri üles löönud, päästnud aisadest väsinud Valge, kell kaelas, karjamaale, ja teinud kändudest ning teivastest rõõmsa tule murule. Seal küpsetas Simeoni silke, naereid ja loomaliha ühiseks õhtusöömaks, teised askeldasid vankri ümber, lammutades koormat ning kandes asju ja riistu oma kohale. Aga kui see oli tehtud ja roog valmis, istusid nad õhtusele murule sööma; ning päike oli vajunud mäe taha.

Simeoni. See on siis meie esimene söömaaeg siin uues kodus; ja toogu ta õnne ning jumala rahu kõigile meie teistelegi söömaaegadele siin.

Juhani. Onn, priske õnn olgu siin meie ainus kaaslane igas töös ja toimetuses, kuhu ainult meie jõud küünib.

Aapo. Ma tahaksin väljendada ühe tähtsa mõtte.

Juhani. No puhu ta siis oma südamesopist välja.

Aapo. Ilma peata keha ei kõlba, ütlen mina.

Juhani. Vaid peksleb vastu seina nagu peata kana.

Timo. Kas või ka mitte ilma peata, kuid kui ta ainult pööraseks läheb, siis rabeleb vaat nii, sinna ja tänna, sinna ja tänna. Nii teevad ju Männiku-moori kanad tihti, ja siis ütleb eit, et nõianooled lendlevad õhus.

Juhani. Kuid pajata oma suu puhtaks, veli Aapo.

Aapo. Sihuke on mõte minu peas: kui tahame siin midagi ja korralikult korda saata, siis olgu ikka üks meist esimeheks, nõupidamiste juhatajaks, vaidlusasjade otsustajaks. Lühidalt, üks peab olema, kelle häälel käib korra asjus üle kõige.

Juhani. Mina olen siin kõige vanem.

Aapo. Sina oled Jukola vennaste hulgas esimene ja sinul olgu ka see õigus.

Juhani. Olen esimene mees rivis, ja ma tahan teilt ka sõnakuulmist nõuda. Kui aga teie ainult kuulaksite.

Aapo. See on õigus ja kohus. Kuid üldistes küsimustes võetagu ometi igaühe sõna kuulda.

Juhani. Eriti sinu nõu järgi tahan ikka ja heameelega oma kõrva pöörata. Kuid mina olen esimene.

Aapo. Tõsi! Kuid mis karistus määratakse sellele, kes laenukulu, parandamatut vastupanu avaldab?

Juhani. Tolle pistan sinna mäekoopasse ja kannan virna laenukulu kive kaitsevalliks koopa suhu; seal istugu ta paar või paar, ikka sedamööda, kuus asjad ning asjaolud muud. Jaa-jaa, seal imegu ta käppa, mõeldes järele, mis ta rahule turvis läheb.

Timo. Mina ei ole selle otsusega päri.

Tuomas. Ka mina mitte.

Timo. Kas olen ma triibuliste põskedega mäger, kelle elu on läpne kaljukoobas? Eemale sellega.

Juhani. Te hakkate mässama.

Tuomas. See karistusparakrahv ei lähe, ei lähe.

Timo. «Ei lähe läbi,» ütleb rahvasuu. Mina pole mäger ega mõtsik.

Juhani. Scepärast pea end alati hästi ja korralikult ülevõet, et hoiduda mu viha kohutava karistuse eest.

Timo. Kuid mina pole mäger ega susi. Heh-heil! Ei ole ka karu ega mingi rotti! Häbene pisut. «Hoi endale, ütles Jukko Amandale.» Heh-heh!

Aapo. Kas mullegi sõnaõigust antakse?

Juhani. Heameelega. Mis tahad sa öelda?

Aapo. Et minagi pole tolle karistusparakrahvi poolt, mida tahad meie jaoks tarvitusele võtta, vaid leian ta olevat vendlade vahel liiga karmi, metsiku.

Juhani. Või ei ole poolt? Ei ole poolt? Või tõepoolest ei ole poolt? Ütle siis targem parakrahv, kui mina kunagi ei mõlata, mis on õige, mis võlts.

Aapo. Seda ma ei öelnud.

Juhani. Ütle siis see uus, see sünnis parakrahv, sina Jukola prohvet.

Aapo. Olen kaugel prohveti aust. Kuid see...

Juhani. Parakrahv, parakrahv!

Aapo. See on ju...

Juhani. Parakrahv, parakrahv! Ütle see tark parakrahv!

Aapo. Kas sa hull oled? Sa kisad, nagu istuksid tulistes pakistes. Mis sa karjud ja keerutad pead nagu öökull?

Juhani. Parakrahv! hüüan mina vägevalt. See tuliinus ja vana, tark parakrahv! Ütle see, ja ma kuulan hääletult kui särg konna krookumist.

Aapo. Seesugune on minu arvamine asja kohta: See, kes nõuandmistest ja hoiatustest ei hooli, vaid ikka meelevallatult üles näitab, meie vabele riusecemet külvates, see tõugatakse välja meie liidust, aetakse kaugele ära.

Tuomas. See olgu seadus.

Lauri. Sellega olen päri.

Timo. Mina niisama.

Simeoni. Sellega lepime kõik üheskoos.

Juhani. Hm! Olgu siis otsustatud. Ja pidage meeles: kellel siitpeale tuju tuleb tagant üles lüüa, sellel on hundi-pass pihus, vops tagumikus ning lasku jalga. — Misukese töö kallale asume homme, teie murjanid? Küll ma teid veel õpetan.

Aapo. Pisut sapine; kuid see ei tarvitse veel segada meie rahulikku ja helget meeolelu sel õhtutunnil.

Juhani. Mis tööle hakkame, kui päev koidab?

Aapo. Muidugi on meil siin maja ehitamine esimeseks tööks.

Juhani. Nii ongi. Homme vara lähevad neli meest, kirved pihus, maja raiuma, ja need neli meest on: mina ise, Tuomas, Simeoni ning Aapo. Teised tahuvad palke ja veeretavad meile üles. Ja kui maja ning väike aidakong on valmis, siis poisid kohe moona muretsema, jahi- ja kalastusteele. Pidage seda meeles!

Nii lõpetasid nad viimaks õhtusööma ja läksid süsionni puhkusele. Tuli öö, pilvine, kuid vaikne lehekuu öö. Laanes huikas öökull käheda häälega, Ilvesjärvel parisesid pardid ja aeg-ajalt kuuldus kaugelt karu mömin. Muidu valitses looduses rahu ja sügav vaikus. Kuid õrnatiivane Uneneitsi ei tahtnud vennakseid süsionnis tervitama tulla. Hääletult, kuid ühelt küljelt teisele pööreldes mõtisklesid nad selle maailma asjade ning meie elu muutlikkuse üle.

Aapo. Ma arvan, kellegi silmad pole veel kinni.

Juhani. Timo magab juba magusasti, kuid meie teised väanleme ja käänleme nagu vorstid keevas katlas. Miks oleme nii virged?

Aapo. Meie elutee on teinud täna järsu käänaku.

Juhani. Sellest ongi mu meel nii rahutu, väga rahutu.

Simeoni. Süinge on mu südame seisukord. Kes olen mina? Arakadunud poeg.

Juhani. Hm! Laande eksinud lammas.

Simeoni. Nii jätsime maha naabrid ja kristlikud ligi-
...ad.

Tuomas. Siin oleme ja siia jääme, niikaua kui metsas otsustetud lha leidub.

Aapo. Kõik läheb hästi, kui ainult mõistliku meelega peale hakkame.

Simeoni. Öökull huikab seal laanes ja tema hüüd ei muuta kunagi head. Ennustab tulekahjusid, veriseid võitlusi ja mõrtsukatöid, nagu ütlevad vanad inimesed.

Tuomas. Metsas hüüdmine on tema amet ja ilma mingi põhjendusega.

Pero. Siin on küla, Impivaara mättaist' katusega maja.

Simeoni. Kuid nüüd on ennustaja kohta muutnud, hüüab seal mächarjal. Seal, nagu pajatab muinasjutt, palus «kahvatu mees» ennemuiste oma pattusid andeks, palus kõik ööd läbi talvel kui suvel.

Juhani. Tema järgi on ka see mägi Impivaara—Neitsi-mägi nime saanud. Kuulsin kord lapsena toda muinasjuttu, kuid üteldi on ta juba suurelt jaolt mu meelest kadunud. Veli Aapo, jutustas meile seda siin igava öö viiteks.

Aapo. Timo norskab nagu mees; kuid magagu ta rahus; tahan teile vesta selle muinasjutu.

Järgmise muinasjutu kahvatust neitsist vestis nüüd Aapo vendadele.

Ilmas muiste selle mäe koopas hirmus vanapagan, inimeste hukatus ning surm. Kaks oli tal eluhimu ja kirge: vaadelda ja hoida oma varandusi sügavais koopaurkais ning juua inimverd; mille järele ta kangesti janunes. Kuid ainult üheksa samm kaugusele mäest ulatus ta võim vägivallategudeks, ja sellepärast pidi ta oma teekondadel kavalust tarvitama. Ta võis muuta oma välimust, nagu tahtis; ja teda nähti ümbruses rändavat kord kauni noormehena, kord õrna neitsina, ikka seda-mööda, kas ta mehe või naise verd janunes. Mõnegi võitis ta pilgu pörgulik magusus, mõnigi pidi jätma oma elu vanapagan kohutavais koopais. Nõnda avatles see koletis õnnetu ohvrid enda juurde.

Oli pehme süvöö. Rohelisel murul istus nooruk, kaisutades armsamat, noort neitsit, kes puhkas kui õhkuv roos tema rinnal. See oli nende lahkumiskaisutus, sest noormees pidi ära reitama ja mõneks ajaks oma südamesõbrast lahkuma. — «Mu armastam,» nii kõneles nooruk, «nüüd lahkun ma sinu juurest,

kuid vaevalt saab sada päikest tõusta ja laskuda, kui sind jälle kohtan.» — Lausus neitsi: «Ei heida päike loojudes nii armast lahkumispilku maailmale nagu mina oma armsamale, kui ta läheb, ega sära taevapuna päikesetõusul nii kaunit, nagu sädelevad minu silmad, kui jälle sulle vastu ruttan. Ja mis heleda päeva pikkusse mu hingest mahub, see on mõte sinule, ning unede ähmjas maailmas kõnnin ma sinuga.» — Nõnda neitsi; kuid jälle lausus nooruk: «Kaunit sa kõnelesid, kuid miks aimab mu hing paha? Mu armsam, töotame nüüd teineteisele igavest truudust siin taeva palge all.» Ja nad vandusid püha vande, vandusid jumala ning taeva ees, ja hinge kinni pidades kuulasid nende sõnu metsad ning mäed. Kuid hommiku koidikul kaisutasid nad lõpuks viimast korda ja lahkusid teineteisest. Eemale tõttas nooruk, kuid kaua kõndis neitsi üksinda metsa hämaruses, mõeldes oma kauni kallima peale.

Kui ta nii kõnnib tiheda männiku põues, mis imeline nägemus astub talle vastu? Ta näeb noormeest, ülevat kui vürsti ja imekaunist kui see kuldne hommik. Justkui tuleleek valgub ja särab ta kübaral suletutt. Ta õlgadel ripub mantel, sinine kui taevas ja nagu taevas kirju säravaist tähtedest. Ta kuub on valge kui lumi, ja pausadel on tal purpurpunane vöö. Ta vaatab neitsile otsa ja ta pilgust voolab leegitsev armastus, ning õndsalikult kostab ka hää, kui ta neitsile räägib: «Ära karda mind, õrn neitsi, olen su sõber ja toon sulle ääretut õnne, kui ainult kord võin sind kaisutada. Olen vägev mees, mul on aardeid ja kalliskive ilma aru ning otsata ning ma võiksin osta kas või kogu maailma. Tule minu armsamaks, ma tahan su viia toredasse lossi ning panna istuma enda kõrvale säravale troonile.» Nii kõneles ta võluval häälel ja üllatatult seisis neitsi. Ta mõtles äsjavannutud vande ja kaldus eemale, kuid kaldus siis jälle mehe poole, ning kummaline segadus täitis ta meelt. Mehe poole pöördus ta, varjates nägu kätega nagu särava päikese eest; pöördus jällegi ära, kuid vaatas veel kord imeliku viirastuse näkku. Võimas iha sädeles talle sealt vastu, ja äkki vajus neitsi kauni vürsti rinnale. Kuid eemale ruttas vürst oma saagiga, kes nagu palaviku-uimas puhkas ta käsivartel. Ule järskude mägede, läbi sügavate orgude rändasid nad järelejätmata, ja ikka pimedamaks muutus mets nende ümber. Rahutult tukkus neitsi süda ja ahastushigi voolas ta otsaesiselt; sest viimaks märkas ta nagu midagi metsikut, kohutavat viirastuse silmade lummutavas leegis. Ta vaatas ümber, ja väledalt vilkusid mööda

... künnes, kui ta kandja ägedasti jooksis; ta vaatas noor-
... palgesse, ning kohutavad värinad jooksid läbi ta keha,
... valitses ometi südames.

... rändasid nad läbi metsade edasi ja lõpuks hak-
... kõrge mägi ning selle pimedad koopad. Ja nüüd,
... olid ainult mõne sammu kaugusel mäest, sündis midagi
... Mees kuninglikus kuues muutus äkki koledaks vana-
... sarved tungisid välja ta peast, ta kuklas kahisesid
... harjased ja õnnetu tüdruk tundis valusalt oma põuel
... küüsi. Ja siis kisendas õnnetu neitsi, rabeles ning
... abastuses, kuid asjata. Vastiku mõirgamisega lohistas
... ta oma sügavamasse koopasse ja imes temast vere
... pisarani. Kuid sündis ime: ei lahkunudki hing neitsi
... vaid ta jäi elama veretuna, lumivalgena, haleda
... Toonela maalt. Imestades nägi seda vanapagan,
... ohvri kallal oma küüsi ja hambaid kõigest väest, kuid
... surmata. Viimaks otsustas ta hoida teda iga-
... juures sügaviku öös. Kuid mis tööd võis ta teha,
... kasu tuua vanapaganale? See pani neitsi oma aardeid ja
... puhastama, neid järelejätmata tema ette laduma; sest
... väsinud ta neid vaimustusega vaatamast.

Nõnda elab kahvatu, veretu neitsi aastate kaupa vangina
... Kuid öösiti nähakse teda ometi hääletu palvetajana
... seisvat. Kes andis talle selle vabaduse? Kas taeva
... — Kuid kõik ööd, tormis, vihmavalingus ja paukuvas
... seisab ta mätipul, paludes oma pattusid andeks.
... lumivalgena ja kui kuju — nii liikumatult, hääle-
... ta, käed risti rinnal ning pea alla langenud. Ei julge
... kordki pead taeva poole tõsta, vaid kirikutorni poole
... metsade rannal on pööratud ta silmad järelejätmata.
... vähemalt salajane hää sosistab ta kõrva ikka lootust;
... kauge sädemena, nagu tuhandete penikoormate tagant,
... talle see lootus. Nii veedab ta ööd mäel ega kuuldu
... ta huult kaebust; ei tõuse ega vaju ohkest ta palvetav
... Nii kulub süge öö, kuid hommiku koites lohistab armu-
... vanapagan ta jälle oma koopasse.

Vaevalt oli sada päikest jõudnud maad valgustada, kui juba
... nooruk, neitsi armsam, teekonnalt rõõmsana tagasi tuli. Kuid
... neitsi ei ruttagi talle vastu tere tulemast ütleva. Ta
... kus viibib ta kaunike, kuid ei saanud kelleltki teadust.
... Kõikjalt otsis ta teda, väsimata, ööd ja päevad, kuid ikka

asjata; jäljetult nagu hommikukaste oli neitsi kadunud. Lõpuks jättis noormees kõik lootuse, unustas viimse elurõõmu ja liikus siin maailmas veel mõne aja tumma varjuna. Ja viimaks ükskord, kui sätendav päev oli tõusnud, pimestas surmaöö ta silmade valguse.

Kuid kohutavalt pikki aastaid veedab kahvatu neitsi: päevad läbi puhastab ta vanapagana koopais järelejätmata aardeid ja laob neid oma julma piinaja silmade ette; aga ööd veedab ta mäeharjal. Veretuna, lumivalgena ja justkui kuju, nii liikumatult, hääletult seisab ta, käed risti rinnal ning pea alla langenud. Ei julge ta tõsta pead taeva poole, vaid kirikutorni poole kaugel metsade rannal on ta silmad järelejätmata pööratud. Ei ta kacha; ei tõuse ega vaju ohetest ta palvetav põlv.

On valge suveöö. Mäel seisab jälle neitsi, mõtleb aja peale, mis ta piinalises vangipõlves veetnud; ja sada aastat on kulunud sest päevast, kui ta oma südamesõbrast lahkus. Ta kohkub, ta mõtted tumenevad ja külmi higihelmeid veereb ta otsaesiselt mäe sammalkamarale, kui ta kujutleb kulunud aastakümnete pikkust. Siis usaldas ta esimest korda üles kõrgusse vaadata, ja silmapilgu pärast nägi ta imelist valgust, mis kaugest avarustest lendtäheena näis talle lähenevat. Kuid mida lähemale see valgus talle jõudis, seda enam muutis ta oma kuju. Ega olnudki see mingi lendav täht, vaid seletatud näoga nooruk, käes välvuv mõök. Paistis ta näost võluv tuttavlikkus ja ägedalt hakkas tuksuma neitsi süda, sest nüüd tundis ta ära oma endise peigmehe. Kuid miks ta lähenes, mõök käes? See pani neitsi imestama ja ta lausus nõrga häälega: «Kas see mõök minu vaevad viimaks lõpetab? Siin on minu rind, noor kangelane, löö siia oma heleda terasega, ja kui võid, kingi mulle surma, mida juba nii kaua, nii kaua olen igatsenud.» Nõnda kõneles ta mäel; kuid ei toonud nooruk talle surma, vaid elu magusat hingust, mis juba lõhnava hommikutuulena hõljus kahvatu neitsi ümber. Armurikka pilguga vaatav noormees võttis ta sülle, suudles teda, ja kohe tundis veretu neitsi õrna verevoolu magusat koske jooksvat oma soontes, ta põsk õhetas kui koidupilv ning rõõmust sätendas hele otsaesine. Ja ta heitis oma kähara pea üle peiu käsivarre, vaatas üles heledasse taeva laotusse, õhates põuest välja aastakümnete valud; ning nooruki sõrmed ekslesid ta käharjuustes, mis kannilt õõtsusid vaikselt tuules. Kaunis oli vabanemishetk ja pääsemispäeva hommik. Linnud sädistasid kuuskedes seal mäeveerul ja

kiirest kerkis päikese tuline viir. Oli see hommik selle hom-
miku aumane, kui sõbrad kord haljal murul lahkusid pikaks
ajaks.

Kuid nüüd roomas õel vanapagan üles mäele, viharjased
põeti, et neitsit jälle oma urgastesse lohistada. Vaevalt oli ta
aga oma küüneed neitsi poole sirutanud, kui nooruki mõök,
nagu nagu valk, ta rinna läbistas; ja mäele purskus tema
must veri. Pööras neitsi näo kõrvale sellest pildist, surus otsa-
maha vastu sõbra rinda, kui vanapagan hirmsalt röögatades
hinge heitis ning mäerinnakult alla langes. Nii pääses maailm
kolhutavast koletisest. Kuid hõbedase pilve heledas hõlmas leh-
vi lül noormees ja neitsi üles kõrguse maile. Peigmehe põvil
taotles mõraja ja nacratas õnnelikult, surudes otsmiku vastu ta
etuda. Lähil avaruste nad lennutasid ja kaugele alla sügavale
jälj neist metsad, mäed ning orgude looklevad harud. Ja
loputus kadus kõik nende silmist otskui sinisesse suitsu.

See oli muinasjutt kahvatust neitsist, mille jutustas Aapo sel
murtul ööl oma vendadele turbakatusega onnis Impivaara raies-
maal.

J u h a n i. Kuid ärkas ometi Timo just muinasjutu lõpuks.

T i m o. Miks ei maga te rahus, poisid?

J u h a n i. Siin vestetakse vahvalt muinasjutte. — Nii, see
oli lugu muistsest neitsist ja vanapaganast.

S i m e o n i. Kuid kõneldakse, et too kole vanapagan veelgi
elab. Metsamehed on teda näinud; ja tal ongi ainult üks silm,
mis ööpimeduses välgub nagu hõõguv süsi.

J u h a n i. Mis juhtuski mõne aasta eest Kuokkala vanataa-
diiga, kes puhkab nüüd juba issanda rahus. Uhel kevadel, kui
ta oli metsisejahil ja ootas siin raiesmaal tule ääres kesköö
tuhumust, nägi ta seal mäe all sēdasama hiilgavat läiget ja
kuulis häält, mis järelejätmata küsis: «A' ku' ma virutan,
a' ku' ma virutan?» Nii küsis ta mitu tuhat korda, nõnda et
vanamees, kes oli küll tollest vanast juurest ja kelle süda ei
olnud jäänud just vähesest, viimaks vihastas ning kurja häälega
vastu käratas: «No viruta siis, pagan võtaks!»

T i m o. Vaata, siis polnud rohkem tarviski.

J u h a n i. Nii, pajata sina, Timo, kuidas siis läks.

T i m o. Vaat tuli siis silmapilgu pärast vanataadi tule peale
levilõugadega luukere, tuli nii et ragises, tuli nagu kümne
mehe pihust ja kustutas tule viimse kübemeni. Kuid taat haa-
ras nüüd püssi pihku ja tegi sääred mäe lähedalt, olgugi et

oli, nagu Juhani ütles, sellest vanast juurest ja ta süda just vähesest asjast ei puperdanud.

Simeoni. Nõnda oleme siis süa vanapaganate ja kultivaimude linna kolinud.

Aapo. Süa me kolisime ja elame siin ilma kartuseta. Vanapagan, kui tal olekski veel hing sees, on juba väga võimetu; seda just näitas tema teguviis Kuokkala vanamehe vastu. Vihatujus võis ta ainult tule kustutada, sedagi ainult mehe enda loaga. Tema võimu on igaveseks murdnud püha noormehe mõök.

Juhani. Kuid tüdrukut urgaste pimeduses pean ma haletsema, tüdrukut tolle neetud harjaskaelaga.

Simeoni. Miks ei pannud ta kiusatusele vastu.

Juhani. Oi, poju, ära ütle nii! Kuidas läheks sinuga, kui näiteks kuskil õitsvas õnnelaanes astuks sulle vastu kuningatütar, kaunis kui roos ja lilleke, kepsutaks su juurde siidis, salides ja pumati lõhnas, õhkuvais kuldebelites nagu paabulind, ja kui sihuke ebel astuks sulle vastu ja tahaks sind kaelustada ning suudelda, kuidas käiks siis su vaese südame käsi? Ma küsin, Simeoni?

Simeoni. Ma paluksin usult abi.

Juhani. Hm.

Timo. Ma ei laseks teda ennast kaelustama ja veel vähem suud plaksutama. Hoia minust eemale, ütlesin mina, hoia ennast aupaklikus kauguses, põrguline, muidu võtan sealt puhmast tüpaku ja vuhin su läbi, nii et su selg homme särab kirjumalt kui lepatriinu tiib. Nii teeksin ma ilma armuta. Küllap sellest aitaks.

Juhani. Oi, vennas! ma usun, et kõneleksid veidi teisiti, kui oleksid pisut rohkem siin maailmas enese ümber vaadanud, kui oleksid näiteks Turu linnas käinud. Seda olen mina teinud, kui sinna Viertola mõisast härgi ajasin. Nägin seal mõndagi oma imestuseks, nägin, kuidas toredus ja silmahimu võib inimeste pea segi ajada. Oi teid, oi seda lärmilinna, oi seda kergemeelset elu! Seal põrisevad vankrid, siin põrisevad vankrid, ja vankrites istuvad nood pagana vurrunäolised narrid, istuvad plikad nagu portselan-puped, lastes kaugele eneste ümber kalliste õlide ning rasvade paksu lõhna. Kuid vaata sinna! Jessuke hoia! sealt tipsutab nüüd tulla õige uhke mamsel või reili, võta kinni, mis ta on. Vaata ta kaela! Valge kui rõõsk piim, põsk katkupunane, ja silmad põlevad tal peas nagu kaks õitsituld päevapaistel, kui talle vastu astub sihuke keigar,

lühana ja lakkmusta prakiga, ning põrmit... — no võtku sind keegi! — põrmitseb läbi neljakandilise klaasi, mis välgub kolme paremas silmas. Kuid vaata nüüd... — no seitse seppa küll! — nüüd niksutatakse mõlemalt poolt, ja vaata, loomane pigistab nüüd su päris maasikasuuks ja sidistab otsikut paasuke päikesepaistes katusel, ja keigar tema ees vahib kää ja hännaga, hõljutab kübarat ning kraabib jalaga, on et uulitsakivid pilluvad sädemeid, vaat see oli alles mäng. Oh need harakaid seali mõtlesin mina, poisiklutt, seistes uulitsa äärel, pundar tooreid härjanahku õlal ning suu naerul, vaadates teda tedremängu.

Uomas. Saksad on narrid.

Timo. Ja lapsikud nagu piimaninased tited. Nad söövadki, lapid rinna peal, ega oska — susi võtku — lusikatki puhtaka lakkuda, kui lauast tõusevad; seda olen näinud enese toetuseks oma silmaga.

Simeoni. Kuid talupoega tüssata ja nülvida, selle peale on nad küll mehed.

Juhani. Tõsi, sakste elus võib leida palju naiselist ja noorväärset, seda panin tähele oma Turu-reisil. Kuid vaata, kui laheneb sihuke salvide lõhnas ja lehvivade hõlsidega avatlev naiscolius, siis pole ime, et puperdab inimlapse süda. Ja ma, poisid! maailma rõõm avatleb üpris kõvasti; seda panin tähele oma Turu-reisil. Ja ma ütlen veel kord, et mu süda lükkub toda tüdrukut seal mäel. Ning oli tal küll juba aeg paastuda põrgust ja purjetada oma sõbraga rahusadamasse, lühike meid jumal viimaks aidaku. Ses lootuses katsume nüüd magada. Tõsi küll, sellest mäest on veel üks imelik muinasjutt, kuid jäägu see teiseks korra, ja katsume nüüd magada. — Simeoni, mine siiski ja peida söed tuha alla, nii et ma homme hommikul ei tarvitseks tulerauda taguda ja heinatuusti hõljutada, vaid pääsen kohe palgiotsa täksima nagu punatutiga rahn. Mine õige.

Läks Simeoni Juhani käsku täitma, kuid tuli peagi tagasi, juuksed püsti ja silmad pärani peas. Kokutades kõneles ta mingist kummalisest põlevast silmast seal väljas vankri juures. Sellest hüppasid teisedki üles, pomisesid paar palvesõna ja astusid üheskoos onnist välja; ning nende juuksed meenusid tuulepesa kase otsas. Liikumata, tummade sammastena seisid nad, vahtides Simeoni sõrme juhatuse järgi. Nad vaatasid silmi pilgutamata ja nägidki vankri taga imelikku välget,

mis aeg-ajalt kadus, kuid peagi jälle oma hõõguvat valgust näitas. Seda oleksid nad vahest oma hobuse Valge ainsaks silmaksi pidanud, kuid sealt ei paistnud midagi valget, vaid seevastu midagi musta, ega kuulnud ka kella kõlksatust. Nõnda mõeldes seisis vennad liikumata; kuid viimaks lausus Tuomas ometi võrdlemisi vihase häälega:

Tuomas. Mis vaja?

Juhani. Ära jumala pärast hakka temaga nii krookult praalima. — See on tema! Mis me nüüd teeme, vennad? See on tema! Mis me talle ütleme?

Aapo. Ma ei tea tõesti mitte.

Timmo. Nüüd teeks laulusalmike head.

Juhani. Kas meist keegi ei tea peast ühtainustki palvet? Lugege, armsad vennad, laske lahti jumala nimel, mis aga meeles on, mis ainult pähe tuleb, ilma vähimalgi määral püblitükki aine järgi valimata. Lugege kas või hädaristimisest, armsad vennad.

Timmo. Olen ühte ja teist tükki lauluraamatust osanud, kuid nüüd on nagu hirmus pärss mu suu peal.

Simeoni. Vaim ei lase sul nagu minulgi rääkida.

Timmo. Ei lase.

Juhani. See on kole!

Aapo. Kole!

Timmo. Tõepoolest kole.

Juhani. Mis teha?

Tuomas. Julgus on tema vastu minu arvates kõige parem. Küsime, kes ta on ja mis ta tahab.

Juhani. Las kui mina küsin. Kes sa oled? Kes sa oled? Kes sa oled ja mis sa tahad meist? — Mitte sõnagi vastuseks.

Lauri. Võtame tuletukid.

Juhani. Me võtame tuletukid ja klopime su praelihaks, kui sa ei ütle oma nime, sugu ja asja.

Lauri. Ei, ma mõtlesin, et viskame tukkidega tema poole.

Juhani. Kui usaldaks.

Tuomas. Ükskord tuleb niikuinii surra! Tukid pihku, poisid!

Pägi seisis nad reas, tulised tukid sõjariistadeks pihus. Eesotsas seisis Juhani, silmad rõngas nagu öökullil, vaadates silma vankri taga, mis erilise hiilgega talle vastu vahtis. Nii seisis vennaksed lõomavate relvadega öisel raiesmaal; ja öö-

kuul hulkas müe kuuskedes, sünge laas nende all kohises raskelt, pimedad pilved peitsid taevakaane.

Juhani. Kui ma ütlen: nüüd, poisid! siis lennaku tukid meie pihust kuradi pihta.

Simeoni. Kuid katsume pisut veel õnne manamisega.

Juhani. Ilusti mõeldud! Pisut manamist kõigepealt. Kuid mis ma ütlesin talle? Sosista mulle, Simeoni, sest ise olen ma sel silmapilgul haruldaseti tõmp. Sosista sina aga mulle sõnad, ja ma virutan need talle vastu vahtimist, nii et laas kajab.

Simeoni. Pane siis tähele, mis ma ütlen. — Siin me oleme.

Juhani. Siin me seisame!

Simeoni. Kui usukangelased, tulised mõõgad pihus.

Juhani. Kui usukangelased, tulised mõõgad pihus!

Simeoni. Mine oma teed.

Juhani. Käi põrgu!

Simeoni. Me oleme ristiinimesed, jumala sõjamehed.

Juhani. Me oleme ristiinimesed, jumala sõdurid, Kristuse sõdadid.

Simeoni. Kuigi me lugeda ei oska.

Juhani. Kuigi me lugeda ei oska.

Simeoni. Kuid usume ometi.

Juhani. Kuid usume ometi ja loodame kindlasti selle poole.

Simeoni. Mine nüüd.

Juhani. Mine nüüd!

Simeoni. Varsti laulab kukk.

Juhani. Varsti laulab kukk!

Simeoni. Ja kuulutab issanda päeva.

Juhani. Ja kuulutab issand Secbaoti päeva!

Simeoni. Kuid ta ei näi tähelegi panevat.

Juhani. Kuid ta ei näi tähelegi... Jah, ta ei tee väljagi, las või ingli keeli talle karjuksin. Issand õnnistagu meid, vennad! sest nüüd pole mund kui — nüüd, poisid!

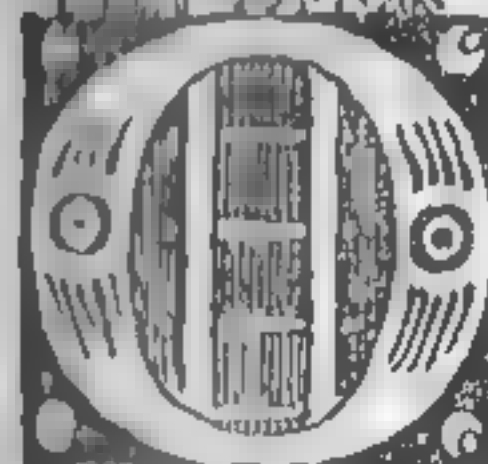
Siis virutasid nad kõik oma tukid viirastuse poole, kes välgu nohedusega nelja jala mündinal jooksmas pistis, ja kaua vilkeldi hõõguvad sõed ta seljas läbi öise pimeduse. Nii põgenes ta tühjast taplusest, ja kui jõudis alla raiesmiku servale, usaldas ta viimaks peatuda, turnates kord või kaks kõvasti. Ja vennaste viirastus, kole kurivaim oli ometi nende ühe silmaga hobune, kes oli ajutiseks oma valge värvi kaotanud soo mus-

tades mudaloikudes, kuhu ta nähtavasti oli langenud ja seal kaua püherdanud, enne kui jälle kuivale pääses. Selle püherdamisega oli ta ka kella kaelast tõmmanud, mis asjaolu seekord eriti vennaste arvamist valetele juhtis. Selline oli see silm, mis vankri taga ööhämaruses säras, nagu särab mõne looma silm pimedas. — Kuid alles mõne aja pärast, ja ka siis ettevaatlikult, usaldasid vennaksed Valgele läheneda ning mõistsid lõpuks oma eksitust. Siis läksid nad vihaste nägudega oma onni tagasi; ja viimaks, kui hommik koitis, magasid nad igamees raskesti unes.

KUUES PEATÜKK

li viimaks valmis vennaste maja. Viis sülda oli selle pikkus ja kolm laius; ida poole oli üks ta ots ja lääne poole teine. Kui astusid sisse uksest, mis oli hoone idapoolses otsas, seisis paremat kätt suur kerisahi, pahemat kätt latter, mis Valge jaoks talviseks ajaks ehitatud. Künisest edasi, peaaegu kesktoani, oli künseokstega kaetud muldalus, kuid tagapool oli laiadest palkidest löödud tore põrand ja selle kohal üleval lai lava. Sest nii elutoaks kui saunaks tarvitasid vennaksed unt maja. Elumajast arvata kakskümmend sammu eemal seisis nende ait, mis ehitatud peenikestest ümaraist kuusetümmikaist.

Oli nüüsiis vennastel mõnus peavari vihma, tormi ja talvepakase vastu, oli ka panikamber nende toidutagavara jaoks. Ja nüüd võisid nad täie hooga küttimise ning igasuguste püüniste panemisega peale hakata. Ning siis lähenes surm metsistele, tetretele ja püüdele, jänele, oravatele ja säni-meelsetele mäkradele, nagu ka Ilvesjärve partidele ja kaladele. Siis kaikusid mäed ja ääretud kuusemetsad Killi ja Küski ägedast haukumisest ning püsside paukumisest. Pani vennaste

kuul aeg-ajalt maha ka kahukarvase karu; kuid ometi polnud veel mesikäpa õige püügiaeg.

Tuli hallaõine sügis ja surid või põgenesid sügavatesse peidupaikadesse rohutirtsud, sisalikud ja konnad, ning oli nüüd aeg püüda rebaseid välkuvate raudadega; seda kunsti olid vennaksed õppinud oma isalt. Tuli nüüd mõnelgi väledajalgsel reinuvaderil mõne magusa suutäie eest maksta oma peene nahaga. — Jänesed teatavasti tallavad metsas teid pehmesse lumme, ja neile teedele asetasiid nüüd vennaksed sadade kaupa vaskpaclu mõnegi valgekasuka surmaks. Niisama olid nad enestele ehitanud tubli sissepoole lüangi hundiaia puhmalisse nõkku raiesmaa idaserval. Ja peale selle olid nad, samuti hundipüüdmise jaoks, kaevanud hana, hiiglasügava, tükk maad majast eemale kuiva, liivase nõmme poole. Praad veetles tugevasse tarasse mõnegi näljase hundi; ja kui vennaksed nägid saagi lõksus olevat, siis algas aias möll ning mürgel pimedal sügisööl. Siis seisis üks vennastest aia ääres, püss pihus, et karedakarvalist kiskjat kuuliga pikali panna; teine ta kõrval pidas tuld, lõomavat tõrvastungalt. Mõni jälle aitas Killil ja Kiiskil põõsastest süngenäolisi, irvhambaseid kiskjaid välja ajada, vehkides tõrvikuga sinna ja tänna. Suur oli kära meeste kisast, koerte haukumisest ja püsside paukumisest, ja väsimata kaikus laas ning Impivaara koopaline sein. Nii rähmeldati, lumi määrdus, muutus ikka punasemaks ja punasemaks, kuni viimaks kõik kriimsilmad oma veres lamasid. Ja siis tõi jälle saagi nälginine vennastele tööd ning tegevust, kuid see tegevus oli neile ometi üpris meeltnööda. — Ka koopasse raiesmaa lääneserval sattus üks või teine metsa kõõrdsilm.

Juhtus kord, et Timo vara ühel hommikul, kui teised alles magasid, läks hundihauda vaatama, mille poolenisti sisse langenud lagi mehele juba eemalt head lootust andis. Ja kui ta hana servale jõudis, nägigi ta rõõmus silm sügavuses midagi halli, nägi mehise hundi, kes liikumata lamas, koon vastu maad surutud, põrnitsedes silmadega üles mehe poole. — Mis otsustas nüüd Timo teha? Üksi hundilt elu võtta ja teiste suureks lõbuks onni astuda, karvane kandam õlal. Hakkas ta siis tööle, tõi onhi räästa alt redeli, asetaski ettevaatlikult koopasse, astus ise pulki mööda alla, raske puunui pihus, kavatsedes kiskja pead lõmaks põrutada. Kaua vehkis ta nuiaga, hambad irvi, kuid ikka ainult tühja õhku. Hundi pea põikles üpris väledalt, põikas paremale, põikas pahemale, kui mees teda oma kohmaka

õhuga hõõras. Viimaks viskas ta nuija hundi ette ega leidnud muud nõu kui välja tulla ja tuppa teatama tõtata, mis oli juhtunud.

Varsti läksid vennaksed saaki kinni püüdma, varustatud teivaste, kotte ja lingudega. Kuid tühi oli haud nende päralt jõudes. Mõnda redelit, mis Timo oli koopasse jätnud, oli nende kummalgi üles astunud ja jalga lasknud, tänades õnne. Teda mõistisid vennaksed kotte, ja vandudes ning hambaid kiristades otsisid nüüd nende vihased silmad Timot; kuid teda polnud enam ligilähedal. Ta putkas põgenedes juba seal metsa serval, kus kadus peagi männiku varju. Ta mõistis, et polnud enam hea jääda sellest asjast pikemalt juttu vestma. Aga teised tõmmasid mõirates talle järele, rusikad püsti, lubades ta peast talutallani moosiks tampida, kui ta veel maja ust usaldaks praotada. Nii nad ähvardasid, jätsid koopa vihas ja vimmas sinna-patka ning astusid tuppa. Kuid pagulasena kõndis Timo metsa ja peagi hakkasid vennaksed oma käitumist kahetsema. Nad mõtsid, et kahju oli juhtunud ta rumaluse, mitte aga koeruse tõttu. Sellepärast tõusis Juhani juba enne õhtut Impivaara hargelt, hõikas seal vägeva häälega iga taevakaare poole ja kutsus Timot, kinnitades ning tootades, et tal ei tarvitse midagi karta, kui kotte tagasi tuleb. Nii ta hõikas, ja peatselt tuligi Timo, õhust urisedes ning silmi pöördades. Sõnagi lausumata võttis ta roovad seljast, vajus voodisse ja norskas varsti sügavas unes.

Jõudis kätte ka kõige parem karupüügi aeg. Siis võtsid vennaksed pahlad, löid püssidesse tugevad kuulid ja läksid äratoma metsavürsti, kes nägi juba und oma pimedas urkas sügavd hõimiste kuuskede all. Ja nende tulcluku-püss pani pikali mõnigi paksukoonulise mesikäpa, kui ta vihaselt oma rahuhambast välja kargas. Siis tõusis tihti vihane võitlus, lumi tuis- kas kaugale ümberringi ja punetas voolavast verest, kui haavu löödi mõlemalt poolt. Nii heideldi, kuni karminäoline metsaott lüpsis rahulikult maas lamas. Aga rõõmsalt koormaga jalle koju jõudnud, võidsid vennaksed oma haavu rohuga, mis oli segatud viinast, soolast, püssirohust ja väävljahust. Sellega salvisid nad haavu ja tõmbasid kollakaspruuni tõrva peale.

Nii hankisid nad oma peatoidust laanest ja mägede tüh- lusest, täites tagavarakambri mitmesuguse metsasaagiga: lin- dade, jäne, mäkra ja karulihaga. Nad olid hoolitsenud ka vana truul Valge talvemoona eest. Seal soorannalt paistis vägev rohuga lõigatud ja pealt silutud heinakuhi, millest kogu tal-

veks jätkus. Polnud unustatud ka nende maja talvekütte tagavara. Hiigla-puuriit seisis aida lähedal ja lisaks veel kõrge tõrvaskändude hunnik maja seinä ääres nagu Hiiu hirve-sarvede virn, mis ulatus maast räästani. — Nõnda varustatult võisid nad rahulikult talve härmatanud habemele vastu vaadata.

On jõuluõhtu. Ilm on pehme, hallid pilved peidavad taevast ja äsja tulnud lumi katab mägesid ning orge. Metsast kostab vaikne kohin, teder peab õhtust söömaaega urvalise kase otsas, parv siidisabu punetaval pihlakal ja männiku edev neitsi harakas kannab risu tulevase pesa jaoks. Nii onniskui uhkes mõisas valitseb rõõm ja rahu, nõnda ka vennaste majas Impivaara raiesmaal. Selle ukse ees on näha ölekoorem, mille Valge on Viertola mõisast jõulu auks põrandale laotamiseks vedanud. Ei võinud vennad siingi unustada jõuluõlgedele kahinat, mis oli kauneim mälestus nende lapsepõlve aegadelt.

Kuid toast kostab leili kohin kerise kuumadelt kividelt ja pehmete vihtade vihin. Vennaksed võtavad nüüd tublit jõulu-leili. Ja kui viimaks kõrvetavalt kuum vihtlemine oli lõppenud, astusid nad alla, panid riided selga ja istusid lavitsaile puhkama, mis olid pandud pinkide asemel piki seinu. Seal nad istusid, ähkides ja higistades. Leegitsev pird valgustas tuba, Valge krompsutas latris kaeru, sest temagi jõulusid oli meele peetud; tukkudes ja haigutades istus kukk õrrel; Killi ja Kiiski lamasid ahju lähedal, koonud käppadel, ning Juhani põlvedel lõi nurru endine Jukola vana vesihall kass.

Viimaks hakkasid Timo ja Simeoni õhtulauda seadma, teised jälle kandsid ölekubusid sisse. Nad päästsid koo-vitsad lahti, laotasid õled umbes veerand küünra paksuselt põrandale, kuid veel paksemalt lavale, kus nad harilikult oma õhtud ning ööd mööda saatsid. — Viimaks oli õhtusöök valmis: seitse anguga karaskit, kaks tammekausitait auravat karuliha ja õllekibu seisid laual. Ise olid nad õlle keetnud, teraselt meele pidades, mis viisil ema seda jooki valmistas. Kuid nad olid ta harilikust taluõllest kangema teinud. Mustjaspunasena vahutas ta kibust ja kui seda kannutäie neelasid, siis tundsid peas juba pisut mühinat. — Ent kõik nad istusid juba lauas, lastes leival ja lihal ning vahutaval õlled kibust hea maitsta.

A p o. On siin aga rohkesti toidupoolist meie ette laotud.

J u h a n i. Sööge ja jooge, poisid, sest nüüd on meil jõulud, jõulud kõigil, nii loomad kui inimestel. Kasta, Timo-vennas, õllega ka vaese Valge kaerahunnikut seal sõimes. — Vaat

.1 Seltse venda

«Ist mulgu selleks vähemalt kannutäis. Sel õhtul ei mingit küt-
tust, vaid saagu kõik, nii hobune, koer ja kass kui ka Jukola
võivad vennaksed. Las kukk magab rahulikult ja pärrib oma
võhma. Seal teile, Killi ja Kiiski, vägev kahmak karu koi-
rust, ning seal sulle, kassiroju. Kuid löö enne kätt, sa pilu-
dihul — Vaat nüi! Ja siis mõlema käega. Vaadake meie kassi
tempuud ja öelge, et minagi kõlban pisut õpimeistriks. Käppa
sõud ta juba mõlema tassuga ühel ajal, asetab enese nagu
tavaliselt istuma ning pistab, sihuke peiar, kummagi esimese
talluka minu pihku. Nõndaviisi!

A p o. Oh seda nalja!

T o m a s. Mis mees veel vanul päevil peab õppima.

J u h a n i. On aga see õpetus aegagi võtnud. Kuid ei ma-
gud poissi enne rahule, kuni ta mõlema käpaga õpetajat
võib. Niiid teeb ta seda kui mees, ja õpimeister on saanud
oma tugu. — See alles on kass! Vaat seal! pista tükk karuliha
poole. Ja siis Killi ning Kiiski. Nii, nüi! «Löö meest, kuid ära
löö muhe koera.» Oigel! Kuid selle juurde tahan lisada: «Löö
Jukola Jussi, kuid ära löö tema kassi.»

T o r o. Juhani, ulata see õllekibu siia.

J u h a n i. Seda pead sa saama. Joo, vennas, jumala loom,
joo, sest nüüd on jõulud, ja aidas ei ole puudus moonast. Mis
meil siin viga olla? Mis meil hoolida, kui kõik see maailm
pooleks tuhaks ja tolmuks, välja arvatud Impivaara ning selle
ümbrus. Elame siin nagu jumala selja taga, omal jalal, ja
võime vilistada tagedate inimeste peale. Siin on meil hea olla.
Meie on meie niit, meie põld, meie veski ja meie pesa igave-
seks ajaks.

T i m o. Ning meie lihaait.

J u h a n i. Just nüi! Siin on hea olla! Tänu sulle, Lauri,
selle nõu cest, mis sa leidsid, et me maailma turult pääseksime.
Siin on vabadus ja rahu. Ma küsin veel: mis me hooliksime,
kui kuldne tuli kas või kogu selle maailma maha põletaks, kui
me jääks alles põhjapoolne osa Jukola talust ja selle seitse
puuda?

T i m o. Läheks kord kulutuli kogu maailma laastama, siis
pooleks tuhaks ja põrmuks ka Jukola põhjapool ning veel ta
seitse poegagi pealekauba.

J u h a n i. Seda tean ma väga hästi. Kuid vaata, mees võib
mõelda, mis ta tahab, mõelda enese kogu maailma isandaks
või tongivaks sitasitikaks. Vaata, ta võib mõelda surnuks

jumala, kuradid, inglid ja kogu inimsoo ja elajad maa peal, meres ning õhus, mõelda maa, põrgu ja taeva kaduvat kui takutuusti tules ning pimeduse astuvat asemele, kus kõverkael kukk eluilmis enam issanda koitu ei kuuluta. Nii lendleb siin mehe mõte, ja kes võib visata võrkusid selle teele?

T i m o. Kes võib mõista selle maailma ehitust? Ei inimlaps, kes on tömp ja rumal kui määgiv jää. Kuid parem on võtta päevi nii, nagu nad tulevad, lasta neil minna, nagu nad lähevad, minna siis mäele või rappa. Siin ainult oleme.

J u h a n i. Mis meil siin viga olla? Mis puudub?

T i m o. «Ei jumala arm ega linnupiim.» Ait on moona täis ja tuba soe. Ise püherdame siin õlgedel.

J u h a n i. Püherdame siin nagu mullikad kahisevail õlgedel. Võime saunas käia, kui tahame, kui aga tuju tuleb, ja süüa, kui maitseb. — Kuid nüüd oleme juba täis. Ei siis muud kui aitäh toidu eest ja koristame laua.

S i m e o n i. Oodake, kuni olen lugnud lühikese söögipalve ja värsikese peale laulnud.

J u h a n i. Jäägu seekord. Miks ei teinud sa seda enne söömist? — Mine, Eero-poju, kui oled noorem, lase vaadist õlut.

S i m e o n i. Sa ei luba siis jõuluõhtu auks laulusalmikest laulda?

J u h a n i. Ei ole meist ju laulumehi, kulla veli. Laulame ja loeme parem oma südames, see ongi jumalale kõige meelepärasem ohver. — Kuid seal ongi jälle õllekibu, kobrutav ja vahutav kui Kyrö kosk. Passiiba, pojul! Laskem siit maitseada! Viska, veli Tuomas, ja õieti mehe moodi.

T u o m a s. Selle asjaga ei viivita ma kaua.

J u h a n i. Nõndap mees rüüpab. Sihukesed lonksud teevad meie kurkudest otse köstrikõrid.

«Elati ju ennegi,
Kui oja taga oldi,
Ojapuid põletati
Ja ojast õlut joodi.»

Just nii. Kuid meie joomaks ongi ruske kesvamärjuke, põletuspuuks halg ja tõrvaskänd, ja meie all on pehme õlgpolster, mõnus maadlusmatt kas või kuningaile ning suurvürstidele. — Uks sõna, Tuomas. Kord kinnitas veli Aapo, et sinu vägi ja võim käib juba vahvalt Juho omast üle, kuid ma ei tahaks seda uskuda. Kuis oleks, kui siin pisut rabeleksime? Katsumel

S i m e o n i. Püsige paigall ja hoidke neid läikivaid õlgi vähemalt homanigi.

J u h a n i. Nüüd on rõõm tipul, «puulba poolt on püha (õlu)» ja pahnaks peavadki õled minema. — Kas tahad, Tuomas?

T u o m a s. Võib ju toda katsuda.

J u h a n i. Sülipätsil!

T u o m a s. Olgu minugi poolest!

J u h a n i. Lööme rinnad kokku, lööme kokkul!

A a p o. Oota, poiss! Las Tuomas saab ka su püksivärvlist lõuast kinni kalmata.

J u h a n i. Las ta võtab, las ta võtab!

E e r o. Juho, miks sa hambad irvi ajad ja silmi pööritad nagu hõrg tapatallis? Oi mu vennakene! Kuid vaata, et sa meel kabinne ei jää.

A a p o. Kõik on hästi! Kes teeb esimese tõmbe?

J u h a n i. Olgu see Tuoma päralt.

T u o m a s. Olgu see vanema venna päralt.

J u h a n i. Seisa siis jalul.

T u o m a s. Tahan katsuda.

J u h a n i. Kas seisad, kas seisad?

T u o m a s. Tahan katsuda.

A a p o. Hõissa, poisid! Sedaviisi, just nii! Maadlete otsekul ukangelased. Juho kimpleb ja kangutab kui Iisrael ise ja «Tuomas seisab nagu sammast».

E e r o. «Kuulab vait kui vaga lammas Aapo Saalomoni torkust.» Kuid vaata Juho suund ja kohku. Ah! pistaksin nüüd kas või teraspulga ta hammaste vahele — praks! ja kohe oleks see pooleks. Mul on hirm, mul on hirm!

A a p o. Meeste maadlus, muud midagi. Palgid tõusevad ja rapuvad meie all.

E e r o. Nagu orelipedaalid; ja Tuoma käpad künnavad mood nagu rasked söödisahad.

A a p o. Ega siin just piimasõrmega paitata. Pagan! oleks «» kutus seal mäel, siis lööksid saaparauad sädemeid kaljust.

E e r o. Otse kuldseid tähti lendleks metsa, ja tõuseks sest laamis metsakahi. — Aga Tuomas seisab ikka veel.

T u o m a s. Kas oled nüüd küllalt näkinud?

J u h a n i. No tõmba sina.

T u o m a s. Tahan katsuda. Kuid vaata nüüd, kuidas porand ringi käib.

E e r o. Pea meeles, pea meeles, Juho!

A a p o. See oli alles tõmme.

E e r o. See oli pamak kui puunuiaga, nagu hoop taeva tuli-
vasarast.

T i m o. Ja seal lamab Juhani nagu linnasekott.

E e r o. Oi, «Jussi-poju»!

T i m o. Nii kutsus ta ennast ise pisikese poisina.

A a p o. Peab ometi teadma, kuidas meest pikali paisata.
Pea meeles, Tuomas: inimese keha pole rauast, vaid lihast ja
luust.

T i m o. Jah, kuigi ta pükse kannab.

T u o m a s. Kas ma sulle viga tegin?

J u h a n i. Hoolitse enese eest.

T u o m a s. Tõuse üles.

J u h a n i. Küllap tõusen ja näitan sulle mehejõudu vägi-
pulgast. Tolles mängus alles jõud proovitakse.

T u o m a s. Eero, too sealt nurgast see tulehark. — Vaat
siin, Juhani.

J u h a n i. Siin ma olen. Ja nüüd tagakäpad vastu taga-
käppi ning küüned roika ümber!

A a p o. Ja kui mina hüüan, siis vedage, kuid ilma ühegi
nõksakuta. Teivas varvaste kohale, just varvaste kohale, mitte
tolli võrd kummalegi poole. — Nüüd, poisid!

T i m o. Juho kerkib, nii et kägiseb.

A a p o. Seal pole mingit armu.

J u h a n i. Mine lase õlut, Timo.

T i m o. Sa ju lompad, vennas.

J u h a n i. Õlut laskma, sa neetud klutt! Kas kuulsid? Või
tahad mööda kõrvu?

T u o m a s. Kas ma su jalale häda tegin?

J u h a n i. Mis sa selle eest muretsed? Hoolitse oma käp-
pade eest. Mis valu see mulle teeb, kui kand saapa küljest
lahti tuli? Rebeneb see ju maadluses kui naerilible. Kuid
hoolitse sina enese eest. Näib, et sa mind maadluses ja vägi-
pulgast võidad; kuid tule kaklema.

A a p o. Kaklus ei lähe nüüd.

J u h a n i. Küllap läheb, kui aga tahame.

T u o m a s. Mina ei taha.

J u h a n i. Sa ei julge.

A a p o. Pea meeles, et maadlus on mäng.

Simeoni. See on mäng, millest tihti tuleb taplus ning
mõrkatöö.

Juhani. Tuomas võib võita, kuid ei painuta siin Juhani
hoopi min. Seda ma vannun ja näitan kordamööda iga mehe
kallal labi terve kompanii. — Üks ropsak, Aapo! Kas su
kaelus peab vastu? Kas peab?

Aapo. Hull ilma vähemagi põhjuset! Oota, oota, ja
selleme korralikul kombel.

Juhani. Vääk ja pauk!

Aapo. Oota, ütlen mina. — Vaat nüi, nüüd sikuta.

Peter. Juho tantsib nagu mehine mees polkat, olgugi lom-
paka.

Juhani. Mis sa nüüd ütled, veli Aapo?

Aapo. Et laman su all.

Juhani. Astu järjekorda, Simeoni.

Simeoni. Ei ka tuhande taalri eest kallist püha rikkuma.

Juhani. Olgu pühitsetud jõulupüha! Kuid ega seda süütu
maadlusega rikuta, kui meel on rõõmus ja süda puhas. Üks
hatare, Simeoni!

Simeoni. Miks sa mind kiused?

Juhani. Üks pingutus!

Simeoni. Sina saatan!

Aapo. Jäta ta rahule, Juhani, jäta rahule.

Juhani. Võiksime ometi katsuda. Vaat nüi, üksainus
okutu kaelusest!

Simeoni. Mine põrgusse, kurivaim! Ma olen nõus, et sa
võidad.

Tuomas. Seda usun alles siis, kui näen. Ma ei arva, et
Simeoni lihased oleksid just vasikalihast.

Juhani. Sellepärast tulgu ta katsuma. Siis nähakse, kas
on vanika, või on mustast, kiulisest karulihast.

Aapo. Olgu ta rahu ja astugu teine mees ette, kelle meel
kaldub rohkem maadluse poole. Vel! Timo, ikka vahva mees?

Juhani. Kas tahad?

Aapo. Asu platsi, Timo! Pole sa kunagi mammapoju.

Tuomas. Ei iial, vaid ikka hakkaja, ikka otsekui omas
tulus. Ma ei unusta iial seda hoopit, mis ta andis tolles ime-
väärises löömingus toukolastega. Esiti sai ta tähele panemata
tubli obaduse oma nupu pihta, kuid sellest suurt hoolimata pöö-
rus ta rahulikult ümber, tõmbas teiba lööja pihust ja nüüd viru-
tas ta tagasi vastu peakoort — ning teivas pooleks. Teivas poo-

leks nii et praksus, ja maha potsatas mees nagu tühi kott. Nii tegi Jukola Timo. Ja ma tean, et temast on veel nüüdki mehele vastane.

Timo. Tule, poiss.

Juhani. Seda ma just tahan. Kuid lase, kui minagi korralikult kinni saan. Nüüd olen valmis.

Aapo. Esimeseks olgu Timo sikutus.

Juhani. Olgu nii. Saangi pisut hinge tõmmata.

Timo. Vaat nii!

Juhani. Ei, pojuke!

Tuomas. Upris kange tõmme, Timo, sina vahva Timo! Kuid kas sa veel paremini ei saa?

Juhani. Ega siin nii kergesti liiguta.

Tuomas. Timo, kas sa paremini ei saa?

Timo. Peaks saama. — Aga mis see ütleb?

Juhani. «Ei siit nii kergesti veel minema minda, ütles Huvamäe kerjus.»

Aapo. Kord veel, Timo.

Tuomas. Kas paremini ei saa?

Timo. Peaks saama. — Aga see?

Juhani. «Ei siit nii kergesti veel minema minda, ütles Huvamäe kerjus.»

Tuomas. Kuid see oli tõmme, mis tundus.

Eero. Pole häda, ainult pisut ja hoopis süütalt võibises Juhani hääl.

Juhani. Püsti ma seisan.

Tuomas. Kord veel, Timo.

Timo. Katsume, katsume.

Juhani. Pastoi! Mu püksid kukuvad!

Timo. «Kuid nüüd, ütles Kaitaranta.»

Juhani. Mu püksid kukuvad! Kas sa kuuled?

Timo. Vaat nii, vennike!

Aapo. Seal lamab Juhani jälle ja suudleb põrandat.

Eero. Ja puhub nagu pull. Kuid hea, et «saab pisut hinge tõmmata».

Timo. Lamab minu all poiss nagu märg tallukas.

Tuomas. Kuid püksid mängisid talle pussi.

Aapo. Oigluse nimel peab seda ütlema. Juhani enese püksid olid siin peremehe vastu ja löid Timo liitlaseks.

Eero. Nii on lugu. Sellepärast kõik püksid maha ja mänguuesti lahti.

Timo on l. Pea suu, sina rääk! Muidu annan sulle mööda nokka. Kas ei aita sulle juba sellestki põrgumängust?

Eero. Noh, muutagu see siis taevamänguks. Püksid ja särkid oljast ning maadelge nagu kaks inglit paradiisi väljal.

Tuomas. Miks sa ta kaela peal istud, Timo?

Timo. Oleks nüüd halg pihus, siis paneksin mööda kannikaid nii et plaksuks.

Aapo. Miks nõnda? See on ju maadlus, aga mitte kak-

Eero. Kas Timo on vihane?

Timo. Ei sugugi, ei sugugi, kuid ütlen niisama: oleks nüüd lugu või ümarik nui, siis paneksin mööda kannikaid nii et plaksuks.

Tuomas. Lase ta üles.

Timo. Tõuse, jumala loom.

Juhani. Mina tõusen, ja tea, et kui olen püksid jälle kinni pannud, siis on sinn kord pikali lennata, ning teisiti kui mina. Mina, õnnetu poiss, langesin viperuse läbi su alla, mida sina väledasti enese kasuks tarvitasid, sa koeranägu, sa saapapink!

Aapo. Jäägu eemale vihastumine! Ma tean, et ta su püksid apardust vaevalt nägigi, enne kui mahapanek oli tehtud. Seda tehti ta rüseluse hoos, väene poiss.

Juhani. Küllap ta saarmapoeg seda teadis. Kuid te olete kõik nagu kaarnad mu kaelas. Või ta ei teadnud. Kas ma ei teadnud nagu piirivalvur valju häälega: pastoi, püksid kukuvad! Kuid ta ei hoolinud sellest, vaid rebis küünte ja hammas-tega nagu kass. Kuid surm ja needus! Küll ma sind õpetan tulevikus teise harmoonika-pükse oma kasuks tarvitama, küll ma sind õpetan.

Timo. Ma tegin seda rüseluse hoos, väene poiss.

Juhani. Ma sind õpetan, kui saan püksid üles ja näljavoole kinni nagu kiilutud vaadivitsa.

Timo. Ma vilistan edaspidise maadluse peale; kui kord võitsin, siis võitsin, pole seal enam midagi mõmiseda. Mis puutuvad püksid asjasse? Maadluses maadleb mees, aga mitte püksid ja säärikud või lamesokid.

Juhani. Pihud jälle värvlisse ja rind rinna vastu! Surm ja needus!

Timo. Kas peaksin temaga veel tolle lapsiku mängu peale minema?

Eero. Mis ta veel küsib! Mine, jumala loom, mine, kui pääsed.

Simeoni. Ära mine; ütlen mina.

Eero. Ära mine, kui kardad ja vabised.

Juhani. Nüüd ei aita kartus ning vabin, vaid peab uuesti võitlema, ja just selsinatsel jumala silmapilgul.

Eero. Heida armu ta peale, Juhani, heida armu!

Timo. Mispärast? Eero, mispärast? Olgu minugi poolt veel üks sikutus, üks või kaks. Tersii ainult!

Juhani. Siin saad, poiss!

Tuomas. Korralikult, Juho!

Aapo. Korralikult! Nii kisklevad ju kaks näljast kulli.

Simeoni. Kaklus, sula kaklus!

Aapo. Mõistlikult, Juhani!

Simeoni. Oi teid jõledaid, oi teid jõledaid!

Eero. Ära ometi venda sandiks tee!

Simeoni. Ahaa, ahaa! või juba Eerogi kahvatab. Seal on su kalad, mida õngitsesid.

Tuomas. Juhani!

Simeoni. Juba maja läheb lõhki, te kiskjad ja kura-did!

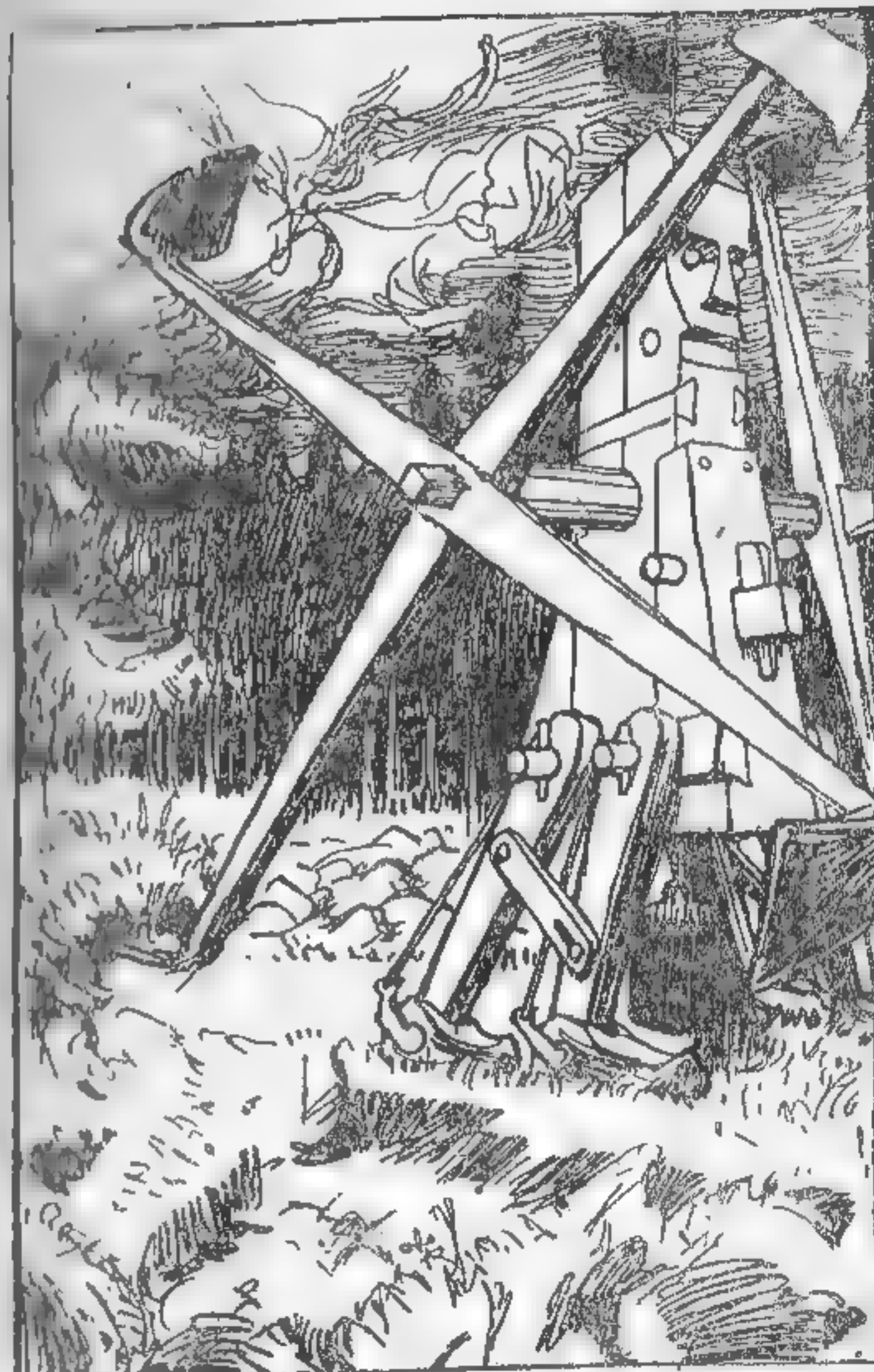
Juhani. «Vot, poju, ütles venelanel!» No mis sa seal siis lamad ja lakke põrnitsed?

Timo. Sa võidad mind praegu, kuid las aeg tee veel pisut tööd: sina vananed ja jääd väikeseks, aga mina kasvan ning kosun.

Juhani. Kord kulub ja lõpeb ka see maailm, saati siis patune inimloom. Aeg lööb meid kõiki, vennas. Kuid tõuse üles ja kummuta näkku lonks õlut ning tunnista, et sinus on jõudu paari loe võrra vähem kui minus.

Timo. Seda oleme näinud. Lamasin ju seal röötsakil su all ja sina mu peal nagu karvane karu.

Juhani. «Võta siit, kulla vennas, olgu tröösti õllekannus.» — Nii olen mina siis Jukola karjas teine mees, mis jõusse puutub. Lauri ja Eero on küll veel katsumata, kuid nad peaksid teadma, et katsumisel maailm nende ees pimeneb; ja Simeoni on enese ise minust nõrgemaks tunnistanud. Kuid nõrganäpumees pole Jukola vennastest ükski, seda ma kinnitan. Tulgu siis kas või viiskümmend toukolast, rusikas rusika vastu. Viis tündrit kannan mina seljas, ja Tuomas pisut enam; viis tündrit, kui teine ainult kandamiselga laob.

Timmo. Kuid ma tahaksin näha, kuis Lauri ja Eero täie
maadluskid.

Juhani. Torpoolet, see oleks vaatamisväär. Üks tõsine ja
teine pisike kui päkapikk, kuid väle
nagu väik. Laske lahti, ja seal võitlevad kärp ning
lõvi. Ma ei võrdle sind arguse pärast jänesele, selleks pole
pühjust, aga su liigutuste pärast, sest Lauri astub nagu Könni-
ga koogumees, mille jalad ja labidad pani liikuma osav
tallavask ta kõhus, — kuid minu meelest näikse võitlus nagu
tõeline ning tore isa-jänese maadlus.

Juhani. Üks rinnutsimaadlus, poisid, üks rinnutsimaad-
lus või suhpäts!

Lauri. Mis selle Eeroga rabelda? Temast ei saa kunagi
kordakult kinni, tema aga sipleb teise jalus nagu kass, küü-
ritab ja pigistab teise külgi riivatul kombel, nii et vaevalt
seda õhku neelata. Nii tegi ta möödunud sügisel, kui Araniidul
õhku neelame. Ja kes seal võitis, kes alla jäi, seda ei mõistnud
peapungi. Mis ma temaga enam lähaksin?

Eero. Ma polenud sinust juuksekarva võrragi kangem. Usu,
kui tahad.

Lauri. Usun seda, sest ma tean, et sa nõrgem oled.

Juhani. Seda näidaku korralik maadlus.

Lauri. Mis ma temaga enam lähaksin?

Simoni. Heitke juba magama, te metslased.

Juhani. Üid on palju, kuid jõulud on ainult kord aastas,
ja sellepärast pidutsegem nüüd. Rõõmutse, sina jõulumaja,
rõõmutse, kogu Israeli maal Sel ööl, just selsinatsel silma-
põhul on sündinud suur ime Paabeloni linnas. Rõõmutsegem!

Mis peaksime mängima? Kas teeme pimesikku? tapame
aga, või mängime kingseppa?

Simoni. Või nii! Või peaksime veel mässama nagu val-
latud jõnglased! Jäta rahu!

Juhani. Poissmehe-põlv pole maud kui tants. Eks ole nii,
Timmo?

Timmo. Hi-hi-hi!

Juhani. Eks ole nii?

Timmo. Küllap ta nii on.

Eero. Just nii, kulla Jussi.

Juhani. Üdes rebane jänesele. Oigus! Seda elu maksab
elada; on vahel lõbuski ja paneb kannad pisut kerkima. —
Tantime kasakat; selles asjas olen mina meister. Vaadake!

Aapo. Tea, kas meie õlu annabki hoogu?

Juhani. Kummuta kolm kannu kurku, kas ei tunne siis väikest vinti seal ärklitoas? — Kuid laula, Eero, kui Jussi-poju tantsib. Lase lahti!

Eero. Mis sorti tahetakse?

Juhani. Ükstapuha, kui see ainult kajab ja kõmab. Lase tulla, poju, tõmba, nii et põrandapalgid tõusevad! Laula, sina saarnapoeg, laula, kui mina tantsin, hüppan nagu oinas, kargan üles laeni. Laula!

Eero. Tahan katsuda.

«Lajagu mu lauluviis,
Nüüd on meil ju jõulud;
Nüüd on õlut aamid täis,
Kibud täis ja kruusid;
Aamid täis, aamid täis,
Kibud täis ja kruusid!»

«Anjapõllu laada peal
Õlut, viina joodi,
Musta härja hinna eest
Nood pulmakingid toodi,
Toodi, toodi;
Musta härja hinna eest
Nood pulmakingid toodi.»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

Aapo. Vait, Eero, ära vihasta teda.

Juhani. Laula pealegi; ei ma vihasta; laula pealegi, et mul poleks tarvis ilma muusikata tantsida.

Eero.

Jussi, pussi, Jukola Jussi!
«Jussi, Jassi, jahukoonu,
Põrsa pahna peesitaja...»

Timo. Hi-hi-hi! Oh mis hullu sa laulad!

Juhani. Laula pealegi, laula pealegi. Ega ma vihasta.

Eero. «Jussi, Jassi, jahukoonu.»

Ma laulan ja nipsutan veel sõrmigi juurde.

«Põrsa pahna peesitaja,
Seasulu soojendaja!»
Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Iida astus aeda,
Tahtis järgi kaeda,
Kuhu kallim jäänd,
Kuhu kallim jäänd.»

«Kui mulle kostis mu kulla hääl,
Esimest kord teda trehvates,
Arvasin olevat pilve peal,
Seraviimide salga sees;
Arvasin olevat pilve peal,
Seraviimide salga sees.»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Mäletad kas, Maie,
Kuis maasikaid söödi
Ja lustimängu löödi?
Tralla ralla laa!
Maasikaid söödi
Ja lustimängu löödi.
Tralla ralla laa!»

Jussi, pussi, Jukola Jussi!

«Hoia sina, Aadu armas,
Jussi kohta sõimu,
Seda tead sa väga hästi,
Et on Jussil võimu.
Jussi astub linnas,
Lamba laba riinas;
Ühtekokku oleme
Kõik me samas hinnas.»
Tralla ralla laa!

«Viluoja Viidik
Ja Palupära Priidik
A'asid Peedu pulli
Teistre Tooma talli.
Ralla ralla laa!
A'asid Peedu pulli
Teistre Tooma talli!»
Ralla ralla laa!

«Oi mind meest meeletumat,
Mis ma võtsin ette!
Talu mul on kodukülas,
Ja ise kannan kette;
Talu on mul kodukülas,
Ja ise kannan kette.»

Juhani. Nõndaks aga! Nii viisi! Ega siin ketid koorma.
Laula edasi!

Eero.

Jussi, pussi, Jukola Jussil
Jussi, Jassi, jahukoona,
Põrsa pahna peesitaja,
Seasulu soojendaja!
Jussi, pussi, Jukola Jussil

Kas ei aita juba?

Juhani. Veel! Tantsime kui Karja-Matti pulmas. Veel!
Veel — Karja-Matti pulmad!

Simeoni. Isegi kukk kiljatab selle jumalavallatu jandi ja
mürgli pärast.

Juhani. Sou kinni, kukk, ja ära seal kõkuta!

Tuomas. Saab juba sellest, Juhani.

Aapo. See türgi tants võtab sul hinge välja.

Juhani. See on ruskitants. Eks ole nii, Eero?

Eero. See on juskitants.

Juhani. Olgu nii, ja tulgu siis veel paarkümmend hüpet
seda juskitantsu.

Simeoni. Sina meeletu mees!

Timmo. Vaat nii, vaat nii! Hi-hi-hi! No võtku sind pagan!

Juhani. Eest ära! Muidu trambin su pudruks nagu kasaka
hobune purjus laadamehe. Hih!

Aapo. On aga see rihmaots seal su taga leilis. Küll see
kimmub, kimmub üles, kimmub alla, pekstes meest kord vastu
selga, kord vastu kannikaid. Oh sind!

Juhani. Lalla-laa-laa! See oli alles tuuseldus. Heh-heh! —
Teist korda oma elus tantsisin. Esimest korda juhtus see
Karja-Matti pulmas, kus polnud rohkem naisepoolist kui kolm
eidetudi, kuid mehi suur kari. Kui aga Matti meile paar fassi
kibedat kohvipunssi nina alla pistis, vaat siis polnud muud,
kui läksime põrandapalke vihtuma, meie mehed omavahel; ja
siis alles oigas patune maa meie all. Vacsed vanamoorid täna-

sid Anna, et sellest saunast pääsesid; me oleksime nad ju räba-
laha tantsinud. Oh sind paganat küll ometi! — Nüüd aga
sind saagini seljast maha, ja üles lavale. Kuid ega me kohe
sind sinna kinni pane, vaid vestame seal lava soojuses vahu-
tada allkõhu ääres ja tõrvase pirru lõkendaval valgel lõbusaid
lõpustid ning muinasjutte.

Nad tõmbasid rõivad seljast, täitsid veel kord kibu õllega
ja astusid üheskoos lavale. Seal istusid nad kõik särgiväel õlg-
aastmetel haudavas kuumuses. Usinalt käis vahutav kibu ühe
mehe kätt teise kätte ringi ja palgipraos loomas männipirru
kuldne leek. Kuid siis torkas Juhani pähe mõte ja langes ta
süütu lause, mille tagatipuks oli raske õnnetus.

Juhani. Siin nüüd peesitame nagu päravorstid ahju õlge-
del ja soojust annavad meile kuumad kerisekivid. Eero, viska
nagu kerisele kannutäis õlut, et teaksime, kuis ka odramärjakese
teel maitsseb.

Tuomas. Mis hull mõte see olgu?

Juhani. Tore mõte. Viska.

Eero. Ma tahan vanema sõna kuulda.

Juhani. Paar kannu õlut kerisele!

Tuomas. Mitte tilkagi! Kui ma seal vähematki susinat
kuulen, siis õnnetu see, kes on seda teinud.

Aapo. Ei maksa raisata head jooki.

Timmo. Pole meil rikkust, et õlleleilis elada, kaugeltki mitte,
kaugeltki mitte.

Juhani. Oleks aga lust seda maitseda.

Tuomas. Mina keelan seda kindlasti.

Juhani. Oleks aga lust seda maitseda. — Võit äsjases
maadluses on Tuoma kuklakarvu suurel viisil kergitanud ja
nüüd mõtleb ta oma heaksarvamise järgi siin majas valitseda.
Osa siiski meeles, et mõru sapp, kui ta kord paisub, poisile
hakkuses seitsme mehe jõu annab. Nii või teisiti, kuid minu
õhmad ei mõtlegi veel sinu viibet oodata.

Simeoni. See on maadluse vili, puha maadluse vili!

Juhani. Anna üks kähvak, Eero. Mina vastutan asja eest
ja kaitsen sind.

Eero. See on vanema käsk, ja mina pean kuulama; muidu
on mul otse jõuluööl hundipass pihus.

Siis täitis Eero väledalt Juhani tahtmise, hambaid ühte pur-
ret ja huuli kelmiks muigeks pigistades, ning peagi kostis ker-
iselt loksak ja kohe selle järel kõva kohatus. Nüüd kargas Tuo-

mas raevuselt üles ja tormas Eero poole, kuid rattas ka Juhani nooremat venda kaitsma. Sellest tõusis nüüd üldine rüselus, mille hoos põlev pird lavalt alla põrandale paisati. Vennaste tähele panemata süütas see seal peagi tule õlgedesse. Nagu ring veepinnal ühtlaselt ja igale poole laieneb, nii suurenes ühtesoodu ka tule hele sõõr põrandal. See ulatus ikka kõrgemale ja puudutas juba lava, enne kui majaelanikud eneste all hädahoitu märkasid. Kuid hilja märkasid nad seda, et veel midagi päästa peale oma ja loomade elu, kes majas leidusid. Leegid lainetasid juba laialt ja suur oli häda ning möll. Kõik tormasid ukse poole, mille avanedes mehed, koerad, kass ja kukk hirmsa kisaga peaaegu ühel ajal välja kargasid. Näis, nagu oleks maja nad ühes suitsuga oma kurgust lumisele maale oksendanud, kus nad nüüd seisis, võidu kõhides. Kuid viimasena astus välja Lauri, päitseidpidi Valget talutades, kes muidu oleks igatahes tule ohvriks jäänud. Vägivaldne leek tungis juba välja akende väikestest aukudest ja viimaks ka nii uksest kui katusest. Leekides lõi Impivaara tugev maja. Kuid lumisel väljal seisis maja elanikud kaitseta, sest ka süsi-õnn, nende esimene siinne peavari, oli juba maani maha kistud ja ait oli harvalt ehitatud nagu harakapesa. Seal siis seisis vennaksed ja nende ainus kaitse tuulte ning pakase vastu oli lühike takune särk. Isegi mütsi peakatteks ega viiskusid jalga ei suutnud nad tule võimusest päästa. Endisest kraamist olid alles ainult püssid ja tohikpaunad, mis olid enne leilivõtmist aita viidud. — Kuid lumes seisis vennaksed, kõik selgadega vastu kohisevat tuld, kord paremat, kord pahemat jalga kergitades ja soojendades; ning punetasid need lume ja tule haatatud jalad, punetasid nagu hanede ujumisestad.

Nad nautisid viimast head, mis nende maja neile veel andis, nautisid tule soojust; ja suur oli nende tuli. Vägevast tõusis leek kõrgele, kõikjale kumas hõljuv valgus ja sammalsuised kuused mäeharjal naeratasid mahedalt nagu koidutules. Tõrvaskändude virnast kerkis suits pilvedesse, paks ja pigimust, ning keerles koonaldena taevakummi all. Kuid raiesmaal ja ümbruses oli valge, valitses punetav päev talveöö südames, ja ime-likku viirastust võõrastades piilusid linnud puude lumiseilt okstelt, kuidas Impivaara vägevast ehitatud maja sööks ning tuhaks muutus. Kuid vihaselt juukseid kiskudes ja mures seisis vennaksed seal ümber, seisis kõik seljaga vastu tuld ning tõstsid kordamööda jalataldu soojendava tule poole. Pikka-

mitte ühenev ometi nende tuleriit, vajus lõpuks tukkidena alla ja tuhaudeist praksuvaist sädemeist täitus õine õhk. Hirmu-
ga mähkasid siia vennaksed, et taevast hakkas selgeks lööma ja tuul pöördus lõunast põhja. Ilm oli soojast pakaseks muu-
tunud.

Aapo. Tulest pääsesime, kuid pakase ohvriks. Vaadake: see selgib ja külmalt lõõtsub juba põhi. Vennad, hädaoht on
lõunas.

Juhani. Surm ja needus! Kes on kõiges selles süüdi?

Tuomas. Kes! Sa tuleroog küsid veel? Kui ma nüüd
oleks teeksin, siis virutaksin su sinna tuliseks tuhka praadima.

Juhani. Ei iial tee seda üks Tuomas, ei iialgi. Kuid nee-
tud olgu see mees, kes selle põrguöö toime pani!

Tuomas. Ta neab ennast ise.

Juhani. Nectud olgu see mees, nimelt Tuomas Jukola.

Tuomas. Ütle seda veel teine kord.

Juhani. Tuomas Juhani poeg Jukola on kõiges selles
süüdi.

Aapo. Tuomas!

Simeoni. Juhani!

Lauri. Tasa!

Timo. Nüüd ei pääse te teineteise kallale, ei pääse, teie
süüdi. Jaa, jaa, olge viisakalt ja soojendame ennast venna-
likult.

Simeoni. Te jumalavallatud!

Aapo. Eemale viha ja riid, kui meid kõige armetum surm
ahvardab.

Tuomas. Kes on süüdi, kes on süüdi?

Juhani. Mina olen süütu.

Tuomas. Süütul Tuli ja välg! ma süün su elusalt ära!

Aapo. Korralikult, korralikult!

Simeoni. Jumala pärast, korralikult!

Aapo. Süütu või süüdlane, see jäägu nüüd otsustamata, kui
meie ainus pääs on põgenemine. Meie maja on tuhas ja pea-
argu alasti seisame hangel. Mis on väärt see takune särgiräbal?
Hea siiski, et meie püssid ja laskemoon sinna aita jäid, sest
sõjariistu on meil nüüd tarvis. Teerimäelt kostab huntide ulguv
laul.

Tuomas. Mis peame siis tegema?

Aapo. Ei tea muud nõu, kui et tõttame Jukola poole, tõt-
tame kahvatu surma nimel. Kaks meest ratsutagu ikka Valge

seljas ja teised järgnegu joostes. Nii sündigu: kordamööda joostes, kordamööda ratsutades. Hobane aitab, et siis kogu tee pole tarvis hange tallata, ja ehk pääseme veel jumala abiga.

Juhani. Kuid meie jalad on nagu küpsetatud naerid, enne kui Jukola toas seisame, põleva ahju paistel.

Simeoni. Seal on siiski meie ainus lootus. Ja sellepärast rutakem. Tuul kasvab juba ja taevavõlv selgib. Rutakem!

Eero. Meie surm on tulnud!

Juhani. Seal on siis Jukola seitse poega!

Simeoni. Meie häda on hirmus, kuid jumal taevas on vägev. Rutakem!

Tuomas. Püssid ja paunad aidast välja!

Juhani. Kohutav öö! Siin ähvardab meid pankuv pakane, seal näljased, ulguvad hundid!

Timo. Oleme hädaohus, nüi Valge kui meie ise.

Juhani. Meie ise veel suuremas. Alasti mees, nüi olen kuulnud, on hundile talvel meelepärane roog.

Timo. Ja mees ning siga, nüi olen kuulnud, maitsevad ühteviisi, ja see on teada, et siga on talvel kriimsilma maiusroog. Meid ootab ees kuri lugu, seda ei saa salata.

Juhani. Mis peame tegema?

Aapo. Jukolasse nagu pisuhännad läbi öö, enne kui pakane kasvab ja meie vere põletava külmusega jäässe kisub. Jukola poole üle ulguva Teerimäel Huntide vastu on meil relvad, kuid pole härmahabemes kuningas Pakase vastu.

Tuomas. Siin on püssid ja paunad. Nüüd püssid olale ja pambud selga igamees ning kaks hakaku ratsutama, me teised lidume järele, nüi kiiresti kui võime. Kuid ruttame, ruttame meie surematute hingede nimel!

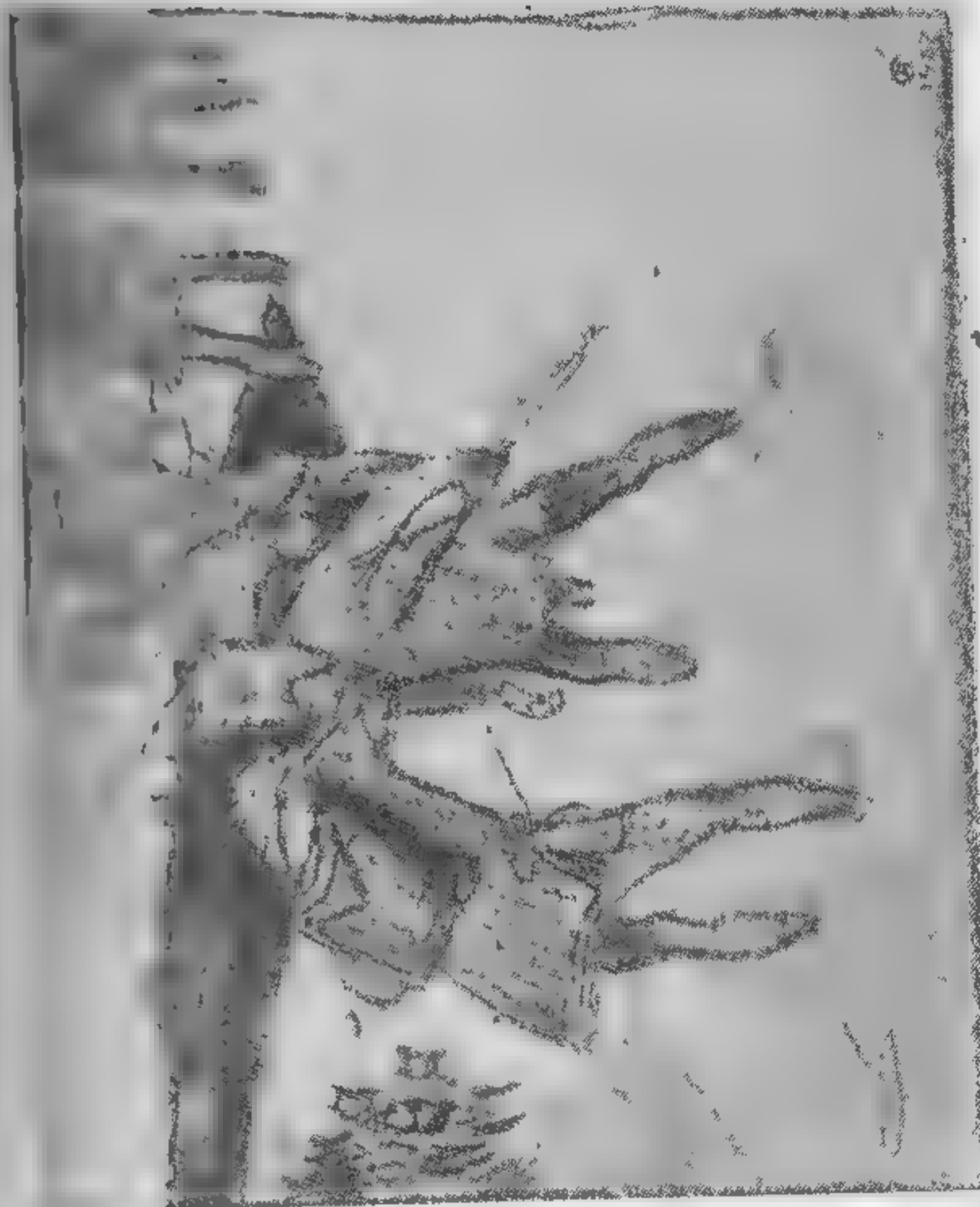
Juhani. Põhi selgib ja tähed säravad. Ho-hoi! Kuid ruttame!

Aapo. Homme viime siit asjad ja riistad, mis tuli meile jättis; homme tuleme ja võtame ka kassi ning kuke. Selle öö peavad nad tulise ahervareme lähedal küll vastu. Kuid Killi ja Kiiski tulgu koos meiega nagu trund seltsimehed. — Kus nad on?

Tuomas. Neid ei näe. — Vait! kuulake.

Eero. Nad lippavad meist juba kaugel. Sealt mäe tagant kostab nende haukumine.

Tuomas. Nad ajavad ilvest, ja nähtavasti on see ilves meie maja lähedalt mööda läinud, nüi said koerad tema jälile.

Kuid ajagu nad oma tahtmist mööda; nüüd peame nad unustama ja oma raske teekonnaga kiirustama.

Juhani. Oigus! Sest elu ja surm on teineteise kasukasse kinni karanud nagu kaks isakaru.

Aapo. Nüüd kõik jõud kokku!

Juhani. Meie hinge ja ihu jõud viimse pisarani!

Tuomas. Pidades mees, et meid kõige armetum surm ahvardab.

Juhani. Kabeelt poolt ahvardab meid sünge surm. Ho-hoi! etteid nokk jääs või sooled maas, kui me varsti libedail õlgedel tulevalgel ei seisa. Üks neist kolmest peab juhtuma tunni jooksa. Kuid nüüd ei aita viivitamine, ei kangeltki, vaid, hambad ristid, murrat nüüd kas või penikoorma-paksustest jäämägedest läbi.

Simeoni. Katsume issanda nimel ja abil.

Juhani. Tema abil. Mis võib siin naisest sündinud mees omast jõust? Kuid anname ennast tema hea hoole alla.

Eero. Teele ilma mingi viivitusega enam!

Juhani. Ja ilma mingi kartuseta! Teele nüüd!

Tuomas. Kõik on valmis. Hüpake selga, Eero ja Simeoni, ning hakake Jukola poole ratsutama, kuid nii, et me ikka kolmele kondis püsime, meie, kes jala teie järel lumes laseme.

Nii läksid nad teele: alasti, seljas ainult takune särk, ja igaüks oma paun seljas ning püss õlal või käes. Nii läksid nad talvetele, öisele teele, põgenedes pakase eest, mis Põhjala raba-loodest nende kallale tormas. Kuid ta ei tulnud ometi kõige lähema näoga, ilm ei muutunud seekord siiski kõige valjemaks. Tõsi küll, aeg-ajalt paljastus taeva laup, kuid purjetavad pilved peitsid selle jälle ning tagasihoidlikult lõõtsus põhjatuul. Vennaksed olid ka külmaga tuttavad, mõneski paunava pakases oli nende nahk paksuks pargitud ja varem olid nad vallatute poisijõnglastena tihti tundide kaupa palja jalu hangedes mässanud. Kuid kole, kohutavalt kole oli nüüd siiski nende teekond Impivaarast Jukolasse. Ägedalt kihutasid nad edasi, südames ahastav hirm. Ees Valge seljas ratsutasid Eero ja Simeoni, teised järgnesid joostes nende sabas, tallates laane lund, mis jookst ümberringi tuiskas. Kuid Impivaara raiesmaal, hõõguva kerise lähedal, istusid kass ja kukk, onkralt kustuvasse tulle piiludes.

Küla poole kiirustasid vennaksed, jätsid selja taha juba Sompio soo ja lähenesid Teerimäele, kust ikka veel kostis hun-

tide kohutav ulgumine. Kuid kuusikus, soo ja Seunala Matti raiesmaa vahel, vahetati ratsutajaid: maha tulid Eero ja Simeoni ning kaks vennastest ruttasid nende asemele. Viivitamata jätkasid nad jälle teekonda, kihutasid mööda nõmme selga, üle Viertola tee ja sealt läbi suure kohiseva männiku. Kuid lõpuks lähenes kaljune Teerimägi ja äkki vaikus huntide paljukõriline hää. Peagi seisis nad mäeharjal ja lasksid hobusel hinge tõmmata; ratsutajad tulid jälle seljast maha ja kohe hüppasid kaks teist nende asemele. Veel seisis nad lumisel kaljul; põhjatuul lõõtsus, taevakumm selgis taas silmapilguks ja Suure Vankri sarv näitas, et kesköö oli juba möödas.

Kuid pärast pisukest puhkust kiirustasid nad jälle mööda siledat mägiteed alla, ja kui see oli lõppenud, astusid nad pinedasse kuusikusse, ning õudsenä seisis loodus nende ümber. Kahvatu kuu vaatas alla, öökullid huikasid ja siin-seal laano põues seisis õudne viirastus, mis paistis kui kohutavalt suur metsakar: langenud kuuskede kõrgele kerkinud, sammaldunud juured. Liikumata nagu jäätunud viirastused vahtisid need karukujud imelikku reisuseltskonda, kes hirmsa hooga neist mööda jooksis. Nii vaatasid nad liikumata, kuid nende vahele ja ümber tekkis peagi sünges kuusikus liikumine. Seal ringlesid näljased hundid vennaste lähedal, liginesid neile üha enam ja enam. Kord ees, kord taga, kord risti üle tee, kord tee kummalgi pool välgatas kuuskede vahel nende jooks. Tigedaina, verejanulistena jälgisid nad Impivaara õiseid pagulasi; ja murdusid praksudes ning ragisedes kuusejuurte kuivad harud. Vabisedes ja turnates jooksis pelglik Valge; ning mees, kes ees ratsutas, suutis vaevalt ta kihutamist taltsutada. Kuid ikka ninakamaks kasvas kiskjate julgus. Verejanuliselt lõõtsutades vilksatasid nad tihti meeste lähedalt mööda; hirmutuseks paugatasid aeg-ajalt vennaste püssid, kord paremale, kord pahemale poole. Sellest ei heitunud hundid ometi mitte kaugele.

Tuli vastu Kiljava lage, tulekahju põletatud nõmm, kus siin-seal seisis kuivanud männitüvi, kotka ja öökulli istekoht. Siin läks huntide viha juba hirmuäratavaks ja suur oli meeste hädaoht. Seekord ratsutasid Tuomas ja Timo, kuid teised, kes jalgsi järel jooksid, peatusid äkki ja lasksid peaaegu korraka vägeva kogupaugu jälgijate vastu, kes sellest hirmudes nüüd pisut kõrvale tõmbusid. Mehed hakkasid jälle edasi kihutama; kuid ei kestnud kaua, kui nende lähedal kihises uuesti huntide luurav parv ning hädaoht oli suurem kui kunagi enne. Siis

peatus Tuomas hobuse ja hüüdis valju häälega: «Kelle püss on tulil, see laadigu silmapilk! Ta rutaku tule ning tuisuna!»
Hundid lüüdisid, kargas maha, käskides Timol kõvasti Valget hõnda. Vennaksed seisis nüüd ja laadisid ega tundnud tulua ei julus ega muus kehaliikmeis. Seisis ka kiskjad viie-kuusaku sammuga kaugusel meestest, järelejätmata oma ahnete silmadega nende poole vahtides, ägedalt händadega vehkides. — Ja pilvedest lagedana õhkus taevakumm, kust hele kuu nüüd alla nõmmele vaatas.

Tuomas. Kas püssid on laetud?

Lauri. See on tehtud. Mis on su plaan?

Tuomas. Kõik jällegi ühekorraga!

Tuomas. Ei, kui elu on teile armas. Ikka olgu mõni tule- ja laetud, seda pidage meeles. Lauri, sinul on kõige osavam silm ja terasem silm, tule siia mu kõrvale.

Lauri. Siin ma seisan. Mis sa tahad?

Tuomas. Näljane susi sööb ka oma verise venna. Kui mehed selle asjaga hakkama saaksime, siis oleksime päästetud.

Lauri. Sühime, Lauri, toda esimest pahemal pool ja teist ühekorraga, teie teised aga hoidke oma tuld taga. Lauri, sihi nüüd teraselt nagu kotkas ja anna valu, kui mehtlen: nüüd.

Lauri. Mina olen valmis.

Tuomas. Nüüd.

Alas lasksid nad mõlemad samal silmapilgul ja laiali pahvata pogenesid hundid. Ometi jäi üks neist maha, püüdis mõnemat jõuda teiste hulka, kuid viletsalt läks tal see korda. Kõigest jõust kihutasid mehed jälle edasi: kuus venda jooksid järele, ainult Timo üks ratsutas ees. Ja nii kulus veidi aega. Vastu peatus huntide põgenemine, nad tulid tagasi, kihutades ägedalt jälle õiste pagulaste salga järele. Kahises õhku lendav tuli ja kõmises Kiljava lage nõmm, kui nad karjas edasi tormasid. Tulise hooga jõudsid nad tolle veres viskleva seltsimehe juurde, tormasid tast mööda, kuid pöörasid peagi ümber, sest vere veetlev lõhn lõi nende sõormeisse. Nad hüppasid tagasi: hõnnad lõõtsusid, lumi tuisatas ja tuli lõi öös himu ning viha all. Siis kargasid nad karjas hirmsasti irvis hammastega haavatud venna kallale, ja tõusis nõmmel kohutav kisklus ning ahn: oleksid arvanud laotuse sambaid maha raksatavat. Maa vappus ja lumi muutus peletavaks pudruks, kui endised sõbrad laano poega puruks rebisid, kelle vere Tuoma ning Lauri taba-

vad kuulid olid voolama pannud. Kuid siis valitses jälle hääletus öisel nõmmel. Kuuldus ainult vaikset ähkimist ja raksusid lund, kui veriste koonudega ning välkuvate silmadega kiskjad oma ohvrit rebisid ja õgisid.

Kuid juba kaugel kohutavaist vaenlastest rändasid vennaksed; armsalt oli kostnud nende kõrvus huntide surmakisa Kiljaval — see oli neile pääsemise magus ning hea sõnum. Neile lähenes Kuttila lai niit, mille ümbert viis nende tee üle künkliku koha. Kuid aja võitmiseks otsustasid nad nüüd otse üle niidu minna. Uheskoos tormasid nad vastu aeda, see murdus maha, ja Valge, kes nüüd jälle kahte venda kandis, astus üle langenud aia ning jooksis mööda niidu siledat pinda, vendade poolt ühtesoodu taga kihutatud. Kuid aega viitmata tõttasid järel need vennastest, kelle kord oli nüüd jällegi lund tallata. Põiki üle niidu läks talvetee kirikukülla, ja teemehed, kolme hobuse ja kolme reega, sõitsid just parajasti seda teed. Kuid sandil kombel ehmusid nii hobused kui mehed, kui nägid vennakseid põhja poolt enestele lähenevat. Nad nägid kuuvalguses seitset meest särgiväel, püssid õlal, oma hobusega lähenevat. Ja nad arvasid, et parv vihaseid vanapaganaid Impivaara koobastest nende kallale tormab. Suur oli lõhkumine ja kisa niidul. Kui pöörapäised kihutasid teeliste hobused, kihutasid sinna, kihutasid tänna, ja mõni mees kisendas, mõni palvetas, mõni needis ning manas rõkkava häälega. Kuid vennaksed löid vaevalt silmaga sellele mürglile, nad ainult jooksid meeletult üle Kuttila niidu Jukola poole ning suitsuna hajus lumi nende ees. Tuli vastu teine niiduaed, nad tormasid üheskoos peale, aed murdus raginal maha ja peagi rändasid nad jälle künklikul teel.

Kuid oli see öö neile kole ja hirmus. Nad jooksid kõigest jõust, jooksid lõõtsutades, ja kahklus paistis nende tardunud pilkudest, mis olid lakkamata sihitud nende endise kodu Jukola poole. Nii kihutasid nad sõnalausumata ikka edasi ja nobedalt põgenes lumine maa nende all. Kuid viimaks Põhjapõllu rinnaule jõudes nägid nad kahvatus kuuvalguses mäekallakul Jukola talu ja peaaegu ühekorraga kostis nende suust: «Jukola, Jukola!» Sealt jooksid nad pärimäge alla, kargasid üle Oja-niidu nagu tiivulised tondid ja tormasid jälle üles mäele ning seisid maja lukustatud ukse künnisel. Ei olnud neil aega kolistada ega sisselaskmist oodata, vaid nad paiskusid kogu jõuga peale ja mürtsudes ning kolisedes lendas eeskoja tugev üks

üks Isära ja müdinaga tormasid nad eeskojast kambrisse ja sealt tuulispeana abjukoldele, kust kallist soojust neile saadud. Kuid üpris kõvasti ehmus parkali unesegane pere, kes, et röövlid kallale kipuvad.

Parkali. Mihuke metslane säärasel kombel just jõuluööl mehe majja tungib? Vasta, mu püss on valmis!

Uomas. Jäta oma püss rahule, mees.

Aapo. Ära lase oma talu rahvast.

Juhani. Jumal paraku, me oleme Impivaarast.

Umo. Endise Jukola seitse poega!

Simeoni. Issand heitku armu meie peale! Seitse hinge on meil ondsusse minemas otse selsinatsel hirmsal silmapilgul. Meil halastagu meie peale!

Juhani. Tuli põletas metsas meie tubli maja ja kogu meie talu minema. Punnisime nüüd siia nagu jänessed, ilma mingi andehilbuta ihul kui särgiräbal, mehe lühike särgiräbal. Ja oh hirmus lugu.

Parkali perenaine. Jessuke hoidku!

Parkali. Oh teid õnnetaid!

Juhani. Jah, kas see on enam kord või kohus? Siin me oleme nüüd nagu harakad ja kisendame issanda halastuse poole. Ah! ma pean nutma.

Perenaine. Vaesed lapsukesed! Rutta, vanamees, võta üli üles.

Eero. Oi õnnetatud ööd, oi meid õnnetaid!

Aapo. Oi õnduse ööd, oh!

Simeoni. Oh häda!

Juhani. Ära nuta, Eero; ära nuta, Simeoni; ära hädalda üldgi, Aapo! Ära nuta, ära nuta, mu veli Eero; sest nüüd oleme ulu all. Kuid oli see alles türgi marss!

Perenaine. Oi teid inimlapsukesi, oi!

Juhani. Kulla perenaine, teie nutt ja osavõtt toob mulle nutti pisarad silma. Oh! Kuid ärge nutke, emakene, ärge nutke! Me oleme juba kiskjate ja pakase küüntest pääsenud meil kristlike ligimete juurde sooja. Ja selle eest tänu jumalale!

Uomas. Vilets, üpris vilets on meie seisukord. Kuid süüdlase meile loomav tuli, tooge ka paar kubu õlgi meile asemeks jomandale ja viige Valge talli ning pange heinu ette.

Aapo. Andke andeks, et seaduse nimel ja meie elu pärast teie nii tungivalt abi ning hoolitsust nõuame. Meie elu pärast, meie elu pärast!

Juhani. Oh armuliidu inglid! mu hing istub just mu noka otsas otse lendu tõusmas. — Kui on majas liha ja õlut, siis tooge välja. — Vaat see oli alles mäng ja saun, mida mäletame. — Tooge liha ja soojendatud õlut meie kalli elu ning hinge päästmiseks.

Parkal. Mida suudame ja võime, armsad sõbrad, ning kõigepealt, kui olen tuppa valgust saanud. — Oh teid õnnetuid! otse palja särgi väel.

Juhani. Ei hilpu peas ega kotta sõrgade otsas. Vaadake neid näkineitsi jalgu, vaadake!

Parkal. See ajab karvad püsti. Tule vaatama, eit.

Timo. Vaadake minugi sääri.

Juhani. Mis on nood minu omade kõrval? Siin! Vaata, poiss, küpsenaereid.

Timo. Aga need!

Juhani. Mis need sinu koivad on!

Timo. Jah et minu omad või? Ära räägi. Vaadake nüüd. Kas see on inimese liha?

Parkal. Rutta vaatama, eit.

Perenaine. Oih, head inimesed ja taeva väed!

Juhani. Jah, kas see on enam kord ja kohus? Tuomagi silmad on märjad. Ära nuta, Tuomas. — Kuigi ma ütlen: kas see on kord ja kohus?

Timo. Nõnda siin maailmas inimese-vasikat lennutatakse.

Perenaine. Kuidas nad nüüd punetavad ja hõõguvad, punetavad ja hõõguvad! Armsad inimesed küll!

Timo. Nagu raud ahjus, eriti separaud. Ho-hoo!

Perenaine. Nii punased, nii punased! Jessuke kaitse!

Juhani. Nad on otse «hiilgava vase sarnased», nagu seisab piibliraamatus. Issand aidaku meid armetuid!

Perenaine. Oh teid lapsukesil!

Lauri. Tehke, mis palusime ja mis lubasite.

Aapo. Me palume: rutake! Küllap me ise tule ahju teeme, sest siin nurgas leidub halgusid, toredaid, tohikulisi halgusid.

Juhani. Nõnda istune siis jälle vanas Jukolas, nende tuttavate nõgiste õrte all, ja siin viibime kuni esimese lehekuu päevani. Endine maja olgu meile veel sel talvel korteriks.

Tuomas. Kuid las tuleb suvi!

Juhani. Las tuleb suvi, ja maja, endisest uhkem, seisab jälle Impivaara raiesmaal.

Tuomas. Niipea kui lumi on läinud, kajavad veel kord metsad ja mäed kirvehoopidest ning Jukola vennaksed ei tar-
vata teist küest tuulevarju paluda.

Juhani. Ilästi öeldud. Tuomas, unustame ära selle nee-
tuse, mis meie maja põlema pistis, ja kujutame mõttes
meie maja, mille jälle üles lööme.

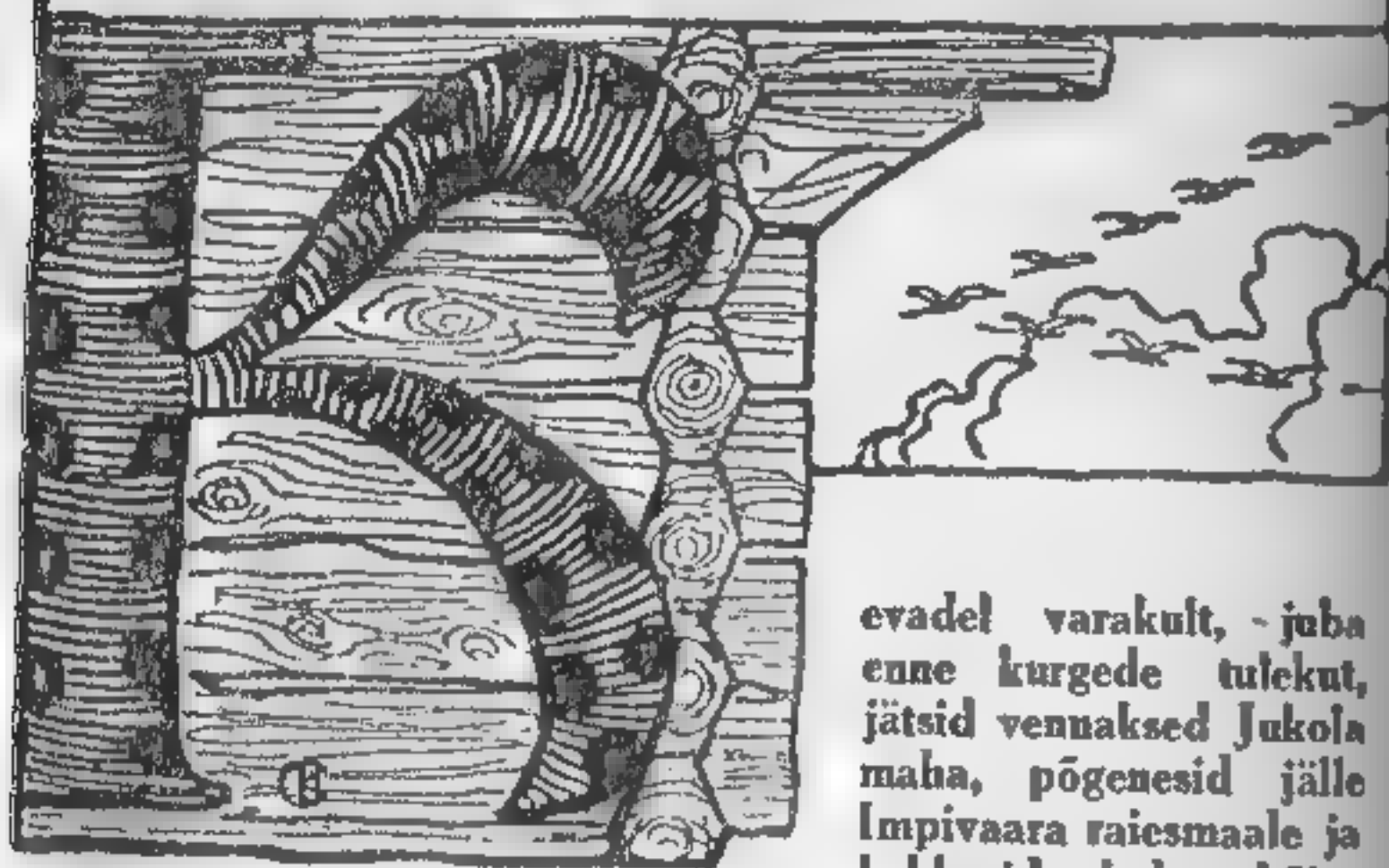
Tuomas. Tea, et juba hädaohtlikku teed alustades kõik
meie muu põuest kadus; ja tea, et kui sa minu järel joostes mu
lühikeste löötsutades nagu ujuv täkk, siis löikas see mu süda-

Juhani. Scepärast olgem rõõmsad, et see teekond on möö-
da ja et seisame jällegi soojas toas. — Seal tuuakse meile
juba kuu ja kaks hüglakubu läikivaid õlgi. Tänaigem juma-
lat, armsad vennad!

Aga rõõmsalt loomas kaschalgude tuli, mille armsas õhetu-
se vennaksed end meeltmööda soojendasid. Kui nad seal
mõnda aja olid seisnud, seitse meest reas, asusid nad laua
põole liha, leiba, vorste ja sooja õlut maitsma, mis neile kõik
pakkis parkali emand, kaastundliku südamega naine. Pere-
naine pidas Valge eest hoolt, talutas ta talli ja täitis sõime
ta söö heintega. Lõpuks tulid ka koerad oma süngelt reisilt
mõnda jalgi mööda, tulid löötsutades, hända liputades, ja rõõ-
must valkusid nende silmad. Suure rõõmuga võtsid vennaksed
nad vastu: haletsesid neid, söötsid ning hellitasid igaviisi.

Aga kui vennaksed olid söönud, vajusid nad õlgedest voo-
dile pikali ja peagi unustasid nad eluvõitluse, mässituina une
kõne loori. Magusalt magasid nad ja kava soojendas neid
lühendav tuli, kuni ta nõrkus ning söestus. Siis sulges perenaine
pehmed ja ahjust voolas tuppa magus soojus; selle järel laskus
ka perenaine jälle voodisse ning unesti oli toas üldine vaikus.
Kõik väljas hüples pakane raksudes mööda aedu, põhjatuul
lõõnatas võimsalt tähtedest sädeleva taeva all, kust kahvatu kuu
võheldes alla vaatas.

SEITSMES PEATÜKK

evadel varakult, - juba enne kurgede tulekut, jätsid vennaksed Jukola maha, põgenesid jälle Impivaara raiesmaale ja hakkasid kohe kõige jõuga enestele uut maja

ehitama. Varsti lamasid nurgakividel tugevad palgid ja üks palgikord tõusis teise peale. Siis paukusid mõnelgi päeval hommikukoidust õhtuhämarani kirved ja mürtsus raske puuvasar. Seal istusid Juhani, Aapo, Tuomas ja Simeoni igaüks oma nurgal, ent teised tahusid palke ja veeretasi neid lööpisid mööda üles seinale. Higipäistena, kuid ikka hea tujuga töötasid nad, ja kindlalt kerkis maja ning ümberringi laius vaigu värske lõhn. Kuid kulus jälle päevi, mil vennaksed kirvest ei liigutanudki, vaid raskes unes norsates veetsid päeva ühest õhtust järgmise õhtuni ja veel kolmanda hommikuni.

Kuid igatahes enne, kui väljad külas kollendama löid, seisis Impivaara raiesmaal valmis maja; seisis samal kohal ja kujul ning seisukorras kui esimene; uhkema ta veel seisis. Ja nüüd, kui tugev maja oli valmis, võisid vennaksed jälle täie hooga küttimele anduda. Nad varustasid endid nii jahile kui kalale Ilvesjärvel, läksid oma riistade, püünistega teele, ning koeradki järgnesid neile tuld sähvivail silmil. Väsimata sammusid nad mööda metsarikkaid mägesid, soid ja maid ning löikasid igas sihis järve heledat pinda, kogudes enestele peatoidust nii käesolevaks ajaks kui ka tulevaseks valjuks talveks. Ja nii mõnigi Ahtola ning Tapiola elanikest heitis siis hinge.

Aga nüüd tahan jutustada vanast Taela-Mattist, vennaste vennast sõbrast siin metsades. — Oli üks vanamees, nimega Taela-Matti; elas paksu metsa keskel mäckiinal, üksi ta elas siin, see onni mõne tuhande sammu kaugusel Impivaara mäest. Taela-Matti ta kõige pehmemat Hämemaal ja hästi tugevaid otse ning see amet andis talle igapäevase leiva. Nooremana oli ta rännanud Põhjamaal, kuhu oli tubli küüdimehena läinud ühe kihelkonna praostiga, kes oli kolinud otse Lapimaa piirile. Seal oli Taela-Matti elanud järgmise suve, küttes karu-õli, ilveseid ja kurgi Põhjamaa ääretutel rabasoodel. Neist jahikandudest oli tal pajatada palju; ja mälgi oli tal ääretu kindel — ei ta unustanud, mis kord nägi või kuulis. Punktipealne ta ta tähelepanu ja silm; läbi peadpöörivate metsade ta ta ilal eksimata. Ei leidunud nii kauget kohta, kus ta ei ole kord oli käinud, mille sihti ta ei arvanud teadvat, juukse-õli ta eksimata. Ta sihtis selle poole pöidlaga; ja asjata ei ta vastu, nii paindumatuks pidas ta oma teadmist. Kui ta näitaks küsisid: «Kus on Vuokatti», vastas ta kohe, torkas nornega taavaranna poole: «Seal, vaata mööda mu pöialt; seal, kas või lasksid püssiga. Kuusamo kirik on tolle tühjema mõhna kohal, aga seal väike kukesamm paremale poolt lähed Vuokatti siht.» Samuti, kui küsisid temalt: «Kus on Põrrassalme võitlusväli», vastas ta jälle viibimata, torkides pöidlaga taavaranda: «Seal; vaata mööda mu pöialt; seal, kas või püssiga lasksid.» Nii oli vanamees kindel, ja kindlasti tundis ta metsi mitme penikoorma kauguselt oma onni ümber. Mõnikord oligi ta need risti ja rästi läbi sammunud, otsides kunas ta ta, kunas viisutohikut, või käies püüniseid panemas. Juhtus ta vahel, et ta nõnda ümber uidates Impivaara majasse astus vennaksed tervitama. Ja siis oli vennastel mõnusa silmapilke: suud ammuli kuulasid nad taadi jutustusi, suud ammuli ja korvad püsti nagu nahkhiire kuulmed. — Kord jälle ühel lohkukuu õhtul istub ta vennaste juures, pajatades oma kütireidest põhjamaal.

Juhani. Või nii. Aga kuidas siis läks?

Taela-Matti. Jah, kuidas läks? Jõudsime siis säärasele laukale, õõtsuvale soole, ja suuskadel suhistati üle selle muliseva mulgu. Leiti mõnigi soe kurcpesa, lasti maha mõnigi hõlmandav kurg, topiti paun pungi täis mune ja sulgi, ning kured vajasid mees puntras üle öla. Ja siis võtsime napsid. — Siis vajuti jälle teele, koerad ja kured kukla taga, üle õõtsuva ja

löötsuva, muliseva ning suliseva soo; ja tihti oli mees minekul sinna, kus ei kuu kuma ega päike paista, igavesse sügavusse, seljas niuksuv koer. Kuid jõudsi ometi jälle kumisevale künkale, kindlale rajale, kuigi märjad nagu ujutatud hiired. Sinna asutati ööleer, tehti leegitsev lõke ja võeti seljast lodisevad rõivad. Ega aidanud seal muu, kui tõmbasid tupena maha nii püksid kui särki, tupena nagu angerjanaha. Peagi aurasid riided okstel, kihisesid kuremunad tuhas ja me ise nüüd käänasime ja väänasime ennast seal tule armsas lõomas, ihualasti nagu öised tondid. Ja siis võtsime napsid. — Aga kuis veeres aeg? kuis kulus meil suveöö? Uhtesoodu liigutasid koerad oma niiskeid sõormeid ja heitsid silma üles puulatvadesse. Lõpuks hakkasime meiegi üles piiluma, ja mis me seal nägime?

Juhani. Jah, öelge. Eks vist väikest pilusilma-karupoega.

Timo. Või Puuslikku ehk Paganat ennast, arvan mina.

Taela-Matti. Ei seda ega teist, vaid istus seal kuiva habemiku männi harul mustakirju ilveseroisk. Heiskanen laskis, kuid asjata; Väike-Jussi laskis, kuid asjata; virutasin viimaks minagi, kuid peaaegu niisama targalt. Raputas kord ainult ennast ilves ja urises õige vihaselt, kuid istus jälle ilusasti oksal. Siis hüüdis Heiskanen: «Nöiatembud, nöiatembud!», võttis taskust surnuhamba, puri seda mõne korra ja sülitas kuuli peale, mille pistis uuesti püssi. Siis vehkis ta siimapilgu käega õhus ja lausus, kuradi poiss, koledalt silmi pööritades paar-kolm imelikku, hirmsat sõna, laskis — ning alla siis mütsatas männilt ilves. Kuid kaugel oli veel surmast see tondinakk, ja uuesti algas mäng. Me ise, nii alasti kui olime, ei võinud sellele pörgulisele just väga ligidale minna; ega tahtnud talle läheneda koeradki, vaid ainult sähvisid ja klähvisid sülla kaugusel, aga ilves laristas neile urinal põõsast vastu. Nöiajõud, kas näete, mõjusid veelgi. Aga hakkas Heiskanen jälle laskma suust hirmsaid sõnu, vehkis kätega ja pööratas koledalt silmi. Ja vaat kui nüüd kargas koer tollesse punalõusta-müha-kasse kinni, kargas nagu sädemeis rakett, ja tuli nüüd alles turseldus. Oh sa taevane taat, kui see koer nüüd heitis seda ilveseroju nõnda, nõnda ja nõnda ainult! Pole teie veel näinud, tont võtku, sihukest sauna ja kuraasi, tõesti mitte.

Juhani. Sa tulimane tuhat!

Timo. Seal oleks alles lõbu olnud!

Taela-Matti. Oli see mõnus ja lustiline mäng, oli tõesti!

Timo. Ja siis pistsite ilvese pauna?

Taela-Matti. Oli see ju tore venivorst pauna pistmiseks; meil oli küll. Nii; ja siis võtsime napsid. — Siis tõmbasime rõivad rõivad jälle selga ja heitsime mõnusalt magama. Tulev tule lõoma. Kuid vähe seal und sai magada, kui nöia-koer heitis nagu tuliüsse ühtelugu risti-rästi õhus üle meie peade. Tihti küll Heiskanen hüppas üles, kisendades häälega: «Kustu, nöianool, kustu, nöianool!» ja kohisedes mõnigi neist kustus, mõni metsa, mõni halli sohu; kuid veel mõned lahutasid edasi oma siledal teel, hoolimata tema hüüetest. Kord kuuldus, et põhjast lõunasse löikas ääretu vihane ja karm kohut, järele tuli veel kaua pcent vilinat. Mis pagan seal lõi? küsisin mina Heiskanenilt, kes mõne aja pärast mulle vastas: «Läks seal vana Sarvpea ise.» — Kulus jälle tond, kulus teinegi, ja tuld sähvis sume, udune õhk. Kuid idast idast hakkasid kostis äkki hää nagu sammaldunud kuuskede kohatamine, ja vastas nüüd soo läänerrannalt peagi jälle teine hää, tuld on peenike nagu kahatus väikeses kaasikus. Mis kahatus tuld ja mis kahatus see siin? küsin mina jälle, ja vastas Heiskanen urisedes: «Räägib seal kuusiku taat oma tontudele.» — Kuid kulus lõpuks öö ja koitis kord hommik ja tuld jälle edasi sammuma. Vaat nägime siis just metsa ääres hallivatimest, maailma-suurt hunti, aga ta kadus kui hernesõkal tontleppus. Paistis lõpuks ainult kurapoolne tagajalg; mina mütsatas püssi ja lasksin käpakese pooleks, pooleks nagu lõmpaluu, kuid päästis ta oma naha ometi. Pooleks aga laski ta halluaba tassukese.

Timo. Oh sa pagan! Käpp pooleks kui jääpurikas ja loobas maas teie ees nagu vastlapäeva seasõrg.

Taela-Matti. No mitte just nii.

Timo. Aga kust te siis teadsite, et käpp on pooleks?

Taela-Matti. Jooksime ju pöörase maa ta järel ja nägime tihtilugu, kuis hallivati astudes lohisev, lodisev tallukas oli teinud sihuke si number kümneid liiva.

Timo. No võtku sind pagan! Number kümneid liiva? Hii!

Taela-Matti. Selgeid number kümneid.

Juhani. Hunt oli alles hädas.

Taela-Matti. Oli hunt hädas, kuid olid hädas mchedki. Aga koerad paganad ei lahkunud sülla võrragi meie kannult, muudkui astusid kurvalt, hännad jalge vahel, need enne nii vahvad koerad.

Aapo. Mis oli nende julguse masendanud?

Taela-Matti. Nõiatembud, meelisegavad lummutusaurud, mida õhk oli täis nagu püssirohusuitsu sõja õhk. Heiskanen katsus, tõsi küll, oma paremaid kunste, manas ja sajatas, vehkides käega, kuid hoopis asjata. Ja Väike-Jussi, võrukael, joosta tapsutas kui kääbus, nii et maa müdises, kangesti bigistades. Sest sel poisil polnud koibi rohkem kui vahest kolme kämbla võrra; kuid oli tal päris saarma selg, pikk ja sitke. Sitke oli ka mees ise igat kanti, neetult sitke ja visa nagu saarmas ise. Kaua ajas ta hundi järel, kes lombates ees laskis; aga lõpuks ei aidanud miski, pidi aga jätma hallivatimehe metsade hoolde. Nii; ja siis võtsime napsid. Ja kui see oli tehtud, pöörati sammud jälle kodu poole, kandes rikkalikku saaki. Nõnda sammuti, paunad kaenlas, paunades munad ja suled ja ühte ning teist vähemat metsavilja, suusad ja kured seljas, püssid pihus; ja kordamööda kõlkus ühe või teise õlal karvane ilves. Nõnda sammuti. Aga lendles pilve piiril väike mökitav taevassikk; mina lasksin selle maha ja pistsin pauna. Läksin sealt edasi mõne aja, nägin männiladvas lendoravat, lapergust ja suuresilmalist; mina lasksin selle ning pistsin pauna.

Tuldi viimaks laiadele kõrgetele nõmmedele ja paistis veel kord sealt lõunast Turkkila talu, kust oli mindud tõsisele teekonnale. Jõudsimme verisele kohale, mille Turkkila peremees oli meile jahile minnes kätte juhatanud ja kus karu oli kahe päeva eest tapnud toreda täku. Vaatlesime seal silmapilgu karu verrega reostatud söömalauda ja panin kohe tähele, et ta veel hiljuti, küllap alles eile päikeseloojakul, oli oma prae jäänuseid maitsmas käinud. Arvasin siis, et ta sellegi päeva loodel samasse paika tagasi tuleb, ja sellepärast otsustasin siin teda ootama jääda; aga edasi Turkkilasse läksid teised rõõmsat õhtusööma valmistama. Seal siis seisin ja mõlgutasin, mõlgutasin mõtteid ja murdsin pead, kuidas pean seda võorast ootama lagedal nõmmel, kus ei seisnud ühtki puud, kuhu otsa ronida. Kuid tark tugeva võidab; leidsin lõpuks abinõu, otse suurepärase sisse-seade. Nägin seal lähedal tõrvaskändu, musta ja kohutav-suurt, mille juuri kevadkülmad olid kergitanud vähemalt küünra kõrgusele. Raiusin kirvega pooleks keskmise juure, mis otse alla toeb, kiskusin ta välja ja avardasin koobast veel natuke. Sinna roomasin nüüd sisse, pistsin püssisuu august välja vereplatsi poole ja hakkasin oma toredas varjukohas vennikest ootama, pea kohal vägev kindlus. Ta tuli, lähenes kõmpides

arult, lõi hambad täku rebitud labalousse, ja otsustasin nüüd ettevaatlikult talle tina otsa ette anda. Kuid sa kuramus! kõlksatas pisut see vaskplaadike püssipäras vastu kuue tinanööpi, ja kuulis kilksatust kohe karu terav kõrv. Metsikus vihas tormas ta minu poole, kuid pörutasin laengu talle vastu. Sellest onneti hoolimata jooksis ta aga edasi ja röökis hirmsa häälega. Kostis nüüd müdinat mu pea kohalt; juured ragisesid ja maa tumises, sest mitmesarveline känd kisti mu pealt. Ja mina, vaene poiss, mõtlesin juba, et nüüd on mu viimne tunnike tulnud, ning ootasin ainult, püss pihus, kunas hirmsad ammuli löuad kallale kargavad. Kuid äkki lõppes rüselus ja kõik oli vaik, hailetu nagu hauas, ja ei tulnudki, nagu arvasin, kallaletungi. Ootasin veel viivukese, kuid heitsin lõpuks piiluva pilgu püstitolgendavate juurte vahelt teisele poole, ja seal põõnutas hoopis elutult karu, üleskistud känd süles, ja tema uhkest rinnast voolas verd mulda. Aga hõissa! mõtlesin mina, seistes jälle vaba poisina taeva all. Oli tõrvaskänd üpris väledalt läinud mu pealt.

Juhani. «Põrgu, ütles Heksu-Jaak!»

Timo. Oh sina seitsme sepa temp!

Juhani. Suurepärasem tõmme kogu laotuse all!

Thomas. Vahva võte, mehine tõmme, nii mesikäpa kui teie poolt!

Juhani. Oh sina must sõnn!

Timo. Kuramus! Ei mõista enam muud öelda. Agas mis sai edasi?

Taela-Matti. Noh, arvad isegi, mis edasi sai, arvad isegi, et pakk kostis Turkkilasse kui tõrre põhjast ja ajas kohe mehi välja nagu sääski. Ja tõusis nüüd kisa ja pilgar, kui läbi kii-kuva, kõikuva laane kanti mesikäpp koju. Oli see alles müra-ka: õrrel rippudes pimetas kogu Turkkila tare nagu paks kõnepilv taeva all. — Need olid selle päeva tööd, sellel päeval ja sellel retkel. Ja siis võtsime napsid.

Juhani. Ning pidasite rõõmsaid peieid.

Taela-Matti. Need Turkkilas alustati ja kirikumõisas lõpetati, lõpetati rasvaste nägude ning ähmaste silmadega. Nõnda see oli, ja need päevad on olnud ja läinud. Aga rõõmuga vanamees meenutab tegusid oma meheea paremailt päevilt ja rõõmuga neist räägib.

Aapo. Ja heameelega me kuulame.

Juhani. Jutustage nii kas või hommikuni ja me ei mäletagi, et und on maailmas.

Taela-Matti. On juba aeg hakata kõmpima jälle oma onni poole; on aeg, on aeg. Jumal teiega, vennaksed!

Juhani. Jumal kaasa, auväärt Matti!

Aapo. Elage hästi ja tere tulemast ikka meie majja!

Läks Matti, kirves õlal, astuma oma väikese onni poole paksu metsa keskel mäekünkal, kaugel külast. Aga õisele puhkusele asusid vennaksed, sest juba võitis pimedus maad ja õhtu ähmane valgus kumas napilt nende maja ahtakestest akendest. Kuid kaua veel tiirlesid tulised mõtted nende peas, peletades värskendava une. Nad meenutasid Taela-Matti jutustusi Põhjamaa laantest, lummatud õhust seal ja nõianooltest, mis sihisedes lendlesid risti-rästi läbi musta öö. Nagu seal nooled sädemeid löid ja püssid tuld tuiskasid, nii lõkendas nende põu imelikust ihast ja vaimustusest. Enam kui miski muu kandis nende hoogu kurg, see targalt, teravalt vaatlev lind, kelle uhke kisa kajab üle Põhjamaa rabasoo; ja nende unistustele õhkus vastu udusuliste pesade armas soojus, õhkus oma läikivate munadega joovikapuhmaste peidust. Seal neid pikkaelude püüda ja nende pesi rüüstata, see oli nüüd vennaste himu. Võimsalt veetles nende meeli Põhjala soode pidulik süngus.

Kuid kauem kõigist valvas oma voodil Juhani. Ta mõtiskles, mil viisil saaks neil kodukihelkonna mail korraldada jahi, mida võiks võrrelda tolle äsjajutustatud kütimisega Pimentola soodel. Talle tuli meelde Kouru soo, kus ei leidunud küll kurgi, kuid laigulisi parte rikkalikult. Ja kui põhjamaa meeste vahepealsed napsivõtmised ta meelt imeliku jõuga avatlesid, siis mäletas ta, et Viertola mõisas leidus viina. Ja nii lõi ta oma mõtteis mingi jäljendi Põhjala uhkest jahiteekonnast, ja otsustades seda homme toime panna, jäi ta lõpuks magama; kuid unes mässas ta kaua Taela-Matti vägevatel retkedel. Kord kargas ta unes voodist üles, karjudes hirmsa häälega: «Ilvesepoeg, ilvesepoeg! Võtke kinni see sänikaell!» Selle hüüde peale urisesid teised vihaselt oma nurkadest, pooleldi ärgates, kuid vajusid ometi peatselt jälle unne. Kaua aega põrnitses Juhani enese ümber, enne kui mõistis, et ta ei seisnudki ju Lapi udusel lagendikel, soode vahel, hallil teerajal, vaid kodutare rahulikul laval. Pikkamööda selgis ta pea, ta vajus jälle oma voodile ja langes sügavasse unne. — Kuid hommikul üles tõustes mäletas ta oma õist otsust ja hakkas seda kohe teistele esitama.

Juhani. Vennad, kuulge, mis ma ütlen ja millele tahan

minu teie tähelepanu juhtida. Mõtlen üht saagirikast paika, kus on, et siamaani oleme unustanud Kouru soo, mille mätas-
tel ja selgetis järvesilmis parvleb vesilinde ilma aru ning otsata.
Minna lubeme nüüd jahile ja sealt toome kottide kaupa parte
sõnu kurikuid.

Uomas. Mina olen plaaniga päri.

Umo. Ja heameelega minagi.

Umo. Mina niisama; ja kui astun Kouru soos, siis pean
end Väike-Jussiks Lapimaa samblasoodel. Olgu nii!

Aapo. Ka mina ei pane vastu plaanile, mis võib meile
sõda mõnegi päeva moona.

Juhani. Olgu siis reik otsustatud. Kuid Kouru sohu on
põu maa, otse hundi verst, ja seal peame olema vähemalt
õhtu. Sellepärast ei teeks minu arvates naps paha, kui me
lahtlas taeva all leeri üles lööme.

Uomas. Viertolas on viina.

Juhani. Viina, ning head.

Uomas. Scitse kortlit, poisid!

Juhani. Õigel Kortel mehe kohta.

Aapo. Ehk jätame viina, millega me seni õnneks pole veel
mõnemat harjunud.

Juhani. Oled ju sina niisama nagu minagi mõnikord
lootsu võtnud.

Umo. Eks sa, Aapo, mõista mehe lapsikut mõtet. Lase, et
mõni võime kord öelda: «Ja siis võtsime napsid», kui me
tallipäiste taatidena noorsoole oma endistest vägitegudest ves-
tame. Lase, et me õieti elavalt võime kujutleda Põhjalas ilvese-
poegade kamandamist.

Juhani. Jällegi vigurijutt? On see ju ometi õigus ja
kohus, et inimene oma keha toidab. Sel reisil peame küllaltki
rebasid ja õotsuvaid soid tallama ning läbimärjalt öö karu-
samblavoodil mööda saatma. Ma arvan, siis mõjub ju väike
loots taskulähkrust hästi. — Sellepärast on siis parem, kui teele
sõudes paunas rohupudel ei pundu. Ja mingi nüüd Lauri-
poori Viertolasse, kõige parem rebasenahk kaenlas; ning viina
peab saama.

Läks Lauri Viertolast viina tooma, südamekinnituseks pardi-
põud Kouru soos. — Umbes viis tuhat sammu Impivaarast on
see soo, Viertola maal, suur, süngete metsadega ümbritsetud.
Selle pinnal, mis on partide meelepärasem asukoht, vahelduvad
laidlad järved, kõrged rohulaigud ja mätlitud saarekesed kui-

vavate mändidega. Siia olid vennaksed otsustanud minna
prääksuvaid parte küttime, lootes rikkalikku saaki.

Tuli Lauri Viertolast ja tõi sätendavat viina, mis lastud
nende isa tinast metsaplaskusse. Kuid peale viina tõi ta Met-
solast tähtsa uudise, mis täitis vennaste meele veel ägedama
õhinaga. Ta jutustas, et karu oli mürdnud ühe paremaist Vier-
tola härgadest, ja ta teadis ka mürdmiskohta, mis oli Impivaa-
rast põhja pool, Viertola maal, kuid Jukola metsapiiri lähedal.
Selle koha kaudu otsustasid nüüd vennaksed Kouru soole
minna ning kodunt alles siis lahkuda, kui päev juba õhtule kal-
dub. Vahest juhtuvad nad kokku karuga, kellel on kombeks
päikeseverengul murtud saagi jäänuseid maitsmas käia. Nii
nad lootsid. Ja kui tugev lõuna oli söödud ja päev õhtule lähe-
nes, läksid nad hästi varustatult teele: tohikpaunad seljas ning
tüsedad laengud püssides. Viimasena astus Lauri, talutades
nööripiidi koeri ja kandes paunas seitset kortlit viina. Temale oli
määratud koertega umbes kolmsada sammu tapapaigast eemale
jääda, ning ta pidi Killi ja Kiiski siis lahti laskma, kui kuu'eb
hüüdu või püssipauku. Nii ta tegigi; peatus õigel ajal ühe
kuuse all ootama, mis sünnib. Teised astusid koha poole, kus
härg oli lõhki kistud, ja leidsid poolsöödud loomakere veriselt
maalt pimedas kuusikus. Nad peitsid end nüüd paraja laske-
maa taha ühe madala, kuid tiheda kuusetuka varju, otsustades
oodata.

Kulus kaunike tükk aega. Kuid siis kostis laanest tasast
müdinat ja risude raginat, ning nüüd arvati, et söömavööras
läheneb oma roale. Nõnda sündiski. Puude vahelt lähenes ette-
vaatlikult ja vaikselt tohutu suur karu. Kuid ta näis olevat
hädahoitu haistnud, sest ähkides ja koonu pöördades peatus ta
juba kaugel oma ohvrast. Kaua vigurdas ta ja näis lõpuks,
nagu oleks ta tahtnud tagasi pöörduda, ilma meestele püssi-
võtte maa peale lähenemata. Kõige sügavamas vaikuses oota-
sid vennaksed kuusikus, kuni viimaks Timo teiste keelavaist
viibetest hoolimata ringeldes ja hiilides vihase vaen'ase poole
hakkas minema. Ja nüüd, kui arvas karule juba küllalt lähedal
olevat, laskis ta; kuid ainult pannust plahvatas püssirohi üles,
ilma laengut püssirauas süütamata. Vihase tormas nüüd karu
nagu suur sammaldunud, veerev kivi mehe poole, kes viivita-
mata enese kummuli maha viskas, ja seal lamas ta liikumata.
Kiskja nuusutas teda, tuhnis ja tutistas, urisedes ning ähkides
kangesti. Nähtavasti oleks nüüd Timo surm tulnud, kui poleks

lüürit talle appi rutanud, lastes karu selgroo pihta. Ta ei
 lüürit madalamale sihtida, mõeldes vennale, kes lamas
 metsas all. Kuid kuul ei läinud pihta, igatahes mitte tõhusal
 laudul, sest nüüd tormas kuusikuvürst Juhani poole veelgi kole-
 lüürit, jättes Timo maad tongima. Siis pööras Juhani oma
 a kantsika püssipära vastu looma lahtist lõusta ja kohutav
 õhuloo oli tulemas. Kuid nüüd laskis Tuomas ja saatis tulise
 lüürit karu koiba. Hoides venda, ei võinud temagi sihtida pähe
 lõusta, mille haavamine toob kindlamini surma. Tundis
 karu omelt tina oma keres ja alla voolas veri mööda ta
 õlavat, umarat jalga. Raevuselt, koleda kisaga kargas ta nüüd
 Tuoma poole, kuid sai nii vägeva hoobi mehe püssipärast otsa-
 sta, et pead raputades jooksu peatas. Ja siin nüüd seisis vaen-
 lased silmapilgu aega, vahtides ähvardavalt üksteist.

Nüüd aga kihutasid koerad esile, lähenesid hirmsa hooga ja
 tõusid nagu kaks välku, aga kui nad sasise karu juurde jõud-
 sid, algas vihane kärin. Killi klähvis karule vastu habet, seistes
 mõni alati mõne sammu temast eemal. Kuid karu taga räuskas
 lüürit, usaldades aeg-ajalt isegi ta kintsukarvu pisut napsata.
 Omelt lendas ta iga kord väledalt kõrvale, kui metsa mesikäpp
 õnnustustjashall hüigla-heinaruga nende vahel käänles. Lõpuks,
 kui oli teinud mõne äpardunud kallaletungi oma kinsajate
 poole, põgenes metsaott, räuskavad koerad kannul.

Kõik see sündis väga väledalt ja enne, kui teised vennaksed
 rohtuväljale jõudsid. Kuid Juhani ja Tuomas laadisid kohe
 uuesti, lootes karule veel kord järele jõuda. Tõusis ka Timo
 lahutamööda püsti ja vahtis silmapilgu tõmbilt enese ümber,
 nagu poleks ta päris mõistnud, kus oli põhi, millisest taevakaa-
 sest puhus tuul. Ägedalt noomisid nüüd teised teda ta rumala
 julguse pärast, mis oleks võinud siin meeste elu maksta ja oli
 vahet jahi paratamatult rikkunud. Sõnagi lausumata istus Timo
 mattal, nuristades pannu auku ja tükisides noaseljaga räni tera-
 vaks. Ja varsti seisis kõik valmis, et jälle jahti jätkata.

Ikka kaugemale kadus koerte haukumine, nõrgenes peaaegu
 kuulmatuks ja vennaksed hakkasid juba arvama, kas nad saaki
 enam kohtavad. Kuid varsti kostsid Killi ja Kiiski hääled jälle
 eelgemini, tulid ikka lähemale ja näis, et karu tegi nüüd oma
 harilikku ringi ning oli samasse kohta tagasi tulemas, kust oli
 jooksu läinudki. Vennaksed astusid mugavasse kohtadesse,
 ootama lähenevat tagaajamist, püssid pihus. Väikeses rohtunud
 angus seisis Simeoni ja temast pisut eemal Lauri, mõlemad lii-

kumata, hääleta kui sambad. Täit traavi, nii et maa müdisea, lähenes karu, näidates avatud mustjaspunast suud. Simeoni poole tormas lõõtsutav ott. Laskis mees, ja pikali prantsatas mesikäpp murule, kuid tõusis jälle ja tormas laskja kallale. Aga välgatas siis Lauri püss, vägev pauk rökkas ringi, ja vaik selt lamas karu Simeoni jalgade ees. Seal ta lamas, koibagi lii gutamata, ja veri voolas ta peast ning rinnast.

Ent vennaksed kogunesid varsti langenud karu ümber, ja see oli vana ning suur isakaru. Nüüd nähti, et ta pea oli läbistatud otse kõrva juurest ja läbistatud oli ka külg. Esimese haava, seda teadsid kõik, oli teinud Lauri kuul; sest loom, kelle aju on läbi lastud, langeb silmapilkselt ega tõuse enam iialgi. Kuid rahul olles istusid kütid sasikarvase metsakangelase ümber, valmistudes tapanapsi võtma. Rahulolevalt ja uhkelt vaadates istusid ka koerad oma langenud vaenlase kõrval. — Ohtu oli kaunis, tuul oli vaikinud ja päike laskus pimedalaane põue. Lõbus oli seal vennastel armsal õhtutunnil nõnda puhata, kui oli lõppenud kätärakas ning tuline mäng.

Juhani. Esimene lonks olgu Lauri päralt. Ta laskis kui mees, trahvas vennikest otse kuldseesse kohta, ja karu vajus käppadele nagu hein vikati ees. Tubli lonks, pojukel!

Lauri. No kui minagi kord viinatilga kurgust alla lasaksin.

Juhani. Sa kollanokk viina suhtes, ilma et veel maiku teaksid, süütu nagu lammas.

Lauri. Maiku ma tunnen, nii et lind just meest ei mustaks, kuid kuidas maailm siis tundub, kui rõõmus poiss purjus peaga kõigub, seda ma tõepoolest ei tea.

Aapo. Mõtle järele, Lauri, ja ma tahaksin sind ennem keelata kui käskida.

Lauri. Laskem maitseda!

Aapo. Ja soovigem, et see poleks mitte halva kombe alguseks.

Lauri. Mis sa lobised? Võta siit, sest meil on nagu pisut põhjust lõbusamas tujus olla.

Juhani. Seal puhkab ju meie härrakene nagu tubli heinamärss ja mõnegi sarvlooma ning hobuse elu on nüüd päästetud.

Timo. Tean, et tuleval korral Viertola härra viinapudeli ilma eest põue pistab, toobi või paar.

Juhani. Ma ei peakski seda paljaks, sest et me ta härjakarja tolle kiskja käest päästisime.

Aapo. Kuid on see alles härjakari: nelikümmend sarvpead. Nad surevad nad metsas nii ööd kui päevad, kuid talve ei sure nad põldudele kogu mõisa sõnniku. See suvine on metsades teeb nad aga peaaegu metsikuks.

Juhani. Hoidku jumal koertega nende seltsi sattumast — Tulevad nii mehe kui koera liharäbalaiks. Tuletage meelde, kuidas Hõnka Hõnka härgade käes: suur oli mehe kimbatuse, kuigi pulle polnud arvu poolest nii palju nagu selles Viertola põrnitsevas parves. Koerte pärast, kes säärases valus ikka juurde peitu poevad, oleks ta hukatus viimaks ometi ometi, kui poleks tüse nüduaed vastu juhtunud, mis kaitsva kummituse kombel lõpuks härgade rünnaku peatas.

Aapo. Peame olema valvel. Oleksin äsja nagu kuulnud tahemat mõirgamist sealt mäelt. Minu arvates polegi nad meist laugel. — Kuid mis see Eero seal kivi ääres õiendab?

Eero. Siin on saarmas, siin kivi all õnaruset.

Juhani. Kas oleks see võimalik?

Eero. Kindlasti. Jäljed lähevad õõnde sisse, kuid välja ei tule ühtki, nagu liivast näha.

Aapo. Näita neid jälgi koertele, küllap siis nende hanna otsaunine kuulutab, kas seal on korterirahvast.

Juhani. Siia, Killi ja Kiiski!

Tuomas. Nad on jälle teel ja minu arvates jäneste jälil.

Eero. Ühise jõuga kaalume selle kivi küll üles.

Tuomas. On ju tühisematki asja katsutud. Anna oma kivis, Juhani, ja ma löön teile igaühele tugevad kangid, millega üheskoos kivi üles kaalume, seni kui koerad tulevad.

Nõnda nad rääkisid; ja Tuomas lõi Juhani terava kirvega igaühele tugeva kangi, neli kaseist ning kolm pihlakast. — Kuid korraga kuulsid nad metsast kanget müdinat ja raginat, mis nats neile kohutava kiirusega lähenemat. Seda kuulasid vennaksed imestades, kangid pihus, kuulasid ja ootasid, mis peaks sealt metsast viimaks ilmuma. Kostis sealt jõledat, segast mõirgamist, aeg-ajalt vingatasid koerad üpris haledalt; ja peagi ilmus sealt kohutav nägemus. Kiinis tormasid nende poole kümme vihast härga, kihutades ees koeri, kes põgenesid oma elu pärast meeste juurde. Kuid see ajas meeste ihukarvad plisti ja külmavärinad käisid üle nende keha. Ja ilma mingi peatuseta tormasid härjad kallale, mõirates kõrvulukustavalt; vägevast löödi neid tagasi ning algas kohutav heitlus. Tugevate

teivastega virutasid vennaksed, poolitasid sarvilisi päid, ja kaks härga lamasid juba maas, vehkides sõrgadega õhus. Kuid ähvardas ka vennakseid surm ning hukatus. Langes Timo, ja painutas juba pea härg, et läbi lüüa maas lamava mehe rinda; kuid langes siis raskelt ka Tuoma pihlakane kang, langes alla ja murdis härja selgroo. Korisedes vajus loom elutult maha ja Timo oli päästetud. Ka Aapot ähvardas samasugune hukatus, kuid tema päästsid jälle Juhani ja Eero. Vägevast virutas Juhani oma kangiga härjale sarvede vahele. Eero sikutas teda sabast, sel kombel tõmmati metsaline kõrvale, kes lamas peagi niisama murul, pildudes sõrgu õliku. Timo kaotas võitluse möllus oma kasepuust kang, kuid märkas kohe murul Juhani kirvest; selle kahmas ta pihku ja hakkas tulise valuga enese ümber vehkima. Ta lõi paremale, lõi pahemale: koledalt avanesid härgade maod ja kohinal voolas alla murule verd, vett ning raba. Nii võitlesid vennaksed kahvatult surmasuus, ja mis võisid, seda tegid ka koerad, tarvitades hambaid nagu raudtange härgade kurgualuse kallal. Suur oli möllus kära ja kisa, üles ning alla karglesid kangid, kõrgel õhus lendasid härgade murdunud sarved, ja vennaste karjumine, koerte klähvimine ning elajate mõirgamine sulas kokku üheksainsaks kohutavaks hääleks.

Kuid viimaks lõppes heitlus. Seitse härga lamasid elutult maas, kolm neist põgenesid, kes ühe sarvega, kes päris nudi-peaga ja kes muidu koledalt veristatud. Kuid kahvatunult, tardunud silmil seisis vennaksed verisel maal. Punctades seisis Timo, pihus verine kirves, seisis kui sõõrumees. Vaevast suutis nad mõista, mis oli juhtunud. Kõik näis neile nagu kohutav uni, kui nad mõtlesid lahingule, mis tuulispeana neile lähenes, silmapilgu nende keskel möllas ja äkki jälle rauges. Kohkudes vaatasid nad elajate hulka, kes lamasid nüüd verisel murul nende ees: koletu suur kuusiku mesikäpp ja seitse lihavat härga. Raskeid hoope olid nad mängus isegi saanud, eriti Aapo, Juhani ja Timo; kuid siiski seisis nad kõik veel püsti. Seal nemad seisis, kangid pihus, hingeldades, higistades ja vahtides hääletult üksteisele otsa.

Kuid vaevast said nad hinge tõmmata, kui neile lähenes uus hädahoht, eelmisest mitu korda suurem. Tuulispeale järgnes hävitav mahu. Tundus, nagu oleks lähnenud maailma viimne tund. Tanner müris nagu maavarisemisel, mets ragises ja hirmus mõirgamine täitis vaikset õhtu õhku, kui neile joostes

kolmekümmend ja kolm metsikut härja. Vennaksed
 nägid niisuglit, silmad peas nagu taldrikud, kuulasid hetke
 vaikumata, tummalt, nagu kuulab kaua taga kihutatud
 last põllumaal nurgas põõsastikus, kõrvad lontis, kuulab, kas
 seejaga veelgi läheneb. Nõnda ka vennaksed, kuni härjakari
 ära välja tormas. Siis virutasid nad kangid maha, haarasid
 need ja põgenesid ühes koertega kõigest väest, ning möirates
 hüüasid härjad nende järel. Piiriaia poole Viertola ja Jukola
 aegade vahel kiirustasid vennaksed. Tuli neile vastu madal
 pilveluik, pealt rohuse kamaraga kaetud; kuid polnud neil
 aega elatsemiseks, vaid ilma kahkluseta jooksid nad põiki üle
 järve. Kuuldus kohatus, kui nad vesituisku, ja uttu mattusid;
 kuid samal silmapilgul ilmusid nad jälle selgesse õhku. Tuletas
 nende jookse meelde kuud taeva sininiidul. Ei tagane ta pilve
 eest, mis tema teed tahab sulgeda, vaid muretult rändab ta sel-
 le taga ja heledamana kui enne astub jälle selle tagant välja.
 Kuid teiselt, pidulikult ta rändab. Kuid Jukola poisid jooksid
 nagu jüüesed ja metsoinad, sest häda kihutas nende kannul.
 Tuli vastu uus ja tugev aed ning tuliselt lendasid vennaksed
 üle, kuid paarkümmend sammu teispool peatusid nad
 lagedal raiesmaal vaatama, kas see aed võib neid päästa. Lähene-
 nes sellele metsik, määratsev härjaparv, kostis kõva ragin ja
 maha murti kunsepuust aed, ning nüüd olid härjad vennastele
 lähemal kui enne. Sealtsiis kihutati üle kõmiseva raiesmaa:
 mehed ja koerad ees, pullid nende taga, möirates ja pildudes
 õhku maakamarat ning tolmatavat liiva, nagu keerutab talve-
 mure lund suitsuna kõrgele üles. Meeletu hooga jooksid ven-
 naksed, südames surmahirm, sest nad arvasid, et tallavad juba
 oma elutse viimset juppi.

Kuuldus siis hüüe Aapo suust: «Paunad seljast, kuid hoidke
 paunid alles!» Nii ta lausus ja kuus tohikpauna lendasid silma-
 pilk maha; seitsmes kõlkus veel Lauri seljas; ei ta raatsinud
 seda veel minema heita. Vähe-aitas ometi seegi abinõu, sest
 ette lähemale tuli neile hirmus müdin ning möirgamine. Kuid
 kostis jälle Aapo huult haledalt kisendav hüüe: «Hiukivile,
 Hiukivile!» Ja ta mõtles üht hiiglasuurt kivi, mis seisis sünges
 lahus. Selle poole kiirustasid nüüd vennaksed, seisis varsti
 kivimüürika all ja välgukiirusel viskusid nii mehed kui koerad
 kivile üles. Kaugele lendasid samblad, kui meeste pihud kivi-
 aukadest kinni haarasid; nende küüned löid kõvemini, kindla-
 mini ja teravamini kivisse kinni kui ilal ilvese kõverad küüned.

Nii pääsesid nad kohutavast surmast, kuid olid ka olnud ligi surma suud. Vaevalt olid nad kivile jõudnud, kui juba pullikari nende ümber märatses, möirates ja maad kaapides. Ja see kivi, meeste päästepaik, oli peaaegu neljakandiline süllakõrgune kaljurahn ning seisis laanes umbes kolmsada sammu raiesmaa servast kaugel. Seal nüüd istusid vennaksed, higistades ja kohutavalt lõõtsutades, pärast oma jooksu vihase surma eest. Hääletult, sõnagi lausumata istusid nad kaua. Kuid viimaks avas Juhani oma suu.

Juhani. Siin me nüüd siis oleme, vennad, ja tänagem selle eest õnne. Sest see oli marss, mida mäletame, nii kaua kui leidub härgi maailmas.

Aapo. Siin me oleme, kuid kuidas me siit pääseme? Härg on kangekaalne ja need siin on oma seltsimeeste surma pärast vihast pöörased, mida tahaksid nüüd meie koertele mitmekordselt tasuda.

Juhani. Ning meie saaksime sama mõõduga.

Aapo. Kui poleks selle kivi kuldaväärt kõrgust.

Juhani. See oli meile küll tere tulemast. Tõepoolest! Nagu oravad, nii ronisime väledalt üles.

Eero. «Ja siis võtsime napsid.»

Juhani. Just nii! Tänu taevale, et meil vähemalt on viina, kui nii peaks minema, et siin poisse pisut paastuma õpetatakse.

Lauri. Ei mina pauna jätnud.

Juhani. Tänu ka sulle, mu vend. Kuid otsi nüüd plasku välja, kummuta sealt ise tubli lonks ja pane siis ringi käima. Nüüd tahab süda pisut kinnitust.

Aapo. Kuid seda kaupa peame nii hädaohtlikus seisukorras nagu see parajal mõõdul tarvitama.

Juhani. Kasulik meeldetuletus. Kuid võta siit üks paras lonks.

Aapo. Parajus on ikka kõige parem. Pidage meeles: siin on ka meie voodi ja vahest kauemaks kui üheks ööks.

Juhani. Hoidku jumal selle eest! Ma loodan, et nälg tolle sarvemetsa peagi meie ümbert laiali ajab. — Nõndaks, siin me istume nagu seitse öökulli laanes, sellel sammaldunud Hiukivil. Kust on aga pärit see nimi?

Aapo. Ühest imelikust muinasjutust.

Juhani. Jutusta meile seda ajaviiteks. Sest siin on muinasjutud just omal kohal, muinasjutud ja histsoriad.

...järgmise muinasjutu vestis neile Aapo sellest kivist. ...sammude Lapi tundruil oma lossis vägev hiidude vägevaim noid Põhjalas. Oli tal põder uhke ja kaunis, ...võttatult väle. Läks too tore loom kord kevadtalvisel ...lõõtsutades mööda lumelagendikke ja ulatus ta jookks kau- ...möödumele. Kuldkarvalist ja heledasilmalist põtra ...ruttas siis nii mõnigi vibumees teda karastatund noolega ...Kuid keegi ei saanud teda jälgida, vaid peagi jät- ...möödumele kaugemale enese taha. — Jõudis ta lõpuks ...maale, kus elas üks suurepärase suusataja ning vahva ...Sai see nüüd teada toredast hiiu põdrast, läks teda ...jalutama, liukides siledail suuskadel, olal tugev vibu. ...hoov kihutas põder mööda tasast hange, kuid veelgi ...vibumeele hooga ammuks tema taga. Nõnda jooksid nad ...nii laiu lagendikke kui ka äkilisi mägesid mööda üles ...alla. Kuid viimaks hakkas väsimus põdras võimust võtma; ...juba kõvasti lõõtsutades, ta jookks muutus aeglase- ...ja ikka lähemale tuli mees. Siis sündis ime, mis on varem ...mõneti nii mõnegi vibumeele noole. Äkki käänas põder ...lähenes oma tagaajajale paluva näoga, valades oht- ...pearaid. Kuid vähematki mõtlemata saatis armutu mees ...noole, läbistas kauni looma otsaesise, ja nii langes hiiu ...põder, värvides oma verrega valge lume punaseks.

Seda tundis äkki hiid, kes kõndis Päräpõhja sünges orgu- ...oma südant rinnas pöörduvat, ja ta teadis kohe, et tema ...varss hädabhus rändas. Ta ruttas üles mäele, kus seisis ...lõõts, ja hakkas noiatoruga lõunasse vahtima. Ja ta nägi kau- ...pimedas kausikus oma põtra, kes veres ujudes surmavalu- ...vähles; ja ta nägi mõrtsukat rõõmutseva pilguga oma ohvri ...seisvat. Siis vihastas ta hirmsasti, tõmbas lossimüürist ...neljakandilise kivimüraka, virutas selle kõrgele õhku, len- ...dama vibumeele poole Häme süludes. Vägeva kohina ja mühi- ...lendas vali kivi, lõigates võimsas kaares pilvede tuulist ...maailma. Ta tõusis üles taevakummini, vajus jällegi alla, vajus ...kaarele, ja just vibumeele pealaele langes ääretu raskus, ...mattes mehe igaveseks enese alla.

Juhani. Ja mehe surm oli meie õnneks. Kus oleksime nüüd ...selle kivil! Seal laanes vedeleksime roiskude ja raibe- ...õnnetud.

Tuomas. Kuid küllap veel siingi vatti saame. Seda võin ...võnduda.

Juhani. Jumal aidaku meid õigel ajal!

Timo. Peame siin magamagi üksteise kukil nagu pääskese-
kesepojad pesas.

Aapo. See ei lähe. Peagi veereb unest segane mees alla
härgade saagiks. Sellepärast valvaku kaks meist ikka magavaid
vendi, teine teisel pool.

Juhani. See on mõistlik nõu ja tuleb käia hoolsalt selle
järgi — siin on meie korter vähemalt seks ööks. Seda näeme
juba kõik härgade ettevalmistustest. Seal pöönab juba kolm
paganat oma neetud kõhul maas, ähkides ja mäletsedes, saata-
nad! — Kuid heitke magama, poisid; mina ja Aapo tahame
teid valvata kuni keskööni. Heitke magama, heitke magama.
Issand kaitsku meid!

Aapo. Oh meid õnnetuid küll!

Simoni. Misukesse viletsusse oleme jõudnud!

Juhani. Viletsusse, suurde viletsusse. Kuid heitke
magama, paluge oma hinge ja ihu eest ning unuge issanda
nimel.

Nii veetsid nad öö: ühtesoodu kaks valvasid, kuna teised
magasid sammaldunud kivil; ja pikk oli öö. Lõpuks koitis
ometi hommik, päike tõusis ja kerkis kõrgele taevasse, kuid
nende olukord oli ikka endine; ikka piirasid neid kõikuvad
sarved Hiiukivi ümber ja nälg pigistas neid juba kõvasti.
Ometi lootsid nad, et see halastamatu võõras täidab oma üles-
annet ka härgade kõhus ja sunnib neid lõpuks söödamaale
siirduma. Nii nad lootsid, oodates vaenlaste lahkumist. Kuid
kohkudes märkasid nad peagi, et loomatõitu leidus seal Hiiu-
kivi ümber laane niiske tarnheina hulgas külluses. Seda hakka-
sid härjad nüüd rahulikult purema, kaugemale minemata, nii
et sammaldunud kivi oli neile lakkamata näha.

Juhani. Neil ei tule mõttesegi oma konte koristada. Nad
jäävad siia, pagan võtaks, kuni talveni laagrisse ja sööma
peale.

Eero. Neil on kurivaim nahas.

Timo. Mis neil siin viga olla? Laas annab neile nii sööki
kui jooki; aga kuiv sammal on meile siin leivaks ning leiva-
kõrvaseks.

Simoni. Kuid lugu on nii, et me istume siin koerte pärast.
Ma kardan, et meie ainus pääsetee on see, kui me Külli ja
Kiiski vihastele härgadele ohvriks heidame.

Juhani. Metsik nõu.

Aapo. Mille järgi me nii kergesti ei käi.

Juhani. Ei nii kaua, kui Jukola Juho püsti püsib.

Simoni. Et me need oma naha päästmiseks alla tõukak-
sime, kes nii mõnegi korra on meie elu kiskjate murdvaist
nõust päästnud? Ja kas sellest meile kasu oleks? Ma kaht-
len.

Juhani. Mina samuti. Kui need härjad seal kord meie
kõhus on rübalaiks teinud, siis hakkaksid nad ilusti seda
sööma, kuus veel rohkem oma sarvede otsa saaksid. Kindel
asi.

Simoni. Jaa, jaa, kuid mis me peame tegema, kui nälg
meie kõhus näuguma hakkab?

Juhani. See näub esiti maos, kuid sealt põikab ta peagi
oma põksuvasse südamesse, kargab nagu kass lihava hiire
järele, ning siis vajub vägev mees kõssi. Raske, raske on siis
lugu. Mis me peame tegema? küsin minagi.

Aapo. Hüüame valjusti kõik ühest suust: vahest kuuleb
metsaotsaskäija, või kostab see isegi Viertolasse ja paneb
talupid mõtlema.

Juhani. Seda abinõu peab katsuma.

Timo. Hüüame vägevalt.

Juhani. Otse pööraselt. Laseme kõik ühekorraga lahti
ühe maailma-imeliku röögatuse. Kõik ühekorraga, siis on mõju
vägevam. Vaat nii, tõuske kõik püsti ja olge valmis. Kui
kolmas kord pihkudega plaksutan, siis röögatame ja röögatame
nagu seitse meest. — Üks, kaks, kolm!

Nad hüüdsid üheskoos kõigest jõust ja ühekorraga, nii et
kivi ning maa selle all ning ümber vappusid ja jahmatades
kargasid härjadki mõne sammu kivist eemale. Kohutavalt kos-
tati seitsme mehe äkiline röögatus ja sellele järgnev kaeblik
kisa, millega ühines veel koerte hale ulgumine. Kisendasid nad
võrre pikka hüüdu, ja mets rõkkas ning kaugele keerles kaja.
Aga kui oli hüütud viies ning kõige vägevam hüüd, istusid nad
jälle silmapilguks lõõtsutama. Pisut puhunud, kordasid nad
sama lugu, hüüdes seitse korda, ja hakkasid siis ootama, kui-
das see abinõu mõjub. Mustunud nägudega, verest punetavate
silmadega istusid nad sammaldunud kivil ja ägedasti lõõtsu-
tasid nende rinnad.

Juhani. Ootame, kuidas see mõjub, ootame. Inimesed on
ja hullud, kui nad ei mõista, et meestesalk ilma kõige suurema
hädaga nõnda ei röögi. Ootame.

Eero. Kui sellest mürglist meile abi ei tule, siis oleme tõesti surmalapsed. Juba teine päike vajub läände ja nälg kasvab pöörasel kombel.

Simeoni. Jumal halastagu! üks öö ja poolteist päeva on sinna tagasi, kui me viimast korda söime.

Timo. Nii on. Kuulake ainult, kuidas mu kõht koriseb, koriseb ja uriseb ning tasa piibitab. See on sant lugu.

Juhani. Sant lugu, sant lugu; me teame ja usume seda, kui omaenese kõhtu alla vaatame.

Simeoni. Pikk on näljase päev!

Timo. Pikk see on.

Juhani. Pikk ja süngel! Kas Aapogi aju on juba tühi? Kas ei mäleta sa enam varese vaakumist, öökulli kõnetki, millest meile vesta, kui istume siin sel hirmsal Nälja-saarel?

Aapo. Mäletan muinasjuttu, mille nälg mu meelde tõi; kuid see ei aita meil kehatoidust unustada, vaid tuletab just kangesti meelde nii sööma kui jooma.

Juhani. Sa mõtled meest mäe all. Ma olen seda kuul-

Timo. Kuid minule on see uus; jutusta seda, veli Aapo.

Simeoni. Jutusta, jutusta!

Aapo. See on lugu mchest, tõsisest usukannatajast, kes Impivaara koobastes mõne aja vangis istus, nagu enne too kahvatu neitsi, kuid teistsuguse põhjuse pärast.

Ja järgmise muinasjutu vestis neile Aapo:

Ennemuiste, kui ristiusk ja paganlus Hämemaal veel omavahel võitlesid, oli ristitute hulgas üks tubli mees, vaga ja virk uut usku levitama, mida ta ka Rootsi riigi sõjariistade kaitse all tublisti tegi. Kuid äkki pidid raudrüütlid siit koju minema ja ristitud hämelased sattusid oma paganaist vendade kõige hirmsama tagakiusamise alla. Mõni neist tapeti kõige koledamal kombel, mõni otsis pääsemist, põgenedes metsade eksitavasse põue, mõni jälle mägede koopaisse ja kes kuhugi. Impivaara koopaisse ruttas nimetatud vaga mees; kuid ta tagaajajad, kes kättemaksu vihas tema jälil tõttasid, märkasid peagi, kuhu ta oli enese peitnud. «Susi suletaгу oma koopassel!» hüüdsid nad tigeda rõõmuga, müürisid koopasuu kõvasti kinni ja jätsid mehe nälga ning pimedusse nõrkema.

Hale ots oleks nüüd meest oodanud, kuid jälle tegi taevast imeteo. Vaevalt oli koopasuu päevavalguse viimane kuma

...nõnda, kui juba suur koobas helendas kõige kaunimast,
 ...helendast õhetusest; ning nõnda oli mehel külma kalju
 ...Hämes pehme, taevalik päev. Ja sündis veel enamgi imesid.
 ...aasta, koopa pörandasse sügenes äkki hele allikas, mille vesi
 ...süües liul ei vähenenud, ja nii oli mehel ta kivikambris alati
 ...võeti jooki. Kuid allika kaldalt kerkis veel üles kaunis, hal-
 ...jalav puu, kandes kõige magusamaid vilju, mis võttes ei
 ...lõppenud; ning sealt sai mees mõnusat toitu. Siin saatis ta
 ...oma päevad, ülistades issandat, siin veetis oma ööd,
 ...õndsate maast. Ja tema päev oli nagu suvepäev, soe
 ...hele, ning tema öö oli armas videvikuaeg. Nii kulus aasta,
 ...joena voolas Hämes kristlaste veri. Kui aga tagakiusamise
 ...hulav aasta oli lõpule jõudnud ja väljas paistis kaunis
 ...hommik, kostis kannataja kõrvu kinnimüüritud
 ...vasarate ning raudkangide kõmin. Läbi selle kivi-
 ...hakkas viimaks ka päev vilkuma, ja silmapilkselt kadus
 ...imelik valgus, nagu ka läte ning lätte kaldalt vilja-
 ...puu.

Kuid kust oli tulnud see müra ja ragin väljaspool koopa
 ...? Seal seisis suur salk paganaid ja nende keskel mõned
 ...kinni seotud ning mäe pimedasse põue nälgasurma
 ...mõistetud kristlased. Ei arvatud ja teisiti, kui et sama surm
 ...meest oli tabanud, kes aasta eest samasse koopasse
 ...sali. Kuid üpris imestasid nad, kui koopa avanedes usukan-
 ...nataja sealt äraseletatud, sätendava palgega välja astus. Ja
 ...mis tungis kui püha helin südameni, kostis tema suust:
 «Olge tervitatud, sõbrad ja vennad, olge tervitatud, kuldne
 ...ning kohisevad metsad, olge tervitatud!» Siis langes
 ...rahvahulk tema ette põlvili, ülistades seda jumalat, kellesse ta
 ...ekus ja kes oli ta päästnud kohutavast surmast. Kuid kõva
 ...häälega jutustas mees neile neist kaunitest imetegudest, mis ta
 ...oli mäe põues näinud; ja ühest suust hüüdis talle rahvas:
 «Kristi meidki, risti meidki selle jumala usku!». Nii hüüdsid
 ...nad mehe suureks rõõmuks ja vabastasid surmamõistetud van-
 ...gid viivitamata köidikuist. Siis astus vaga mees oja kaldale ja
 ...talle järgnes rahvas, kes paganluse maha jättis ja laskis enese
 ...Kristuse usku ristida. Ent kõrgel kaldal seisis veel äsja ohv-
 ...määratud mehed, lauldes tänulaulu sellele, kes nii neid kui
 ...ka nende vaga isa oli valurikkast surmast päästnud ning paga-
 ...nate lapsed pimedusest valgusse juhatanud. Nii nad laulsid,
 ...vandates üles taevaletusse.

A a p o. Niisugune on muistejutt vagast mehest.

J u h a n i. Ja paganate ristimine sündis samal kohal ojas, kus nüüd on meie hundiaed.

S i m e o n i. Usk teeb imesid. Ma olen kindel, et mehel polnud koopas mingit allikat ega viljapuud ja et mingi ihulikule silmale paistev valgus ei valgustanud ta vangikambrit, vaid et ta kindel ja kõikumatu usk kõiki ta keha tarvidusi täitis. Ta hinge jõud oli talle värseks allikaks, maitsvaks puuviljaks ja sätendavaks valguseks. Kuis ütleski mu endine karjaseltsiline, Tõrvakose Tuomas? «Kui sul on usu kilp ja vaimu mõök, siis mine kas või kuradiga polkat tantsima.» Nii ütles jumalakartlik vanamees.

J u h a n i. Kuid täismehe magu ei saa kaua läbi palja usu ja tühja õhuga, ei, kas või mädaneks. Ja mina vannun, et ta pistis põske mõnusamatki moonu kui puuvili ja vesi. Seda nõuab mehe keha, mis on kasvanud ja võrsunud liha ning rukkileiva najal. Jaa, jaa, seda lugu jutustatakse veel teiselgi viisil. Jutustatakse, et viis musta sõnnisarve ilmusid äkki mehe ette koopa seina. Kui ta nüüd esimese sarve lahti tegi, siis purskas seal vulinal välja kõige paremat selget vabrikuviina sööginapsiks, mis mehe huule küllaltki kortsu kiskus. Teisest sarvest tõmbas ta jälle küünarde kaupa voldilist, rasvast ja sooja seavorsti. Kuid kolmandast pressis kanges kaares välja kõige paremat nudseputru ja neljandast pudrukasteks hapupiima, paksu kui tõrv. Ja kui ta nüüd oli oma pugu täitnud nagu puutäi, siis tegi ta üsna väledalt lahti viienda sarve ning seal kiskus ta välja suutubakat, kõige paremat taani junnutubakat, mis paisus poisi põses nagu imev verekaan. Kas vajab üks aplaagris mees veel paremat sakusmenti?

T i m o. Tema oli taevas, tema. Kuid meie?

T u o m a s. See põletab mehe meelt.

T i m o. Ja pööratab poisi pead.

J u h a n i. Tuhat taalrit säärase söömingu eest nüüd! Tuhat korda tuhat taalrit!

S i m e o n i. «Voldilist, rasvast, sooja seavorsti!» Jah, me istume keset põrgut ja kuuleme juttu sellest, kuidas taevas hõisatakse ning süüakse. Ah! Mis me peame tegema, vennad, mis me peame tegema?

E e r o. Uskugem, uskugem!

S i m e o n i. Kas sa veel pilkekeelt kõneled, sina peletis?

E e r o. See oli viimane susin, mu vend, viimane susin; usu

nuud! Varsti vajun suhisedes kokku nagu tübi põis. Ah, oleks üks soo leib ja selle peal võid!

T i m o. Ja või peal veel maailmatu suur päravorst.

J u h a n i. Oleks siin seitse sooja leiba, seitse naela võid ja selle abjutulel hautatud vorsti; vaat siis tõuseks pidu.

T i m o. Tuli ja välk!

T i m o. Inimene peaks ikka tark olema ja ühtesoodu soolapoti taskus kandma. Sool seob sisikonda ja peab elu nädal kaupa sees, ilma et soole otsas oleks toiduvagi.

J u h a n i. Oi poju! ega soolagagi just kaugele siputa.

T i m o. Kuid Koivisto lisakki, too võrratu laisk mees, annab mitu jumala päeva ühterodu Karkkula saunalaval, ilma midagi maitsemata. Ja mispärast susiseb armetu eluraasuke, mis ei elagi? Too sul imeb soolatupsu nagu tita ema nisa.

J u h a n i. Ta istub ka tihtipeale nagu rääk küla rukkipoolel ja hõõrub viljapäist teri oma põske. — Vaata, juba on taltsõõritu, kuid abi ei näi meile inimmaailmast tulevat, ja siin patseerivad endiselt meie ümber, patseerivad kolmkümmend ja kolm ähkivat kurivaimu. Seal aga pusklevad juba kaks paganat. Lööge ühte, lööge ühte ja torgake teineteise otsaotsad läbi, torgake nii, et ajud peast murule purskavad, siis on meil kahe kinsaja võrra vähem. Vaat nii, vaat nii! On meil siin ju pisut lõbustustki ajaviiteks. — Niiviisi just! Ja kerkku see mäng kaua ning kündku kaheksa luust sakka

T u o m a s. Kõvasti seal Küütselg ja Kirjak võtavad.

J u h a n i. Kuid Kirjak võidab.

T u o m a s. Küüt võidab.

J u h a n i. Siin mu käpp, veame kihla.

T u o m a s. Olgu. Timo, löö lahti.

J u h a n i. Vaat nii!

T u o m a s. Kortel viina!

J u h a n i. Oleme rääkinud. — Vaadake, vaadake toda kuhu poisi heitlust. Kuid nüüd nad pisut nagu puhkavad, otsaotsad vastu otsaesist.

T i m o. Ja nügivad ainult niisama tasahiljukesi.

J u h a n i. Kuid nüüd! Nüüd läheb lahti täie hooga. No Kirjak, mu Kirjak, löö sõrad tugevasti mahal!

T u o m a s. Löö veel kõvemini sina, mu vahva Küüt. Nüüd!

Juhani. Kirjak, Kirjak!

Tuomas. Mu terasest otsaga tugev Küüt! No nü! Kuid jäta juba see tõsine punnimine ja viruta vastane kuu kurat.

Juhani. Kirjak! Pagan peksu su sarved peast! Kas sa hull põgened?

Tuomas. Parem on tal sääred teha.

Timo. Ja teine virutab veel tagant kui kurivaim. Hi-hi-hi!

Tuomas. Nõndaks, Juhani.

Juhani. Läks minult kortel viina. Selle saad, kui seal pinnist pääsme. Kuid kunas see päev koidab? Ah! kord aastate pärast juhtub, et jahikupja juhatusel siit hiigla-haokoorem alla külasse tiritakse ja külast surnuaeda, vinnatakse seitse mehe kolisevate ja kõlisevate luukerede hunnik.

Simeoni. Ja nii lõppes meie patune elu.

Juhani. Nii lõppes meie elu.

Timo. Nii see lõppes.

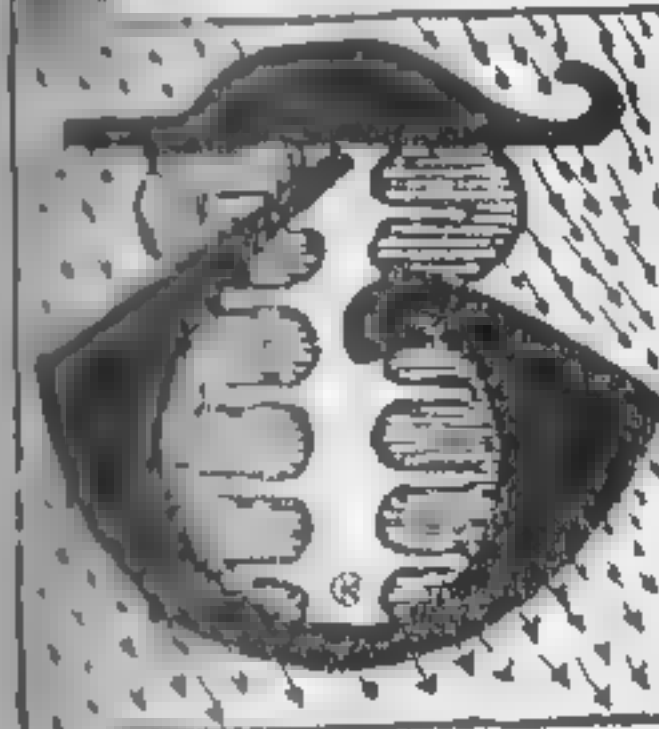
Juhani. Lõppes armetul viisil. Kuid tee lahti oma paun, Lauri, ja käigu üks lonks ringi.

Aapo. Olgu veel seekord, kuid meie viina lõpp jäägu kõige suurema häda korraks.

Juhani. Nagu sa ütled. Kuid nüüd võtame lonksu, mis on lonks, ja siis röögime nagu pasunast.

Kui nad olid rüübanud, tõstsid nad jälle häält ja kisendasid kõik ühekorraga. Kaja ulatus Viertola kupja kõrva, kui ta rehemäel kõndis, kuid ta ei mõistnud kisenduse mõtet, vaid lausun kohkunult omaette: «Piirihaldjas seal hüüab.» Kuid vennaksed hüüdsid ikka veel vägevamalt, hüüdsid kümme korda, pingutades lõugu taeva poole ja ammudes, suud pärani nagu lohmadudel või linnupoegadel pesas, kui need läheneva ema tiibade kabinat kuulevad. Ja selle järel istusid nad jälle oma sammalasemele, südameis nõrkev lootus.

KAHESAS PEATÜKK

ulnud on juba neljas päev, kui vennaksed on kivil, kuid veelgi istuvad nad ühtesoodu härgade piiramisrõngas. Aeg-ajalt läksidki loomad kaugemale, kuid ikka liikus üks või teine nähtaval, andes kaaslastele kohe mõirates märku, kui vennaksed püüdsid oma vangipõlvest põgeneda. Seal ümber vihub nüüd mõni neist keelt kõveraks ajades lõugade vahele laane rohtu, mõni põõnab

seal oma pungis mao peal mäletsedes ja raskelt ähkides. Seal hõltlevad kaks tükki pool-mängides, pool-tõsiselt, ning ümberstugi kostab nende sarvede plagin. Kuid seal jälle, otse Hiigla all, kaabib üks neist vihasele maad, paisates kõrgele mulda ja rüü ning ammudes õelalt. Nõnda viidavad nad oma aega veudade ahastuseks, kahvatama panevaks vihaks, sest surma nutavad juba Jukola toredad poisid. — Silmapilgu eest oli Lauri tugeva lonksu viina kurku kummutanud, nüüd tegi ta seda veel kord, mida teised väga imeks panid ja teda kõvasti noomima hakkasid.

Juhani. Kas pagan su pead segab?

Aapo. Mis sa ometi mõtled? Pea meeles, et me kõik oleme samal pünapingil.

Tuomas. Pea meeles, et meie asukoht on kämbla laiune, kus peame ettevaatlikult liikuma.

Lauri. Viha teeb mehe meeletuks!

Aapo. Kuid see ei lähe.

Lauri. Mingu siis kõik põrgu põhja. Pöörelgu nagu vesikivi meie loss ja virutagu elajate ette seitse õnnetus poissi. Pöörle, kivi, idast läände, ja mets meie ümber, keerle läänest itta! Hõissa!

Juhani. Sa oled ju purjus, poiss?

Lauri. Peab's seda veel küsima? Mis maksab see elu ja maailm? Mitte üht hallitanud pennigi. Sellepärast mingu kõik kui tolm ja tuhk mööda tuulte teed. Karmauhti! Maitseme siit, mu südame vennad!

Aapo. Ta on purjus. Plasku tema käest ära!

Lauri. See ei lähe nii kergesti. Plasku on minu oma; ma ei heitnud teda raiesmaale härgade tallata. Kuid teie teised? Ah! Viskasite pambud ilusti maha nagu armetud mustlased, kui nimismehe piüss paugatab.

Juhani. Plasku siia!

Lauri. Plasku on minu oma.

Juhani. Kuid mina tahan seda enda kätte.

Lauri. Sina tahad? Kui tahad, siis saad temaga peagi vastu vahtimist.

Juhani. Sa hakkad kaklema?

Lauri. Kui sa tahad, siis ei pea seegi puuduma. Kuid ega armsad vennaksed kakle. Seepärast maitseme siit.

Timo. Ära rüüpa, Lauri.

Juhani. Plasku silmapilk siia!

Lauri. Kitli peale annan ma sulle. Mis sa enesest õieti arvad?

Juhani. Patune inimene, tõsi küll; kuid ometi olen su vanem vend.

Lauri. Vanem? No seda enam oled siis jõudnud pattu teha ja seda enam kulub sulle kitli peale anda. Kuid skool! ütles rootslane.

Tuomas. Sa ei maitse tillkagi enam.

Lauri. Tuomast pean ma palju lugu, Tuomast ja väikest Eerost. Kuid need teised seal? Mis pean ma nende kohta ütleva?

Tuomas. Suu kinni ja plasku siia! Siin on, Juhani, võta paun enda selga ja viin oma hoole alla.

Lauri. Ainult sina võid Lauri pead pöörata. Armastan sind ja väikest Eerot.

Tuomas. Vait!

Lauri. Sihukesed mehed! Mis on Jukola Jussi? Ogara kukub, nudipeaga sõnn.

Juhani. Pea silmapilk suu kinni, et mu kõrv teine kord lagi sellest ei kuuleks.

Lauri. «Kellel on kõrvad kuulda, see kuulgu,» ütles Jukola püha Paulus.

Simeoni. Oh sind küll! Kas sina oled see endine vaikne, tühine ja harva jutuga poiss? Kas sina oled Lauri? Sihuke suuga hull?

Lauri. Oled ju sinagi Simeoni, see mageda suuga «tere, tere».

Simeoni. Selle annan sulle andeks, ühtesoodu kogudes, kogudes tuliseid süsi su pea peale.

Lauri. Mine põrgusse, seal on süsi!

Simeoni. Jumalakartmatu!

Timo. Otse karvad tõusevad mu seljas püsti.

Lauri. Mis see Timo mõkitab, see Jukola vesisilmne hull?

Timo. Las olla pealegi. Kitse piim on päris hea.

Lauri. Häh?

Timo. Kitse piim on päris hea. Kuid ma tänan sind selle eest; suur tänu! Jah, niisugune oli meie osa; suur tänu! Vaata vaata nüüd seda teist sorti. Vaata seal oma paipojukesi, Eerost ja Eerot, vaata seal.

Lauri. Häh?

Timo. Vaata seal oma paipojukesi, Tuomast ja Eerot, vaata seal.

Lauri. Häh?

Timo. Papp peab kolm korda jutlust, kuid talle maks-
tades.

Lauri. «Teist sorti,» mõkitasid sa. Kuid küllap ma tean, mis sordiga neid võrdlen. Tuomas-poju on uhke kirves, kindel, mehine ja vali, kuid väike Eero-tirts on peenike, terav ja torkav naaskel. Jah, ta «torkab», torkab õige väledalt ja pil-
lub enese ümber pisikesi haaksõnu, see jõnglane.

Juhani. Hüva! Kuid kas sa nimetasid mind ogara peaga kukeks?

Timo. Ta nimetas mindki kitseks. Suur tänu!

Lauri. Eero torkab, kuid tal on mehe süda.

Juhani. Hüva, hüva! Kuid kas sa nimetasid mind ogara peaga kukeks?

Lauri. Nimetasin sind veel nudipeaga sõnniksiki.

Juhani. Karassoo, veli, karassoo!

Timo. Ole rahulik, Juho. Ta nimetas mindki kitseks ja ma tänan teda selle aunime eest, sest kits pole kellegi alaväärtuslik loom. Viertola punapõskne reili, see Lüüdia-reili, joob paljast valge kitse piima, ei midagi muud. Vaat nõnda on lugu.

Simeoni. Kas me mehed oleksime, kui joobnu sõnu tähele paneksime?

Lauri. Ja et sina oleksid mees? Sina? Oi vennas! sa puhkeksid kibedasti nutma, kui näeksid midagi, mida plikad just sihukestele mammapojukestele nagu sina ei näitagi.

Juhani. Simeoni, Simeoni! ma maitseksin parema meelega pussitera kui sääraseid pisteid.

Simeoni. No-noh, küllap viimselpäeval nähakse, keda nad on pistnud.

Timo. Meid oled sa igapidi võrrelnud kukest kuni kirveni; kuid mis sa siis ise oled, kui otsekoheselt küsin ja kiusliku näo ette võtan?

Lauri. Mina olen Lauri.

Timo. Vaata, vaata! Või ainult pai Laurikene?

Lauri. Tubli Lauri, ei midagi muud, olgugi et mind üheks ja teiseks on tahetud kujutada ning kutsuda: mägraks, Könni koogumeheks, kärnikuks ja tuhandeks teiseks. Hm! Olen teie igapäevaste suust ühte ja teist sellelaadilist kuulnud. Kuid mina olen kõige sügavamas vaikuses kõik siia hambaprao vahele tallele pannud. Nüüd aga tahaksin pisut kergendada seda ühishunnikut, tahaksin, pagan võtku! igapäevaste otsmikule anda tubli tinapommi, ja siis igaüks nagu sõklakott alla härgade saagiks!

Aapo. On see tõesti Lauri, see korralik, vaikne Lauri? Kes usuks seda?

Juhani. Oi, veli Aapo, oi! Selle kuldse nisu seas on palju koirohtu. Seda olen juba ammu aimanud, kuid alles nüüd näen mehe südant.

Lauri. Suu kinni, sina Jukola sõnn.

Juhani. Ära jumala pärast vihasta mind enam kauem, sest mu veri läheb kuumaks, läheb kuumaks! Sa neetud klutt,

...härgade uhmrisse ma su virutan, ja tulgu siis hirmus ära-
...töö, tulgu kalendri viimne päev.

Simeoni. Oi armetust, oi armetust!

Aapo. Tasa, tasa! Jäägu kaklus siit kaugelt!

Tuomas. Ole mõistlik, sina!

Juhani. Ta on mind häbematult mõnitanud. Ogara peaga
[tõuk]

Aapo. Kuid püha Paulus? Ole rahulik.

Timo. Kuid kits? Mis sa selle kohta ütled? Palju tuhat
...mu kaksikvend!

Aapo. Pidage meeles, kui lähedal oleme surma suule. Vennad, mul on plaan peas, keele peal väike kavatsus, mida pean
...võlga tarvilikuks. Pange tähele: see kivi on laev marus ja
...on see mõirgav, vihane härjakari meie kivi ümber. Või
...pean valima teise võrdluse? Jah, olgu siis see kivi kindlus,
...peatab vaenlane, koledalt odadega varustatud vaenlane.

Aapo. Kui nüüd kindluseks, mis on ümber piiratud, pole pealikut,
...ja kaitsmise juhti, siis võtab meelevaldatus ja segadus
...võimust ja peagi on nii kindlus kui kindluse elami-
...lukas. Nii läheb ka meiega, kui me siin asju teisiti ei
...alda ega sea, kui me ei saa omavahelist seaduslikku korda.
...olgu üks, kelle mõistlikku sõna kõik peavad kuulama
...seda mööda end üleval pidama. Juhani, talitse nüüd ennast
...kogu vennassalka. Pea meeles, et enamik meist astub sinu
...toetada sinu pealikuametit meie piiratud kindluses.

Juhani. Mis karistus määratakse sellele, kes mu sõna ei
...vaid oma õela iseloomuga üldist segadust ja hädaohtu
...toob?

Tuomas. Ta visatagu alla härgade ette.

Juhani. Oige, Tuomas.

Aapo. Vali karistus, kuid seda nõuab meie seisukord.
Mina olen määrusega päri.

Simeoni. «Härgade ette», nagu usukannatajad enne-
muiste; kuid siin ei aita pehmus.

Timo. Ta visatagu härgade ette, see olgu seadus ja kohus.

Juhani. See olgu seadus ja kohus. Suruge oma süda-
...see hirmus parakrahv ja elage selle järgi. Nüüd on minu
...käsk, et Lauri vait jääb ja ilusti magama heidab; tei-
...käsina mina, et igaüks meist peale Lauri võtaks tinapude-
...südamekinnituseks väikese lonksu. Nõnda, võtkem siis.

Lauri. Kuid kas mina, mina ei saagi?

Juhani. Sina heidad magama.

Lauri. Selleks on põrgus aega küllalt.

Juhani. Jumal teab, kulla Lauri, kus me veel magame.

Lauri. «Jumal teab, kulla Jussi,
Kus su nahk kord naelutakse.»

Mina laulan kui mees, lasen otse nagu klarnetist.

«Mina olen pisuke poju,

Mamma oma Jussi,

Mina olen pisuke poju,

Mamma oma Jussi.»

Juhani. Hoia oma laul teiseks korraks.

Eero. Hoia pisukese poju laul minule.

Lauri. Hoia me selle Jukola Jussile ja alustame teist ning õige pikka laulu. Laulame ja tantsime, hõissa!

Juhani. Vaata, et ma ei mõista sind härgade ette heitmisele.

Tuomas. Lauri, nüüd hoiatan sind viimast korda.

Lauri. Viimast korda? No ongi parem, et kord järele jäta.

Juhani. Et võime veel Toonela väravalgi nõnda märatseada, me täiskarvased paganad!

Simeoni. Meie teenimist mööda nuhtlebki meid jumal. O! nuhtle meid, vitsuta meid siin piinakivil!

Lauri. See on rõõmukivi, Väinämöise rõõmukivi, ja see taat, nagu öeldi, olevat Savo jumal olnud. Kuulsin temast kord üsna lõbusa laulu ühelt korstnapühkija-sellilt. Mäletan, et kuulsin samalt poisilt vägeva jutluse, mida ta üpris voolavalt laskis oma punaste huulte ja irvi hammaste vahelt, kui seisis Kuninkala tossava korstna otsas. Ja ta jutlustas nii...

Juhani. Vait nüüd, sina metsloom!

Lauri. Peame nüüd jutlust, kui oleme küllalt laulnud, laulnud kõik ühest suust, nagu on kombeks kirikus. Mina olen pastor, see kivi on kantel, teie olete köstrid ja härjad seal meie ümber on jumalakartlik ning väga kogudus. Kuid kõigepealt marsivärss pastori kantslimekuks. Te kuulsite. Pastor ootab.

Juhani. Oota, oota, küll ma sind peagi marsitan ja värsitan.

Lauri. Sina oled peaköster, vanamees ise; need teised on su õpipoisid, sihukesed poolvillased härrakesed, kes higistades ja nagu kalkunid punetades täidavad meie kiriku köstripinki

...päeviti ning suurte pühade ajal. Siin istuvad nad jälle jõllitades, kuuchõlmad laiali, juuksed silutud või ja rasvaga, ning pöörake kidur lõuahabe tudiseb veidi. Kuid istuge nüüd mõttetuult ja laulge pastor Mattile kantslisalmi. Ta lidus Toonela körtsist kirikusse, kuid ta valas oma pead ja harrasid, ja nüüd kõmbib ta üpris liigutatud meelel palvetades kantslisse ning praalib mooridega kui mehine mees. Kõnni Jutte, viskan ma jõllitava pilgu sinu poole, sellest lase lahti. «Lase lahti, Jutte,» hüüdis endine pastor

Juhani. Pane suu kohe kaunisti kinni, sina lontrus!

Lauri. Mitte nii, vaid «laulgem suust ja südamest» pead Toonela. Kuid jätkub juba sellest, vaiki, kuula ja sea oma südamest «kirikusuuks», kui mina jutlustan. Jah, laena sina korstnapühkur, meelt ja vaba keelt. — «Mina tahan siin kantslis jutluse pidada Peetri vanast vammusest ning kümnest muupaugust. Ometi tahan enne pilgu heita üle oma lambakarja, keda maen oma südame suureks mureks ainult haisvaid kitsesid ning pagana sikkusid. Oh teid, teie Kärkölä neitsid, ebelid ja pehmelid! te uhkustate siidis ja sametis, kullast säravad kui pöörhulinnud; kuid sülitage mulle vastu vahtimist, kui te viimse päeval ei palu pastor Mattit enese eest kõnlema. Kuid siis on see netu! — Tere, tere, sina Räihä pere! Tahan sulle sõnata lausuda: võta õppust tollest Kettula vanast taadist. Kuid sina, pagana Peltola Paavo, mis sina tegid talvel Tanu talu palgitalgul? Sina klaase kõlistasid ja plikasid pigistasid. Kuid mina ütlen sulle, poisiklutt: võta õppust Jumppila Jallist, muidu mõistavad viimsel päeval pastor Matti, Paulus ja Saulus sinu üle kohut, ja siis kott pähe ning põrgu. Ava siis aegsasti kõrvaugud ja kuula, mis ma ütlen ning pajatan; sest mind on teedatud mõneski leemes ja siin rinnas on süda kui hülgenahast tulakakott. Sest see poju on nägulcid näinud. Mina olen olnud lühelaulu koolis, kohtutoolis, jalgpall ja mõneski muus piinapöör. Kuid selle poolest olen parem, et pole varastanud varem, pole kellegi kaevu reotanud ega teise mehe naist teotanud.»

«O! mul kord väike mõrsja, elav kui tuli, kuid suur suli, — jätan kaugele ära. Läksin teda otsima: käisin läbi Soome maa ja maa, Saksa ja Eesti ka, kuid ei leidnud mu kullakest. Tulin jälle tagasi Soome, ja leidsin ta Tampere taga liivajoomelt. Seal on ju mu Manniken! hüüdis poiss rõõmuga, kuid Manniken pirtsatas ja pajatas: «Kes sa oled? Mis maa-mus-

tatu? Kes tõrva-kastetu?» ning lipsti esimesse onni. Kuid mina, ikka lusti-poju, ei palju sest pahandand; tubakat pöske pist sin ja esimesse kõrtsi astsin, kus Mikko käreates ning naistega märeates.»

«Toop õlut ja kaks kortlit viina on mõistlik mõõt, et vähe dada väsind mehe südamepiina. Kruusid kerkisid ja habe kas tus, laulurõkatus oli meeste vastus ja mammatütred naerust nõr kesid. Kuid läksin rõõmupeolt liikuma, läksin mööda tänavaid kiikuma. Mu laul kajas, klirisesid aknad majas, ja kargasid jalule kõik Tampere pürjelid. Kuid mina, ikka lusti-poju, lask sin jooksu mööda rannarihva, virutades neile liiva ja kruusi vastu koonu ning kihva. Tulin sealt Pori linna, pisteti pulka dest puuri ja tehti tänaval tuuri; tulin Uusikaupunki, seal mind aknast hauguti; tulin Turu randa, pisteti puss rinda. Tulin lõpuks Aningaiste tänavasse serva ja kohtasin seal viit lõbusat lirva. Esimene lõi mind jalaga, teine ütles: «Lase poisil olla, nagu ta on; ta pole pussilööja ega kellegi pigisööja.» Kuid kolmas küsis: «Mis poisil viga?» ja neljas vastas: «Teda peaks aitama oma ametiga.» No lähme siis käsikäes käima, ütlesin mina, kuid viies müksas mind vihaselt rusikaga ja räuskas: «Käi helvetissel!» Läksin siis Helsingi, pandi vangipinki, seal siis poisid üle kuulati ja selga tublisti tuulati: «Lase jalga, enne kui parem tants algab!» Läksin jälle maanteele, mina lusti-poju, ikka rõõmus tuju, mina, kellel süda nagu hülgenahast tubakakott. Rändasin teed, lasksin laulu, käisin läbi maad ja veed; tulin Hämeaale, astusin Kuninkala kantsli peale; ning nüüd on aamen — karmauhtil!»

«Tahan mina kuulutused kuulutada. Kihelkonna köster ja kubermangu kupumoor tahavad agarasti abiellu astuda, homme on nende pulmad, homme pärast kapsasuppi. Nad heitku ühte ja püsigu paaris nagu Tattari Paavali pigi ja tõrv! — Järgmi sed talud kästakse sellega kirikumõisa tööle: Ullilä, Allila, Uli-Seppälä, Pimppala ja Alavesi. Tosin laudu, leisik sindlinaelu, mees majast, paremast paar, paikama kirikumõisa pisemat pörsaküna. — Kiiala koptist on karanud vana ruun, kõrge ja suur, mustjaspruun, kell kaelas, rauad jalas, lühisäärne, vaik set rühti, saba pole ühti.»

«Ei nüüd midagi muud sedapuhku, ainult et lammast on lahke loom, ei ta puse ega poksi, aga vaat kui härg pääseb valla, ta puseb puud ja kaabib maad ning purskab tulipalavat raba vastu karjase nägu ning naba. Ja siis on jällegi aamen

karmauhtil! Igakuks mingu oma sängi, mina lähen vangikongi.»

See oli juttus.

Mimeoni. Sihukest jumalavallatust sa oskad, kuid kas sa oskad lugeda oskad?

Lauri. See on alles küsimus: kas papp lugeda oskab? Mina loen ja laulan veata ega üal keskel peata; nii pikk lõpetan kui lauda vihmatoru.» Kuid papp peab rääkima ja ma laulma. Mina räägin ja väike Eero vastab lauluga.

Eero. Mina vastan, kui aga nälja pärast jaksan.

Juhani. Kas sa hakkad hulluga ühes jändama? Sina oskad, ikka valmis koeratempuudeks! Vaat, seda ma usun. Ja Lauri, heida nüüd ilusti magama; lõpeta, kulla veli, see on ja märeatus, muidu lausun su kohta oma vankumatu karmauhtuse, ja siis virutavad sind kümme kätt silmapilk alla kumule ette. Lõpeta see mäng.

Lauri. See on alles tantsu algus, vennas, tantsu algus. Jah, tantsime, maadleme, tantsime juskit, nii et samblad tolmlevad. Vaat nii!

Mimeo. Sina pörguline! Vähe puudus, et ma ei oleks kivilt alla lennanud. Tasa, tasa!

Juhani. Lauri, kas ma nüüd ütlen selle hirmsa sõna, mis sinu silmapilkselt pudruks teeb? Ja see vankumatu sõna kostab sinu visatagu härgade ette. Kas ma ütlen?

Lauri. Ära ütle midagi, laula ainult, kui mina juskit tantsin. Hih!

Juhani. Ta visatagu härgade ette, ja jumal olgu temaga! Aamen. — Nüüd on see öeldud. Ta mingu.

Lauri. Lähme kõik üheskoos, käsikäes, välja elu Nälja-mauhtil!

Tuomas. Seadus sündigu, ja käi surma!

Juhani. Ära pörgu pärast, Tuomas!

Tuomas. Maha kivilt, pois!

Juhani. Ära taeva pärast!

Aapo. Tuomas kahvatab! Jumal aidaku meid! Tuomas kahvatab!

Juhani. Kas tahad mõrtsukatööd teha? Mu vend, mu vend!

Aapo. Ta läheb valgeks kui surija ja mõrtsukatöö on lähedal! Talitse oma meelt, Tuomas, oi, talitse oma meelt! Ma palun sind. Kõik üles ja aidake Laurit, aidake!

Tuomas. Teelt ära!

Juhani. Ei, Tuomas, ei!
Tuomas. Teelt ära! Sina oled kohtunik, mina olen timukas, ja meie seaduse peab täide saatma. Ilma arguta kivilt, alla, mees!

Lauri. Alla nagu palk Nukari tammist. Hõissa!

Simeoni. Armu, Tuomas, armu, armu!

Tuomas. Ei mingit armu!

Juhani. Hoidku meid jumal vennatapmise eest!

Timo. Jah, Kaini Aabelit tapmast.

Tuomas. Ta sureb!

Aapo. Taltsuta oma meelt!

Tuomas. Ta sureb!

Juhani. Kaitsku meid taeva jõud! Ei, Tuomas, see ei lähe.

Timo. Ei kuidagi, ei kuidagi. Lauri on meie igavähe vend. Seisa!

Juhani. Mõrtsukatöö on lähedal! Päästame Lauri, päästame oma õnnetu venna!

Tõusis nüüd kivil äge rüselus. Kes pidas vihast Tuomast kaelusest, kes keha ümbert, kes rippus Lauri jalas kinni, kes hoidis teda mujalt, et takistada alla veeremast. Mitmepäiseks, mitmejalgsaks õudus-elajaks muutus vennaste salk, kes räheldes ühes puntras pingutas. Iseennast kiskudes, larisedes, ähkides ja lõõtsutades liikus see elukas, pöörles, keerles ühelt kivi äärelt teisele ja jälle tagasi. Koerad lippasid hirmunult sinna-tänna, hoides oma elu, hännad jalge vahel ja tihti peaaegu veeremas alla härgade ohvriks. Tihedamini kui varem kogunesid härjadki sel ajal kivi ümber, vaadeldes pärani silmil kohutavat heitlust. Kuid üldine väsimus tõi lõpuks rahu Hiiukivile ja lõõtsutades lamasid vennaksed peeneks jahuks hõõrutud samblal. Siis aga kõneles Simeoni, jutlustas ja pööritas koldalt silmi taeva poole.

Simeoni. Kiskelajaiks, kuradeiks on muutunud ristiinimesed. Seepärast nuhtle meid, issand! Löö siia oma vihanoolega, löö pudruks patuse Siioni seitse poega!

Aapo. Jah, Tuomas, ikka seisab siin viis ühe vastu; pea meeles. Kuid olge nüüd rahu ja hoidke Laurit, kuni ta vilet-sake magama jääb.

Tuomas. Needus! Alla virutan ma siit teid viimase kui ühe, kui nii tahan, ja seda ma tahan, kui mu vihavimm veel kasvab. Kuid wait, poisid, nüüd; wait ja tasa! Sest mu veri

Ja tuline asi on siis mu meelest surm ning surmakolemus.
Tasa, ainult tasa!
Tuomas on hädahohtlik mees. Mulle oleks parem
sõnimeheks see, kes praalib, praalib minuga iga päev
sõnimeheks, kui sina, kes harva vihastad, kuid põhjalikult,
kõllepä mu vaese elu hädahohtu paned. Ah! see oli paha

Simeoni. Peksa meid, karista meid, taeva vägi!
Tuomas. Ole vait, Simeoni, ma palun.
Simeoni. Kui mina olen vait, siis kõneleb ja kisendab
see hül. Peksa meid, vitsuta meid!

Juhani. Ära kisenda meie peale veel suuremat hukatust.
Mina on nuhtlust juba küllalt.

Tuomas. Seal jutlustab ta nagu hull, käed ristas ja sil-
mad pees kui surma kuulutaval öökullil. Suu kinni silmapilki!

Tuomas. Ole vait, Simeoni, ma palun; ja elame kõik rahu.

Maata Lauri-pojut: ta roidub ja uinub, uinub juba, vaene
Jah, elame jumala pärast rahulikult ja kannatlikult,
kuni alla jälle koju läheme.

Juhani. Kojut! Meie ei pääse isegi oma koduhauda, kor-
daku surruaada, vaid uinume lõpuks siia kaarnate ja kot-
tekoõdaks. Mina suren just praegu, just sel silmapilgul;
meie me, mina suren. Kas see oligi elu? Mis oli ta väärt?

Tuomas. Jah, see oligi siis elu? Mis oli ta väärt? Küsimus.

Juhani. Ei sa teadnud, armas emake, mihukesse viletsusse
kontaid kord seitse väikest põngerjat.

Tuomas. Ei sa teadnud.

Juhani. Oh, kui rüüpaksime nüüd veel kord, nristaksime
loodust viimase pisara. Siin on, Lauri, rüüpa ja lase edasi.

Lauri. Ei hooli su viimast!

Juhani. Ahaa, hahaa! Kas nüüd on unustatud kõik
hoopula Jallid ja Kuninkala kantslid? Küll sa aga märatse-
ad, maratsead ja kätatsead just elu ning surma piiril. On hir-
me, kui mõlen, et sa oleksid astunud jumala ette vintis peaga,
silmad jöllis.

Tuomas. Mul on hirm! Jumala ette vintis peaga!

Juhani. Jumala ette vintis peaga, silmad jöllis. See alles
on pilt.

Simeoni. Et võid öeldagi nüüd!

Juhani. Oli juba juuksekarva küljes, et nüüd oleks juhtu-
nud. Kuid nüüd lamab ta seal, näost valge. Ah! mu silmad

tilguvad, kui mu hing teda haletseb, ja ma tahaksin igavesti ajaks peita oma südame sisemasse sõime tolle õnnetu, vae ning kannatava venna seal.

Aapo. Kuid unes unustab ta nälja, selle tapva ussi.

Simeoni. Kolmas päev! Jah, nii vajume tasahilju surma sülle.

Eero. Ja surema me peame, olgugi et meie ees on liha, elavat liha.

Simeoni. See liha meid just surmab, surmab!

Juhani. Just tänasel päeval, sel tunnil ja minutil! Jah, selsamal tunnil.

Timo. Tapame selle liha, laseme maha viimase kui ühe sarvpea, ja me saame sealt toorest liha pöörasel kombel. Vii püssi on laetud ja Lauri pambus on laskemoona küllalt.

Juhani. See on mõte!

Aapo. Mis meid päästab!

Eero. Tõepoolest päästab!

Juhani. Ah! Kuidas tasume selle eest Timole?

Simeoni. Sina issanda ingel!

Timo. Toorest liha, toorest liha! Ei midagi muud. Heheh!

— Lauri pambus on kümnete kaupa äsjavaletatud kuule ja püssirohtu veel rohkemate laengute jaoks.

Juhani. Nagu ütled, sina võrratu poiss! Siin on kuule ja püssirohtu rohkem kui tarvis. Härgi on seal kolmkümmend ja kolm. Hm! Me puupead ja tobud! miks me juba varem sellele mõttele ei tulnud?

Aapo. Tõsi küll, ka mina mõtlesin kord sihukese tembu peale, kuid tagavara Lauri paunas ei tulnud mulle meelde, ja sellepärast ei öelnudki ma oma mõlgutusi teile, sest viis kuuli — ainult viis härga.

Juhani. Ses sihis arutasin minagi, ilma kaugemale pääsemata. — Kolmkümmend ja kolm härga. Hüva! Kuulge, teie Kaera-Matti pojapõnnid! Kui nüüd laseme nagu mehed, laseme ühe pauguga sõnnil südame või pea läbi, siis on lahti, on lahti meile vabaduse tee. Oh sind Timo-võmmi küll!

Timo. Näh, ma ju ütlesin seda. Siin pole muud vaja. Küllap sa mõistad. Kas peaksime siis nagu rotid siia kõngema? Ei selleks ole nii toredail poistel aega. Heheh! Mina, ütlesin seda.

Juhani. Nüüd välk ja mürin, ning lahti on löödud vabaduse tee!

Aapo. Jah, Juhani! See tee läheb küll üle veriste surnu-
t. Kuid muu ei aita.

Juhani. Ei aita, vaid Hiiukivi ümber lainetagu mustjas-
ne veri. Me õnnemutid! peagi sööme liha nagu hundid!

Aapo. Kuid millega maksame nelikümmend härga?

Juhani. Elu ja surma pärast, ning siin on seadus meie
teeme liha ja Viertola paksumaoline peremees
selle võtta, kui tahab. See ei puutu meisse.

Aapo. Kuidas läheb, seda näeme siis, kui paratamatu
on tehtud. Kui suur tapatöö on lõpul, siis on meil kohe
üleanne. Pange tähele, kui viimaks, kõik sabasiputajad
lambavad, siis kohe neid nülgima; kuid üks meist läheb
Viertola mõisa.

Juhani. Asjalik nõu. Nülgima, nülgima, enne kui nahk
kudpe vindub. Sündigu nii, ja saagu siis lihad ja nahad,
hõbed ja sisikonnad ükskõik kellele. Lojus seliti ja nahk
mehel! Meil igauhel on nuga vööl, mis tõhus, ja siin on puss,
terav nagu ussi keel. Nõndaks; hakkame nüüd peale verise tal-
laga, kelle tuleraud on tühi, löögu nüüd tugev laeng
ja siis alustame verist, verist tööd.

Aapo. Kuid vennad! me võime ju ometi veel tunni või
näljaga võidelda, eriti nüüd, kui pääsemine on kindel asi.
Võime veel kord kuue mehe kurgu jõudu ja ootame siis
silmapilgu, meie piina, vangistuse viimse silmapilgu.

Juhani. Nälg pigistab küll, kuid teeme nii, nagu sa tahad.
Kõndame, ja vahest pääseme piinapingilt ilma ühtegi vere-
plahvat valamata. See on küll asjatu lootus. Aga noh, me
võime veel pisut oodata; sest meie vabanemise hirmus vahend
on nüüd meie käes. Röögime siis jällegi täiest kõrist. Ma
palun, tehke nii, sest see on minu käsk. Tuomas, kes sa oled
laetud nagu see kivi, pane nüüd ka oma toru üürgama. Tee
seda, ma palun sind, sest see on minu käsk.

Tuomas. Ära lörise. Ma teen, nagu meie ühine otsus
on.

Juhani. Olge valmis. Üks, kaks, kolm.

Nad tõstsid häält, tõstsid seitse korda, ja kaugele ümber-
ringi kajas hüüe ning koerte ulgumine. Siis istusid nad jälle
ootama, kuigi nälg oli kõva, kuid kindel teadmine pääsemisest
andis neile uut jõudu. Üks nende hulgast, veli Lauri, ei tund-
nud ometigi ei näljapiina ega lootuserõõmu. Seal lamas ta nor-
auten ja kahvatuna teiste jalgade juures. — Vennaksed ootasid

tükikese aega, ootasid veel samavõrra, ja juba lähenes loodetud kolmanda päeva päike. Kuuldes tasast äikesekõma kirdes, hüüdis siis Juhani valju surmahäälega: «Nüüd, poisid! Issand aidaku meid, ja aamen!» Ning kohe algas tuline, vereküllane mäng.

Suitsupilvedesse peitus hall Hiiukivi, kuid pilvist välgas ja paukus surm igale poole härgade parve. Ja sarvpäist kargas üks siin, teine seal äkki röögatades üles ja langes siis kuulist läbistatult, langes ja puhus rinnast välja oma vägeva elu. Loom, kelle aju oli läbi lastud, jäi peagi vait, vaevalt kord rabeles ta, sirutas ainult jalad välja nagu kanged kepid; ja nii heitis ta hinge ning mustjaspunane veri purskus haavast kõrgele õhku ja õhust kaares maha. Aga see, kelle rind oli haavatud, kuid mitte just süda läbi lastud, see märatses kaua, kargles verisena sinna-tänna teiste hulgas, keda kuul oli veel säästnud, kuni ta lõpuks uperpalli alla nõmmele langes ja seal veel mõne aja korisedes sõrgu õhus siputas. Ja rutt, möll ning kohutav rüselus algas nüüd peagi teiste hulgas, kui nad seltsimeeste aurava vere lõhna tundes metsikult ühte hunnikusse tunglesid. Keeled väljas, pööritades silmi ja täites laant hirmsa mõirgamisega, nii heitsid nad risu, turvast ning mulda kõrgele üle oma selgade.

Kuid kivil, mässituina suitsupilve, seisid vennaksed nagu kahvatud tondid, lastes, laadides ja lastes vahetpidamata, ning ühtesoodu prantsatas härgi maha. Püssid välgasid, paugatasid, kuid veel vägevamalt mürises ja lõi välku seal kõrguses, kus kõu pilvemägedel kihutas. Siis sünnitasid suits ja pimedad taeva pilved sünge hämaruse Hiiukivi ümber. Läbi hämaruse kostis härgade mõirgamine ja tume korin, koerte ulgumine, püsside paukumine ja pikse mürisev hää, ning kuuskede ladvus kohises maru. Kohutav oli silmapilk; verikuumana tundus õhk. Virgus nüüd ka Lauri poolärkvele, avas silmad, kuid nägi ainult kohutavat hämarust ja hämaruses tumedaid tondikujusid seismas enese ümber. Ta kuulis ilmatu kanget müra, kuulis enese kõrvalt, kuulis alt maast ja ülevalt kõrgusest; ning oma rahutu verrega tundis ta veel, nagu oleks kõik langedud hirmsa hooga allapoole. Sünge mõte tärkas talle meelde ja ta ütles endamisi: «Nii siis minnakse põrgu tuleahju, nii minnakse; kuid lähme siis — mis aitaks veel?» Nii lausus ta, pööras teise külje, sulges silmad ja vajus jälle sügavasse unne.

Et nagu uhke loss, nii riietas Hiiukivi enese suitsumant-
kannates äikese keelt. Ta ümber lainetas veri ja sadade
vähles seal sõrgu õhus. Mürises kõu pilvis, kust algas
võlge valing, kallates vett alla kohisevasse laande. Kuid
oli tehtud, ei paistnud püsti enam ainustki sarve. Maas
Viertola mõisa kolmkümmend ja kolm härga, kes juba
hõltsid veel jalgadega; ja sealt ning tealt kuuldus
korisevaid hingetõmbeid. Kuid vennaksed astu-
sime korraga kivist alla, kiirustasid tiheda kuuse varju,
suitsupilvest sadas rängalt ja sammalhabemega laas õhkas.
nad, vaadeldes surma rikkalikku lõikust enda ees;
paljude sulisevate ojakestena jooksis verine vesi Hiiukivi
suunda. Kui aga sadu oli lõppenud, astusid nad
välja, kõndisid hääletult hambaid paljastades oma
ümber, vaatasid neid jälestusega ning raputasid aeg-
ajalt pead.

Juhani. On aga siin liha.

Timo. Ja verd.

Juhani. Ja verd nüisama, on tööpoolest. Kasvaks siin kivi
ümber kas või pipart kümme aastat järgemööda — nii on saa-
ma maa lobi oma kaela. — Kuid lööme tuld ja süütame
tule, et võiksime küpsetada enestele värsket liha. Ah, maitseb,
nüüd poistele härjapraad! Tooge, vennad, puid ja vai-
laaste, mina löön tuld; aga Timo rutaku raiesmaale ja
siia mu kirves ning tohikpaunad, mis hädaga maha vis-
tame. Ja siis, kui oleme söönud, hakkame üheskoos tööle.
«Tuleb nahk maha», nagu ütles Krööni, punase habemega taat.
Mõnüllas puhkab juba temagi, kuid parem oligi talle, et pää-
sun kannatas õnnetu vanamees nälga nagu hulguskoer: ei
ole tal sõpra, ei sugulast, ei tulevarju, kuhu pead panna, ja
kõik kirikukirjadest isegi ta tühipaljad kodanikuõigused kustuta-
vad. Sinna Kolisti rehte ta kõnges, ja nüüd on kõik mätta all
mattunud. — Vaat nü, Eero, need on prisked vaigused laas-
tud, seal toob Simeoni kuivi kaikaid ja peagi on meil rõõmus
tulek. Lõika, Tuomas, mõned mehised lihakamakad tolle
kõhulõigse reiest. Abah! küll tahaksin, küll tahaksin nagu kass
kõhule toore, verise prae kallale karata.

Tuomas. Pisut veel kannatust, ja meie praad maitseb
teelgi suupärasemalt.

Juhani. Tõsi küll. — Kuid olgem tänulikud, et kuulume
hõimu hulka, kes on õppinud võitlema näljaga, hõimu ja rahva

hulka. Ega me muidu enam siin nõnda askeldaks. Seda vana kinnitada.

Ja peagi küpses leekides seitse mehist lihalahmakat. Nii olid nad siis Lauritki meeles pidanud, kuigi ei tahtnud segada teda und kivil, kus ta ikka veel lamas, ärkamata isegi siis, kui vihm teda leotas. Kuid Timo oli teele läinud; leidis ka raiesmaalt paunad, leidis kirve veriselt maalt, kus lamasid mesikäpp ja seitse härga. Ja ta tuli tagasi retkelt, pambud seljas ning kirve kaenlas, ja siis võeti välja kuus auguga karaskit ning lihakantsakad tulest; ja peenenes poiste hammaste vahel kuiv leib ning küpsetatud, soola sisse kastetud härjaliha. Said nüüd ka Killi ja Kiiski rikkaliku õhtusöögi, pärast seda, kui olid ühes pere meestega kolm ööd ja päeva paastunud. Kui nad aga olid end toinud, nii koerad kui mehed, tundus vennaste liikmeis äkki kivist raugust. Vägev, vastupandamatu uni vaevas neid ja nad vajusid, silmad kinni, üksteise järel pikali maha. Ülal kivil magas Lauri norsates, all kivi juures tule ümber teised, kuna päike kustus ja mihklikuu päev ööks pimenes. Nii puhkasid nad oma ohvrite, tapetud härjakarja keskel; leeri valvasid kurjad penid Killi ja Kiiski.

Kuid viimaks, kui tükk ööd oli juba kulunud, ärkasid nad unest ja tundsid liikmeis jälle endist jõudu. Nad tõusid ja hakkasid musti vägevaid tõrvaskände tulle kandma, et näeksid veretavas valguses oma suurt saaki nülvida, saatsid aga Eero viibimata Viertola kupjale asjast sõna viima. Kõrgele laine- tas mustjaspunane leek, valgustades maad ja sünget metsa. Möisa poole astus Eero, teised aga hakkasid mahalastud sarvilistelt kõige jõuga kesta võtma.

Siis ärkas ka Lauri pikast, sügavast unest ja vaatas segaseil silmil enese ümber, vaatas tükk aega, mõistmata, mida nägi. Seal valgustas põlev kännuhunnik vaikset, pimedat ööd, kõikjal paistis veres vedelevaid lojuseid, keeled hammaste vahelt väljas ja maod kõrgele kerkinud. Kaks neist olid juba lihaks muutunud, kolmas oli praegu muutumas. Ja seal nüüd mõni vennastest nülgis, mõni hoidis jalga, mõni lõi tugevaid luid kirvega katki ja mõni neist ladus liha kuuse alla hiiglavirna. Seda kõike nägi Lauri pohmeluses silm; kuid viimaks mõistis ta ometi, mis oli sündinud. Ta vaatas alla, nägi tule lähedal sammalmättal leiba ja leiva peal tükki küpsetatud liha. Siis tundis ta kibedat näljanäpistust kõhus, astus kivist alla, istus tulepaistele ja lõi sõrmed lihasse ning leiba. Ometi paljastas ta

...l küed risti ja tegi söögipalve, öötsutades nobe-
...juukseid, ning asus siis maitsvale õhturoale.
...hüüetult ja sõi, jonnakad silmad jonnaka ots-
...Seal istus ta, kuivatades rõivaid tõrvaseleekide lõõ-
...askeldasid ning õiendasid väledalt temast mõni
...sest suur karu ja nelikümmend härga olid neil

...Viertola kupjale, kubjas ruttu härrale, ja
...niiud suur kisa ning tuline kära; ja Eero hakkas
...rutem kui muidu. Kuid mõirates ja vihast lõken-
...Viertola härra kõik saadaval olevad mehed
...kibutas ta hirmsa marsiga Hiiukivi poole, kümme
...kaasas, ja härra kõrval astus möisa turjakas
...hirmuäratav kara. Sammusid nad kibeda kiiruga,
...kohas lahenes koht, kust veretav valgus neile vastu kumas.
...nad seitset meest nagu seitset õist meelivaldavat
...verisel tööol olid viirastused, veristes rusikates
...vatsed. Mõni neist nülgis, mõni hoidis jalga, mõni
...nõutud elaja tugevaid luid katki ja mõni laotas nahku
...nõukuvatele okstele kuivama. Seal karglesid koeradki,
...loomadest neid äravisatud mainuspalasid, mida lihumikud
...nõuher pildusid. Peagi panid Killi ja Kiiski tähele, et
...rahvast lahenes, ja nad kargasid vihase haukumisega
...kuid vennaksed ruttasid karjades neid taltsutama. Astus
...vihane Viertola peremees, astus kangesti bigistades, too
...hõhuline, pungissilmne härra, kümme mehe jõuga.

Aapo. Tere õhtust, härra!

Juhani. Jumal aidaku meid! Siin oli hirmus lugu.

Viertola. Kas juba põrgu lahti! Nelikümmend härga
tapetud! Surm ja hukatus!

Aapo. Nii on sündinud seitsme mehe elu päästmiseks.

Viertola. Ma teid õpetan, te Jukola sissid ja röövli-
d! Hakake pihta, mehed, ja andke neile nii, et nad oma veres
muvad, nagu mu toredad härjad seal. Hakake pihta, mehed!

Aapo. Tasa, härra!

Juomas. Tasa, tasa!

Juhani. Pea, härra, oma meestega, pea! ja pane tähele,
mida mu rahule tarvis läheb.

Aapo. Räägime mõistlikult sellest õnnetust juhtumisest.

Juhani. Meil kõigil on ühine seadus, mille ees seisame
kõik ühe pulga peal. Sest emahust oled sina just niisama

välja astunud nagu minagi, ja niisama paljalt, niisama paljalt ei tolli võrdki parema poisina. Ja sinu aadliseisus? Selle pool võib meie vana krillsilmaline kukk pisukese tembu teha. Ühine seadus! ja ses asjas on ta kõvasti jukolaste poolt.

Viertola. Teie poolt! Kas on teil neetuil voli minu poolisid mu omal maal tappa?

Juhani. Kas on teil voli härgi lahti lasta, kellest on meile surmaoht?

Viertola. Mu omal maal olid nad ja aiaga piiratud koplis.

Juhani. Siis paneme selle asjaolu kaalule. See osa piirast, mille härjad meie hirmsaks õnnetuseks maha murdid, käib kenasti Viertola osa hulka. Kuid nüüd tahan küsida: miks teeb rikas mõis nii räbala aia, et loom selle ühe ropasuse maha murrab?

Kubjas. Aed tihe kui hari, sina lurjus!

Juhani. Aed, mille pull teelt kõrvale paiskas nagu heina kõrrel!

Viertola. Mis oli teil asja minu koplis, teie varied? Mis?

Juhani. Püüdsime karu, hädaohtlikku kiskjat, kes peagi nii teilt kui teie härgadelt elu näpistab. Kiskja karu meie tapasime, ja nii tegime isamaale suure, ühise heateo. Kas pole see üldine kasu: hävitada kiskjad, paganad ja pärglid maailmast? Kaaluge seda punkti. Seadus on tugevasti meie poolt, on, kas või mädaneks.

Kubjas. Suu kinni, sina lontrus, ja ära seal lobise!

Viertola. Need lurjused tahavad meid veel pilgata! Andke neile naha peale! Hakake pihta!

Aapo. Mõistlikult, härrad, kupjad ja sulased, ning pidage meeles, kuidas meid on vaevatud siin piinakivil ja et igaüks meist on varsti vihast meeletu.

Juhani. Oieti öeldud. Vihast meeletu mees, vihast meeletu mees! Ah, säärase mehe mõte pöördub äkki ümber, ta pigistab oma südame kivikõvaks ja siis üks välgatus, ning maa ja taevad uluvad. Ah! meid on siin kolm ööd ja päeva vaevatud elu ning surma vahel.

Tuomas. Kuid nüüd oleme söönud verist liha, hinganud tapmise verist auru, ja siin me seisame, verised pussid veristes kätes, verised kuni küünarpeadeni. Andku teile issand, et te õigel ajal meie sõna tähele paneksite, muidu muudame selle öö

teie pörguks. Võtke hoiatust, võtke hoiatust meie

poolt ja hoiatust noist härgadest seal.

Juhani. Oh issand, anna neile sel tunnil silmasalvi ja anna jõudu ennast valitseda, et nad meid kauem ei kiusaks! Meie mõistust pähe ja võtku nad hoiatust noist õnnetuist seal, sest me võime veelgi vorste teha! Anna neile jõudu, issand, muidu saame meie nende preestriteks ja laulame nad nende veriste pusside abil üheks lihaks ja vereks nende õnnetute härgadega seal ning teeme mõirgavaks pörguks meie laane. Oh issand, hoia seda Viertola paksumaolist teie jätama ülbaid sulaseid! Heida armu nende peale, jumala armu võrgvam poeg!

Tuomas. Siin me seisame, astuge ette, kui soovite.

Juhani. Siin me seisame, astuge ette, kui soovite.

Viertola. Hüva, hüva! Uhkustage nüüd, kuid ükskord, me mina, räägib seadus teist keelt ja siis langevad teie teie raharuled ilusti alla ning läheb teie armetu majaksi kuni teie pörandani. — Minema, mehed! Nelikümmend härga me muud teie saagiks, kuid kord kisun teilt veel välja kõik me vana sõrani. Lähme!

Juhani. Võtke oma lihad ja sisikonnad, enne kui nad hakkavad lahnevad. Need ei puutu meisse; ruttasime ainult nülgimiseks, enne kui nahk liha külge vindub.

Viertola. Kõik on hästi! Koju, mehed, nagu käskisin.

Tuomas Viertola härra oma meestega, kangesti ähvardades neid, viadudes; kuid vennaksed asusid uuesti rookimistööle. Ja järgmisel päeval oli nelikümmend härga nülitud ning vennaksed lahkusid jälle koju, kandes ridvaga hallikasmusta hiiglasuurt kottu. Kuid härgade liha, nahad ja sooled jätsid nad metsa, kottu lähe venna valve alla. — Ja nii lõppes teekond, mis algas Tacía-Matti juurustest Põhjala mailt ning mis oli lõpetatud määratud pardipüügiks Kouru sool.

n mihklikuu hommik; mõni päev on sellest kulunud, kui vennaste raske teekond lõppes. Nad istuvad nüüd murul keeva lihapaja ümber. Kaks ööd-päeva olid nad lüüsnud liha eemalt silmas pidanud, kuid keegi ei tulnud neid

da koristama, ja sellest näis siis tulevat võrratu kahju. Siis otsustasid nad nood toredad lihavirnad metsas eneste kasuks tarvitada ja lihapaja ääres mõne aja õige mõnusalt edasi elada. Nii sündis. Nad kandsid saagi oma aita, mis sai otsani liha täis ja õrred kattusid rippuvate nahkadega. Ja nüüd kees kühvelisel raiesmaal maja lähedal ääretu suur lihapada muljal ja vahutades, kees peaagu vahetpidamata hommikust õhtuni, ja pinguli täis olid vennaste vatsad. — Seal kulutasid nad nüüd oma muretu, rõõmsaid päevi. Vahel nad sõid, vahel vestsid muinasjutte ja muistelugusid, ja vahel magasid jälle magusalt, pea mättal, ning norskamisest põrises kumisev nõmm.

Hommik oli kaunis, taevakumm sinine, selge, ja metsadest ümberringi kuuldus värske kirdetuule kohin. Lihapaja ääres mõnulesid vennaksed; mõni istus kännu otsas, mõni raiesmaa kuival kamaral, maitstes rikkalikku einet. Seal vihtusid ka koorad, maoli maas, kiulist, rammusat härjaliha. Kõigi nägudele paistis lustlik tuju ja kindel rahu.

T i m o. Aituma Viertola härrale sellegi söömingu eest.

J u h a n i. Tänu ja kiitus talle!

A a p o. Kuid see pidu võib veel kalliks maksama minna. Tulebki ei jätta Viertola asja just niisama. J u h a n i. Seadus on meie poolt; seda mõistab küll vist ka igaüks kohtukäigu sinnapaika. Sööme liha, vennad, ja tead, seda meie vatsad, sest meie selg on vaba. — Meie liikumist, poisid, enam liikumist ja marssimist; liha on raske moon. T i m o. Lööme käe kätte ja tantsime vennastantsu, hüppame ja oleme kindel, et kõht alaneb. J u h a n i. Mis me siin kargleme kui põuakullid, alustame me muud mängu. Ah! kus on nüüd mu poisikesepõlve päevad? Vennad, lööme veel kord tulist ketast, nagu varem Toukola tolmuseil teil. Siin on meil sile muru, ja me saame kiidusid teel, siis tõmbame juurtega välja, ning võtame meile lisa sealt nõmme tasasest pinnast. Nüüd vennad, kahte ossa, ja selle poole mehed, kes võitluses alla jäävad, peavad õhtul kümme naela härjaliha alla õgima. T u o m a s. Oleme rääkinud. J u h a n i. Kümme naela, vennad? T i m o. Just nii! Kümme naela neile nuhtluseks, kes peavad pahklikule kettale alla andma. J u h a n i. Kolm kummalgi pool, see oleks kõige õigem; meid on seitse meest.

L a u r i. Mina loobun. Parem vaatan metsas tarbepuid, kui ma vallatu poisijõnglase kombel joosta ja higistada. Lööge me oma mängu; mina lähen metsa, kirves kaenlas.

Siis kordades lõpetasid nad viimaks söömingu ja läksid kettale teema. Selleks puhastasid nad muru ja lisaks veel tüki kivist kamarat raiesmaa idapoolle. Ja paari tunni pärast seisid nad mänguks valmis, pihus tugevad kasepuust teibad; ja need teibad kahte sa'ka jagatuina: ühel pool Juhani, Simeoni ja Tuomo ning teisel Tuomas, Aapo ja Eero. Sõõr hakkas nende teibad löndama ja kajas kaugele ümberringi, kui teibad vastu pahkliku ketast virutasid, mis huuates edasi-tagasi jooksis.

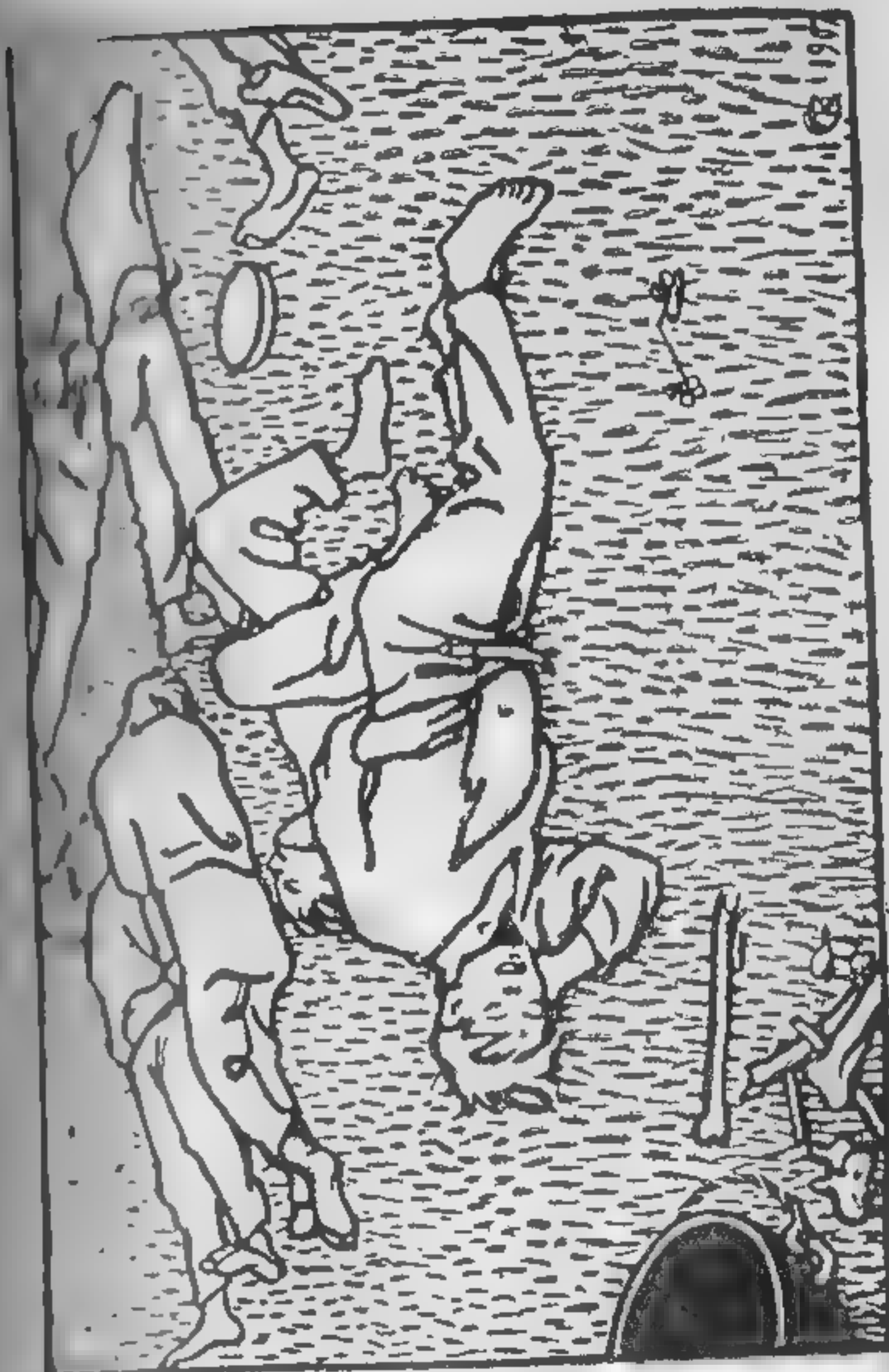
Siis hakkasid nad hõlmas sammub Lauri, kirves kaenlas. Aeglaselt hakkas ta vaatab teraselt enese ümber, ja ikka jälle peatub ta mõne viivuks, kui ta pilk pahku, puuharusid, kõverikke oksa ja kaskede kaskede või mändide ladvus sasipäiseid tuulepesi silmas. Nüüd leiab ta marust murtud kuuse kõrge kännu, seda ta helke mõtiskledes ja hakkab viimaks selle küljesse kinnitama nuku täksima. Kui ta sellega on lõpule jõudnud, mõt-

leb ta endamisi: ehitab ehk tuleval kevadel siia auku endale pesa punahännaline lepalind või pisuke kirjurähn. Nii mõtleb ta, paneb koha teraselt meelde, ja ta tee jätkub. Kui ta aga mõne aja on kõndinud, näeb ta nõreoksalist kaske, mille tüvest puseb välja vägev pahk, kumer, mehise jõulusaia sarnane. Ta lööb selle lahti, võtab kaasa ja otsustab sellest teha tüseda kulbi. Ta rändab jälle edasi, kuid peagi näeb ta terane silm väikese kaljunurga kõrval imelikult väärdunud kadakat. Mis sellestki saaks? mõtleb ta, virutab oma raske kirvega korra või kaks ja raiub kadaka maha. Ta laasib selle, vaatleb teda silmapilgu muheldes, võtab ta kaasa ja läheb jälle edasi. Ta kuulab küla karjakelli, huikab kõva häälega, et võsavillennel eema'e peletada. Ta huikab ja ümberringi lainetab kaja, sobralikult vastates. Nii astub ta ja jõuab lõpuks kanarbikuks küünka harjale, näeb ühe männi ladvas suurt tuulepesa kookuvat, kuna vilu kirdetuul lõõtsub. Ta raiub männi maha, lööb selle küljest kühmulise mütsi lahti ja istub oma leide vaatlema.

Seal istus ta kaua, kaaludes ja uurides nii tuulepesa kui ka pahka ja toda mitmeväänulist kadakat. «Mil kombel on loodus nad valmistanud? Mis on käänanud kadaka nii mitmekümnesse keerdu ja konksu?» Ja ta vajus pikali, toetades pea vastu vana, rohtunud sipelgapesa. Seal ta vaatas ta puulatvu, purjetavaid pilvi, mõtiskledes maa ja taeva ehituse üle; ning kaugelt Impivaara raiesmaalt kostis ta kõrvu kurniteivaste mürtsumine. Viimaks tahtis ta kõiki mõtteid peast ajada ja otsustas magada; kuid uni ei tahtnud talle läheneda. Ent niisugust abinõu tarvitas Lauri harilikult, kui juhtus, et Unenõu viibis? Ta kujutles enese siis kas väikeseks mutiks, kes kaevab oma rahuliku maa-aluse majakese õues ja lõpuks minub peene liivavoodis; või kujutles ta enese olevat paksu karvaga karu, kes lamab pimedas sammalpesas kuuse juurte all, mille kohal möllavad talve tuiskavad marud. Nii mõtles ta, ja siis sügav uni peaaegu alati ta silmalaud. Nii ka nüüd, kui ta kujutles enese mutipojaks, kes rähkleb sügaval maa-ema põues.

Ta magas, kuid uni jätkas tema kujutlust. Kogu ta keha, nii tundus tal'e, tõmbus äkki kokku peenekarvaliseks mutika, silmad muutusid väga pisukeseks, kuid pihud paisusid tohutu suurteks kinnasteks, ja valmis oligi mutt, kes kaevab maad männi juurte all nõmme põues. Seal ta tongis ja kaevas, kaevas enese lõpuks mööda männi pehkinud südant üles, jõudis viima-

...lippu ning leidis enese nüüd istuvat peenes sammalsõ-
...tuulepesa. «Siin on mul hea olla, siin tahan igavesti
...oma väikeste mutisilmadega kambri väikesest
...piiludes. Ja ta nägi enese all sünget maailma,
...nugisõhtu nukrasse hämarusse. Ta nägi Impivaara
...mäge, kuid mõõtmatus, meelipõletavas kauguses, nägi
...metsade keskel toda kurba maja, ja nägi veel oma
...vendi udusel, kõmaval nõmmel praostiga ketast löövat.
...tahtnud kibedasti nutta, kuid pisar ei tahtnud vee-
...vaid pöörles rahutult oma allikas. Ta vaatas Impivaara
...ja üle raiesmaa ja veel tükk maad mööda nõmme pinda
...laotatud härjanahad, verised, toored, laotatud pikka ritta,
...mööda hüples hungav ratas. Tüve poolt kõverate kase-
...tõrvastega virutasid vennaksed vägevalt, kuid veelgi
...virutas praost oma vaimumõõgaga. Ja kõige sitke-
...vanadest bobuseraudadest oli see vaimumõõk tao-
...hooples praost ise, keerutades uhkelt õhus oma sõja-
...keerutades ja põristades vastu toda tammepuust usukilpi,
...lippu ta rinna vasakul küljel.

Lippu loid nad ratast, edasi-tagasi lendas ketas nende
...ja kaugele kostis kange kisa ning paugatused. Kuid
...pani praost tähele, et ketas polnudki hari'ik ketas, vaid
...punakaaneline aabitsaraamat, mida vennaksed mängus
...tarvitasid. Selle üle vibastas praost, vandus ja sajatas,
...tuhast tulimast vennaste peale. Ta viipas läikiva
...mõõgaga ida, lääne, põhja ja lõuna poole, hüüdis kõva
...«Eijaa, eijaa!», ning kõigist taevakaartest lähenes
...pilvi tormikceristes, lähenes hirmsa hooga mureliku Impi-
...poole. Tuli tuhandete kaupa tuulispäid, ja vennaste
...loid nad kõik ühte ning tõmbasid need eneste hõlma. Ja
...lirlesid kuus venda kõrgel õhus, uperpallitades ühes
...segamini. Nii pöörlesid nad tolmu ja pilveudusse
...hirmsa hooga ringi, nagu lendavad lõimpuud, mida
...kangru väle käsi. Seda vaatles Lauri muti kujul kohku-
...oma tuulepesast, tuules kummardava männi ladvast. Vahel
...pöörlevast tuulispeast välja pistvat mehe kätt, vahel
...nagu Juhani tugev lõug, ja vahel jälle lehvis ta pilgu ees
...juuksetutt. Kuid kõmatas äkki pastor mõõgaga vastu
...puust usukilpi, ja kohe taganes pilvesammas, hakkas
...männiku poole, kus Lauri oma kõrges kätkis kiikus,
...nüüd alles kukkusid ta mutisilmad hirmust pärani. Ometi

lendas vali tuulispea temast mööda ning äkki kostis ja hakkis
vaikis jälle vennaste ha'e kisa ning karjumine. Mööda lendas
tuulispea, kuid kohutava hooga: mets kohises kui tuhat kooki
kohises ja ragises, ning mänd, mille ladvas Lauri oma tuul-
pesas lamas, murdus raginal, mispeale mees kangesti chmud-
unest ärkas. Armetul kombel karjatas ta, kargas mättalt pusti
ja kisendas peaaegu nutuse häälega: «Aita, jumal, inimest!»
Kaua vahtis ta enese ümber, mõistmata, kus oli. Kuid viimaks
said ta mõtted jälle tasakaalu tagasi, eriti kui ta nägi enese
kõrval oma kraami: kõverat kadakat, pahapalli ja tuu'epena,
karust kui Türgi keisri kübar.

Lõpuks hakkas ta jälle Impivaara poole astuma, kirve-
kaenlas ja tarbepuud õlal, otsustades, et enam iia! ei kujut-
ennast loomaks, kui jumal kord oli ta meelemõistusega inime-
seks loonud. Nii mõtiskledes astus ta edasi, nägi veel kivise
jalgraja kõrval väikest kaske, mis ta silma avatles. «Mis sel-
lestki saaks? — hea aisapära,» mõtles ta, äigas kirvega, ja nii
oli mehel seljas tubli aisapuu. Ja selle koormalisaga hakkas ta
jälle astuma; ning varsti seisis ta nõmmel, vaadates tussa-
ning hääletult vennaste rõõmsat mängu, tulist kettaheitmist.
Kangesti seal löödi ja joosti, ning võidumeestena heitlenid
Tuomas, Aapo ja Eero, kes olid oma vastased juba kettatse-
idapoolsesse otsa ajanud. Aga kui roogitud tee oli lõppenud,
vahetasid pooled oma võitluskohi ja vennaksed Juhani, Simeoni
ning Timo hakkasid jälle kodu poole põgenema, olgugi et
kõigest jõust vastu pingutasid. Raske oli Tuoma heitele vastu
panna, kui ketas hüpe'des ja vingudes edasi kihutas; raske o'i
kettal tagasi tulles jälle Eerost mööda veereda, i'ma ta kepi
vastu pörkamata. Nii seal võideldi, higistati ja karjuti täiest
kõrist, ning hääletult vaatles võitlust Lauri, seljas Metsola koo-
rem, vaatasid ka Killi ja Kiiski, istudes ikka Juhani lähedal,
avades aeg-ajalt lõugu äkiliseks haigutuseks. Ja heledana kum-
mus nende kohal mihklikuu taevas, värske kirdetuul kohises
männikus ning laanes kuiva kuuse küljes täksis punaharjaga,
kollaste silmadega rähn ja aeg-ajalt kostis ta hele ning kaunis
hää.

Juhani. Lase nüüd oma kettal tulla ja ta saab minu tei-
baga vastu vahimist, nii et teab, kust on tu'nud.

Tuomas. Seal on! See on heide, mis sõidutab teid Ilves-
järve äärde.

Juhani. No seda ei tahaks ma just uskuda. Nii, seal ta

lamab, üpris ilusalt. Kuid issanda välk! nüüd hoia,
oma kintsud. Sähl

Tuomas. Löö vastu, viruta, Aapo!

Aapo. Lääks kui pääsuke vidinal minust mööda. Kuid ma
Eero teivas jälle mürtsub. Just nagu ütlesin! Hästi
Eero, hästi löödud!

Tuomas. Kiitus Eerole, suur kiitus!

Juhani. Ilma selle pagana räästapojata seal teie sabas
juba laane põhjas, vaesed mehikesed.

Tuomas. Võta ratas vastu, mees, ja ära seal lobise nagu

Eero. Hoiisal Läheb jällegi mööda.

Aapo. Ei trehva teda ükski kaigas, ei ükski.

Tuomas. Niisama vähe kui lendavat tähte taevas. Ven-
te ütlete?

Eero. Kas seal veel aega sõnagi lausuda, kui liduvad kadu-
lauba järel, saba lõntis.

Tuomas. Lõbus! Laula, Eero, laula mängu lüües. Laula
riigemendist, see joru ei jää maha sellest viskemän-
nast, vaid jätkub meile veel võidulaulukski seal raiesmaa tei-

val. Laula Mikko ja Kaisa reisist mööda kihelkonda.

Eero. Olgu laulu ja rõõmu, ning saagu meie teibad hoogu
m laulust.

Raiamäe kõrgel barjal
Elab moori-vaari,
Elukunste oskavad nad
Mitukümmend paari.

Mikko-taat on tubli vana,
Kohitseja vahva,
Tihtipeale pilli tõmbab
Keset pulmarahvast.

Rändab külast külasse ta,
Müües pigipille,
Nõiana ta vere suleb,
Arstib surmaville.

Naine Kaisa, nuusa-nina,
Imeb kupusarve,
Askeldades saunaleilis
Keset eideparve.

Poega viis on ikka kaasas
Vanematel kahel:
Heikka, vanem, ratsutades,
Teivas jalge vahel.

Teine poju, harjaskukal,
Matti nime kannab,
«Piripilli» nime aga
Küla talle annab.

Vankris Kaisa kaksikpaari
Sikutades veab;
Nooremat kuid Mikko ise
«Murumunaks» peab.

Seal see vahva sõjavägi
Teele ennast seab,
Mikko juba poriaugust
Vankri välja veab.

Mingem nüüd siis küladesse,
Mööda soid ja mägi,
Kohitsema, kuppu laskma,
Kaubitsema pigi.

Aistes Kaisa, nuusa-nina,
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit põske,
Ise pära peab.

Koormaks vankris kükakili
Kolm on poisijõnni,
Sarvekotid, riistapambud,
Tuhat pigipõnni.

Poisid tõstvad vankri põhjas
Täiest kõrist kisa;
Kaisa karjub, kurjalt neab,
Mikko soolab lisa.

Eespool kepihobusega
Heikka laseb traavi,
Piripill a'ab mängurattaid
Taga mööda kraavi.

Viimaks jõutaks suurde külla:
Uksed käivad, paukvad,
Lapsed nutul pakku poevad,
Küla koerad haukvad.

Koerte vastu Mikko nuga,
Muistsest ajast valju;
Sellega on ähvardatud
Väikseid lapsi palju.

Sestap koerad larisevad,
Lastel hirm lööb põue,
Kui nüüd Raja sõjavägi
Kärinal a'ab õue.

Heikka kepihobusega
Laseb mööda tuba,
Piripill kuid ratastega
Jändab jalus juba.

Heikka hobu peruks läheb,
Peksab rattad rikki;
Piripill sest kisendama,
Nii et kihvad kikki.

Kaisa aga haoriidast
Tõmbab hirmsa vembla,
Millega ta Heikka-juudast
Vihub täiest kämblast.

Kaksikpaar kuid omakorda
Üksteist juustest veab,
Kaisa sama vemblaga siis
Kohut neile peab.

Heikka, kaksikpaar ja Matti
Röögivad, mis võivad.
Kaisa karjub, lüües ja'ga:
«Mustlased ja nõiad!»

Jääb see kisa võistluses
Laada kisa pääle,
Võidab nõndasamuti ta
Karusselli hääle.

Juhani. Mis see Aapo seal mõtiskleb? Vaata, poiss, et
sa mu ketast, pahket ja kanget, hukka ei saatnud.

Tuomas. Sinna kanarbikku ta teelt lippas ja peatus minu
arvates tolle väikese kuuse lähedal. — Tere, Lauri! No mis
sina seal nii mossis ja vaikselt seisad?

Eero. Mis metsas kuulda, Lauri?

Juhani. Küsi temalt. Seal ta seisab nagu endine Paijula.
Heikki, see Veskimäe Hessu, pundar saapapäid seljas. —
Kuid Aapo, Aapo, sina pagana poiss, mis sa seal tuhid?

Timo. Tee rutem, tee rutem, veli Aapo.

Juhani. Piilub ja otsib seal nagu kass oma poega...

«Tuul aga puhub ja puulatu ajab...»

Mine pisut mu teelt eest, Kiiski-koerakene, muidu on su käpad
hädas. — Kas sa kuuled? Teelt ära.

«Tuul aga puhub ja puulatu ajab,
Kallima hääl seal kaugusest kajab.»

Jaa, jaa, vacne Kiiski, siin pole armu. Küll sa seda tead. Seal
võid sa istuda ja haigutada, nagu kõige paremini maitseb.
Sina unimüts. He-he-hee! Seal võid rahulikult istuda ja ketta
jooksu vaadelda. — Kuid võtku pagan, kui seda ketast ei lei-
tagil lgamees seda otsima!

Eero. Siin on see riistapu.

Tuomas. Viska ta siia mu pöidla ja esimese sõrme pihtide
vahele.

Aapo. Ja viruta ta neile otse mehe kätka.

Juhani. Just nii! Siin on ka mehe teivas vastas.

Tuomas. Ära, muidu annan sulle sarve otsa ette!

Aapo. Mööda see vingub!

Eero. Oh sa Juho-vennikene! Mis sa nõnda tühja toult
peksad?

Löö tagasi, Simeoni, viruta vastu maad, nii et
Oh sa venivillem! Noh, Timo-poju, lase teibal
Pagan su naha sees! Oled väärt viis paari vitsu,
Lase aga jalga! Ei seal muu aita. Kuid saadame
sugemendi ka külast välja. Kas mäletad, Eero, kui-
Hemmo saun suitseb?

Aga sõnum külapidi
Rändas igas peres:
Kupu-Kaisa siia jõudnud,
Aurab Hemmo keres.

Kohe igast ilmakaarest
Ilmus naisteparvi,
Keeled käivad sauna laval,
Seljas sada sarve.

Kaisa huuled matsutavad,
Kui ta kahmab kirve,
Kreetamoor see Kaisa küüntes
Lõugab, hambad irvi.

Aga miks seal seapahnas
Kostab kole kisa?
Ku'did hirmsalt hädaldavad,
Pörsad teevad lisa.

Miks need kuldid hädaldavad,
Pörsad nagu völlas?
Vaata: Mikko, läve kohal,
Nuga tupest väljas.

Mikko, Kaisa ühteviisi
Asju hästi a'avad;
Sellepärast mõlemad ka
Hästi maksu saavad.

Siis nad sammud jälle seavad
Teele nude külla;
Mikko, ikka lustipoju,
Tõmbab mängu valla.

Aistes Kaisa, nuusa-nina,
Kaadervärki veab,
Mikko, pistes plotskit põske,
Ise pära peab.

Seal nad läevad kärinaga
Teistre põllu taga,
Koerad aga saadavad neid
Suure larinaga.

Piripill ja teised pojud
Karjuvad et lõhki,
Mikko koeri puuga pillub,
Tolm keeb maanteelt õhku.

Viimaks aga lõppenud on
Mürgeldus ja kära,
Koerad sellest pidurongist
Läevad koju ära.

Lõppenud on laste kisa,
Saavad vaesed aru,
Et on seekord mööda läinud
Rajamäe maru.

Kord veel siiski viimne kisa
Korppimäelt kajab;
Äiksepilve põgenevat
Tuul seal eemal' ajab.

Siin sest hirmurügemendist
Lõpeb laulujoru;
Aeg nüüd oleks laulumehel
Kasta hääletoru.

Sellega lõppes Eero laul, lõppes ka jõudu nõudev heitlus; ja päike vajus läände sammaldunud pedajate taha. Higistena astusid vennaksed nüüd kodu poole, nii võitjad, Tuomas, Aapo ja Eero, kui ka kaotajad, kuid viimasena astus Lauri, vägev kandam õlal. Oue jõudes asetasi nad paja tulele, täis liha, ja keetsid seda. Uheskoos hakkasid nad sööma, kuid Juhani,

ja Timo pidid kohutava hulga härjaliha alla neelama, nagu mees, nagu mängu alguses oli ühiselt kokku lepitud. Kõhustusest pidid nad oma kohustuse täitma, kuna Tuomas rõõmavalt nende ees seisis. Vahvalt närisid nad ja neelavad koht pani tihti vastu ning nende silmad olid pingutatud punased. Viimaks said Simeoni ja Timo oma osaga, ning siis astusid nad ähkides ja koledalt hambaid irvi, viivitumata tuppa ning langesid kõrkjaist asemele. Kuid mõne aja viibis veel oma ränga sööma-jao kalduv, kuigi ta usinasti näris ja jüras. Hääletult, tuimalt ta poole vaadates istus ta kännul ja sõi, vihasena, eriti naeruturtsumist kuuldes. Lõpuks kugis, viimast korda, ja ta põsed pingutusid ning punetasid. Hääletult, kuid ometi vajus pooleldi näritud tükk kurgust alla. Järgnevalt astus ta ähkides, haledalt hambaid irvi ajades ja kõhtu hoides, astus vääneldes viibimata tuppa ning langes kõrkjaist voodile magama; ja ka teised vennaksed järgnesid talle puhkusele.

Kuid nad viimaks hommikul raskest unest ärkasid, seisis Mäkelä ühes tunnistajaga nende toas. Ta tuli Viertola herra nõudmisel, et käskida neid härgade tapmise pärast. Sõnatult põrnitsedes kuulasid vennaksed kohtumehe, tõi viimaks üles, tõmbasid rõivad selga, selgides unest. Mossis Juhani sügas juukseid ja lausus urilale.

Juhani. See on sant lugu; seal oli küsimus seitsme inimese kohta. Ja mis on tuhat härga üheainsa mehe kõrval? Mäkelä. Härjad kõndisid ilusti Viertola omal maal, mille mees on aed.

Juhani. Kuid karu, kes on nii inimese kui härja vaenlane, kelle valitsuse vaenlane, ei kõnni sugugi nii ilusti, kui Viertola herra maale tuleb, vaid paneb nii härra kui minu ja ka Mäkelä mehe ilusti nahka; ja meil kõigil on, ma loodan, kallilt lunastatud hingekesed. Vaadake toda punkti. Ai, ai, Mäkelä! Siin on talle mõnigi konks, punkt ja parakrahv, siin mu hambapüür, ning nendega topin ma kord Viertola härra suu ilusti lahti. Nüüd ei taha ma neid avaldada; kuid kohtu ees lasen olla tihti kui teist kuuldavale, ikka sedamööda, kuis asjad muutuvad, asjad ning asjaolud.

Timo. Ega me olegi kohtuasjus just lapsukesed. Jumal pataku, esinesime ju kui tublid poisid tolles vägevas protsessis,

mis Koivula Kaisa tõstis oma lapse elatise pärast. Ikka mah-
tan veel, kuis hüüti: «Juhani Juhani poeg Jukola ja tema noor-
rem vend Timoteus!»

Juhani. Timo, jää silmapilk vait, vait kui mutipõrg.
Jah, Mäkelä, lugu on sedaviisi, nagu ma ütlen.

Mäkelä. Siis te ei tahagi heaga Viertola kahju tasuda?

Juhani. Mitte pennigi, mitte pennigi, mitte ühtennu-
kroonu pennigi! Me seisame õiguse põhjal, ja viimaks on meil
võit, kas või mädaneks.

Mäkelä. Kuid ma olen kuulnud, et siin süüakse liha, nagu
oleks aina mikklipäev. Mis liha siin nõnda rohke't pruut-
takse?

Juhani. Härjaliha, härjaliha, Viertola härgade torreda
liha. Kuid meil pole kombeks just priisata; sööme ilusti ainult
nii palju, kui ristiniimese näljasesse vatsa mahub.

Mäkelä. Siis võtsite ometi liha, millega teil, nagu on teie
teie omast suust kostnud, polnud midagi tegemist.

Juhani. Liha oleks muidu mädanenud ja levitanud üle
kogu Soome sügelisi ja paiseid, katku ning kärnatõbe. Kuid
me päästisime isamaa säärasest õnnetusest. Ja kui te jälle
küsisite, miks me liha oma naha hoidmiseks maa põue ei ma-
nud, — mis oleks küll päris loll küsimus, — aga kui te nii
küsisite, siis vastaksime selle peale nõnda: me ei tahtnud
teha nii suurt pattu, et võtta oma isamaalt ja riigilt nii tuge-
vat, rammusat toitu nagu härjaliha, eriti meeles pidades, kutsu-
ka sel aastal on nii mõnigi mees pidanud nagu sikk mündi
külge närima.

Mäkelä. Noh, tõtt öeldes, tegite ju õieti, et selle koma-
tasite, mis Viertola upsakalt maha jättis. Sellega oleks see
küsimus otsustatud; kuid mis puutub asja olulisse poole,
kahju tasumisse, siis kardan ma, et see teilt viimaks vähe-
kistakse.

Juhani. Mitte kergesti, mitte kergesti. Mingu enne maad
ja majad kuni vundamendini.

Mäkelä. Mina olen oma ülesande täitnud ja öelnud, mis
asjast arvan. Elage hästi!

Juhani. Avaldage oma arvamist veel teiseski asjas. Mis
see praost meist praegu mõtleb?

Mäkelä. Sellest lobiseb maailm laialt, kuid egas neist
juttudest ole palju uskuda. Kuid üht asja võin teile ometi
kindlasti öelda, nimelt seda, et praost on teie pärast piiskopiga

...lõpetamiseks pidanud ja et piiskopi korraldusel tuleb
...konda varsti viiskümmend kasakat.

...Karassoo!

...Jah, viiskümmend hobust ja meest.

...Karassoo! Kasakate piike on soome poiss
...mõnud.

...Sant lugu igatabes. Kuid ega see asi ometi nii
...nagu lobisetakse. Kuidas oleks see võimalik? «Kom-
...haskaid, kibutav kompanii piikidega kasakaid, nuudi-
...» Noh, mis ma säärasest lobajutust usun! Viis-
...meest tuleb, mitte rohkem.

...Las nad tulla.

...Või nii sina ütled? Nohjus! Ja mina annaksin
...et neist pääseda, pääseda häbist. Kus on mee'etus!
...mehe pärast sõjaväge meie kihelkonda? Meeletus, mee-
...nii on piiskop korraldanud.

...Kõik on hästi!

...Halvasti, halvasti, pagana halvasti. Kuid elage
...hästi!

...Jumal kaasa, Mäkeläl! Ja sina, Karila Taavetti,
...enda nimel.

...Kas peaks selles pära olema?

...Vaata nii, poisid! Nelikümmend härga ja kompa-
...kaskaid! Neela mind oma põhja, Ilvesjärv!

...Ma kahtlen väga...

...Nelikümmend härga ja pataljoni kasakaid, nuudi-
...kaasas, pungissilmsed nuudimehed! Neela mind oma sel-
...põue, järv!

...Taltsuta oma meelt, mees, ja ära määtsa.

...Sa kuulsid ju, mis ta ütles.

...Ta valetas. Seda nägin ma ta silmist, kuigi vana-
...püüdis päris tõsiselt nägu teha. Ta valetas; ma vannun
...da.

...Suur sul on see Mäkelä. Kasakaid saadetagu
...ja Nurmijärve röövlite, kuid mitte ausate meeste vastu,
...pühkideis ei leida veel ühtainustki häbitäppi. Kuid
...Mäkelä on suur sul.

...Ja ometi alati tubli mees.

...Tubli mees, ausus ise, kuid ta võib nalja heita, kui
...tahab, ja peenel, peenel kombel, nii et sa asja ei aimagi,
...kui juba ta võrgus sipled. Ah! kui tolles rinnas oleks

külm süda ja pahatahtlik meel, siis võidaks ta kuradi endas
pimedusetegudes. Kuid nüüd tahab ta ja teeb paljalt hea
kuigi seal-teal oma sõnu üpris kavalalt seab. Oh-sind! kuidas
seadsidki ses loos ometi oma sõnu ja lauseid. On tõsi, et
minagi pisut jahmatasin.

Juhani. Mina, vaene poju, ehmatasin selle suursuli lohust pöörasel kombel; kuid nüüd näen, et kõik oligi puhas voh. Kasakaid siia? Veel mis? Hähäh!

Aa po. Oli see aga suutäis söögi alla. Minc, Lauri, ja te
keedukivi alla tuli; sest kõht ütleb, et söögiaeg läheneb.

Läks Lauri õue, tegi leegitseva tule, ja peagi astusid k. teised toast välja, asetsid keedukivi ümber; ning jällegi h. deti pajatais värsket liha hommikuks. Hakati sööma, k. Juhani, Simeoni ja Timo ei himutsenud täna härga.

E e r o. Sööge liha, poisid. Söö härjaliha, Juhani.

J u h a n i. Söö ise!

Timo. Mind ei meelita see härgade rammusus, põrnun
mitte.

Simeoni. Tunnen võbinat oma patuses kehas, kui pilgu sinna patta heidan.

Timo. Et ma veel kunagi värsket liha sööksin? Meiega!

J u h a n i. Neelata kümme naela hõrga makku. Kümme naela! See tuleb ju hunti meelde. Kuid nüüd olen küllalt saanud, ja elutee on minu ees kinni, sest et liha enam ei maitse. Ja liha, liha najal peame siin ju elama. Kuid nüüd on see minu meelest nagu musti konni täis. Ah! ei puudu palju, ei na nutaksin.

Timo. Mis aitab nutt? Usu mind, et ma pärast polc õnn
ilmi vesistanud, kui ema haual seda tegin; kui eit maamulda
seideti, siis pisut pirisesin. Muidu aga, kui mind õnne
ut pojukest raske saatus ähvardab, siis mõtlen alati: ega palu
nat kui surm ikka tule. Mis me muretseme? Aeg annab nut
õu.

Juhani. Tosi! Seda tempu näitan teile kohe, näitan, ägan võtaks! Sest selles peakolus süttib väike mõttesäde. Nonoh! Ega seegi rumal pea, ega seegi rumal pea ole just rumalamaist rumalam. Nonoh! Mu mõttesäde süttib.

T i m o. Misuke säde?

J u h a n i. No-noh!

T i m o. Misuke säde?

Lehtoni. Ehk on sellegi poisi peavärgid korras. No-noh!
Leino. Kas oled mõne plaani leidnud?

On ju siin, jumala pärast, tõrvaskände tuhan-
 baupa meie ümber nagu musti saatanaid.

100. On küll. Kuid mis taevariiki känd meile annab?

...Sina vaene nõrga usuga hing! Kändudest kee-
me hõltsuvat tõrva, tõrvast pigi, läikivmusti lahmakaid, mil-
le eest saad raha. Seda kunsti tunnen niisama hästi kui Raja-

Mihkogi. Kuid tänu Eerole, kes eile temast jorutas ja
 muu meelde selle tõrvaskännu plaani algatas; sest muud

...mu raha saamiseks ei leia. Ka jahisaak väheneb met-
paha lihtsoodu, ja kui see rahaks teha, siis ei ulatu sellest
...muu moonu peale, sest et ma kord liha igavesti juma-
...jätunud, nagu arvan. Kuid kõik selle tasuvad nüüd

te toov. Võtame Mikkost eeskuju, Mikkost eeskuju.

... Seda võime teha. Kuid siis peaks sellega ühen
... ka tolle Mikko teise ameti, et leivast puudus ei tuleks

et kass pistetakse nahkvarrukasse ja koer tünd

...neist korralikul kombel jagu saada, kuid seal vaja
...palju muudki tarkust. Ja seda ametit peetakse pisu
...halvaks. Mõelge ka selle peale.

...hahvaarseks. Iviolige ka tene peale.
Juhani. Mine põrgusse oma kohinoaga! Mina põleta
...mina, ja keedan pigi; ja sa pead veel nägema, kui
...andlast rahapakke tuleb. Aapo, mis sina mu mõtte

Ja po. Olen oma ajus sedagi haudunud ega olegi see plaan. J. kuid leiba ei tule sellest küllalt. Kõige vähem võim. pl. kate abil rikaste härradega kohut käia. Ja õnnetu. ee, kui asjas lõpuks alla jäämel

Juhani. Nii, nii; kuid mis teha? Oigust otsib siin igi

Aap o. Lepime kokku ja jätame kohtukäigu sinnapailka.

Kap o. Lepime kokku ja jätke kontadega sinu püha juhani. Poiss! millega lepitaksime Viertola vihase härra meheks ta härjad?

A a p o. Ei jätku ju selleks pigist, ei tõrvast ega jahisa
st, mis juba kohutaval kombel vähenebki. Kuid vaata nüü
toida müütest sünnib mõte ja sõnast sõna. Et kord tõrvaskä
tööd konesid, siis tulid mulle meelde Jukola ääretud salu
d ja konesid, männikud ja kuusemetsad. Seitse meest võ
eti ju mõne päevaga kümmed tündrimaad sõõrdu põletad
teemo kütist, külvame ja lõikame ning viimaks viime vil

härgade eest Viertolasse, jättes ometi osa eneste tarbeks oma aita. Ja seal oleks leiba neile, keda liha ning veri kohutab. Mis aga jälle Viertolasse puutub, siis, kui ei jätku härgade hinnu- esimesest lõikusest, siis teeb seda teine, teeb seda kolmas lõikustahes. Ning seni kui vili meie kütismaal lainetab, pigistatakse kõigest jõust metsast saaki; ja meile kolmele maitseb liha veel küllaltki. Nõnda kaks aastat järjepanu; aga kui meie kütismaa terarohke vili on küps, siis teeme rõukusid ja kõlkaudumid, noh, töötame siis juba nagu õiges talus kunagi. Kuid vaa- dake: kui me säärase plaani kallale tahame asuda, siis müüme meist üks või kaks kiiresti tolle Viertolaga läbi rääkima, ja ma usun, et ta lõpuks läheb pehmemaks ning on nõus meie kütismaa lõikust ootama; sest teda peetakse ometi tublipoolseks meheks.

T u o m a s. Seda nõu sünnib kaaluda.

J u h a n i. Sünnib tõesti. On ju see nõu pärit meie pead- kolust ega mitte naise-kergetsi nupust.

A a p o. Kaalugem järele, ja homme olgu siis otsustatud, mis tcha.

Kulus päev, tuli öö ja tõusis jälle teine päev, ning vennak- sed otsustasid tcha Aapo nõu järgi. Kaks neist, Juhani ja Aapo, läksid Viertola ägeda härraga lepituskeelt kõnelema. Ning varsti muutuski valjuks peetud härra pehmeks ja oli nõus oma kahjutasu ootama rammusast kütismaast. Miks ei oleks ta kaubaga päri olnud, kui tal olid Jukola toredais met- sades nii mitmesugused ja rohked kasud saadaval. Aga täiesti rahul olles pöördusid vennaksed mõisast tagasi, et rõõm- sat sõnumit koju viia.

Kulus jälle kaks-kolm päeva, ja vennaksed sammusid ühes- koos metsa, välkuvad kirved õlal; aga viimasena astus Eero, pihus võsanuga, vana murdunud otsaga sirp. Sõõrumaake määrati suur päevapoolne kaharate pedajatega mäekülge, kus ülaltpoolt paistis kõrge palgimets. Ja nüü alustati alet: kirved paukusid, mets kaikus ja raginal langes münd mändi õlale. Kuid ikka ruttas Eero kõigi ees, lõikudes oma sirbiga paindu- vaid sitkeid võsusid pooleks. Nüü langes mets maha mitme tündriala kohal ja õhk oli täis roheliste männinõelte ning too- reste laastude värsket lõhna. Ja seal nüüd lamas päevapoolse- nolval Impivaara kütismaa, hiiglalai; vaevalt oli varem selle- sarnast nähtud. Ja töö oli tehtud viie mihklikuu päeva jook- sul. Selle järel puhkasid vennaksed jälle magusalt oma majas,

... kolm ööd ja päeva. Kui aga keha oli tarvilikult puhastatud, läksid nad jälle kütireisidele koltunud metsadesse. Nad sammusid mööda kõmisevaid künkaid, sammusid läbi süngete metsade, lastes märkitavate kuulidega Tapiola karja tulevasele tagavaraks. Kuid hakkaski juba liigselt vähenema metsa- ja loomade arv. Impivaara ümbruses; ja oligi vennastel juba hakata uusi elukutseid pidama.

Tuli talv, lumi kattis maa, raiesmikul keerles vinge tuul ja lüües langesid vastu majaseinu. Aga majas lava higistavas, kütised laisklesid vennaksed, puhates läinud suve rohketest kühlastest ja vaevadest. Usinalt võtsid nad leili, hantasid talumail pehmete vihtadega armsas soojuses. Kohinal kerkis loomast kerisest leili, vajus ringeldes mööda tuba laiali, tunnus lõpuks pragudest välja ja lahtus viimaks paukuv-külma õhu, raskemeelse, kahvatu taeva alla. Nõnda veetsid unised mõtted oma kõrkjavoodil nii päevad kui ööd. Seal vaatlesid nad nii mõnelgi talveööl kitsast aknasilmast kahvatute virramiste vehklemist põhjataevas. Kaugele kumas siis seal mäeharjad, habemes kuuskede taga, õhetav kaar. Sähvatades ja hääletult süttis seal tuli ja kustus ning süttis, tuli ajas tuld taga, alatuks Põhjala külmadelt väravatelt üles laotuse kummini, ning arg-ajalt vabises üle kogu taeva ähmane valgus. Toda öögu vaatlesid vennaksed tare lavalt, imestades ja arutades ööde ning teist selle piduliku nähtuse algusest ja põhjusest. Tundid nad mõtlesid ja arutasid asjata.

Arg-ajalt läksid nad ometi lühikese päeva valgusel välja mulle möllu, läksid liuglema oma libedail suuskadel mööda lumetanud metsi. Ja nagu õnn juhtus, said nad vahel väleda tunde, vahel hallikarvase orava ja vahel mõne muu Metsola elanikest. — Leidsid nad laarest ilvese ümaraid jälgi, mis doos joonena üle hange jooksid, ja kohe tõusis koerte ind, mis tunnistas, et saak peist mitte kangel ringi ei lasknud. Pea kostis hulli ja Kiiski kiunuv haukumine ja ägedalt läks tagaajamine loomemale, ägedalt ruttasid ka vennaksed järele. Kihutati nüüd läbi laane, laanest üles mööda kivist mäge, ja kaugele löödi lumi ning sammal kaljude külgedelt. Ees laskis ilves, kelle silmad heledalt valgatasid, heledalt nagu kaks peeglit päikesetules. Teda jälitasid koerte klähviv viha ja seitse meest suuskade vihinal. Nüüd kihutati tulise hooga pilki Kamaja kõrget harja edela poole, kus päeva rangev täht kuuskede vahelt neile vastu kumas; ja kajasis paremal pool põhjamadalikud, kaja-

sid pahemal pool lõunamadalikud, kui Killi ning Kiiski oma tuldlöötsutavat kirge ilmutasid. Kuid äkki peatusid võistlevad hääled, sest kõverate küüntega ilves ronis kõige suurema hada ohu hetkel nobedalt üles kuuse latva. Meelsasti võttis kuusk ta oma hõlma, kuid ei võinud teda ometi surma eest kaitsta. Seal räuskasid koerad, klähvides lõkendavail silmil üles kõrgele, kust kostis vaikne urin, ja kuusk raputas oma pead, ähvardades tagaajajaid. Ent raginal, kärinal tormasid vennaksed suuskadega kohale, tulikuumalt hõõgusid nende põsed ning löötsutavil rinnad. Siis hüüdis Tuomas: «Taltsutage nüüd, vennad, koert hädahohtlikku võitlusse pääsemast, kus nende kõhud peagi lohki tõmmataks.» Nii ta lausus ja kohe löid teiste käed kõvasti koerte kasukaisse, kuna Tuomas oma tulelukupüssi üles sirutas ja laskis. Alla veeres kuusest verine ilves ja koerad kohe kiljatades rabelema, et oma ohvri kallale pääseda, kuid ei nad pääsenud ometi. Lumisel maal lamas nüüd ilves, raheldes ja vintseldes, ning igalt poolt liiskus ta oma teravate küüntega. Kuid teine kuul lühendas ta surmavalu, läbistades ajud, ja ta jäi vaikseks. Siis raputas kuusk veel kord ähvardades oma kaharat tukka ja külvas ladvast sätendavat lund alla oma sureva poja kätte, kui selle südamest vere kuumas ojas põgenes värske elu ning hääbus auruna õhku. Ja nõnda lõppes vägev jaht seal Kamaja kuusisel künkal, kuhu loodest paistis Impivaara mägi ning selle all ähmaselt kännuline raiesmaa. Sinna pöörasid nüüd vennaksed saagiga jälle rõõmsalt oma sihi.

Nõnda suusatasid nad härmatanud metsades mööda künkaid üles ja alla, suusatasid mööda tasaseid maid; ja kaugele paistis meeste paljas pruun rind. Nii kulus nende aeg, enamasti siiski tare soojuses, kuna kiirteta, unine päike viibis kuumal lõunamaal. Kaugele oli ta rännanud, see elu tuline allikas; ühel päeval tõstis ta vaevalt laupagi metsade sinisest hõlmast. Kuid siis pööras ta kohe ka ümber ja alustas taas reisi Põhjalasse.

Suvi oli tulnud, sõorumets laasiti; ja kuumadel põuapäevadel kuivas ääretu risuvirn ning põletamisaeg lähenes. Kuid piirinaabritele sõna saatmata, kellelegi teatamata läksid vennaksed sõõrdu põletama. Tuli pisteti risuhunnikusse ja vägev leek tõusis mähinal taeva poole ning peagi pöörles ruske suits kuni pilveäärteni. Edasi rändas tuligi ja tuhaks põletas ta sõorumetsa päikese heledas paistes. Kuid ta ei leppinud ainult sõõrdu risu ja puudega, vaid tormas lõpuks mähinal ka männiku

...annali. Siis ruttasid vennaksed hirmunult vallatule väele
 ...võimuga vastu: nad pükkisid ja peksid kanarbikulist
 ...ja nende kuuskedest luuad liikusid kord vibisedes õhus,
 ...lolid raskesti vastu maad, nii et liivane mägi kõmises. Kuid
 ...el seisatanud ometi mässav leek, ta kihutas ikka aina
 ...kõnendas viimaks Juhani müriseva häälega: «Püksid
 ...naised, need kastame allikasse ja nendega vihume
 ...Tombasid nad siis püksid maha, kastsid need õõtsu-
 ...kulma allikasse ja hakkasid vihtuma, virutama nõmme
 ...pinda. Kõrgele lendas tuline tuhk ja nõgi, maa kõmi-
 ...oleks mööda kihutanud salk ratsanikke täies traavis;
 ...vaibusid metsikud leegid. Mustad kui moorlased,
 ...lengendades langesid mehed jõuetult maha, ähkides,
 ...tulise mängu järel.

Põltsaks oli põlenud sõorumets, mis külvati ja künti, äestati
 ...seitsme mehe jõul ning lõpuks löödi tugev aed talle
 ...ja enne talve tulekut lokkas sõõrumaal tore oras. Kuid
 ...kõhaseid pragusid ja auke, kuhu asetati raskaid
 ...nii mõnegi jänese hukatuseks.

maal õõtsus vili — kuldsest läikiv, raske peaga, mille väärilist oli vaevalt nähtud. Siis lõikasid vennaksed sätendava päikese loomas sõõrupõldu; ja peagi oli rõukudes läikiv kõrs. Kuul aegamööda kadusid rõugud väljalt tarre. Seal kuivatati vili lava kuumuses, löödi all vastu seina ja puhastati. Ning lõpuks oli sõõrumaa täiesti lage, vili koristatud, millest suurem osa saadeti viibimata Viertolasse, kuid enda jaoks jäeti ometi kaks kümmend tündrit. Nüüd oli ligikaudu pool vennaste võlast viljaga makstud; ja Viertola härra lubas kogu võla tasutuks lugeda, kui nad jätaksid kütismaa talle üheks aastaks veel kaerapõlluks, annaksid talle Jukola metsast palgid uue ruumika rehe jaoks ning saadaksid tagasi nelikümmend härjanahka. Ja vennaksed olid kaubaga päri.

Nii olid nad pääsenud pahandavast loost, mis oli nende aita ometi rohkem vilja toonud kui tulevaks talveks tarvis. Kuul see tõi neile veel tähtsamaidki tagajärgi. Tollest viljast, nojat tüsedaist sõõruteradest torkas Juhanile pähe mõte hakata viina keetma, ja kohe oli ka Timo plaaniga päri. Teised panid sellele kavatsusele küll esialgu vastu, kuid lõpuks võitis ometi Juhani ja Timo tahtmine. Juhani kiitis laia suuga, kuidas viingi, kui seda mõistlikult ja parajal määral maitsta, on rõõmuks ja õnneks, eriti neile, kaarnapojukestele siin sünges metsakurus. Ja nad hakkasid ametisse, ehtasid hundiaia nõkku väikese viinakoja ning tõid sinna Jukolast vana puskarikatla; sest

talil enesel polnud vara, et viina keeta. Ja nüüd keerles ta oma ajalt suits taeva poole ning rikkalikult andis keedus viina.

Talil olid nüüd vennaksed lusti pidama, maitstes märjukest õlut õhtuni, ja nende aeg veeres nagu jõevoog. Ja peagi, pärast kolme päeva pärast, kostis nende kõrvus järelejät- tava hää nagu kauge pasunamäng ning rõõmsalt läks maailm nende silmade ees ringi. Särgiväel loosklesid lüües, laul ühtesoodu kostis kole mürgel ja laulujoru, vahel meeladusmüdin, vahel ka kakluse kära ning mürtse. Tihti- sti lendas siis maja tugev uks äkki lahti ja mees kargas nii õnne välja kui suutis ning tema järel teine niisama, kõigest ühe poosta lidudes. Joosti ümber maja, ning lühike neljalai- tuse kark lehvis ja rusked koivad välkusid. Nii kihutati, kuni viimane kukkus minni, või kuni teised vennad vahele ruitasid, lõpetanud ja rahu sobitada. Siis astuti üheskoos jälle tarre, võeti sõprusnapsid ja lauldi rõõmus laulukche, lustiliselt peetades.

Atnult Lauri ei võtnud sellest mürglist osa. Mäletades oma meelikut purjusolekut Hiinkivil, oli ta teinud kindla ja püha otsuse, et enam eluilmast joovastavat jooki suhu ei võta; ning ta pidaski oma otsusest kinni. Nüüd kõndis ta hääletult metsa ühe ringi, vahtis kõveraid puid ja otsis materjali tarbeasjade jaoks. Usinalt askeldas ta ka kütismaal lõksudega ja tihti tuli ta sealt, jänesepeog pungili paunas. Juhtus kord, kui ta jälle oma puüniseid käis kaemas, et ta nägi lõksus üht rusket looma. Tahul olles lausus ta: «Jumal tänatud, et rebase sain!», kuid peagi kostis jälle ta suust kare, urisev hüüe: «Viertola punane kass ning saatan!» Nii ta hüüdis, virutas kassi vihaselt metsa, pani lõksu lahti ja hakkas jälle edasi liikuma oma puüniste ümber tedraedade poole. Nii veetis ta oma päevad metsa jahe- duses, sellal kui teised vintis peaga kuumas toas püherdasid.

Lähenes mihkkipäev ja vennastel tuli nõu seda püha üsna suurepäraselt pidutseda. Otsustati linna saata tubli koorem talukraamiga, mille eest saadava rahaga pidi ostetama pidu jaoks poekaupa: rummi, õlut, silmukala, heeringaid ning saia- poolist. Suur oli vankri ümber meeste sagin ja sekeldamine kuni mihkkipäev hommikul. Seal tõsteti ja asetati paigale kotte, paigutati köit ja tõmmati tugevaid seaõlmi. Kõik sündis üpris vabalt, sündis tulise hooga; sest igauks neist, kui Lauri hul- gost maha arvame, oli mõjusa hommikunapsi kurku kallanud.

Peagi seisis koorem õues valmis ja Simeoni ning Eero lahkus Hämeenlinna poole teele, vankril tündri võrra rukkaid ja kümme kannu viina, ning vana Valge aisade vahel. — Kuu tares käis edasi lustiliselt mürtsuv elu, kummutati kibust viina ja päev läks päeva järel. Kulus juba nädal ja pisut teist, kuid linnamehi ei paistnud, ei kuulduud, ning vennaksed hakkasid juba asjast nii ja teisiti arvama. Ja kui nad nõnda arutasid, koitis juba kümnes päev, kuid ikka samal teadmatul lool viibisid Simeoni ning Eero.

Päike tõusis, ja majas käis rõkkav rõõmupidu kõige korpemas kaares; ning vägevalt sealt ärbeli, sest igaüks hoopis oma jõuga. Kuid hääletult istus Lauri nurgas ja voolis paljajal püssipära. Tugevad sõnad olid seal tarvitusel: «Poiss nää palgiots!» «Kodarad taeva poole, kui mees lööb!» «Kas midagi tate, vennad, kui magusalt Kolisti Antti selle rusikaga vastu lõpuseid sai? Ta sai nagu mees, ja maa kõmas ning taevad rõõgatas, kui poisikolask pikali prantsatas.» Nii seal vastu vesteti ja vahepeal kummutati kibust jälle sätendavat marjakest. — Kuid äkki tõusis äge vaidlus Timo ja Juhani vahel ning kõvasti vihastas seal viimaks vanem vend. Sest Timo ei tahtnud seekord sugugi järele anda, vaid väitis kangesti vastu vanasõnade, pühakirja värsside ja sandisti lonkavate võrdlustega. Sellest paisus Juhani sapp, ta silmad särksid tuld, ja lõpuks äkki vaikides kargas ta nagu vihale õrritatud karu jonnaka venna kallale. Kuid Timo põgenema; jooksis poiss palja särgiga välja õue, ja Juhani tema taga niisama riides. Jalga peatus ometi juba mõni samm lävest; kuid Timo, arvates, et vihane vend on tema kannul, laskis üha suures tüürus mõnda kannulist raiesmaad edasi. Ja nüüd, kui ta arvas, et vaenlased küüned just kuklasse löövad, avas ta suu ning rõõgatas kahtseva häälega, pead kangelt taha pöörates. Kuid ta silmad suurenesid, kui ta nägi Juhani temast kaugel maja trepi juures seisvat, kukalt sügades ja vaadates kaht armetut reisimeest, kes laane äärest maja poole venisid. Välja ruttasid teisedki, punetades nagu saunaleilist, ruttasid riidlejate vahel lepitust tegema. Kuid peagi pöördusid kõigi silmad Simeoni ja Peto poole, kes jõudsid lõpuks tagasi oma teekonalt, armetus olukorras.

Valge, nüüd ainult luu ja nahk, astus ütle mata aeglasti ta pea tolgendas seal eesmistele jalgade vahel ja maad pühkin ta kurvalt ripnev huul. Kuid vilets oli ka meeste välimus. Mäes

Tuomase ja rõivastega istusid nad rattail nagu kaks varest
 ees. Simeonilt oli varastatud kübar, Eerolt sukad ja saa-
 rist. Eerol oli neil järel ainult kuus kopikat, mis olid Eero
 kott ja vestitaskusse jäänud, ja seal leidis ka üks pudiks
 kott ja praanik. Kus ja kuidas olid nad kulutanud koorma
 eelneid raha? See oli läinud Hämeenlinnas viina ja saia
 ja noma lähenesid nad nüüd tübjade kätega ning suures
 hirmu ja kodule. Sõnalausumata, üpris jahmunult vaatasid
 Tuomase lavelt seda pilti ja Simeoni ning Eero lugesid kohu-
 tust nende pilgust. Ja siis pidas Simeoni kasu-
 luse pisti, kuni veel aeg oli. Ta volksatas vankrilt
 ja jättis nii venna kui hobuse sinna paika ja kadus laande.
 Tuomas oli mõelnud ka Eerogi tarvitada; kuid ta lootis,
 et kink süü enda pealt ära ajada ja varsti täiesti süütult
 teda vabastada. Nii mõtles ta ja otsustas edasi sõita.
 Ent ta lõpuks õue jõudis, tegi ta enesele õige mureliku näo
 ja otsustas teretamata ning sõnalausumata maha ja hakkas Val-
 tti püüdnud päästma. Kuid nüüd tuli äge küsitlus, kuidas oli
 püüdnud ja kuhu koorma hind kulutatud. Eero jutustas neile
 lühikeses meelde, et raha oli Simeoni hoiu all, et Simeoni
 tema ja tema, noorem, pidi sõna kuulma, et Simeoni oli
 tema ja seepärast enam näinud ning targem kui tema, noor,
 temastmatu poisiklutt. Nii kaitses ta ennast, kuid teised
 kuulsid väga hästi, et temagi süüta polnud, ja seda tõendas
 tema pohmeluses nägu. Seepärast leidsid nad vaja olevat
 teda vabastada ning ajaviitmata. Tuomas haaras nüüd ta kae-
 ruse kinni, pani ta kergelt nagu tite siruli maha, Juhani aga
 tõmbas haahunnikust laasitud kuuseoks, millega lahmas mõne
 kuu mooda Eero reisi, lõi kõva käega ja sandil kombel
 ta poiss nende all. Kui see oli tehtud, virutas Juhani viha-
 tuse voolu pihust, lausudes: «Andku jumal, et viimast korda
 and kristasin, ja andku see saun sulle uue südame! See on
 minu lootus, kuid ma pelgan, et asjata loodan, sest hea laps
 ei ole ennast ise, kuid paha ei parane pecksteski.» Nii ütles
 ta vihaselt tuppa, et üles ölevoodile ronida. Ent ahjust
 ta minnes silmas ta kassi, kes uniselt kerisel istus, ja ta
 ta kuhu leivapala, närts selle peeneks ja pistis vanale Mat-
 teale kurru lüües ning pilusilmi seda maitset, mis oli saa-
 nud. Siis ronis mees üles lavale, ikka vihaselt põrnitsedes, hõõ-
 ruse kord kõhtu, vajus õlgedele ja kattis enese sooja karva-
 tuga.

Kuid Simeoni oli laane pimedikust kokkunult Eero kaitse-
mist vaadanud ja ta kisa kuulnud, ning ta teadis hästi, et
ise oleks vihastelt vendadelt veel kõvema karistuse saanud.
Pärast tänas ta õnne, et oli nüüd kuuskede varjus, sammasid
kaugemale raiesmaa piirist ja kadus metsade kaitsvasse hõlme.
Kuid sünge ja tühi nagu sügismetsad ta ümber oli ka ta meele.
Kaua sammus ta mööda sammaldunud laant; sammus ta
mööda kivist, mustikavarrelist maad, ja kurblikult ohkas kol-
tunud kaasik kõleda tuule käes. Kuhu pidi ta rändama me-
peadpööritavais saalides? Kuhu pidi põgenema mees, kui ta
mutu ja pime oli elu ning pime surmaöö?

Ent õues maja ukse lähedal askeldasid vennaksed, mõttes
ja hõõrudes ning sugedes väsinud Valget. Vihaselt isegi
armetus seisukorras istus Eero tare künnisel hambaid
surudes ja laval lamas Juhani vaiba all. Aga kui Valge
roogitud ja karjamaale lastud ning vanker vastu maja
tõmmatud, astusid vennaksed sisse, mäletades meelekihedust
asjata oodatud pühadekaupa. Viimaks astus ka Eero tuppe
sõnatult ja vihaselt põrnitsedes. Siis ütles Juhani järgmiselt
pead nahkvaiba alt tõstes ja üle lava ääre vaadates: «Või
sõnn veel põrnitsed? Või ei saanud sa, jää, oma teenimise
järgi sauna? Pagana päralt! kui me sulle õieti teenimise
oleksime andnud, siis ei kõmbiks sa oma kodarail tuppa. Ta
mind ja täna õnne, et sa nii kerge kaubaga pääsesid. Kuid
teistsugust laulu oodaku Simeoni. Ah! ta salvigu oma
karurasvaga, enne kui usaldab avada meie ust. Talle kulub
nahatäis, kulub tõesti! Müüa viin, ja kui kõrtsmik on seganud
selle päris viimaseks lõrtsiks, osta see tagasi mitu korda kal-
lima hinnaga, ja vahetada siis rukkikotid viimase ivani siguri-
vee ning kalli, kalli siirupilaga vastu, ühe sõnaga: kõik, mis
aga vankrilt võis võtta, kulutada viina, siirupijoogi, saia ning
präänikute peale! Ah! kes oleks seda Simeonist uskunud? Kas
seal oligi ta jumalakartlikkus? Kas see on nii paljude liiguta-
vate palvetamiste viil? Kuid ei pea ju selle üle isearan-
imestama. On ju usumeestel, kurb küll, harilikult kange hinni
viina järele, eriti napsivõtmiseks kapiukse taga. Seda olen
kõigest oma rumalusest hoolimata tähele pannud. Tuletage
näiteks meelde Härkämäe peremeest, keda peetakse ja loetakse
vagaks meheks; kuid sama mehike käib päevad otsa täies pom-
mis, punetab nagu kolidesuu hommikust õhtuni. Vaata, kuid ta
nüüd kambrist oma jutluse- ja lauluraamatu tagant õue lähel.

Pealt tüüritakse kapi poole, ja seal sünnib üks väike
mõhk, üks pisuke klaasikergitamise temp. Siis astutakse
tuppa, astutakse talli poole, ja sulane, vaene poiss, teab, et
tal on kuulub jutlust, mis mõikab ja mõjub. Kuid kord lõpeb
papi jutlus, ragiseb viimaks ometi uks ja, külg ees,
astub muud vanamees lauda poole. Ning seal on jälle õnnetu
tuhaste pihvide vahel, kui peremees punasena nagu kukk
noomib, noomib, haugutab ja kaagutab. Oh sind
Noh, ka nälja-aasta lõpeb kord, astutakse laudast
kuid seal alles see pragamine algab, tigeaist tigeaist
perenaisele ja tütrele, mis kestab tunni või paar. Uriseb
perenaine vastu, uriseb ja lariseb, kuid vait on tütre-
te ning pisarad tilguvad vaesekeste silmist. Oh sind vana-
mees! Kuid viimaks ometi näib jutlustaja kurk kuivaks
minevat, ning siis minnakse seda jälle kambrisse
juurde kastma; ja siis uuesti lauluraamat pihku ning
laulma, nii et uksepiidad värisevad. Nii kulub mehel päev,
kuni ta pühapäeva hommikul ühes tütrega kiriku
poole koõtsutab, koõtsutab oma kirikukaarikul, padakübar
ning kuuekaelus kõrgel püsti. Seal istub ta nüüd issanda
sõnaga, suu nutsakus ja kolmud poole otsaesise peale tõstetud;
ta istub, kõhatab kurku puhtaks otsekui usumees kunagi,
pühakult, vagalt ja tõsiselt nagu äsja seotud sõnn. Nii
ta kükitab nagu piiripost metsas; kuid vaata, kui ta
kõhust tagasi tuleb ja viimaks koduõue jõuab, siis rutatakse
koõtsuga, tuld tuiskava kiiruga otsekohe kambrisse kapi
poole; ning nüüd alles peab vanamees pühi, nii et pudel tühi.
Ta usinalt maitseb märjusest see, keda kutsutakse maailma
meheks, nii kõva auru all liigub see ärga-
mõhk. Ja nii, arvan ma, läheb ka Simeoniga, kui õnn ta'le
Härkämäe püksid jalga ajaks. — Tõsi küll, parem vaim
on aastatu jooksul tõsiselt ja järelejätmata Simeonile mõju
andnud, järelejätmata, seda ei või salata, olgugi et ta oma
hõõruda tihti liialt laintab. Jaa, jaa, kuid mõnes asjas on ta
tõesti maailmalaps, niisama suur patukott nagu mina või
muu teinegi, ja teeb tempe, kus ei aita muu kui tubli keretäis.
Ning nüüd ta alles tegi otse kuradi tembu. Kuulates saatana
õhutamist, jõi ta kalli koorma kõrist alla ega toonud meile
tubli pühade maiustust. Hmh! peab otse hambaid kiris-
tama. Nonoh, nonoh, ta saab veel kiti peale, saab, nii et tare
Nii kõneles Juhani, vahtides üle lava ääre alla;

siis vajus ta tagasi oma asemele ja jäi magama. Puhkudel läksid ka teised ja magasid rasket und kuni järgmise hommiku kuni.

Kuid Simeonist ei olnud kõppugi kuulda, ei mitme päeva pärastki. See pani vennaksed jälle järele mõtlema, järele mõtlema ja muresemagi, eriti kui viimaks Eerolt tema seisukorda kuulsid. Sest kui Eero vihatuju oli kahe kolme päeva pärast pisut lahtunud, avaldas ta urisedes, kuidas ta Simeoniga lugu linnast tagasi tulles. Ta oli mitu korda kuulnud mingeist tollipikkustest vennikestest, kes, nagu ta ütles, tuhandete kaupa ta ümber parvlesid. Nii jutustas Eero urisedes ja tasa, kuid see jutustus muutis vennaste meele Simeoni suhtes. Süinge südamega läks Juhani oma kadunud venna otsima, hulkus laialt mööda metsi, teda nimepidi hüüdes. Lõpuks mäe all kohtas ta Taala-Mattit, kes, kirves pihus, otsis puukäsni ja pahkramügaraid, millega oligi juba oma särgi nina kuue põue täitnud. Matti jutustas, et ta oli läinud ööl kaugel metsadest haledat häält ja viitust kuulnud; ning see hääl oli tema meelest Simeoni häält meenutanud. See teade torkas vaimsalt Juhani südant ja ta ruttas koju, valades kibedaid pisaraid venna kurva saatuse pärast. Nüüd otsustati korraldada üldine otsimine mööda metsi. Iga vend pidi üksi ja eri suuna välja minema, ja see, kes pagulase leiab, pidi ta koju tooma, üles Impivaara mäele minema ning karjapasunat puhuma asjast teistele teatama. Eero tõi nüüd põõsa varjust oma pasuna, vägeva kasepasuna, mis oli kaks küünart pikk ja kerkis kaugemale, ning pani selle ööseks hundiaia sulisevasse kraavi likku. Sest pasun, mis juba kevadel kõige paremal meiuajal tehtud, oli nüüd kangesti mõranenud ning kuiv.

Vara järgmisel hommikul läksid vennaksed teele. Impivaara oli see punkt, kust kuus meest nagu rattakodarad igale poole välja läksid. Algas nüüd kisa, kus hüüd neelas hüüu ja kaja ajas kaja taga ääretute metsade hõlmas. Kuid ikka kaugemale kadus kisa ja vägevast laienes ratas. Ja selle ratta oleksid saanud, kui oleksid seisnud Impivaara harjal ning kaugel enda ümber hõikeid kuuldes joone ühest häälest teiseni tõmmanud. Nii sammusid nad igale poole, rändasid igaüks oma sihi järgi ja ilm oli selge ning vaikne, pehme paistis mihklikuu päike. — Täiest jõust kisendades astus Juhani raginal mööda künkaid üles ja alla. Kuid ei kostnud ta kõrva otsitava häält, ja kesk-päev lähenes. Ometi viimaks, kui ta kurk ei väsinud, vahit

lehedat vastust. Ja näis, nagu oleks hää! tulnud kahe
 mehele, mõninga kõrge kuuse varjust. Sinna
 Juhani ja leidis kadunud mehe, leidis haletsemisväärt
 kummitusena. Kohutava kummitusena, käed ristis, silmad punnis
 öökullil ja juuksed kohevil õhus püsti, istus ta paksu
 all. Seal ta istus, õõtsutades keha, ja ta suust kuuldus
 ühtegi kärese kirikulaulu viisi ümin. Juhani hakkas talt
 küsima, kuidas on temaga lugu; kuid saades ainult segaseid,
 ebaselgeid vastuseid, ruttas ta oma kalli leiuga viibimata koju.
 Ja kui ta oli venna viimaks tuppa saanud ja ukse taga riivi
 tõusnud, tõusis ta kohe üles kõrgele mäele, pihus vägev pasun.
 Vahkanna, kauguses sinetavana laius tema ümber metsane, avar
 mets, ja loojuv päike valas läänerrannalt kuldse punaga
 kogu vanu, takukarvaseid kuuski mäeharjal. Ja tõstis Juhani
 kogu pasuna huulile, kuid lugu ei tahtnud minna; toru hai-
 putavast neelust kostis ainult mõni kähe vilistus. Ta puhus
 kolm korda, kuid ometi ei tulnud heledat häält. Siis paisutas ta
 kogu rinda, täitis selle põhjani õhuga ja puhus kolm korda
 ja ta põsed läksid kohutavalt punni, kuid nüüd ammus ning
 mölgas ka kõivupasun piduliku häälega. Kaugele kõigi taeva-
 taulade poole tiirles kaja ja sedamaid kuuldus rõõmsaid vas-
 tuseid idast, läänest, põhjast ja lõunast, kuuldus nõrgenedes
 mölg vaibudes sinimetsade igikangest hämarusest. — Kul-
 lile silmapilk, kulus teine ja kolmaski, ning hakkasid nüüd
 vaimused üksteise järel koduõue ja õuest tuppa ilmuma. Vi-
 imaks seisid nad kõik toas Simeoni ümber, haletsevate silma-
 dega teda vaadeldes, kes ta istus lavitsal nagu öökull küüni
 katusel ja jõllitas neile tõsiselt vastu.

Juhani. Simeoni, meie vend!

Tuomas. Kuidas on sinuga lugu?

Timo. Kas sa mind tunnud? — Ei sõnagi vastust. — Kas
 sa tunnud mind?

Simeoni. Tunnen küll.

Timo. Kes ma olen?

Simeoni. Häh, Jukola Timo. Jah, miks ma ei peaks sind
 tundma?

Timo. Õigel Mina olen Timo, su oma vend. — Poisid,
 heida pole veel kõige suurem.

Simeoni. Suur ja hirmus on päev, mis läheneb, ja selle
 parva nimi on hävitus ning hukatus.

Aapo. Miks ennustad sa nõnda?

Simeoni. Tema ütles.

Juhani. Kes see?

Simeoni. Tema, tema, mu seltsiline teel.

Eero. Jah et mina või?

Simeoni. Mitte sina, vaid see koletis, kes on mind saatnud. Oi vennad! võin teile jutustada asju, mis tõstavad teid karvad püsti nagu vihase kuldi harjased. Kuid andke mulle esiteks väike naps südame kinnituseks; ja olgu see viimane lonks, mis ma kurgust alla neelan.

Juhani. Võta napsi, jumala loomake; vaata, siin on, mu armas vend.

Simeoni. Aituma! — Nüüd tahan katsuda teile jutustada, mis olen näinud ja kuulnud, jutustada hoiatuseks meile kõigile. Kuulge: mina olen näinud teda ennast.

Juhani. Keda imet oled sa siis näinud?

Simeoni. Peameistrit ennast, Lutsifeerust!

Aapo. Nägid teda ainult unes või meeltesegaduses, mille tõi liiga rohke viina tarvitamine.

Simeoni. Teda olen tõesti näinud.

Timo. Mis nagu ta oli?

Simeoni. Nagu inetus ise, kuid vaata, taga kõlkuks tal rebasesaba.

Timo. Kas ta ka suur oli?

Simeoni. Nii umbes minu pikkune, kuid ta võis ennast munta, kelleks ise tahtis. Esiti, kui ta ilmus, tuli ta tuulise peana kohinal võsastikku, kus ma istusin. Kes seal on? küsis minna karjatades. «Sõber,» vastas tema, võttis mu kätt kinni ja käskis mind enese järel tulla. Ma järgnesin talle, kuna ei usaldanud vastu panna, vaid pidasin paremaks tema soovi järgi tcha. Ja nüüd rändasime kaua üheskoos mööda olukalist, kivist teed; ning ta muutus kord üheks, kord teiseks. Vahel hüples ta mu ees kui väike näuguv kassipoeg, vaadates taha ja vastu mu vahtimist üpris lollilt. Vahel kerkis ta jälle kohutavalt pikaks meheks, küünitades pea otse pilvede piirile. Seal hüüdis ta minule: «Kas sa näed mu pead?» Mina, et ikka ta meelt mööda kõnelda, imetlesin väga ta pikkust ja ütlesin, et mu silmad vaevalt ta säärigi seletavad. Siis kiskus ta oma suu laiale, rõõmutsevale naerule ja silmitses mind teraselt. Selle järel tegi ta veel mitu muudki tempu ja talutas mu lõpuks üles kõrgele mäele; seal kummardas ta mu ette ja ütles: «Astu

«Astu.» Mul oli hirm, kuid ma ei usaldanud sõrgu vastu astuda ega ronisin ilusti ta turjale. Küsisin temalt ometi: kuhu meid läheme? ja tema vastas: «Ulespoole läheme.» Siis tõus ta kõigesti ähkima, higistama ja oma keha keerutama, ja mõne päeva eest pändik koera seljas Hämeealinna turul. Lõpuks puhkes kaks kirjut tiiba ta seljast välja ja ta lendas üles mõne korra ning nüüd hakkasime kiiresti üles kõrgema lundama, kuu poole, mis hõõgus meie kohal nagu vask-
tõu pöhi. Sinnapoole vihistati, ja peadpööritava süm-
- ja meie alla mannetu maa. Jõudsime siis viimaks kuu-
- de, mis on, nagu jutustas pime onu, suur ümmargune ja
- kaljusaar õhus, ning seal alles nägin imesid ja lummu-
- ja lummutusi! Oh, ei suuda seda jutustada minu
- keel!

Loomas. Tee seda oma jõudu mööda.

Juhani. Jõudu mööda, mu vend, kui ei saagi mitte nii, nagu muab aine tõsidus.

Simeoni. Tahan katsuda. — Jah, jõudsime kuu peale, ja seisin viis mu selle äärmisele servale, kõrgele künkale, kus seis-
- veelgi kõrgem torn, mis ehitatud nahast, saapanahast. As-
- tõus üles torni, tema ees ja mina tema taga, ning kaua astu-
- mööda ringlevaid treppe. Lõpuks seisime saapanahkse
- viimases tipus, kust nägin palju maid ja meresid, nägin
- linnu ning imelikke ehitusi kaugel enese all. Usaldasin
- külge müksata ja küsida temalt: mis on see, mis
- peatab seal sügaval meie all? Vihaselt ja karmilt minu poole
- vastas tema: «Pärgli päralt, poiss! mis on mul pist-
- sinuga? Kuid seal on ju maailm, kust me tulime. Vaata
- uuri.» Nii tema ütles, ja mina hakkasin nüüd õhates tera-
- «lt vaatama ning uurima; ja ma nägin kogu maailma piire,
- inglise riiki, Türgimaad, Pariisi linna ning Ameerika
- Siis nägin mina Suurtürgit tõusvat ja koledalt kõike ära
- kavatavat; ja tema järel astus see suur sarviline Mammon, aja-
- hümekonda ühest maa äärest teiseni nagu hunt lambakarja.
- Na ajas ja kihutas ta ning kägistas lõpuks kogu maailma ja
- Ameerika riigi. Seda kõike nägin ma ja küsisin jälle saatanal-
- «lt külge müksates: kas nüüd on hävitatud maailm, kust mina
- pärit? Vihaselt vastas tema: «Pärgli päralt, poiss! mis
- minul pistmist sinuga? Kuid see on ju ennustus peatselt
- tulevaja asja kohta. Vaata ja uuri.» Ja sügavalt õhates mina
- vastasin ning uurisin. Kuid usaldasin veelgi kord küsida: kunas

peab see sündima? Kurjalt larisedes vastas tema jälle: «Sünnib just sel silmapilgul, kui need kaks nahkpasunat ilmuvad läbi seina, otse siia meie ette.» Ja siis vilistas ta korra muu pikalt. Kuid ah, kui ma suudaksin jutustada!

Juhani. Tee seda, kui vähegi jaksad. Oh, mis muud ja lummutusi sa oled näinud! See eennustab midagi, ja keegi on tulemas meie hukatus, jumala karistus, kui mitte just maailma lõpp. Kas on see mõni komme: käia kuradiga kuu peal?

Simeoni. Ja nahktornis!

Juhani. Nahktornis. Kas see on kellegi komme?

Timo. Saapanahkses tornis!

Juhani. Jah, saapanahkses tornis. Ah! Kuid jutustada meile kõik; sest kuigi ma tunnen värinaid seljas, võib see rahunutus headki teha mu patusele südamele, mis on nii paadunud nii kale, et selle peale vaevalt võib muu mõjuda kui põrgu puu lõhkumiskirves või taeva tulivasar. Lase müristada ja sadada, vend, lase kas või korpioone sadada; seda oleme väärt. Jah, mis juhtus siis?

Simeoni. Siis kuulge, kuulge! Kimedalt vilistas saatana ja tuli siis, nagu ta oli öelnud, kaks nahkpasunat, kaks kohutavat toru pressides läbi seina. Hakkasid need seal hirmsasti kinnidama ja möirgama nagu metsikud lõukoerad, hakkasid kihutama lõugadest suitsu, pigihaisu ning väävligaasi. Ja peagi meie kangesti kõhima, nii saatana kui minagi, kõhima, rüüsuma ning kõrvu kinni hoidma, kui need kohutavad pasunad plärisesid. Ja hääl kasvas ühtesoodu ja torn vabises; vägev saapanahkne torn vabises ja langes viimaks mürina ning rüüsnaga kokku ja meie järgnesime ühes tema langemisega, peidetud nahaviilakate virna alla. Kuhu saatana jäi, seda ma ei tea, kuid mina lendasin ülepeakaela ühtesoodu allapoole, alla kaljult, alla kuu äärmiselt servalt, ja hakkasin nüüd paari küünega laiusel nahatükil alla maa poole langema. Kuid nahk, mis oli pärit kuult, tõmbas kuu poole, mina jälle, kes olin pärit maalt, tõmbasin maa poole; nü öeldi, ja et mu keha raskus võitis nahatüki tõusujõu, siis liikusin allapoole, kuigi aeglaselt, otse kui vana varese seljas purjetades. Kõik oli minu õnneks; sest ilma selle nahkpaadita, mu õhulaevata, oleksin langenud kui rabakott pudruks maha, sest et ma enam saatana tübade najal ei seisnud. Kuid tasa, tasa purjetasin nüüd jälle oma armsa emakese-maa poole ja laskusin lõpuks ühe kunse alla selle paiga

...kust olin saatanaga teele läinud. Veel pidasin naha-
...pikus, kuhu, nagu ma nüüd nägin, oli kirjutatud
...tahtedega järgmisel viisil: «Jukola vennastele sec-
...ning tervisi täie kamaluga! Aga kui ülal pilveserval
...nagu tuline märk, või nagu hõõguv kotkahänd, siis
...lõpp on ligi tulnud otse selsamal päeval, mil see sünnib.
...otud snapanahkses tornis peaaegu viimselpäeval ja arvatavasti
...otse viimsel aastal.» Nõnda seisis lugeda nahktahvil,
...nüüd käest lasksin, ja jälle hakkas ta üles kuu poole ling-
...— See on sünge ja tõeline lugu minu teekonnast.

Juhani. Imelik, iseäralik ja kohutav ühel hoobil.

Timmo. Kuid sa oled neil eksirännakuil ometi lugema
...nud.

Simooni. Ära arva. Olen niisama rumal kui ennegi.

Timmo. Ehk oskad ometi seda keerulist kunsti. Katsu, siin
...mu aabits.

Simooni. Ei, mis veel! On, nagu vaataksin vene või jaudi
...Siis teadsin vaimu valgustusel paljugi, mis nüüd on mu
...pime, ja olen jällegi seesama armetu inimene, sama patune,
...patune. Ja mu pea käib ringi, sest see päev on kätte jõud-
...Mu pea käib ringi, sest mu silmad on näinud Lutsifeerust
...ennast. Ai, ai, kui karvane ta oli!

Juhani. Oi meid õnnetuid pojukesi, oi!

Simooni. Tuhat korda oi! Mu pea käib ringi, käib ringi!
Ma olen näinud Lutsifeerust. Ta käib ringi!

Juhani. Palu jumalat, mu vend, palu jumalat!

Simooni. Palvetame kõik üheskoos! — Ma olen näinud
Lutsifeeruse karvast vägevust! — Palvetame kõik!

Timmo. Noh, kui nii tarvis on. Miks me ei või palvetada?

Juhani. See on hale lugu, oh, oi!

Timmo. Ära nuta, Juhani.

Juhani. Ma nutaksin verd, kui võiksin; sest me oleme ju
...nagu koerakoonlased, joonud viina nagu muhameedid
...tinklased. Kuid nüüd tulgu sellele laulule lõpp, teist laadi
...peab algama, muidu langeb taeva hirmus viha meie peale
...nagu raske Tundramägi ning pressib meid põrguni alla. Jaa,
...poisse on hoiatatud ennustuste ja imedega, ning me peame
...ootama kõige hullemat, kui me õigel ajal märkidest õppust
...võta.

Lauri. Kõige pahemat peame küll ootama, sest ka minul
on midagi jutustada. Kuulge! Kui teie murul ketast heitsite,

mina aga metsas hulkusin ja majapidamiseks tarbepuid otsustasin nägin ma imelikku und, kui lamasin seal nõmmel. Vaatamata otsekui kõrge männi ladvast, kuidas teie siin raiesmaal toote härganahkade peal ketast lõite. Ja arvake, kellega. Vennikese virutasite meie oma vihase praostiga. Aga kuidas lõppes lugu? Viimaks pani praost tähele, et ketas polnudki harilik ketas vaid punaste kaantega aabits. Selle üle vihastas ta hirmsasti ja kisendas valju häälega, oma mõõka keerutades: «Eijaa, eijaa!» ning kohe lähenes kohutav maru, mis teid nagu kõlkaid ühes õhku tuulte valda virutas. Säärast und mina nägin ja see un peab midagi tähendama.

Juhani. Tõesti ta tähendab, ta ennustab meile mõnd pörgupolkat; selles ei tarvitse kahelda. Kahelt poolt on meid hoiatatud ja kui me nüüd õppust ei võta, siis sajab veel tuld, pigi ja pisuke siiski kive meie peale, nagu sündis ennemuiste Soodoma ning Komorra linnaga.

Aapo. Ei tarvitse siiski üleliia karta.

Tuomas. Ma ei või küll kindlasti öelda, kuidas on lugu, kuid kõik, mis Simeoni on näinud, on pärit vahest ainult poolmeluses ajast.

Juhani. Mis sa kõneled, mees? Kas tahad taeva tähtsust imetegu tühjaks teha?

Timo. Ära kõnele jumala tööde ja imetegude vastu.

Simeoni. Oi! kuu peal olen ma käinud ja näinud Lutsi feerust, ning sellest on mu hing nüüd üpris täis hirmu. Oi mind ja oh meid kõiki!

Tuomas. Lugu on halb! Kuid võta veel üks naps ja mine siis magama.

Simeoni. Jah, kuidas oleks sellega?

Timo. Viina ei ole enam.

Tuomas. See on teine lugu.

Simeoni. Tänu issandale, et ta kord lõppes, see viinamürk. Ja ärgu nüüd enam pisaratki tulgu mu huultele seda jooki, seda ma luban ning vannun.

Juhani. Neetud olgu see pörgususla!

Timo. Tegime pisut pahasti, kui hakkasime seda joogipoolist keetma.

Aapo. Kelle soovil see sündis? Vastake mulle, Juhani ja Timo.

Juhani. On ju see viin sullegi maitsnud, on tõepoolest. Ja teiseks, mis tehtud, on tehtud, ei too seda tagasi enam virin

... Jaa, jaa, mis on läinud, see on see suus; kuid siit-
... valitsegu teine viis. — Nüüd oja randal ja kirvesilmaga
... ma tuhandeks kägaraks tolle nurjatu vaskeluka, tolle
... viinakatla, ning viinakoja rebin laiali nagu harakapesa.
... Simeoni. Tee nii, mu vend, ja taevad on sellest teost
... teinud.

Juhani. Mina teen nii.

Aapo. Milleks hävitada riistu ja asju, mis võime ausal
... maha müüa?

Juhani. Kuid vaata seda punkti: mis teeks katlaga mees,
... ta müüksin, millist tervisevett? Sedasama sorti, sama
... sedasama pörgususlat, mis on meid endid juba otse hukat-
... äärele lükanud, ja samasse viletsusse saadaksin nii mõnegi
... selle katla kaudu. Kuid sellest patust tahan olla vaba, kui
... issanda kohtuärje ette lähen. — Jah, nüüd katel käga-
... ja koda uperkuuti!

Aapo. Müüme ta kroonule, kes lööb temast raha.

Juhani. Küllap tast tenga saab, kuigi ta kägarasse tam-
... Siin on mu kirves; võta ka sina oma kirves, Timo, ja
... ühes minuga hundiaeda. Aga homme, kuna on pühapäev,
... läheme kirikusse. Läheme kirikusse, et põlvili oma õnnetu,
... ja surematu hinge eest palvetada, mis on enam kui tar-
... Kirikusse igamees, muidu saatan meid saunutab. —
... Hundiaeda, Timo!

Alla oja juurde astusid nüüd Juhani ja Timo, tampisid
... viinakatla varsti täitsa vormituks tombuks ning hävitasid koja.
... nad kõik sügavamas unes, ärkasid varakult
... hommikul ja hakkasid kirikureisu vastu valmistuma.
... nad siis teele: Aapol kaenlas isa vana lauluraamat ja
... Simeonil «Hüüdjä hää», aga punaste kaantega aabitsad pihus,
... astusid Juhani ning Timo. Ja minnes rääkisid nad järgmisel
... viisil.

Simeoni. Vaata, mida lähemale astun issanda templile,
... seda enam ja enam vaikib mu meelemaru ning süda saab karas-
... Ab! tark mees kõnnib jumalakartlikkude rada, kuid patu-
... püherdab rumalus ning sõgedus. Oh! kui ma pilgu
... taha heidan, siis näib too õnnetu linnareis olevat kogu-
... tav pörgu, mille ümber keerlevad viina sinised leegid.

Timo. Seepärast ära tee enam ialgi nõnda, mu vend. Ma
... sind. Kas see on kellegi kord ja komme? Pinnida ööd
... päevad, ööd ja päevad näkku kallist trahteriviina, ning

juua veel siirupivett nagu suured saksad. Nonoh, see ärgu ole noomitus, vaid ainult vennalik hoiatus.

Simeoni. Mina tegin halvasti ja halvasti tegime me kõik, et hakkasime viina keetma ning jooma. Kuid nüüd tuleb gem ühiselt, et selle joogi igavesti kõrvale jätame, mis muudab inimlapse elajaks.

Juhani. Otse seaks, koguni madalamaks rõhkivast harjaloost teeb ta lõpuks ikka mehe. Seepärast ulatame me kindlasti viinale jumalagajätmise käe ja palume, et ta istuks nimel läheks meist kus see ja teine. Jah, jutusta meile noor Aapo, lugu seast porilombis, mida kuulsime kord pimedal ööl käest; jutusta meile seda siin kõndides.

Aapo. Teen seda meeeldi. Oii andku see meile ikka suuremat vastumeelsust tolle hukkamõistetud märulivee vastu.

Jutustas Aapo neile järgmise loo:

Oli pühapäeva hommik, mudaloigus suvepäikese paistel põõnas siga, vaadates rahvast, kes läks temast mööda kiriku Kadetseva, kipitava südamega vaatles ta inimese õilsat, kaunist kuju, mõeldes oma harjastega kaetud näole. Mõne möödamineja palgel säras isegi nii suur helendus, et see pilk selles ehmudes tagasi pörkas; ja ta oli üpris vihane jumalale, kes polnud tedagi inimeseks loonud. Kui ta lõpuks küllalt oli nui senud ja urisenud, sirutas ta jalad välja, sulges oma väikesed vidusilmad ning uinus magama. Kui ta aga mõne aja pärast ärkas, lamas ta kõrval seltsiline, üks joodik, kes oli pommitanud päi alla mudaloiku lennanud ja oli nüüd lämbumas porri. Siga märkas ta hädahoitu, halastas mehe peale, lõi kihvad tema kraesse ja liiskus ta kuivale maale. Ent kui see halastustöö oli tehtud, vaatles ta silmapilgu meest, ajas hambad irvi ning lausus: «Sina vilets mees, su nägu on nii vastik, et ma kauem ei tihka sind vaadata.» Nii ütles siga, läks tast rõhkides eemale ja hakkas maad tongima.

Juhani. Oivaline lugu. — Kuid sealpool taevarannal on Jukola talu, ja hea, et meie tee tast kaugel mööda läheb; sest endise kodu nägemine murraks meie südame. Samuti hea, et Toukola küla ja sealsed vihamehed kaugale jäävad. Sest ma kardan, et kui neid kohtaksime ja nad meile väikestki näo-krimpsutust näitaksid, kargaksin ma kohe nagu kass nende kõri kallale. Ma pole veel unustanud leili, mis neilt sain, ega hirmsat kättemaksu-töötust.

Thomas. Pole minulgi meelest läinud kaks asja.

Simeoni. Me peaksime andeks andma ja unustama.

Juhani. Olgu nii: kui nad järele annavad ja tulevad andeks paluma, tunnistades, et on halvasti teinud, siis anna meile heameelega kõik, pigistan veel nende käppagi, silmad peitma. Kuid niikaua kui nad sellega päri pole, vaid võtavad vastu ühtesoodu minu peale hammast ihuvad, niikaua kiristan ka mina hambaid, kiristan, nii et sädemed lendavad.

Mõnda omavahel vestes lähenesid nad Tammiku talule. Seal elas mees palju rahvast, mehi ja naisi, ning kaugale kostis tema laul, mis luges: «Esimene, teine ja kolmas kord», ning lausis: «Kas keegi juurde ei pane?» See oli oksjon, mida mees ise pidas, istudes trepi kõrval väikese laua ääres ja loputades raamatusse ostjate nimesid ning asjade hindu; ja pööruv oli minemas just talu möögiv kari. Üpris imestades kuulsid vennaksed, arutades, miks sihkest asja pühapäeval arutatakse. Kuid nad olid Impivaara metsakolkas päevade lugemiseks tegi läinud, humala-aurus, mis mehe aja hooga edasi viis. Esmaspäev ja selge argipäev oli see päev, mida vennaksed olid pühapäevaks pidanud ning hakanud kiriku poole minema, raamatud pihus.

Nad vaatasid eneste ümber, et näha Küösti, oma truud mehe. Kuid teda polnud siin, ta hulkus kaugel põllul, kõndis vahest maha vahtides ja omaette mõtiskledes. Lõpuks küsis Juhani ühelt mehelt, kes seisis neile lähemal, kuis usaldatakse vahikku oksjonit pidada pühapäeval, issanda pühal hingamispäeval. Kulutulena jooksis siis naer ja turtsumine mehest mehele läbi kogu rahva, ning nüüd aimasid vennaksed, kuidas oli lugu tõepoolest. Kohmetunult, hääletult ja õhetades seisis nad kaua, kuulates inimeste naeru ning pilget. Neile lähenes ka salk Toukola poisse, kes pärisid neilt pilgates Impivaara mehe usu ja selle kalendri üle ning kuidas kutsutakse nende tähtsamatust seda nädala kaheksandat päeva. Seda kuulasid vennaksed, ja äkki plahvatas nende viha valjuks leegiks ning nad hakkasid puhkes valla. Nagu lahtilastud ketikoerad kargasid nad moirates toukolaste kallale ja kohutav kaklus tõusis nüüd Tammiku õues.

Simeoni ei tahtnud end sellesse mängu segada, vaid tema hoolde alla olid jäetud kõik raamatud, mida ta kõvasti pihude vahel hoidis, vaadates ahastava näoga, üpris rahutul pilgul tulise tapluse arenemist. Kuid nähes Aapot kõvas kitsiku-

ses kolme tüseda toukolase käes, nähes valutava südamega kuidas ta õnnetu vend kahvatas ja kuidas ta pilk juba noori puulatvade poole sihtis, kui hoope, tuliseid hoope langes igalt poolt, siis pani Simeoni raamatud lähedal olevale kivile, ruttas Aapole appi ning kadus peagi kakluse metsikuisse laineisse.

Oksjonipidaja püüdis selle vihase tulva tõusu küll esu takistada, kuid nähes, et ta ei suuda siin midagi teha, läks õigel ajal kõrvale ja vaatles imestades vennaste ääretut jõudu. Ja säärast vägivaldset jõudu ning sihukest tuulispealist hoogu selle tarvitamisel polnud vennaksed veel ilal varem ilmutanud. Kaua ning salaja hõõgunud kättemaksuviha sai lõpuks tuult ning sellest kasvas tuline, kohutav maru; ja hirmus oli kinn ning kära. Kahvatult, vabisedes põgenesid naised võitlusväljalt, mõni kandis süles, mõni talutas käekõrval väikest hirmunud lapsukest. Peast pöörastena jooksid talu elajad sinna tänna, nii tore pull kui tõsised lehmad, ja ümberringi kajaks kisa, ulgumine ning röökimine, kui Jukola vennaksed löid ja kui löid toukolased neile vastu, toukolased ning nende rohked sõbrad. Juhani lahmis vägevalt vaenlaste hulka, hambad risti ja näost päris tubakarva, nhtus paremale ja pahemale ning ta lõug vöbises vihavimmast. Kuid nagu kalju, nii tormas peale turjakas Tuomas, ja kuhu ta raske rusikas raksas, seal langes ikka mees, langes kaksiki ühe hoobiga. Nähti seal siis juhtuvat, et kui ta ühte löi, langes see nii vägeva hooga, et kukkudes kummutas teise, kes ta kõrval seisis. Timo virutas nii, nagu virutab palgimees metsas kirvega; ja kaugele õhkusid ta rusked, karedad, vihast põlevad põsed. Väärilised vastased ei puundunud Eerolgi ses löömingus. Tõsi küll, tihti veeres ta teiste jalgu, kuid ikka jälle pingutas ta enese peagi meeste virna alt üles ja jällegi lendas temalt hoope nagu laenguid pöörlevast raketist. Kõigist metsikumalt märatses Lauri; ta lõi ja lõhkus kahvatuna nagu surmaingel ning kõik tema ümber põgenes või murdus maha.

Kohkunult vaatasid inimesed seda heitlust. Igalt poolt paistis hirmust kahvatanud palgeid, kohutavalt puhkivaid nina-sõõrmeid, seal veriseid silmnägusid, siin mullaseid koonusid. Vaata viha sünget leeki nende silmis, kes tormavad ainult oma raevu eesmärgi poole, hoolimata sellest, kas või tule ning väävli neile vastu sajab. Seda kõike nägid nad ja kuulsid nii hirmsat röökimist ning ähkimist, nagu kostab hundiparvert, kes sügisööl pimedas metsas veriselt kiskleb.

Nii heideldi Tammiku õues ja ikka vihasemaks paisus võitlus. Juba lamas seal mees, lamas juba süngi ja veri voolas hõõrle tandrile. Maad kastis juba vennastegi mustjaspunane veri, sest toukolased löid juba pussidega; kuid pusse ei rippunudki nüüd vennaste vöö, kuna nad olid teel pühakoja poole. Nad nägid oma verd voolavat, tõmbasid nad kõikaid kaitsevadeks, kõikaid ja malakaid, või mürdsid lähedastest teibaid ning tormasid metsikult vaenlasjõugu kallale; kuid peagi kohtasid nad samasuguseid sõjariistu ometi ka vaenlaste pool; ja hakkasid nüüd teibad ning kaivad raginal vaenlaste peade ümber karglema. Ja paistis veel ikkagi kahepoolset võitlust, kes siin võidab, kes alla jääb. Kuigi vennaksed võitlesid, siis võitlesid nad ometi mitmekordse vaenlaste vastu; ja raskelt, metsikult löödi neile vastu.

Kui aga lähenes võitlusväljale mees, kes sundis ülekaalu kogu toukolaste poole vajuma. Lähenes põllult joostes, karates ja hirmsasti röökides Tammiku turjakas Kүүsti. Tugev teivas jabus, tormas ta tapluspaigale nagu kahvatu-hall surmaviirast, jaüksed harjastena püsti otskui tondil; ja ta virutas kui kalle toukolaste selga, paisates segamini nende salga, kuna vaenlaste vaimustus tõusis. Ulgudes ja silmi pööritades virutas ta kohutavalt, lõi kui meeletu, peast segane mees; teiselt poolt tõusid jälle vennaksed, peksid kahekordselt, ja metsikult põgenesid viimaks vaenlased, põgenesid need, keda teivas veel polnud maha pannud.

Minema ruttasid nüüd vennaksedki, hakkasid jooksmas kodu poole, hüüdes Kүүsti enesega kaasa. Kuid Kүүsti ei kuulnud nende käsku, vaid märatses vahetpidamata õues, röökis, räusatas, ning kohutav oli tema nägu. Vennaksed kihutasid juba tuuma knival, tolmaival teel; ja kui nad jõudsid väikesele tilale põldude vahel, kuulsid nad Kүүsti häält eneste taga. Nad vaatasid, vaatasid taha ja nägid metsikut meest joostes enesete lähenevat, teivas õlal, ulgudes ning käega õhus vehkides; ja peagi seisis kohutav Kүүsti nende ees. Ta higistas ja ähkis ning vihast ja vimmast vahtisid ta kõõrdi silmad risti. Ei saanud aru tema segasest kõnest, millest kostis tihti ainult vali ja pilk hüüd: «Älämölöö, ai älämlöö!» Vennaksed palusid teda loovivaarale kaasa tulla ega mitte sinna soe suhu tagasi minna, kuid ta seisis ikka veel ühel kohal, pomises enese ette ning vahtis tõmbilt. Äkki vaatas ta ägedalt vennaste poole ja ütles: «Minge nüüd koju!» Nii ta ütles ning pöördus neist ära. Ka

vennaksed pöördusid ümber ja hakkasid vastaspoola minema. Kuid silmapilgu pärast kostis veel kord Küüsti tüü hääl ja taha vaadates nägid vennaksed meest tanumal seisevat kätt ja pead raputades, ning kuulsid teda jällegi valju häälega hüüdvat: «Minge nüüd koju!» Siis ruttas ta sedasama teed tagasi, mida mööda oli tulnudki, ja oma metsaonni poole rüütasid ka vennaksed, mõnelgi neist peas kõrge muhk ning haavarres verd nirisev haav. Vaadates tuimalt enese ette, astusid nad ägedalt, mõtteis surma jäätav süngus. — Nii lõppes loomine Tammiku õues, kust mõnigi kanti meelemärkuste minema, ja mõnigi oli saanud haava, mis märkis teda igaveseks.

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK

n sama päeva õhtu, mil nii vihaselt Tammikul võideldi. Vennaksed istuvad onnis; nad on salvinud ja sidunud oma haavu, nagu see parimini õnnestus. Nad istuvad, südameis pime, igavene öö, ja alla põrandale on sihitud nende pilgud, täis vimma. Nad tuletavad meelde, mis on teinud, nad teavad, milline nuhtlus neid ähvardab, nad mõtisklevad oma õnnetu, lootusetu seisukorra üle, ja kohutav on vaikus toas. Lõpuks algatas Simeoni ometi järgmise kõneluse.

Simeoni. Vennad, vennad! öelge üks sõna. Mis peame tegema, et pääseda kroonu küüsisist?

Aapo. Ah! ei ole meil enam pääsemisteed sellest kimbatuses, ei sellesinatse taeva all.

Juhani. Pinnis oleme, pinnis! Kõik on kadunud, kõik õnn ja lootus!

Thomas. Kurat meid õgib, õgib ilma armuta; võtame siis kinnisilmi vastu, mis oleme teinud. Segasime kroonuametnikku keset ta tulist toimetust, ja see on paha punkt; löime mõne mehe vahest sandiks, ning see on veelgi pahem punkt. Noh, ehk näpistasime mõnelt armsa elunatukesegi ära, ja siis on kõik päris korras: oleme hoolekande all ning sööme muretu kroonuleiba.

Simeoni. Oh meid õnnetuid pojukesil!

Timo. Onnetuid Jukola pojakesi! Ja seitse tükk! Ma peame nüüd tegema?

Lauri. Küll ma tean, mis teen.

Juhani. Mina niisama. Igaüks nuga kurku!

Timo. Ära põrgu pärast!

Juhani. Mu puss, mu vätkuva teraga puss! Verd lase nii et lainetab.

Aapo. Juhani!

Juhani. Joosku üheksainsaks lõmbiks seitsme mehe vana ja upume siis üheskoos punasesse merre, nagu uppus linn kogu «Vana testamendi» rahvas! Kus on mu palikpea-puss kõige, kõige lepitaja?

Aapo. Taltsuta oma meelt!

Juhani. Teelt ära sina mu eest ja lõpp sellele neetud chut! Puss siia!

Simeoni. Taltsutage teda!

Aapo. Siia, vennad!

Juhani. Teelt ära!

Tuomas. Korralikult, poiss!

Juhani. Lase lahti, Tuomas, mu vend!

Tuomas. Sa istud korralikult!

Juhani. Mis maksab nüüd enam korralikkus, kui kõik on läinud? Kas tahad korralikult vastu võtta nelikümmend paari tooreid vitsu?

Tuomas. Ei taha.

Juhani. Kuid mis siis?

Tuomas. Poon enese üles, kuid hiljem.

Juhani. Teeme seda kohe, mis tuleb kord teha.

Tuomas. Kaalume järele.

Juhani. Hahaa! kõik on asjata.

Tuomas. Vahest ometi veel mitte!

Juhani. Seaduse näpitsad ootavad meid.

Simeoni. Soomest ära, karjasteks Ingerimaale!

Timo. Või uksehoidjaks Peterburi linna.

Aapo. Väga viletsad abinõud.

Eero. Merele laineid löikama, nagu meie tore onu enne vanasti! Kui oleme kord Soome rannast läinud, oleme ka kroonu pihust pääsenud, ja siis püüame Inglismaa poole; tema laeva mastis maksab mees ometi midagi.

Aapo. Seda plaani võib juba pisut kaaluda.

Tuomas. See ehk oleks midagi, kuid pidage meeles, enne

Soome randa jõuame, on meil kroonu kihlasõrmused igatahes juba käes.

Timo. Ohhoo! kui pääsemegi terve nahaga Soomest, kunas peame siis Inglismaale? On sinna ju miljoneid ja tuhandeid inimesi penikoormaid. Ohhoo!

Aapo. Kuid kuulge üks sõna! Hakkame soe enda seltsilis-
tada ja siis ei tarvitse palju ta hambaid karta. Marsime sõjaväkke ja astume mõneks aastaks teenistusse. Ah! see on hea abinõu, kuid siiski ehk kõige parem ses plindris. Jah, tõnne Heinola kuulsasse ja kohutavalt suurde pataljoni, kes on valmis labi Parola nõmmel marsib ning munserdab. Seda punkti peame kaaluda, meeles pidades, et kroonu oma poegade poole lootab.

Juhani. Ma kardan, vennas, et sa nüüd õige abinõu leid-
sid. Kasarm on nii mõnegi tuulipea-poisi ka varem plindrist
päästnud. Tuletame meelde näiteks Karila sulast; sellele võrn-
koolale torkas kord pähe pisut peremehe selga ropsida ja selle
peale oleks poisil sandisti läinud, kuid vaata, vennikesel oli
sõdamaid hall soldatikuub seljas ja see päästis mehe. — Olgu
nii! Marsime kasarmu poole! Sõjas suri meie isa onu,
kõige sõjas, kus viiesüdlane palk ujus veres; sõjas suri ka meie
onu, langes mererannal Põhjamaal; nõnda on juhtunud nii
mõnegi muu sugulase ja naabriga ning nõnda võime meiega lau-
geda, langeda tõsiste kangelastena. Surra on parem, taevast on
parem olla kui siin inimkiskjate hulgas. Ma pean nutma. Jah,
seda on parem kui siin. Oojahl palju parem.

Tuomas. Mu vend, sa paned meid kõiki pisaraid valama.

Simeoni. Issand, vaata meie peale ja lase oma armupäi-
hel paista!

Nii lõppes nende kõnclus nutu, üldise hārda nutuga; ühegi
venna silmad ei jäänud kuivaks. — Aga õhtu pimenes, tuli õõ
ja nad kõik vajusid nutust viimaks sügavasse unne. — Järg-
mine päeval mõtlesid nad veelgi, arutasid higispäi, milline abi-
nõu neid kõige paremini päästaks; ja teraselt valvasid nende
silmad väljas onni ümbrust, et juba kaugelt näeks, kui kroonu-
sõdamed neile lähenevad. Nii nad luurasid ja arutasid; ning
kasarm, kuigi kohutav, paistis neile ometi kõige parema pelgu-
põngana. Seepärast otsustasid nad koos Heinola-retkele asuda
ja kuueks aastaks sõjaväkke astuda. Ja kui jälle päev tõusis,
arutasid nad rännakut raske südamega, sünge meelega. Nad
astusid edasi, mõtlemata sellele, et selles ettevõttes vajati passe

ja ristimistähti, nad astusid, tohikpaunad seljas, esiti Jukola poole, kavatsedes paluda, et nakkur loomad oma valve alla võtaks ning maja eest pisut hoolt peaks.

Viertola teele jõudes kohtasid nad nimismees, kes pöördus neile vastu sõitis, jahikubjas tagaistmel. Vennaksed jahmuud sellest, arvates, et tema sõit on nendega seotud. Nad pidid pea aegu juba metsa jooksmas, kuid astusid ometi edasi, pidades meeles, et kaks meest ei saaks neid kunagi kinni. Kuid vahest nad arvasid: hoopis teise ametitalituse pärast sõitis nüüd nimismees mööda kihelkonda ringi. Ja ta oli ka tubli mees: juhuslikult aus ning alati rõõmus. Jukola vennastest ja nende elust midagi oli ta ikka oma suureks lõbuks kuulnud kõneldavat; ja ta oli nende eestkostja ning kaitsja ega mitte vaenlane. Kuid nüüd hakkas ta nende kohale jõudes lõbusalt jutlema.

Nimismees. Tere, tere! Kuhu poisid nüüd nii tõsiselt marsivad? Vastake mulle, ilma et mind nagu laane hundid vahiksite. Kuhu lähete, paunad seljas?

Juhani. Meil on ees pikk teekond.

Nimismees. Kuhu põrgusse te siis lähete? Häh?

Juhani. Kas te meist midagi tahate?

Nimismees. Mis teil mulle siis anda oleks? Kuid on ju luba hinda küsida, kuigi pole raha ostmiseks. Noh, teie olete madal otse jõllitavad ja põrmitsevad minu poole, ning kui ma poleks harjunud kas või vanapaganale enesele vastu vahimist vaatama, siis ehk puperdaks mu süda nüüd pisut sees. Ha-ha-ha! Kuid kas kurat ise teid kiusab?

Juhani. Ma küsin teilt üht asja: kas sellest kroonu protsess tõuseb?

Nimismees. Millest?

Juhani. Hm. Tollest, tollest.

Nimismees. Millest, sina sasisitukane jõmm? Millest?

Juhani. Tollest rüselusest Tammiku õues.

Nimismees. Ahaa! see üleeilne lööming? Jaa-ah! Sellest tahaksin nüüd teile pisut pajatada.

Juhani. Kas mõrtsukatööd on juhtunud?

Nimismees. Täna õnne, et lugu nii pole. Kuid välg ja pauk! kui kihutasite kroonuametniku asjatalitusest minema ja viirusite lisaks veel ta kirjutuslaua kummuli, mõtelge seda punkti!

Juhani. Jumal paraku! seda olemegi mõelnud ja arutanud õige tublisti ning mõistnud, mis meid selle eest ootab. Jaa, jaa, sant lugu ootab meid, ja sellepärast olemegi valinud kõige

parima saatuse. Teadke seda: Parola suure pataljoni poole suundub nüüd meie tee künkaist üles ja alla, nii et liiv lendab. See on viimne pragu, kuhu hädas ja ahastuses põgeneme, kui enesed otsekui tigedad saatanad meid igalt poolt ahistavad nagu sorpoegi hundiaias. Parolasse lähemal ja õnnetu on see, kes tahab nüüd meie ees teed sulgeda; sest kroonu vajab mehi, kes on tulemas, nagu oleme kuulnud. Peagi oleme kroonu sõdurid, ja puutuge siis meid, teie saatanad. Ohhoil tahaksin teile purra selle maailma, pooleks selle maailma nagu silmu; te ei näe, et ma siin ühel hooil nii murest kui vihavimist ei nutaks; nutan ning raputan rusikat. Parolasse marsime! Seal on mehi kui kaarnapoegi, seal Parolas.

Nimismees. Teie puupead ja oinad! Kas tahate maha jätta oma rahuliku maja omal maalapil ja minna kasarmukeppide vihinasse?

Juhani. Seal on siiski parem kui kindluses mäge murda; ja teie, hämelase ruske nahk on tollipaksune, nagu teada.

Nimismees. Kindluses mäge murda! Mispärast?

Juhani. Just teie, härra, tahategi meid kõlisevais raudadega sõnnu lohistada. Ja mispärast? Tolle õnnetu tembu pärast Tammiku õues, tolle pärast, et me noil Toukola poistel pisut sõda augesime, milleks meid, jumal paraku! otse pöörasel komandant arutati. Kuid nüüd tahetakse sellest teha kohtuprotsess, tahetakse teha «kärbsesest härjakene», nagu ütlevan vanarahvas.

Nimismees. Seda sa valetad! Käi kus kurat, poiss! mul on tähtsamaidki talitusi.

Juhani. Kui teie seda heldust meile näitaksitegi, et võiksite küsida kus kurat, mida me siiski veel ei usu, siis on siin õnnetu toukolased meie kuklas, seaduse jõuga meie kuklas. Me oleme loime esimestena ja see on meile väga sant pool; kuid me ei saanudki või pearahata pääseda. On ju siin küllaltki haavu, mis vaevalt on veel kärnakasuka selga saanud; ja need haavad tunnistavad ka midagi. Hmmh! — Aga kui loime toukolastest pääseksime, siis on meil ikkagi iga aasta kord kohtupäev oodata: loetuspäev. Pagana pihta! ma ütlen, nagu kord Jaakkola Paavo, see tore poiss: «Küllap see elu korda tuleks, kui poleks ühte päeva aastas, nimelt toda neetud loetuspäev», nii ta ütles. Ning ta ütles veelgi: «Pole nahk nii kallist, kuid häbi teeb halliks», nagu kord juuksesakutusest tulles, kus ta nahk oli jälle kurjal kombel läbi klopitud. — Aga kuidas läks järgmisel aastal samal pidupäeval? Pastor pistis ta

nagu käopoja laua alla istuma, ja seda nägi tema uhke mees noor pruut loetustoa võõrusest, nägi vaene tüdruk ja lühike meelemärkuseta maha, kukkus üperkuuti künnisele nagu hane pojukene. See oli sant lugu; selle järel hakkas Paavo jooma kui mees, sai mõrsjalt korvi kui mees ja jäi veelgi vahvama ning armetu hobusenülgijana suri ta viimaks. Sedamoodi oli toreda Paavo ots, kellel polnud sugugi sant pea, ei, tohhi mitte, vaid ta oli üks targemate, terasemate noormeeste hulgas kuid õelal, õelal viisil oli võõrasema algusest peale talle saanud pihku toppinud ning sellepärast sai loetuspäev talle õnduspäevaks. Ja kas see on kellegi kord ning kohus! Kukoiste Mikko, mees turjakas ja tugev kui tala ning paksude põskedega nagu Tuhkala eide vana kass, kuid ometi mitte just paremate lugejate hulgas, kohkus otsekui lammas, kui kuulis loetuspäeva hommikul kuuri alla kirikusakste kuljuste tilinat. Nii kohutav on see päev, see higerikas sakutuspüha. Ja me teame, kord laseb praost meidki väevõimuga sinna viia ning sealt häbivõllasse, jalgpuisse, kuid kõigest sellest päästab meid kroonu hall kuub, kõige sellega jätame nüüd igavesti jumalaga; prassail!

Nimismees. Te meeletud oinad, mis rumalust te plaanitsete! Noh, minge, minge, astuge seni, kui kroonu liivast maanteed jätkub. Mis pagan on minul teiega tegemist? Kuid tasa on teie rehnung Tammikul, seda ma kinnitan ja vannun, teie puupead! Tasa! ja suletud on ka toukolaste lõuad. Hoo, ma tegin seda juba samal päeval, kui kaklus juhtus, kui nägin, et seal ükski surma ei saanud. Need raisad ähvardasid kuli protsessiga, ja ometi olid nad ise selle supi keetnud. Kuid mina lasksin ka mina oma leisika kaalule ja toukolased jäid vaid nagu mutid; sest ka minul on nende vastu mõnigi konks, mille kaudu võin neid kõvasti pinnida. Seepärast on nad nüüd vait ja lepivad ilusti sellega, mis on saanud. Mis puutub jällegi teie vahetunde praostiga, siis küsin ma: kas on ta teid viimasel aegadel kimbutanud?

Aapo. Seda pole ta teinud, ime küll.

Nimismees. Ega tee seda ka üialgi enam; pidage seda mees nagu mu sõna. Ja kes on selle eest hoolitsenud? Kes muu kui too teie vana nimismees! Ja nüüd ütlete teie, te tänamatud paganad, et ta haub teie vastu kavalust. Olgu kuis on, kuid mulle hullule on pisut lõbu teinud see teie hundipoegade elu. Ha-ha-haa! Nonoh, lõppegu kõik nalja, puhta naljaga.

lood olgu öeldud: rahu teiega minu poolt ja samuti praosti poolt; sest ta on lõpuks mõistnud, et tohikust ei saa kuube. Ei, ei, ei mingit ohtu, poisid, ei mingit, kuigi teil oleks vaja midagi kiitli peale saada, te juudad. Kuid minge nüüd ilusti koju! Silmapilk! ütlen mina. Jaa, jaa, nüüd ainult pööre vasakule, pööre vasakule ja marss koju, sina Impivaara kompaniil! Koju, teie sulid, ja jumal kaasa. — Nõõ, Linalakk!

Nu öeldes tõmbas ta ohjadest ja traavis pistis jällegi edasi nimismeehe kogu kihelkonnas tuntud linalakaga ruun. Põrinal teatasid nad minema; rappus vana jahikupja kaap ja suitsuna heitles tolm nende taga. Ent vennaksed seisid tee ääres nagu soolasammast, seisid ja vaatasid toda minekut. Sõna pühentamata ja mõeldes, mis peaks kõigest sellest arvama, seisid nad ning vahtisid eemalesõitjale järele, kuni nimismeehe tanker kadus käänulisel teel.

J. i. m. o. Kuidas see jahikubjas on pärast seda vananenud, kui teda viimast korda nägime Kuokkala laanes ühes meie oma ja külarahvaga!

Juhani. Mis sina, Aapo, sest nimismeehe kaunist kõnest arvad?

Aapo. Pean teda ausaks meheks ja arvan ka seda, et ta meiega puhtast südamest rääkis, kuid peame olema valvel, sest lättsaid ei või uskuda.

Juhani. Peame olema valmis, et hundi kombel metsa puitkate. Tal on kurivaim keres, ta tahab meid võrku meelitada.

J. u. o. m. a. s. Ta tahtis meid tagasi koju narrida, enesele valmis saagiks, kui Viertolast tagasi tuleb, salk mehi kaasas, kuna tahakse, et väikese jõuga ei tohi Jukola parve kallale asuda. Ta tuleb ja koristab meid kaunilt tallele, kui teda ootame.

Juhani. Haa, nii mõtlen minagi. Ta on püügi peal väljas, kangel jahil, ja meie oleme metsloomad, keda ta piirab. Noh, tahtavasti on juhtunud midagi koledat, millest ka kasarm meid ei päästa. Siis pole enam midagi muud kui sissipass pihku ja jalamaid metsa! Maanteelt minema, poisid!

Aapo. Ah! mis me peame nüüd tegema?

Juhani. Kõik on juba tehtud; siin on valmis seitse metsa-koosi. Kuid katsume olla nii viisakad, nii armulikud röövliid kui vahugi võimalik, eeskätt ikka ilusti paludes nalja kustutuseks; jaa, jaa, ning kui heaga ei anta, siis alles võtame väevõimuga, hoid me võime verevalamise ja tapmise eest ikka kõrvale hoida. Täki nüüd!

Simeoni. Juhani, Juhani, mis sa ometi kõneled!

Aapo. Ah! kus on nüüd õnnetute vennaste varjupaik?

Juhani. Sisside röövkäikudel! Läki nüüd!

Tuomas. Suu kinni kord, sina pöörane hull! Pigemalt lähen siit Siberi igavesse külmusse, kui hakkaksin röövlitööd sööma. Sina pöörane, kas see on su tõeline kavatsus või loodad ainult meeletut nalja? Mis pean ma sinust arvama?

Juhani. Oi veli! see silmapilk on mu pea segi ajanud ja ma ei tea enam, mis kõnelen ning teen. Nimismees oli ju siin ja kadus, kadus jälle nagu tuultesse ning pilvedesse; kuid sellest on minu arvates kulunud päratu aeg, jaa, sellest on aega palju aega! Sinna ta kadus, kuhu mu põial näitab, nagu Tachla Matti põial. Sinna kadus ta suitsu sisse ja keset suitsu väljast sõjatakse valge lakk. Kuid sellest on nii pikk aeg, nii pikk!

Tuomas. Või nii!

Aapo. Mis nüüd, mis nüüd?

Tuomas. Te näete, vennad, et Juhani ei saa alati just samalt oksalt lasta, kus ta istub.

Lauri. Mis sa pöörivad oma silmi ja õõtsutad pead muu lootsud sõormeist sihukesel kombel? Või nii? Täna õnne, et su ajuvärk on korras.

Tuomas. Jaa, jaa, las ta peidab oma äsjast rumalust nagu kõige paremini oskab. Kuid mis pagan me nüüd peame tegema? Ütle sinagi, Aapo.

Aapo. Mina ei tea.

Eero. Kuulge, vennad: ega me ju kindlasti veel tea, kas nimismehel ongi meie vastu rebasesaba pükstes.

Lauri. Mina arvan teisiti, sest ma vaatasin talle teraselt silma, ja seal ei vilksatanud kavalust. Ja mõtelge järele. Mida oleks ta ilma abimeesteta siiamaa'le tulnud, kuigi tema tee ääres oli onne ja külasid? Mispärast läheks ta Impivaarast mööda Viertola mõisani, kus tal on vähem lootust abile kui suurtes külates, mis ta on juba enese taha jätnud? Imelik! Viertolast tuleks ta jälle päratu maa tagasi, tuleks oma meestesalgaga meie maja poole. Rumalus! See ei passi kokku nimismehet muidu ikka nii tarkade ja osavate plaanidega.

Aapo. Ei taha passida, seda märkan minagi, kuid sellest on vähe, et kindel olla. Sa arvad, et oled nüüd asja põhjalikult kaalunud, kuid vaata, kuidas tihti juhtub: sagedasti on asjaolu otse vastupidi, kui kõige tublima, kõige targema mehe mõistus on arvanud. Ja meil on kartmiseks põhjust. Meie kuri

on seaduse silmis suur; ja pane tähele, kui eriliselt, kui juldselt sõbralikult nimismees meiega kõneles.

Tuomas. Polnud see otsekohese süidame keel, vaid selle all kees sapp. Aga mis me peame nüüd tegema?

Eero. Teeme nii: lähme veel kord koju, kuid ei maksa ühepilkugi toas olla, vaid jätame ukse riivist lahti, mis näib nagu oleksid elanikud ilusti kodu; ise aga istume Impivaara koobastes ja lõhedes peidus; seal laiskleme kaks-kolm päeva, ühtesoodu teraselt alla maja poole piiludes. Kui nüüd mõnemes selle aja jooksul oma abiväega majale läheneks, siis oleme ju alati valmis, et kohe mägede ja metsade varjus putku lööme. Kui aga umbes kolme öö ja päeva jooksul midagi ei juhtu, siis on iga hädasoht meist kaugel.

Tuomas. See on nõu, ja hea nõu.

Aapo. Me teeme nii.

Tuomas. Läki tagasi; tule, Juho, ja viska metsa oma mõnnin nagu.

Nad hakkasid jälle Impivaara poole astuma ja seisid peagi kodu oues. Eero nõu järgi käies lükkasid nad riivi ukse eest lahti, ronisid üles mäele ja peitsid end hästi, kes mugavasse lüplõhesse, kes noorte kuuskede varju mäcrinnakule. Seal nad loomaklesid, luuravad pilgud sihitud alla maja poole, üle kändude raiesmaa ja mööda sünge metsa äärt. Seal nad lameskendasid, pidasid kolm ööd-päeva kordamööda vahti, sõid tohikpaunadest ja kustutasid janu selgest allikast, mis mäeküljelt voolas ning oma lained mööda kaljust teed alla veeretas. Monusalt sulises seal väike ojake pika päeva jooksul, sulises kuivalge öö kestel, saates helinaid valvava venna kuulavasse kotta.

Ent kui kolmandal päeval päike juba looja tõttas, astusid vennaksed mäest alla, läksid tuppa, südamed rõõmsad, sest nad ei tundnud kartust, et nende kartus oli asjatu olnud. Kuid neile ei paistnud siin veel täiesti kindlana, vaid ikka veel heitsid nad luuravaid pilke aknast välja. Järgmisel päeval saadeti maakuulaja teele, saadeti Aapo, et täit selgust muretseda. Öö ja päeva viibis ta külates ja taludes ning kui ta viimaks tagasi tuli, paistis ta meelt rahusõnum. Ja nad istusid nüüd üheskoos männipuust laua ümber ning Aapo, istudes ise laua otsas, hakkas vendadele jutustama, mis ta oli kuulnud.

Aapo. Vennad! ta on võrratu mees, see meie nimismees; ta on teinud, nagu ütles, ja meiega on lugu niimoodi. Olgugi et

mõnel Toukola mehel on esimeses jalas nagu hobusepea, ja mõnel peas kõrge muhk, mõnel suur haigutav auk, kuid nad ei niuksata sõnagi kohtust ega ka kättemaksust omal algatusel ning see on kõik nimismehetöö, tema hirmsate ähvarduste vili. Ja mis mõtleb nüüd praost meist? Jah, vanamees on meid rahule jätnud, igavesti rahule; sest ta on uskuma jäänud, mis nimismees talle kinnitanud, nimelt, et suur valjus meie vastu oleks meie igaveseks hukatuseks. Kuid pange veel tähele: kui too Härkämäki, igapidi tubli taat, ühel päeval praostiga jutu ajades oli meistki midagi kõnelnud ja urinal öelnud: «Kui teab, mis rohvessorid veel poistest võivad saada», siis on praost selle peale lausunud, et suur oleks tema rõõm Jehoovan, kui see ime sünniks, et Jukola vennaksed kord tema ette astuksid ning rahuldavalt lugeda ja needsinatsed kümme käsku niiku usutunnistuse peast oskaksid. Selle kalli lause oli ta öelnud Seda ja palju muud olen kuulnud, kuulnud nii mõnegi mehe suust, ja kõige usaldusväärsem neist on Tammiku Kүүsti, kes iial ei naera ega valeta.

J u h a n i. Nimismees, sina tubli mees, ma tormaksin sinu eest kas või leekivasse tulle! No võtku sind must, mõirgas pagan! Vaevalt võin kõike uskudagi!

A a p o. Kõik on nii, nagu ütlesin. Kuid sellest näeme, et saksad polegi nii suured võllaroad, nagu arvatakse. Tuletage meil puhul meelde ka toda Viertola härrat, kes üsna ruttu leppis ja meie palvega kõigiti päri oli. Ja meie praost, kui vaatame teda ilma vimmata, hea südame ning mõistuse otsekohesest vaatepunktist, siis tõuseb ta meie ees, ma tean, kõrgema väärtusse. Ta on äge, kuid õige issanda viinamäe harija, ja meie kogudusele on ta ütle mata palju head teinud. Ta on sünninud mõnegi öela kõrtsi; mõnegi mehe on ta sündinud selle endise sohinaisega seaduslikku abiellu astuma, ja mõnedki naabrid, kes enne üksteist veriselt taga kiusasid, on ta viinud kõige kaunima lepituseneni. Ja mis oli tema eesmärgiks, kui ta meiega vaeva nägi? Teha meid korralikeks ristiuslasteks. Nüüd on ta meid rahule jätanud, avaldab aga meie vastu omelti nii kaunist soovi, et südant pitsitab, kui sellele mõelda.

T u o m a s. Kuid nüüd, mehed, lugema, nüüd aabits pihku ja sõna pähe, kas või puunuiaga.

A a p o. Sa ütlesid midagi, millest, kui nii teeme, meile ünn koidab. Ah, kui nüüd üksmeelselt selle tähtsa ülesande kallale asuksime, sellest lahkumata, enne kui töö on lõpul!

Juhani. Ma mõistan: tormaksime aabitsa kallale küün-
te hammastega, lahti laskmata, enne kui oleme kuke saba all.
Vahest otsustame peatselt midagi, ja kui oleme kord
otsustanud, siis täidame ka, täidame, kas või verd higistades.
Mul on ju kõva pea, üpris kõva, kuid ometi leidub seal ühte
teist, ühte ja teist vastuvõtlikku värki. Kas ma siis igapäe-
se harjutuse teel ei või võistelda viieaastase tütarlapsepõu-
ga? Miks mitte? Usinus võidab ka viletsad looduseannid.

Aapo. Oi, Juhani! mu südant ülendab su jutt, täis mehi-
lust ja mõistust.

Juhani. Usinus võidab ka viletsad looduseannid. Jah, kui
lord kallale asume, siis pingutame ka nii, et hambad risti.
Lord asja peab kaaluma, põhjalikult ja juurteni.

Aapo. Seda tahame katsuda, sest sel asjal on suur täht-
sus. Vaadake: kui me lugeda ei oska, siis on ka seaduslik naine
mille keelatud puuvili.

Timo. Jassoo! Kas see nii on? No võtku pagan! Siis peab
katsuma, sest selle kunstiga saan enesele vahest tubli eidegi,
kui mi hulluks peaksin minema. Kuid kes teab, millised mõt-
ted lord veel poisi pähe tulevad? Seda ei tea muu kui jumal.

Juhani. Kaalume asja põhjalikult: meil on nii kõvad pead.
Kulus jälle mõni päev ja ühel öhtul võeti asi uuesti kõne alla
ning otsustati ühiselt, suure agarusega lugemise kallale asuda.

Juhani. Kahe aasta pärast olgu aabits mul peas; see on
otsustatud. Kuid vaesest Timost on mul hale meel; temal on
veel kõvem peakolu kui minul, kaks korda kõvem.

Timo. Ära muretse midagi, kui see ongi kaks korda
kõvem. Nonoh, sina õpid aabitsa kahe aastaga, mina siis nel-
jaga. Jah, seal on ainult visadust vaja.

Juhani. Vaata, vaata, see nali tõmbas rehnungist mõnegi
puuva maha, terve aasta. — Kuid oh pojukene! küll me alles
oleme pagana küüdis. Küll seal saab ähkida ja pudruks muu-
tub aabits, enne kui on kaanest kaaneni meie peas. Jumal
aitaku meid!

Timo. Mina tahan aabitsa selgeks õppida.

Juhani. Seda tahan minagi, kuigi see nii tunduks ja mait-
siks, nagu näriks peenikesi kive ning tooreid kartuleid. Seda
tahan, sest praost on nii hea ja armulik meie vastu, et tast
võime hale hakkab. Kuid kust saame korraliku ja heatahtliku
õpetaja?

Aapo. Ma olen sellegi üle pisut järele mõtelnud. Ma vaa-

tan sinu poole, Eero. Jaa, jaa, sul on terane pea, seda ei saa salata. Kuid täna jumalat selle anni eest ja mine meie juurde mõneks nädalaks laia maailma, moonakott seljas ning rahus põues. Mine jahikupja, tolle tubli kohtukasaka juurde õppuma. Ta on tark mees ja ma tean, et ta sulle oma juhatus ei kehta eriti kui talle tasuks toreda kütismaa ning praeks mõne metsa lubame. Kui sa aga hariliku lugemisosa tähtsamad tükid oskad siis tuled jälle tagasi ja õpetad meid.

Juhani. Või nii. Või Eero õpetaks meid. Hm. Kuid ära sellepärast veel uhkeks mine, Eero, seda ma ütlen.

Eero. Kaugel sellest! Õpetaja näidaku õpilastele head eeskujut, mõeldes suurele aruandmispäevale, mil ta peab ütlema: «Siin olen mina, issand, ja siin on need, keda sa mulle oled andnud.»

Juhani. Vaata, vaata, või juba torkas? Kuid lugu on nii: sina õpetad mind, kui ma seda tahan, või oled vait nagu ahven, kui ma tahan, ja mina loen sinu ees ainult oma talu mist mööda. Sellega on lool lõpp. Küllap me su ohjes hoiame, pea seda meeles. Kuid see plaan ehk läheb.

Tuomas. Kõige parem plaan, mis Aapo ilal on leidnud.

Juhani. Tuhat taalrit selle plaani eest!

Aapo. Eero, mis sa ise asjast arvad?

Eero. Tahan selle üle järele mõelda.

Aapo. See läheb, kahtlemata läheb. — Aga nüüd tahan ette kanda oma kõige suurema plaani, plaani, mis seisab ja vastu peab. Vahvad poisid ja vennad! Tõusku Impivaara tore asunikutalu, tõusku see laanest seitsme mehe jõul. Jah, teie silmad suurenevad ja võõristades vahite mulle otsa. Seda ma ei imestagi. Kuid mõtelge järele: meie peatoiduse saamine muutub siin metsade vahel päev-päevalt raskemaks; harva kuu'eme siin veel mesikäpa mõminat ja harva vuhvatab laanes metsas meie ees lendu. Ja veel paneme tähele teistki asja, paneme tähele, et «see ep ole mitte hea, et inimene ükski on». Nii mõtleme kord meiega; kuid mõrsjavoodist püsigu kaugel metsik laanehulgus, kes vaevalt suudab omagi korisevat pugu täita, saati siis naise ja laste omi. Ent roogime nüduks tolle laia laane, puhastame põlluks selle kallaku, kuldse raiesmaa, ja kerkigu pikapeale meie onni ümber kumisevale õuele tall, laut, rehi, küün ja veel teisigi hooneid, ikka tarvidust mööda. Ja siin on meil tubli talu, mida kutsutakse Impivaaraks, talu, mis on korralikum kui meie sünnikodu Jukola. Ja enne kui päev on

lõud, kus too vana Jukola on jälle meie oma, haljendama juba kaunilt niidud, lainetavad viljarikkad põllud meile ohitu jõudes läheneb meile metsast ammu kirju kari.

Juhani. Sa kõneled kuldseid sõnu. Kuid vaata, vennas, meil on juba ennegi talu, mis praegu küll võõra käes rendil, see mõne aasta pärast on ta jällegi meie oma.

Aapo. Kuid seniks, kui see aeg kätte jõuab, on meist saanud verratud laiskvorstid, viitsime vaevalt veel tagajalgu maast tõsta, ja igatahes on meil siis niisama korrast ära talu nagu kunagi. Olen kuulnud, et parkal on mannetu mehike, saamatu võlvorst, ja mingit nähtavat muutust pole veel sündinud, ei põhjadel ega niitudel. Ja kui olekski teisiti, ikkagi oleks parem, kui meil ühe talu asemel on kaks: Jukola ning Impivaara. Siis on ka meie väärtus inimeste silmis võrratult tõusnud ja mõnigi peaks ning lõkendav häme tüdruk on valmis meile naiseks tulema. Tööle ja tegevusele, vennad! Tööle kogu jõuga; sest meie elu maksab seda vaeva ja inimkond, nagu näeme, polegi nii õel kiusaja; ei, vaid mina arvan, et maailm on meile sõbralik, nagu meie maailmale; ning see, kes «ikka ülekohut kannatab», ta vaadaku, kuidas on lugu ta enese südamega. Meil on nad meiega tagedalt ümber käinud; tõsi! kuid õieti ainult Toukola võllaroad, ja selleks on neil minu arvates pisut põhjustki olnud. Olgu kuidas tahes, kuid parem on lepitus ja rahu, ja rahu võime jälle lüua, kui seda ainult täie tööga saame. Vaadake: meie rahmeldame siin mõne aja, nii nagu korralike meeste viis, ja kui me viimaks jälle Toukola vainudele tuleme, siis vaatavad meie endised vaenlased meile pisut sõbralikuma lugupidamisega kui enne, ja kui me neile siis sõbralikke pilkusi tagasi saadame, siis tõuseb sellest peagi üldise lepituse hele päev. Tõsi küll, see maksab meile palju, maksab tood ja vaeva, nii et hambad tuleb kokku pigistada, kuid ilma selleta ei lõigata ses maailmas ilal vilja. Ja pange tähele, kujutage selgesti oma vaimusilmas ette, milline on viimaks meie vait: me oleme mehed, sõbrad kõigiga; meil on kaks talu, meie tulevikk on üksainus «Healootuse neem», ja meie haud seal elu laanaral raunal ei paista meile jübeduse koduna, vaid nagu armas puhkekamber, videv eeskoda õndsate saali.

Tuomas. Kaunilt sa kõneled ja õieti, ning mina olen päris plaaniga. Vennad! kuulake teda, sest see asi on suurepärane, see loob meie elu uuesti, tõstab metsade tipule hommiku koidu. Mina olen päris!

Timo. Mina niisama.

Simeoni. Jumal on meid kuulnud ja meie elu läheneb varemaks. Mina olen päri Aapo kauni plaaniga.

Eero. Ka mina olen päri, sest nüüd astume mehise sammu.

Juhani. Ja kas ei teeks samuti mina, teie vilets vanem vend? Mina olen päri ja õnnepäevaks nimetan ma ikka tunda päeva. Olid meile juba lähenemas ahelad või kroonu hall kuul ja trummipöörin, kuid nüüd seisame kõigest sellest kaugel, lootes kodumetsade kohinat. Nõnda valgenes äkki kesköö meie taevas ja see valgus, nii olgu meie soov, ajab veel laiali kõik pilved ning «jumala küünlad need säravad», nagu laulab karjane loolutades. Ah! kõige paremini on meid kohelnud jumal ja tema mees; kõik, mis suudame, tahame meie ka omalt poolt katuda.

Päeval pärast seda saatsid nad veli Eero õpiteele, tuhliselt varustatult. Tohikpaun seljas, vöörkott õlal ja aabits põues, ta alustas ta rännakut jahikupja elukoha poole. Teised aga muntsid enestele kõplad ja raudlabidad ning hakkasid raiesmikkimaja ümber põlluks rookima. Päev-päevalt lisandus seal üha enam peeneks mullaks kohendatud maad; ja nõnda kaevati palukavartele ning kassikäppadele igavene haud. Kui nad aga olid raiesmaa pinnast vägeva lahmaku üles kiskunud, millest arvasid külvimaaks küllalt jätkuvat, et seitselt meest elatada, siis siirdusid nad raiesmikust alla laande ja hakkasid niiduke laastama saja-aastast kuusikut, mis seisis tukkudes raiendiku all, mässitud oma sammalkasukasse. Siis kajasid jälle kirvehoobid läbi metsa ja raginal langes kuusk röskele maale. Nad laasisid kuused, kogusid oksad hunnikusse, et talvel talu lauda vedada, aga palgid kandsid nad üles kännulisele raiesmaale, kuhu rehe ja lauda ehituspudeks. Siis astusid mehed kandes tõsiselt üksteise järel ja kuuel kangel õlal lamas tugev talu. Aga kui nad üles mäele jõudsid, lasksid nad kandami Juhani hüüde järgi ühekorraga maha ja palk langes mürinal, nii et maa mürtsatas, ning lajatades vastas laas. Nii laienes nende niit metsa servast ikka kaugemale lõuna poole ja nii said nad materjali ehitatavate hoonete jaoks.

Ka Eero tegi lugemise kallal usinalt tööd ja nobedasti edenes ta oskus. Laupäevaõhtuti tuli ta tühjade kottidega koju, kuid järgmisel esmaspäeval läks ta jälle, seljas täis paun ja õlal pungis vöörkott, läks kooli, aabits põues. Nii kulus sügis, lähenes talv, vennaksed jätsid põllud ja niidud järgmise kevadeni rahule ning ruttasid nii enestele kui loomadele, moona

... Sügise kõledais metsades sumpasid nad risti ja rästi
... koortega, lõigates verist lõikust; ning all soorannal kerkis
jälle kõrge heinakuhj vana Valge jaoks.

Talv oli saabunud; jõululaupäeval tuli Eero koju, jahikupja
... küllalt õppinud ja kõlvuline vendi õpetama. Imekergesti
... õppinud. Selgesti luges ta raamatut ja aabitsat oskas ta
... kaaneni peast, nõnda ka väikest katekismust. — Ja
... kui jõulud olid möödas, algas lugemine ning vaevanäge-
... istusid seal õpetajana Eero ja õpilastena ta vennad, kes
... suust tähtede nimesid järele hüüdsid, nagu noorem vend
... ette ütles. Ühest suust nad hüüdsid ja kõmas avar tuba:
... ja piinarikas oli neile see töö, piinarikas eriti alguses;
... kombel seal ähiti ning higistati. Kõige rohkem pingu-
... Juhani oma tahtejõudu; agarusest võbises ta lõug; ja tuk-
... Timo, kes ta kõrval istus, sai temalt mõnegi vihase rusika-
... kui vaesekeste pea jälle alla nõksatas. — Vennakseid
... ka see, et Eero oma õpetaja-ametit igakord täie tõsi-
... ei võtnud, vaid tihtipeale torkavaid nõokesõnu kuulda-
... laskis. Ta oli vendadelt mõnegi hojatuse saanud, kuid ta
... meel avatles teda.

Kord ühel talvisel päeval, kui väljas oli vali pakane ja lõu-
... taevavarannalt paistis peaaegu kiirteta päike, istusid vennak-
... täies ametis toas, aabitsad pihus. Kaugele kostis nende har-
... kuid ühetoopiline lugemine; ja nad alustasid aabitsat seda-
... pulku juba teist korda.

Eero. A.

Teised. A.

Eero. Pee.

Teised. Pee.

Eero. Jah, A on aabitsa esimene täht ja U on viimane.
A ja U, algus ja ots, esimene ja viimane», scisab kuskil
... tähtis. Kuid kas olete kunagi kuulnud või näinud viimast
... esimesena, U-d A asemel? On see ju pisut naljakaski, kui too
... enne viimane viletsake on äkki salga esimene kuke-
... kelle poole teised nagu austuse ja lugupidamisega üles
... vaatavad, otsekui isa poole, olgugi et see sünnib pisut põrni-
... silmil. Kuid miks põikan ma asjusse, millega meil
... pole tegemist? Jah, lugege edasi.

Juhani. Et kas ma su mõtet mõistan? Ma kardan, et
... mõistan. Kuid õpeta meid ilusti, muidu pärib sind pagan.

Eero. Jah, lugege siis nagu head lapsed edasi. Tsee.

Teised. Tsee.

Eero. Tee.

Teised. Tee, E, Ehv, Kee...

Juhani. Pastoil Mina vaene olen ära eksinud. Kuid loo nüüd veel kord algusest peale.

Eero. A.

Teised. A.

Eero. «A, Pee, Tsee, kits läks üle vee.» Mis mõeldakse selle lausega, Juhani? Kas sa võid seda seletada?

Juhani. Ma katsun selgust saada. Tulge pisut välja, teised; sest meil on vaja ühe tähtsa asja üle aru pidada.

Nii ütles ta, astus õue ja teised järgnesid talle; ning pluu rahutu südamega hakkas Eero nüüd mõtlema, mis nende valja minek peaks tähendama. Vennaksed aga arutasid õues, mil kombel võiksid kõige paremini taltsutada Eero tagedat nõokamuhimu, mis pani ta mõnitama ja, aabits pihus, pilkama mitte üksnes neid, vaid ka jumalat ning tema sõna. Ja nad otsustasid, et ta oli teeninud tõsise keretäie. Nad astusid jälle tuppa ja värske kasevemmal vend Juhani pihus pani Eero hinge kolkuma. Tuomas ja Simeoni haarasid poisist kõva käega kiinud ning Juhani vibalik tegi nüüd tubli töö. Eero karjus seal, viskles jalgadega ja märatses, ning viimaks vabanedes vaatas ta kohutava, murdjaliku pilguga enese ümber.

Juhani. Vaat nii, võta nüüd raamat jälle pihku ja õpeta meid ilusti, sina võrukael, ja pea meeles seda leili, kui sa vurlekeel tahab tulcvikus pilkesõnu pillata. Või nii! Ahah! Kas mõjus? Jaa, jaa, nüüd on sinuga juhtunud, nagu sulle juba aastate eest prohvetlikult ennustasin. Sest «paha on lõpuks pilkajate palk», seda sa tead. Võta oma raamat, ütlen mina, ja õpeta meid mõistlikul ning korralikul kombel, sina võllaroog.

Tuomas. Ära kirista hambaid, vaid istu ilusti jälle sinna laua otsa ja tee, nagu käsime. Tee seda ilma mingi murinata, muidu tantsib vits veel minu pihus ja siis tõuseb sellest mitu korda kõvem maru kui äsjane.

Algas jälle lugemine; kuid Eero ütles vendadele tähtede nimesid ette väga karmi, pureva hääle ja põrmitsevate silmadega. Ja nii valitses Impivaara koolilaua ääres kaua vaenuline meeoleolu, kuini aeg mõne päeva jooksul jälle Eero vihast meelt ning nagu pehmendas. Nii harjutasid vennaksed, et lugemisoskust kätte saada, ja nende töö edeneski, kuigi alguses väga visalt, eriti Timol ning Juhani.

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK

evad jõudis kätte ja väljadel algas töö. Vahel kündsid ja äestasid vennaksed põldusid, vahel rookisid nad laanes niitu ning vahel ehtasid jälle uut lauta kumiseval nõmmel. Raske tundus alguses neile see juupkindel töö; kuid taltsutades oma iseloomu, suutsid nad lõpuks kõik argipäevad hommikust õhtuni täita tööga. Ja nii oli valmis nende laut, nende põllumaa muutus peeneks mullaks ning ikka avaramaks laienes laanes uus heinamaa. Nende ees laus tore Lubaniit, täis kände, mättaid, kuid töötades heina. Luli nüüd külviaeg; müüsid siis vennaksed jälle tüki metsa ja otsid selle rahaga rukkeid. Ja Tuomas külvas Impivaara värske põllu, kolm tündrit rukist külvas ta tolmavale nurmele. Nüüd tõusis peagi tihe oras ja haljendas uhkelt mihklikuu värskelt tuultes.

Kuid kask koltus, purpurrüüis seisis haab ja õhtu rōsked olud peitsid Lubaniidu oma õõtsuvasse rüppe. Oli jällegi sügis ja vennaksed ei unustanud talve tarvidusi; nad olid muretsenud lauta ka kolm õhvakest ja ühe noore nudipäise härjavärsi. Ja lõppes töö ning askeldus väljas, kus kõik puhkas juba hangele all; kuid toas algas juba teine tegevus, töö aabitsa kallal seal laua ääres. Usinalt harjutasid vennaksed jälle lugemist ja nende oskus kasvas, kuigi pikkamööda. Nad lugesid raamatust juba kaunis hästi ja hakkasid nüüd aabitsa tükke pähe oppima; mõmisedes ja pomisedes rutati nüüd igas nurgas kuke poole. Sinna jõudsidki nad lõpuks üksteise järel: esimesena

Lauri, siis Aapo ja Simeoni ning viimaks Tuomaski, kuni neist veel kaugel töötasid Juhani ja Timo. Lõpuks jõudis Timogi oodatud sadamasse, kuna Juhani veel usutungistuse kallal higistas, ohkis ja vihaselt ähkis. Ta südant salvas ka see, et ta oli viimane mees; kuid ei aidanud seal teiste halastusvaid ainult oma usinus ning töö. Raamatust luges ta vahest selgemini ja rutemini kui Timo, kuid Timo võitis ta jälle pööppimises.

Need aga, kellel aabits oli juba peas, otsustasid nüüd mõne päeva jõude elada, vaadates rõõmsalt tagasi tehtud tööle ja vaevale. Püss käes, suusatasid nad ringi mööda metsi; ja nende kuul pani maha valge kasukaga jänese lumise kuuse all, looste isametsise, kes, külmast kohmetu ja suled turris, istus kuuse habemes oksal sünge laane ning kumiseva nõmme piiril. Aga Juhani istus toas, istus otse särgiväel, valades laua otsa higi, aabits pihus. Upris vihasena ja juukseid kiskudes kulutas ta oma paksulehelist raamatut. Siis juhtus tihti, et ta vilinasti hambaid kiristades peaaegu pisarsilmil äkki pingilt püsti kargas, nurgast haoraiumise paku käte vahele haaras, selle kõrgelt üles tõstis ja jälle vägevalt maha virutas; ja siis kõmises kamber ning lehvis mehe lühike särk. Nii lõi ta aeg-ajalt küüned paku ümber; sest suure vaevaga juurdus aabits mehe ajusse. Kuid siis istus ta jälle laua otsa rasket tükki kordama. Ja lõpuks oli temagi kevade hakul raamatu kaanest kaaneni selgeks õppinud; ning uhke pilguga vajutas ta selle kiuni.

Hanged sulasid, voolasid veena alla niidule ja niidult Sompio soole; ning vennaksed hakkasid nüüd reht ehitama; nad rajasid selle tüki maad majast eemale, raiesmaa tasasemale kohale; ja kaugele kostis jälle kirveste paukumine ning puu vasara mürtsumine. Ja kui päike kõige kõrgemalt üle taeva tulles, kui metsad ja niidud haljendasid ning rukis pead lõi, siis seisis Impivaara rehi valmina. Kaunis suveülikonnas ilutses loodus, lõhnates õilmitses põld, ja kõige paremat lootsid Impivaara mehed. Kuid kord viskus tuul äkki põhja, sealt löötsus ta valjult kogu pika suvise päeva ning muutis ilma jahedaks, kõledaks. Väsimata lõõtsus ta, kuni viimaks õhtu jõudes vaikus ja puhkusele vaibus. Nagu haud oli see öö hääletu ja külm ning põllu põuel lamas hahkjas hall nagu lämmatav luupainaja noore neitsi õitsval põuel. Ja järgmisel hommikul vaatas päike murelise pilguga öö töid, hämatunud, jäätunud viljapõlde. Kõnnaksed astusid varakult toast välja, nägid kohkunult halla

hõõletustööd ja süngeks läks nende meel. Kahe-kolme päeva pärast nägid nad toda enne nii lopsakat nurme valgena, närtsumult eneste ees.

Juhani. Nii läks meie lootus, läks meie kuldne lõikur. Vilja on järele jäänud, kuid pea kõigub kuivana, ilma üdi ja jõuta. Jah, poisid, tulevase aasta leib on meilt võetud.

Tuomas. Raske löök, eriti kui mõelda, kui napp on juba ootama. Otsekui ilvesed sammusime möödunud sügisel laaned tuhanded korrad risti ja rästi läbi, kuid saime vaevalt talveks moona.

Juhani. Mis peame siis tegema? Ega me veel põldu niisama maha jäta, mille rookisime higi ja väevaga raiesmaa tuikest kamarast.

Tuomas. Seda me ei tee, vaid külvame sügisel jällegi vilja maha, teades, et siin käivad hallased ja hallata aastad valuldamisi ning et hallatuid ühtekokku on ometi enam kui neid meenutud härmahabemelisi.

Aapo. Usun, et hall käib meid vahest igal suvel tervitamas, nii kaua kui Sompio soo seal all on konnade ja kuremõrjade kodukohaks. Nii näib see olevat. Sellepärast, kui tahame tulevikus oma põldu halla eest hoida, siis peame kuivatama soo, juhtima vee ja niiskuse ära, rookides ning kaevates sinna kraave. Ja nii lööme jälle kaks kärbest ühe hoobiga: ajame halla põldudelt ning teeme ühes sellega enestele uut maitu.

Tuomas. See on minu arvates meie kõigi mee'lest hea. Nü peame tegema, kui tahame siin metsakolkas endale talu rajada.

Labidad ja kirved õlal, läksid nad ühel päeval alla sohu, etda rookima ning kraavitama. Nad kaebasid esiti peakraavi, sügava ja sügava, ning sinna juhtisid nad vähemaid mõlemalt poolt; ning kõrged vallid samblast, mudast ja savist tõusid peagi kraavide kaldaile. Kasvasid seal kidurad, madalad laored; need raiuti maha ja kanti hunnikusse, et järgmisel suvel põletada; ning Impivaara talule tuli uut niitu lisaks. Nii töötasid nad mõnegi raske päeva varasest hommikust hilise õhtuni. Ja kraavitatud oli viimaks suurem osa tiibjast Sompio soost, mille pind hakkas nüüd päev-päevalt kuivemaks minema. — Kuid külviaeg oli tulnud, ja jällegi külvas Tuomas vilja põldule ning peagi kerkis maast oras. — Talve saatsid vennaksed mööda samuti kui eelmise, harjutades lugemist; ja lõpuks oli

väike katekismus neile pähe jäänud. Kuid Eero, Lauro ja Aapo ei peatunud veelgi, vaid jätkasid õppimist kuni katekismus lõpuni. Mõnegi päeva istusid nad raamatu-tagalõppkõhuga, sest halvasti oli korjunud läinud sügisel metsades ja lühem kui enne oli olnud nende püügiaeg. Nad rändasid küll nüüdki metsades, suusatades ümbersõori, kuid kehv oli nende vaevatasu.

Tuli lõpuks haljendav suvi ja lihavalt kasvas rukis lõppvaara põllul. Kuid kord pöördus tuul äkki jällegi põhja, sead lõõtsus ta valjult kogu pika suvepäeva, kuni ta õhtu jooksul vaibus puhkusele. Nagu haud, nii hääletu ja külm oli öö, nagu põllu põuel lamas hahkjas hall, hingates surma külmust. Vennaskult astusid vennaksed järgmisel hommikul toast välja ja vaatasid kohkudes hävitust põllul. Ja valgena, närtsinuna seisis peagi äsja haljendanud väli. Arutasid mehed, mis nüüd teha ja mis peale hakata, ja leidsid tarviliku olevat rookides nina kaevates põhjalikult kuivatada Sompio sood, kust teadsid hulla oma põllule tõusvat. Nii nad otsustasid ja nuristasid ning kaevatasid uduses soos kogu kuma suve, nähes tihti meeltmasendavat nälga. Oli siis tööpäev raske; väsinult läksid nad alla päikese loojangul koju ja kibeduse ning vaeva must joon ümbritses väsinud mehe huuli.

Kuid sügiseks oli soo juba äärest ääreni kraavitatud ja ta kamar muutunud kuivaks nurmeks; ning seal oli vennastel uus, tore niit, lage Sompio niit. Jällegi tihhti rukis maha ja muutis raiesmaa tükke oli roogitud tõuvilja jaoks tulevaseks kevadeks. Kuid metsasaagi lisandumist oli läinud kevade külmus palju takistanud ja vähem kui kunagi varemini said nüüd vennaksed hankida talveks tagavarasid. Kõvasti pigistas neid nädal seepärast selle talve jooksul, millal süllapaksune lumi peitis maad ja pakane oli vali. Seinad paukusid, kivid ja kaljud lõhkesid ning väikesed linnukesed langesid surnult nagu lumi helbed õhust alla. Reisimees pani tihti tähele, et sülg ta suust külmus õhus kõvaks palliks, ja kui see maha jõudis, siis libises ta kõlinal üle reejalase sileda jälje. — Uhel säärasel päeval, kui põhjatuul vingus kahvatu, selge, külmast sädemeid pilduva taeva all, istusid vennaksed toa higistavas soojuses, kõneldes oma seisukorrast, et millise abinõuga saaks rahuldada oma korisevat kõhtu.

Juhani. See ei lähe. Enam kui öö-päev on sellest möödunud, kui viimast korda sõin. Ja millist mainusrooga sõin ka siis ning

mis mure lahmaku? Tubat ja tulinel kaks kuiva, vaigust oravatahma. Kuid säärast söömingut ei pane täismehe magu palju rõõmule. Mis sa ütled, Tuomas?

Tuomas. Sikuta näljavööd.

Juhani. Vaata: ma olen keskelt peenike nagu kõige näbedu niitsi, peenike kui punane kusirautsik; kuid see kunst ei muuda meid igavesti. Ei aita, vaid mis peame tegema, seda tuleks teha pea. Mu süda kisub kokku, mu vend, süda kisub kokku ja tühjast nukrameelsusest närtsib mehe meel.

Simeoni. Kas on siin meie ees veel muud abinõu kui maante, kerjuse pikk ja kõva põllusiil?

Juhani. See olgu viimane pääsetee. — Kuid mina hingandan tühjast tündrist. Kas ei leia siis enam ainustki kunsti ega loomingu veli Aapo aju?

Aapo. Mis võiksime tühjast teha?

Juhani. Tühjast on kogu see maailmgi loodud. Miks ei võtaks sellest siis sündida vähemalt tükk aganaleibagi?

Aapo. Kui oleksime loojad.

Juhani. Ah! Kui oleksime nende jooksupoisidki, siis hüppame praegu seal taeva kuldsel murul, ja mannat, poisid, jubaast mannat sööksime ning mett jookstime nagu vett jõest. Me mängiksime härrat; ja kuulaksime sülitades, kui mõni mehekerjus maa pealt jutustaks meile seitsmest viletsast vennikesest seal all mudase Sompio soo ääres, kes uperdavad suures onnis nagu nahkhiired männiõones üksteise kukil ning meavad nälga otskui hundid.

Eero. Mis sa tühja unistad! Lähme Kuokkala laande seda sooda põhjalikumalt nurima, mille sügisel nii kergelt kõrvale jätsime.

Juhani. Karud läksid sealt kus kurat; see on peaaegu lõppel asi.

Eero. Peaaegu! Milline hullus siin näljas istuda, käed ristis, kui võime enesele vahest mõnusa prae muretseda. Lootus on väike, kuid katsuma peame, lähme mainitud laande, ja kui me seal karu ei kohta, siis vahest mõnda muud looma. Aga kui meegi ei õnnestu, siis on seal lähedal Kuokkala talu, kust saame laenuks vähemalt iga mehe kohta ühe leiva ja vahest veel mõne mati berneidki. Inimeste abi poole peab siin lõpuks ometi pöörduma, kui omad abinõud ei aita. Kuid me võtame laenuks ja maksame tagasi, kui jaksame.

Nii kõneles Eero, ja lõpuks leidsid teisedki kõige paremad
olevat tema nõu järgi käia. Püssid kaenlas, hakkasid nad
ühes koertega Kuokkala laane poole suusatama. Libedalt juu-
sid suusad hangel, kuid lõõtsutades ja aeglasemalt kui varem
mini liikusid nüüd vennaksed; nende põlvede endine en-
tundus olevat võrdlemisi nõrk. Lõpuks jõudsid nad mäe-
kohta ja hakkasid igas sihis risti-rästi suusatama, otsides noor-
kappa, kuid hoopis asjata. Öhtu lähenes; vennaksed jatsid
juba kõik lootuse, kuid otsustasid Eero soovil otsida laane-
veel kord ühe metsase kalju ümbruses. Kui nad sinna tulid
tõusis varsti vihane haukumine ja pimedast kuusikust tõrjus
välja karu, ruttas eemale, ning tuisuna keerles lumi ta järel.
Ta jooksis mitmele poole põigeldes, mitmele poole kaareb-
länglesid vennaksed läikivail suuskadel ja koerte räuskavast lo-
lest kõmas karmilt valju pakase õhk. Kostis viimaks pook-
Tuoma püssist, ja mesikäpp roomas veriselt hanges. Koerte
kargasid ta kallale, lähenes talle mees tugeva karuodaga ja
seal leidis ott mehe pahlast ning koerte hambaist varsti ilma
mingi vastupanuta surma. Alla käppadele langes ta ja hingas
välja oma elu verisele lumele. Kuid vaevalt oli see sündinud ja
vennaksed saagi ümber kogunenud, kui metsast kostis jälle
tuline haukumine ning räuskamine. Siis ruttas kaks noort, noor-
tast karu koerte eest koopast välja, mõniseda sammu eemal
selle talvekorterist, kes esimesena leiti ja kätte saadi. Ja tou-
sis nüüd äge taplus karvaste karukutsikate ning vahvate koerte.
Killi ja Kiiski vahel, kuni vennad oma odadega koertele appi
ruttasid. Peagi löid nad ka karukutsikad maha ja lõpetasid
karvurebiva mängu.

Ent öhtu oli tulnud; lihav saak kanti kuuskedega kaetud
sammaldunud kalju juurde ja läideti tuli. Aga tuulepoolele
tule küljele tehti habemeis okstest õõasemed ja teivaste ning
kaigaste najale ehitati kuuseokstest vari, mis takistas tuule
lõõtsumist ja laskis tuleleegil rahulikult lõkendada. Siis asusid
vennaksed maitsevat õhturooga valmistama, lõikasid maha ja
nõlgisid emakaru lihava käpa, lõikusid sellest pehmeid viila-
kaid, küpsetasid neid tulel ja täitsid mõnusalt oma nälja-
kõhu ega unustanud ka Killit ning Kiiskit. Ja nad uinusid
peagi oma sammalvoodil, sest väsinud keha oli toidetud ning
mure nälja pärast mõneks päevaks eemale tõrjutud. Mõnusalt
puhkasid ka koerad pärast pikka ja ägedat jooksu; puhkasid,
louad käppadel, aeg-ajalt silmi avades, mis uhke rahuga olid

lõhitud veriste metsloomade poole hangel. Nii lamasid nad
lühki, lühki tuli lõõmas ja taevatähed sirasid; ja nende ümber
põhus pakane kuivanud kuuskedes ning kõrges metsas laulsid
lõhnad, õhkavad tuuled. Ja hommiku koites hakkasid vennak-
sed oma saagiga jälle kodu poole suusatama; ning raske oli
nende kandam, kuid meelepärane.

Varane ja kaunis oli järgmine kevad. Usinalt harrastasid
vennaksed kalastamist heledal Ilvesjärvel; ja jäi nende võrku
ka hehkas õnge mõnigi turjakas ahven ning kuldküljeline särg.
Hommikul, lõhnava toominga varjus istusid nad mõnegi he'eda
süüehommiku koidikul, vibutades õngedega üles Ahtola säten-
davast karja. Siis lendlesid pardid prääksudes järve õlivaikse
pinnal kohal ja vennaste haavel laskis neist mõnegi lennust.
Kaunis oli kevad nii Ilvesjärve randadel kui niitudel ja põl-
dudel Impivaara maja ümber, kus lokkas tore vili, kasvades
peavade hõõguvas paistes ning ööde pehmes vilus. Märatses
suvel mõnikord vali põhjatuul, tuues lõpuks kõleda ja
suhke öö, aga hall puhkas sügaval Sompio niidu põhjas, teri-
tades kõrvu, kuid jõuetu kergitama pead niidukamara alt. Nii
kaunis põllul vili ja niidul hein sel helgel suvel ning vahel
hõõgus jälle pehme vihm lõhnavat maad. Hauduva põua ajal
andeti niidud ja lõigati nurme raskepäine rukis; ning kõrgete
toomadena seisis nii kuhjad Sompio ja Luhaniidul kui ka rōu-
dud maja ümber. Kõige rikkalikuma lõikuse tõi see suvi, mida
vennad ikka rōõmutsetes mäletasid «kuldse suvena».

Aga kui vili oli lõigatud ja külv tehtud, läksid vennaksed
ühel laupäevahommikul kaua ettevalmistatud teckonnale, lāk-
ad ülevaatusle praosti juurde kirikumõisa. Isalikult, armsalt
kõneldes neid praost ja nägi peagi oma suureks rōõmuks, et
nende lugemisoskus oli rahuldav, ühel ja teisel koguni päris
hõõduväärt; Lauri tunnistas ta kõige paremaks lugejaks suures
Laukula külas. Veel nägi ta, et nende arusaamine usuõpetusest
oli üldiselt selge, otsekohene. Sellepärast oli neil, kui nad
nädala pärast järgmisel pühapäeval armulaualt koju tagasi
jõudsid, igaühel nahkkaantega «Uus testament» käes, praosti
poolt usinuse palgaks annetatud. Rahul olles ning tõsiste nägu-
dega astusid nad tuppa, mille Tammiku Kūōsti, läinud nāda-
lal nende karjahoidja, oli puhtaks pühkinud ja okstega ilusta-
nud. Aga kui nad olid sünnud ja Kūōsti nende juurest lahku-
nud, istusid nad igaüks omaette piiblit uurima; ning sügav
vaikus valitses toas.

Nii möödus kaunis suvi, tuli karge ja vilu sügis, tuli talv ning jällegi õnnelik suvi. Nii töid aastad, mis nüüd järgnesid, ja kordaminekut Impivaara tallu. Usinus on õnne allikas, ja usinalt töötasid ning toimetasid vennaksed, mistõttu polnud laienesid üha enam, vilja tuli üha rohkem aidasalve, hobused talli ning veiseid laudaõrte alla.

Veel seisis tallis too vana ühe silmaga Valge, kuid kahel pool tema kõrval latrites kaks saledat varssa, üks ostetud Tammikult, teine Kuokka'a taadilt. Teravate hammastega krompon tasid varsad puhast põlluheina, ja vaadates lapseliku üllatusega, kiusasidki aeg-ajalt pisut vanarauka, tahtes teda tõrjuda üle madala vaheseina. Kuid vihaselt, kõrvad ligi poad seisab Valge ja heintes lamab ta rippuv moka, kui vanad kulunud hambad nürilt toitu närivad. — Kümme sarvloomu on talu laudas. Kui selle ukse avasid, siis vaatas sulle vastu kaheksa otsekohest, tõsist lehmanägu ja kaks pulli nagu kaks jändrikku tõrvaakändu. Vanem neist pidi juba tuleval kevadel oma vabaduse kaotama ja tööhärja saatusega leppima, kuid see noorem seal võib veel omapead karjamaal edasi sõrkida. Nii oli lugu talu laudas, kus kõige virgemini askeldas Simeoni hoolikas käsi.

Aegamööda kerkisid Impivaara õue kõik talumehe majapidamises tarvilikud hooned. Nii tõusis ka tubli saun õue ja põllu vahele ja siis kadus toast lava, kadus ukse kõrvalt hein ning asemele ehitati korstnaga ahi, nagu see majas tavaliselt. Pandi tahutud kuusepalkidest tore põrand, mis enne algas ainult poolest toast, kuid nüüd ulatus tagaseinast otse läheni Raiuti veel endiste augukeste asemele seintesse kolm valguse rohket akent. Ja kui nüüd vaatasid toast välja lõuna poole, siis nägid talu põldusid ja põldude all Luhanütu, kaugel teist, avaramat heinamaad, endist Sompio sood. Läbi põldude ja niitude läks talutee kiriku ja endise kodu poole, jooksis niidult tihedasse kuusikusse, sealt üle nõmme Teerimäe harjale, mis kumas uhkelt lõunas sätendavate pilvede piiril. Kui vaatasid läände, siis nägid põldude taga sammaldunud kaljurahnusid, seal ja teal madalat, kuid tüsedat mändi, mille õõtsuval latval tihti päike suveõhtul sätendas. Aga maja põhjapoolne akna vaatas süngelt Impivaara järsu mäe poole. Säärasena avanagu ees maailm, kui avarast toast vaatasid läbi akende välja vabasse õhku. Aga kui avasid toa raske ukse ja löid pilgu idasse ning kirdesse, siis nägid kivist, kännulist raiesmaad,

talumehe kõrval nõmme ning mühisevat männikut, mille hõlmas astus suvepäike taevasse. Niisugune oli loodusepilt Impivaara ümber, mis nüüd oli tõusmas võimsaks taluks.

Muutusest, mis toimus vennastes ja selle läbi Impivaara õues ja vainudel, käis peagi kõma läbi kihelkonna. Seda usuti ainult vaevalt, kuid kuuldus jäi tõeks, mida imestades jutustati ja pikkamööda hakkas vennaste väärtus ning au tõusma. Nad käisid nad ometi harva oma maadelt kaugemal ja oma kodutalu ei tahtnud nad enne näha, kui aeg oleks tulnud, mil talu on jällegi nende käes. Selle töötuse olid nad andnud ja hoidusid alati selle eest, et oma kodu armsaid nurmi isegi ei nähtud.

Õudis vümaks selle kümnenda aasta suvi, missuguse ajani talu oli antud võõra harida; ja sügisel oli siis vennastel õigus oma sünnikodusse tagasi kolida. — Oli selge ja soe päev, pühapäev. Impivaara avatud uksest voolas sisse hele päikesepaiste, heites kuldse laigu toa lehistatud põrandale. Lõuna ääres istusid hääletult Tuomas ja Simeoni, lugedes kumbki «Uut testamenti»; Juhani, Timo ja Eero kõndisid väljas põldude vahel ning vaatasid rõõmuga selle kauni suve päikset ilu; vaikselt rändas Lauri metsas, aga Aapo oli läinud Tammiku Küöstit vaatama. Sinisena kummus taevast, õhus kõlbas tasane läänetuul, uues lehemantlis hällis mäel kask ja kaskvahuiline pihlakas levitas kaugele ümberringi oma lõhna. Impivaara väljal ajas üks laine pehmelt teist taga ja vilil läikis tulise päikese paistel, mis kiirustas juba üles keskpäeva kuumusele. Kuid nüüd tulid vennaksed koju: tulid jalutajad põllult, tuli Aapo Tammikult ja astus Lauri välja metsa poole. Salamisi muheldes lähenesid nad majale, mis omakorda vaatas neile vastu rahulikult naeratades, ja tema päikesepaistest katusel virvendas päevliku kuumus hõbe-vätkuvalt. Rahuliku südamega, selgete nägudega astusid nad suurde tuppa kaskvahuile põrandale.

Aga kui nad olid söönud, istusid nad jälle omaette mõtiskledes või vaadates enese ees avatud raamatusse. Pärast järele, mis näitas lääne poole, istus Aapo, õiendades oma pabunosuga, ja näis, nagu oleksid ta mõtted süvenenud tähtsasse asja. Viimaks avas ta suu ja siis tekkis järgmine lause.

Aapo. Tammikul kohtasin parkalit ja kõnelesin temaga meie ühisest asjast. Ta on saanud möldrikoha ja oleks valmis

lahkuma Jukolast juba tuleva mihklikuu algul, milleks tal ka head lootust andsin.

T u o m a s. Kõige parem, kui ta rutem kui muidu meile tulla kaob; sest tema käsi pole Jukolat tõstnud, vaid ikka enamus alla lükanud; ja renti pole ta meile maksnud ühtainust ivagi.

A a p o. Kõike seda mõistaks seadus teda maksuma, kuid millega ta seda teeks?

T u o m a s. Selleks on ta igavesti jõuetu, kui ta mitte oma viletsat hinge pandiks ei pane.

A a p o. Töökohustuse teel maksaks ta viimaks vahest kuidki, kuid tal räbalal on põdur eit ja mitu manguvat last.

J u h a n i. Mingu issanda nimel see armetu unimüts. Jah, olgu ta meiega tasa. Ka on teda sant õnn selle kümne aasta jooksul kiusanud, selle vastu ei saa vaielda. Aga kuigi õnn oleks teda kaisutanud, siis pole ta ilal sündinud meheks, kes talu püsti paneks; selleks vajatakse pisut mehisust, tema aga ei leidu rohkem kuraasi kui labakindas. Sellepärast mingu ta oma veskit võristama; ent meie tahame näidata, kuidas Jukolast tehakse kihelkonna esimene talu.

A a p o. Eks ole ikka kaunim vaadata enda ees talu, millest teame, et ta põllud on üles aetud ja niidud roogitud meie oma kätega. — Kolm meist jäägu seda uudistalust pidama, teised kaks vaku ja kündku Jukola maal; kuid kõige kibedama rütu ajal asume kõik seitse meest kõige jõuga ja ühekorraga töö kallale nii siin kui meie endise kodu väljadel. Ja nii on meil varsti kaks tublit talu ja kaks vabadikukohta, mis kuuluvad kõige paremate hulka, ning meile igaühele oleks küllalt osa, maad ja ruumi omaette, kui sünnib viimaks üldine jagamine, igaüks tuleviku otsustamine. Ja lootkem, et lõpuks läheb kõik nende paremate ootuste järgi! Jah, kõik läheb viimaks hästi, kui ainult meil eluteed tallates on juhttäheks alati mõistlik püü ja õige arusaamine.

T i m o. Palju oleneb see perenaisest ja tema talitusest tööõrte all, kas mehe vaev seal väljas, põua ning vihma käes, toob viimaks rikkust või vaesust.

A a p o. Vaata aga Timot! Ta kõneleb kui kogenud mees. Kuid lugu on nii, nagu sa ütled. Emba-kumba, naine kas töötab maja jõukale ja lugupeetud järjele või rebib selle kuni põrandapalkideni maha. Ma ei kõnele nüüd muidugi majast, kus peremees on päris meeletu, nii et ühe silmapilguga teeb tühjaks aastate võidud; seesugusest majast ma ei kõnele, seal

ei elatka ka mõisa rikkus ega naise majapidamine, kuigi ta ei ole nohe kui nirk ja kitsi kui juudimoor. Kuid võtame ühe lühikese talu, kus on keskmisel moel pillaja peremees, kuid vaata, kui perenaine on kindel ja kokkuhoidlik, siis seisab see talu, seisab kas või vägisi. Seevastu läheb maja, kus perenaine pillab, peagi ilma armuta uperkuuti, läheb, pangu peremees kas või kümne mehe kätega vastu. Tõsi küll, peremees võib ennast üleliia porujommi võtta ja külapidi ümber kakelda, mille eest seadus annab talle teenimise järgi soola selga, kuid ometi võime pidada seesuguseid äpardusi väikesteks verejookandeks, verihaavadeks inimese kehas, millega püüid talu võrdlust. Kuid perenaine, kes pillab, on igavene paeluss talu talu, selle koi, selle vähktõbi, mis hävitab kõik mahlad ja rebib alustelt maha ning lükkab lõppude lõpuks täiesti ümber talu elituse. Nüüd tuleb mulle meelde üks lugu, mida kuulsin juba meie vanaisalt, tollelt alati targalt, järelekaaluvalt ja ettevaatlikult mehelt. Ja nii tema jutustas: oli kaks venda, mõlemad ühte viisi karsked ja töökad; neil kummalgi oli talu, mis tegi üheväärtslikud, ja kummalgi olid ka naine ning lapsed. Üks vendadest püsis ikka jõuka mehena, kuid teine läks peev-päevalt aina kehvamaks, ning mõnigi arvas sellest ühte või teist, nägemata ometi põhjust, mis oli toonud säärase vahe nende majapidamisse. Kuid kord läks meie vanaisa ühel laupäevaõhtul mingi asja pärast neisse mõlemasse tallu. Esiti astus ta rikka mehe majja, kus perenaine jagas pärast võid teinud lastele võileibu; selle järel astus ta kehva venna tuppa, kus perenaine niisama lastele värsked võileibu andis; kuid vaata, eit panigi võid vähemalt kaks korda paksemalt peale, kui sündis naabertalus, ja nüüd mõistis taat ühe venna elukuse ning teise vaesuse põhjust. Nagu viimaselt perenaiselt läks kahevõrra võid, nii pudeneks kahekordselt kõike muudki kuumi ta sõrmede vahelt, kuigi peaaegu nähtamatul kombel. Ja sellepärast oleks tema majapidamiseks ära kulunud kaks korda rohkem talu, et püsida naabri ühe taluga samal kõrgusel. Nii jutustas kord taat, kes oli arukuselt kuulus.

J u h a n i. Oieti oli ta asja mõistnud. Halb ja pillaja perenaine on kui kõike neelav majarott ja teda on vastik vaadata nagu vana tallukat porilombis.

A a p o. Olgu siis naisevõtmine meie elu kõige tõsisem samm, nagu see peabki olema. Sest halb naine on mehe hukatus, kuid tubli ja armas naine on ta kaunim õnn, tema kõige

parem sõber, ta kuldne au, ja teeb tema maja rõõmu ning sadamaks. Ja säärast naist hoidku ja hellitagu ta kui silmatera, nagu oma hinge kallimat vara. Ning ma arvan, et vähem, palju vähem leiduks siin halbu naisi, kui mees noore küljeluu vigu õiendaks ikka pehmete sõnade ja armastuslike pilkudega, kindlasti selle eest hoidudes, et ei tooks haugutad esile nende «tublide naabrite» eeskujusid ning lasteks tühjaks «õndsas, kallil emakesel» rahulikult puhata oma hauakoopa. Jah, vennad! ehk on meil kõigil peagi eidekene kõrval ja piirikesed piripillid ümber ja sellepärast ei kõnelegi ma nende samuti palja juhusliku tuju pärast, vaid pigemini kindla kavatsuse järgi, ning ma tahaksin istutada need sõnad teie südame põhja.

Juhani. Hästi oled sa ju kõik teinud, mõndagi kallist mees oled sa meile andnud. Tõepoolest! päris isaliku meele ja kallelega oled sa meid juhtinud siin laante õös. Vennad, täna on Aapot, ta on teinud suure töö.

Aapo. Mine metsa! Mis sa tühja! Nonoh! Nii! Kuid ta tahes seisame siin nüüd püsti ja ühisel jõul oleme meie võitnud: rabelnud, kiskunud, rebinud, et viimaks laane viletsust virnast lagedale, vabale väljale jõuda. — Kuid vaadake! see on selge ja vaikne, päike laskub juba taevaranda ja kihutab koeb nüüd kogreparv Ilvesjärve kõrkjais. Lähme mõnda panema, ja homme on meil maitsev eine.

Nad läksid Ilvesjärvele, et panna püüniseid kuldküljeliste kokredde, kes parajasti rõõmsalt kudesid, nii et järve heinamaa rand valendas. Kuid koju jäid Simeoni ja Timo, jäid korpa vastu võtma; ja ammudes tulid kellade kõlinal juba kõvermad ved karjamaalt mööda kanarbikunõmme. Ja kannulisel, kuival väljal lüpsiti mäletsevad lehmad, acti sealt tarasse, kus nad varsti üksteise järel kuuseokstest asemele maha vajusid. Ent seal Ilvesjärve vaikselt pinnal sõudsid teised oma tombimiselise, ühest puust rainatud ruhega, lastes mõrdu järve selgese vette piki kõrkjastiku sakilist serva; ja seal mändide laulul loodes õhetas tulipunane õhtueha.

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK

n kahvatu mihklikuu päev, kui vennaksed on otsustanud minna vastu võtma endist peremehe- voli Jukola talus, mida

nad üheksa aasta jooksul polnud näinud. Teel, mis jookseb põldude, Luba- ja Sompio niidu vahel küla poole, rändavad nüüd seitse meest ja ikka kangemale jääb neist Impivaara asundustalu, kuhu Tammiku Küösti on päevaks või paariks jäänud elajate eest hoolitsema. — Ees käisid kõrva Juhani, Aapo ja Tuomas; lõbusalt nad astusid ja nende nägudel asus vaikne rõõm. Neile järgnes koorem, mida vedasid kaks noort mära, keda juhtis Lauri, istudes väikese õllevaadi küljel. Ja vaat oli täis õlut, mis tehtud just Jukolasse kolimise peo jaoks. Selle järel astusid Simeoni ja Timo, talutades kumbki ammuvat lehma, karja juureks Jukola lauta. Kuid viimasena rändas veli Eero, vedades nõõri otsas väikest jõmpäist pulli, kes pidi hoolitsema talu karja juurdekasvu eest. Heameelega järgnes härjavärss lehmadele, astus nende järel üpris uhke mõirgega. Rõõmsalt hüppesid ka Killi ja Kiiski, kord ees, kord taga, kord lastes

rõõmsalt kahel pool reisumehi, kuigi pead juba hallid. Need olid ainsad loomad, kes Jukolas olid sündinud ja nüüd vanas kodusse jälle tagasi tulid. Valge oli surnud ja puhka noor magusasti sügavas hauakambris Luhanäidu aia taga; surnud ja maha maetud oli vana kähedalt näuguv kass, Juhani armastatud Matti; ja viimaks suri ning maeti ka kenukael-kukk. Inga vaara õrtel tõstis lauluhäält jälle teine kukk ja ahju pealt pulus teine kass ning kaks noort, toredat hobust vedasid neli vennaste vankrit väleda hooga Jukola poole.

... ja naabrid; sest nüüd oleme teistsugused mehed. — Siin
... nüüd, vaadates lepituse pehme silmaga sinna Tou-
... kula poole, ja seal meie taga on meil suurepärane selja-
... Toukela küla seal

pärast, mis polnud veel küllalt pehmeks pekstud, vaid kord oma sügavamas sopis kättemaksuhimu. Meid tabas too vihmamöirgamise, hundi-ähkimise, teibaragina ja verevalamise päev too tuline päev Tammiku õues. Nii nuhelti meid viinalakkumise pärast. Kuid just tollest päevast, tollest karistuspaevast peale hakkas voolama meie õnnejõgi. Vaata, kui seisime polkumusta hukatushaua äärel, siis selgitas armuline jumal maad meie ees; ja seda tegi ta meie tubli nimismehe kaudu. Aga meie ise, mis tegime meie? Astusime nagu mehed enesetahutamise, töö ja tegevuse teele. Tõsi, meid ootas ees küll veel mõnigi vaev ja kitsikus, kuid me mürdsime nende kaalad kadekorra, pressisime väevõimuga ikka edasi, ja siin me nüüd seisame. — Tänu jumalale, kes meid juhtis, tänu meie enestele, kes õigel ajal tahtsime arusaajaiks saada, tänu meie emale, kes meile meie lapsepõlve päevil jumala tahtmist ning seadusi meelde tuletas! Tema sõnadest langes ikka üks ja teine meile südame sügavusse, kust hoiatav hää alati meie kõrva sosistas sosistas läbi koledamate marudegi, ning meie elulaev ei vajunudki põhja.

Juhani. Ah! Kui ema nüüd elaks ja kõnniks seal Jukola õues, siis ruttaks ta poegi lähenemas nähes meile Ojaniidu kalalakule vastu. Kuid taeva saalis istub nüüd eidekene, oodates oma lapsi. Küll me tuleme, emakene, tuleme jumala abiga kord meiegi sinna. — Jah, hakkame nüüd, vennad, jällegi liikuma rändame alla mööda kaljust teed.

Nad sammusid alla, jõudsid pimedasse laande, sealt edasi metsatulekahjust põletatud kõrgele Kiljava nõmmele, kus kerkisid kisendavad haukad õhus heleda taeva all. Nad rändasid juba künklikul teel lageda Kuttila niidu ääres.

Juhani. Poisid, poisid! mu sõõrmeis tundub juba kodu nurkade hõngu, magusamat kui maarjakellukese lõhn. Poisid ja vennad, keda kõiki üks ja sama memm kandnud ja sünnitanud, kuulge üht sõna: palume ühes meiega Jukolasse kolima peole viimase kui mehe ja naise, isase ja emase, keda ainult teel enne kojujõudmist kohtame.

Aapo. Seda me teeme.

Tuomas. Oleme rääkinud.

Timo. Palume kõiki, maakonnaülemast kuni vallavõõru Ruokko Massani, kui nad ainult meile vastu juhtuvad.

Juhani. Kubernerist kuni Toukola tallukani; ja sellest tuleb rõõmus pidu, tuleb tööpooldest. Ja vaat kui me siis Tou-

kola tüdrukutega tantsu vihume, vihume, nii et Jukola põrand otsub ning puru laest langeb! Lugu on küll nii, et ainult Aapo oskab meie hulgast kadrilli, me teised ainult polkat, kuid Aapo oskame ka kui mehed. Ja tulgu siis polka, paljas polka. Kuid kust saaksime vahva pillimehe ja tubli kohvikeetja?

Aapo. Küllap selleski asjas nõu leidub.

Juhani. Sessinatses maailmas. Jah, küllap veel selleski asjas nõu leidub. Nõu ei ole meil puudunud kõige sandimaiski ajast, vaid kõik on pidanud käänduma ja väänduma, keerama ümber, vaid kõik on pidanud õige vinkli poole keerama meie soovi järgi. Kõik on pidanud õige vinkli poole, ja kümme aastat on kulunud kui pühitud. Tralla-raa-raa, tralla-raa! Kohvi pole ma joonud pärast Karja-Matti pulmi, tund sündigu see siis tänase pidupäeva auks, et joome otse kassanapsi kõik seitse poissi, seitse mehiste meest. Ja esimestena, ikka esimestena meie kolm siin astume: mina, Aapo ja Tuomas, Impivaara ihukaardi pataljon. Kõik toredad poisid. Iga ole Eerogi enam nende lühemate hulgast 'Soomes, ei sügugi. Kuid visalt ta venis, pagana visalt. Sai tast siiski nii sügugi kui ihu poolest igapidi rahuldav mees. Ja seda tegi aas-hõnge kui ihu poolest igapidi rahuldav mees. Ja seda tegi aas-hõnge mõju siin metsas, meie, vennaste kaasabil; paar pisukest kütetait meie teiste käest, ning mees oli kui õlitatud. Või kuidas? Mis sa ise seal taga selle kohta ütled?

Eero. Tõsi küll, mis kehasse puutub, kuid ma kardan, et me vaeses hinges leidub veel küllalt sinugi jaoks toda neetud Vana Aadama juudasitta, mis tihtipeale käänab ja keerab kogu maailma pahupidi. Nõnda pöörab ta nüüdki mu silmi, kui vaatan siit tagant teid seal esimeses reas. Vaata, vaata, kuidas Juhani jällegi mu silmis seal Aapo kõrval jõllitab nagu pöngissilmaline pääs tõsise ruuna kõrval.

Juhani. Jah, Eero-pojukene. Kuid täna kihisevad ja irvitavad õhus õnne ning rõõmu vaimud. Sellepärast, mis mina hoolin? Lasen aga laulu.

Tralla-laa, tralla-laa!
«Kuidas võiksin rõõmus olla?
Kuidas võiksin leppida?»
Tralla-lalla-lalla-lalla,
Tralla-lalla-laa!

Kes on teo mees, kes seal raiesmaal meile vastu kõmbib?

Aapo. Ma arvan, vanamees ise.

Tuomas. Tööpooldest! No tere, mehike!

Juhani. Köster! Sama köster!

Tuomas. Sama, sama. Tere aga tulemast pealegi!

Juhani. Issand jumal! Just seesama võrukael, pahk...
pihus ja endise praosti suure sirmiga kübar peas! No võtke
sind pagan! Seesama võrukael, sama võrukael!

Timo. Meie koolmeister.

Juhani. Aga kuidas ta koolitas meid? Nonoh, nüüd on
sünnis küsida.

Simeoni. Mingu ta auga meist mööda.

Tuomas. Teda peame oma otsust mööda pidule paluma.

Juhani. Pagan! seda peame tegema. Kuid mul on tupp
talle läinud aega pisut meelde tuletada; sest mu südamel on
tema vastu ikkagi väike okas. Uhte asja tahan talle meelde
tuletada, ja siis tulgu ta meie seltsi, kui soovib. Ta on muud
õpetanud. Hüva! Vahest võin nüüd mina teda omakorda õpe-
tada, vahest võin talle teha väikese kavala küsimuse oma tes-
tamendist.

Timo. Midagi tahaksin minagi küsida. Siin on üks nupu-
kas keerdküsimus, siin mu põskhammaste juurte all, ja saab
näha, kuidas ta selle ära seletab. Ma ei vihka teda põrmugi,
sest mu juuksed on jälle niisama paksud kui ennegi; kuid saab
näha, kuidas ta harutab lahti sõlme, mis talle avamiseks ulatan

Aapo. Vait, vennad! Kohtleme teda auväärselt, näidates,
et tuleme külla teistsuguste meestena kui olime seal minna.
Pidage ennast ikka targalt ülal.

Juhani. Mis tarkusse puutub, siis tahaksingi sel silmapil-
gul just kõige paremat katsuda, heites talle otsekui naljapäraselt
mõne pisukese küsimuse piibli sügavusest. Olen oma testamendi
läbi lugenud kaanest kaanen ja saanud sellest ka aru, ma loo-
dan. Kuid ütle, Eero, mis peaksin ma talt nõnda ilmsüütul
kombel küsima!

Eero. Küsi temalt, mil viisil viis meest ja kaks kala viiest
tuhandest leivast söönuks said.

Juhani. Suu kinni, sina Lopi vanapagan, Külmoja plära-
puuk! Ma sind õpetan. Ma küsaksin ja seletaksin asja, millest
isegi peapiiskop aru ei saaks. Kuid küll ma tean, mis küsin,
ja vanamees ise on juba siin.

Tuomas. Ma hoiatan sind: käi temaga viisakalt ümber

Juhani. Küll ma tean.

Köster. Tere, tere, poisid!

Vennaksed. Tere!

Köster. Ma arvan, siin on kolimine lahti.

Tuomas. Sellesarnast nagu oleks pisut ees.

Köster. Või nü, või nii. Hm. Jaa, jaa. — Tuul on tõus-
nud, Kas peaks vihma tulema?

Juhani. Võib-olla küll.

Köster. Puhub päris tüsedalt.

Tuomas. Päris tüsedalt, jah.

Köster. Nõndaks on, jaa. Hm, hm. Või nüüd siis poisid
kolivad.

Juhani. Nii tasapisi. — Kuid kas köstrihäräl praegu
ka mõni koolipoiss on lana otsas?

Köster. Ei ole.

Juhani. Ega ühtki sasipäist jõnglast ukse kõrval nurgas?

Köster. Heheel! Ei, pojukene, ei. Hm. Nü, nii. Või siis
süüdi kolitakse. Noh, tere tulemast jälle tagasi sünnikohta!

Juhani. Tuhat tänu, köstrihäräl! Metsalaanest tuleme, ja
nõnn näete, on meie varssadel seal vedada kõva koorem, mille
raskust veel seitse «Uut testamenti» lisavad, seitse Inglismaa
kõngitust. Ja ma arvan, et just selle raamatu sügavamad, kee-
rulisemad kohad meie koormas nüüd kõige raskemalt kaaluvad.
Kui me aga nüüd katsuksime pisut kergendada toda koormat,
vahendaksime seal mõnda sõlme, pampu ja punti. Kas võiks
köstrihärä...

Tuomas. Juhani!

Juhani. Kas võiks köstrihärä vastata mulle ühe küsimuse
peale, küsimuse peale, mis on siin mõnedki ajad arutama pan-
nud? Oelge mulle: mis olid Sepeteuse poegade nimed?

Timo. «Mina ja sina üks, kõrtsi Antti ja Jussi kaks; kui
palju meid kokku on?» küsis minult kord Loimaa mees, ja
sain küsin mina nüüd köstrilt.

Juhani. Timo, pane leivaauk kinni. — Jah, köstrihärä,
kuidas olid Sepeteuse poegade nimed? See on mu küsimus;
kuulake pealt, poisid!

Timo. Mina ja sina üks, kõrtsi Antti ja Jussi kaks; kui
palju meid kokku on? See on mu küsimus; kuulake pealt, poi-
sid! — Kui palju, härä?

Köster. Kaks, pojukene, ning mitte sugugi neli; jah, mu
illi-kuku pojukene, kaks, ainult kaks. He-hee!

Timo. Vaat seal me nüüd oleme. Nii vastasin ka mina
Loimaa mehele. Kuid võta näpust! Ses puntras on meid neli,
lõrgesti õppinud köstrihärä.

Juhani. Kas sa riivatu ei või oma lõugu talitseda, kuu vanem vend on teinud, mis tal teha on? Tuhat ja tulimant!

Timo. Ära jumala pärast... ära jumala pärast! Ära muud enam teist ja kolmandat korda põsele. Sina vurle! Kas olen ma mõni vasikas su ees, vasikas või mullikas? Kaupda mitte, kaugeltki mitte, vaid olen äkiline mees, kui kord juba ägedaks saan.

Juhani. Suu kinni nüüd ja kuula. Mis olid Sepeteuse poegade nimed?

Köster. Otsekohene küsimus. Kuid kord küsis minult minu endine praost: «Mis oli Sepeteuse poegade isa nimi?» ja arvas, et veli Juhani, mis ma talle vastasin, et õiget vastust anda? Jah, kas ma tohin küsida: mis oli Sepeteuse poegade isa nimi?

Juhani. Jassoo... jassoo... või nii. Kas seegi nimi leiab mu testamendis?

Köster. Leidub küll, leidub juba mu küsimuseski.

Juhani. Või nii... nonoh... hm... Või leidub see mu testamendis? — Kuid — nii just tahtsin minagi teilt küsida, kuid küsisin oma ägeduses pisut teisiti. Seda mõistuküsimust olen kuulnud, kuid pole viitsinud selle kohta oma testamendist seletust otsida. Kuid mina polegi mõni kõrgesti õppinud kirjutundja või rohvessor, ma ei kuulu vaimulikku seisusse nagu näiteks köster. Tema kuulub sinna, kuid seisuste viimase sabalülina, sama lülina, mis oli kord tegemises vana Viksariga.

Timo. See oligi üks kellamees või suigukubjas, kes kutsumata ennast muinasjutus vaimuliku seisuse sabaks ja kord Viksari pisut vihtus.

Eero. See oli köster.

Juhani. Köster või kellamees, kellamees või köster; mina tahan ainult öelda, et mul pole seda au, mul pole voli laulda kirikus nagu koidukukk õrrel ega kiskuda poisiklutte tukaan. Ja kui tahate kuulda mu suust õiget tõtt... Kas teate, mis eesti taat Kork ütles Hämeenlinna viskaalile?

Köster. No mis ta siis ütles?

Juhani. «Käi pörgu, sina koradi miisl!» Hmhm! Kelle rusika arvate siin kõrgemal käivat? Häh? Smatrii, vanamees! Ja pane tähele, kuidas maailma nägu kümne aasta jooksul muutub.

Aapo. Juho, Juho!

Tuomas. Nüüd, vennas, tahan minagi sõnakese öelda; ja ole omaenese rahu pärast vait. — Köster andku neile andeks;

and ri tea, mis nad teevad. Ärge pange tähele ja olge nii hea ning tulge ühes meiega Jukolasse väikesele kolimispeole; sest see päev on meile päevade päev.

Köster. Ma tänan, kuid mu aeg ei luba just praegu teie kutset täita.

Simeoni. Tulge meie ja toukolaste vahel lepitust sõlmima; tulge seda jumala pärast.

Aapo. Me palume, tulge ja tehke rahu. Kas pole see töö teile teie kirikliku ameti pärast otse kohustuslik? Hoidke siis selle eest, et teie peale mitte üksnes jumal pahaseks ei saa, vaid ka meie tubli praost, kui ta kuulab, et teie lepitaja osa ei tahtnud täita nii tähtsas asjas nagu käesolev. Vaadake seda punkti.

Köster. Sündigu teie tahtmine. Ma tulen ja tahan oma vaimust mööda vapustada toukolaste südameid ning issanda ja oma kõne jõuga painutada neid vennaliku lepituse poole. Kuid koonleme enne suu puhtaks. Ma näen teie silmis minu vastu teie pörnitsevat viha, kuigi see on juba nüri, ja ma tean selle põhjust. Jah, ma olin teile vali õpetaja, vali ja kõva, tunnistan seda, ning kibedasti olen ma seda juba kahetsenud. Kuid nüüd, kui ma valjul kombel on kord mind ennast õpetatud, samal sakutaval viisil, jumal paraku! Kuid mida püüdsin ma oma valjusti teie vastu? Teie eneste kasu, teie kasu; teadke seda. Ja olge ka selles kindlad, et selgi silmapilgul, — kuigi mu meel on pisut jahmatas, et te mulle nüüd nõnda vastu astusite, — et mu hing rõõmustab, kui näen teid praegu tublide meestena ja tean teie tegusid ning võitlusi kümne issanda aasta jooksul.

Aapo. Selle kiituse eest täname teid.

Tuomas. Me teame, et te olete auväärt mees, ja teame, et Juhani ning Timo oma sandid sõnad teilt andeks paluvad.

Timo. Olen nõus, et ta on auväärt mees, kuigi liiga vali koolmeister.

Juhani. Köster tõendas, et ta meiega just õieti ei talitanud, ja mina tunnistan omalt poolt tema vastu sedasama, ja ma on meie arved tasa, eriti kui ma õigeks võtan, et olime tal meil puupäised õpilased, kelle kõvade kolude vastu tema kannatlikkuse raudrüü vägisi purunes. Ja kes vastutab, kes vastutab, küsin mina, et meile ka see juuste sakutus ja kiharate keetus midagi head ei teinud? Pole mingit tõendust selle vastu.

Aapo. Niisiis on kõik unustatud. Astume nüüd üheskoos edasi. Olge nii lahke, köstrihärä.

Nad hakkasid minema, läksid mööda künklikku teed, mis oli vennastele ometi kaunis ja armas, sest neile hakkasid vastu tulema lapsepõlve legendikud, kivid ja kännud; ning nende põue puhus karge läänetuul. — Kuid äkki kostis kohutav mürgel ja Rajamäe rügement astus neile vastu. Paistis Kaisa nuuskutubakane nägu ja ägedad silmad tolle musta tanumantlalt; ja eit käis aisade vahel, noomides ning needes. Kuid Heikka oli juba oma kepphobuse maha jätnud, Piripill oma männikoorest vankri, ja nad astusid ema kõrval, aidates kumbki ühest aisast eidel vankrit vedada. Mikko ise, must vihkubas peas ja tugev tubakarull põses, lükkas kepiga tagant, nagu oli tema komme. Kuid temale järgnes kaksikpaar, ratsutades kepphobustel, ja viimasena tatsus Murumuna, vedades männikoorest rattaide küla tolmusel teel. Ja vankris, seal nägid sa pümpampu, sarvekotti ja vasikanahast pauna, kus olid Mikko, Heikka ning Piripilli noad, ja nägid seal olevat viiuligi, mis mässitud Kaisa vana punase villrätiku sisse.

Nii liikusid teineteisele vastu kaks imelikku reisuseltskonda ja sellest tõusis nüüd möll ning mürgel. Vastu tahtmist ja noisates lähenesid rügemendile Impivaara noored hobused; Killi ja Kiiski räuskasid ning larisesid kangesti, kuklakarvad kõrgel püsti; ja siis jooksid kaksikpaar ning Murumuna tänitades vankri juurde varju. Seal vandus ja tõrcles Kaisa vihase häälega oma poegi; aga Mikko hõljutas koertele keppi, hõljutas ning hurjutas sandil kombel. Seisatati mõlemal pool ja vaadeldi kaua üksteist hääletult: Rajamäe elanikud jõllitades napsuimet, kuid vennaksed kanges kohmetuses, mäletades oma teed tehtud otsust. Viimaks astus veli Aapo ometi ettepoole.

Aapo. Rahu teiega!

Mikko. Niisama teiega, kuid taltsutage pisut oma koeri.

Aapo. Vait, Killi ja Kiiski!

Juhani. Tere mehe eest, sina Rajamäe Mikko! Kuidas elad ja mis uudist kuulda maailmas?

Mikko. Mitmesugust, mitmesugust, nii head kui halba; kuid ikka lõpuks, susi söögu, hea ometi peal püsib, ja seesinane eluroju on elamisväärt, on väärt. Jaa, poisid, jumalale tänu, piisab ikka pisut tööd ja tegemist külades ning mõisates. Jaa, jaa, Mikkol pole midagi häda, niikaua kui maailmas tööd ja toimetust leida, kuigi peab rändama talust taltu ja külast külla tööd ning leiba mangumas. Ei Mikkol ole midagi häda.

Aapo. Küllap seda usume ja käigu teie amet ainult ikka

veel toredamini. Kuid nüüd, Mikko, nüüd torkab meile üks mõte pähe ja me tahaksime seekord teiega kauemgi koos olla kui ühe silmapilgu. Jah, kuulge üht sõna.

Mikko. Ahaa! Ma aian asja, kui mulle tuleb meelde see vana ühine sõirasööming Sõnnimäe nõmme all, sõirasööming, mis paneb teid veel nüüdki rõhitsema. Kuid hüva, et seisame kroonu maanteel ja on meil köstrihärä siin tubliks tunnis- meheks. Pöörake pisut kõrvale, head naabrid ja sõbrad, pisut kõrvale.

Aapo. Kuulge meid ometi!

Kaisa. Teelt ära, teie vurdled! Me tahame edasi minna. Teelt ära, muidu sööb teid saatan!

Köster. See on eksitus! auväärt Rajamäe perekond, suur ehitus! Kuulge, mis ma ütlen ja pühalikult kinnitan. Ah! teistsugune kui enne on nüüd Jukola vennaste elu nii hinge kui ihu poolest. Teistsugune, jumal aidaku! Teadke, nad on kandnud ümberpööramise ja meelesparanduse kaunist vilja ja nüüd tulevad nad tagasi oma armsasse sünnikodusse rõõmsate ning auväärsate meestena ja tahavad tõmmata oma rinnale kogu seda maailma. Sellepärast kutsuvad nad teidki rõõmsale kolimispole, lepituspole Jukola talus. See on nende südame soov teie vastu selsinatsel nende jubileumi silmapilgul. Uskuge, mis tuleb teie köster.

Juhani. Just nii, nagu köster ütleb!

Aapo. Mikko ja Kaisa! me tahame end meestena näidata ja meeste töid teha, unustades mineviku. Kuid mis ütles Mikko sellest sõirasöömingust Sõnnimäel? Armas sõber, selle sõira tahaksime meie ise ja pidime selle ise ka ära sööma. Just nõnda, ja ma mäletan veel teistki asja tollest Sõnnimäe õhtust. Ennustas ju siis teie eit meile raskeid õhupäevi? Seda ta tegi, ja õieti ta ennustas. Tormid tulid ja peksid meid rängalt, rängalt; kuid tormid ja tuuled on läinud ning kaunis päev koidab. Noh, tulge meile veel kord ennustama, ja me loodame, et teie silmad näevad heledamaid pilte. Olen kuulnud, et te kõige paremini kohvi pealt ette kuulutate, ja kohv ei pea sel õhtul Jukolas pauduma.

Juhani. Kohv ja õlu.

Aapo. Kohv ning õlu! Tulge siis ja ennustage meile onnepäevi!

Mikko. Kaisa nõiub kohvi pealt ja mina mängin pidu rõõmuks viiulit; see klapihästi.

Aapo. Upris hästi.
 Juhani. Sina tore Mikko!
 Mikko. Mängin teile juba Jukolasse minekul rõõmsa meele.
 Juhani. Sina võrratu Mikko! Mängi, mängi, nii et meil ilm rõkkab, mängi, sina jumala loom.
 Aapo. Kõik klapib suurepäraselt.
 Juhani. Kõik käib paugupealt otsekui kaas potile.
 Mikko. Vanker ümber, mu Heikka ja Matti-pojukesed! Sina, Kaisa, viska kus pagan too vinge vimmi vahtimiselt sinu tee üks nett pöörak Jukola poole.
 Kaisa. Jaa-ah! küll ma sind siin pööratan. Kui lähem singi nii hulluks ja hakkaksin oma vanade koibadega tagasi tallutama, pean ma siis ees astuma, et nende perud eeslid me seal tee peal puruks trambiksid? Lasku nad ees, meie kohume järel.
 Mikko. Tõsi, Kaisa! Laske ees, vennad, laske otse saba tähe hooga, me vuhistame suitsva saba kombel järele. Loomede moor on pisut äkilist tõugu.
 Juhani. Kuid on seal igatahes omaette moor.
 Aapo. Tore moor!
 Mikko. On, pagana pihta; seda võin ma öelda. See on minu eit.
 Juhani. Eit kui padaäss!
 Mikko. On, on. Äge eit, äge eit; kuid vaata, kui tahtu kord harjased püsti ajab, siis seab ka mamma oma suu kaunist illi-kuku maasikasuuks, seab, ei aita muu. Olen aga omale lahke loomuga vana, seda ma olen, ning lasen Kaisal valida seda. Ja mis ma hoolingi sellest, kui kõik aga hästi läheb? Hõissa, poisid! Laseme taga, nagu kingsepp rätsepa järel loovasse. «Taga tuled, kas või pagan oleks,» ütles kingsepp pikema lõnga tõmmates, hambad irvi. Jaa, jaa, marss, nii et vingub!
 Nad hakkasid üheskoos edasi liikuma; ja tormiks paisus tuul kaasik kohises ja paindus ning vahel paistis päike armu vahel peitus ta jälle pilvekoonalde põue, mis põhjatuult aetuna kiiresti kõrgelt kaugele kummuva taevavaranna poole lendasid. Rändasid teelised küngastest üles ja alla ning armas olid vennastele see rännak ja see maru, kui nad lähenesid oma kodu mäele edelas.
 Kuid tuli siis neile vastu vanamees, Kolisti mustajuuksega vihane taat. Hallid kulmupuhmad nagu kaks öökulli tiiba ja aegu peitsid ta teravad silmad. Ta oli olnud omal ajal tubli

loom, pannud pikali mõnegi karu ja hundi. Siis aga tuli raske haigus, mis viis ta kõrvakuulmise, ja ta kuulis ainult kisendavaid konet, mis kõvasti ta kõrva karjutud. See õnnetu lugu sulges igavesti tema ees karuküti tee, ja siis hakkas ta paeltega pöödnud. Neid pani ta sügiseti ja talviti hulgakaupa metsadesse loodude, jäneste ning oravate hukatuseks. Ta oli tõsine, järsu meelega ja karmi sõnaga taat; sai ruttu vihaseks, vaadeldes elu omast vinklist. Temap nüüd tuligi vennastele vastu künklikul teel sügispäeva õhtusel tunnil.

Juhani. Tere, sina vana!
 Taat. Tere, taat, tere!
 Juhani. Seisa, auväärt taadi-jändriki!
 Kolisti taat. Häh?
 Juhani. Tervist metsa-maailmast.
 Taat. Mis sa tahad?
 Tuomas. Kisenda talle kõrva ja õige kõvasti,
 Juhani. Siin me nüüd siis oleme!
 Taat. Jah, pagan võtku, siin te oletel! Ja siitpeale heitku taevataat jälle armu meie peale siin külades.
 Juhani. Mis?
 Aapo. Nüüd pole poiss heas tujus.
 Juhani. Mis sa tahad öelda?
 Taat. Eks sa mõistad isegi. Jaa, jaa, küll-küllap nüüd meil siin jälle teised lood algavad. See on teadagi.
 Juhani. Vennad, see käib meie au pihta.
 Aapo. Ära pane tähele ja palu teda ainult meiega Jukolasse.
 Juhani. Nii või teisiti, vanamees, kui oled selline tubli taat, siis palume sind nüüd ühes meiega Jukolasse pidama õige mürtsuvat kolimispidu.
 Taat. Mis sa tulid, sina tont? Miks ei püsinud sa seal mäeõõntes kuni oma armetu otsani? Miks sa tulid?
 Juhani. Jassoo! See on siis tänu meie kutsumise cest?
 Taat. Ma lähen lõhki vihast ja vimmast, kui mõtlen oma püünistele. Needus! siitpeale läheb mõnigi metsis minu paelast teise pauna. Teie tolvaniid! Seal näpati juba ennegi künklikult.
 Juhani. Sa nimetad meid vargaiks?
 Taat. Kas ma nimetasin, kas ma nimetasin? Kuid sa mõistad silmapilgutust, mõistad, olgugi et oled sihuke loll käopaju või jöllitav metsisepoeg.

Juhani. Kas sa meid vargaiks kutsud, kui me sind juba palume?

Taat. Mis sa ütlesid? Hüüa kõvemini, hüüa nagu mets pruuk, ja ära seal pirise ning prääksu. — Mis sa ütlesid, pois?

Juhani. Peole palun ma teid; eks me ju kõik ole nagu pisut teie ristipojad.

Taat. Sina minu ristipoeg?

Juhani. Mina ja need minu kuus venda siin. Sellepärast tulge pidule, vader.

Taat. Suu kinni! mina pole sinu vader.

Juhani. Just nimelt olete.

Taat. Mina ei ole sinu vader, ei!

Juhani. Just nimelt.

Taat. Suu kinni, ütlen mina.

Juhani. Just nimelt, kui Männiku-eit pole valetanud.

Taat. Kessi?

Juhani. Männiku-eit, selle küla üldine ämmamoor.

Taat. Ma vilistan Männiku-eide peale, kuid ma pole sinu ega nende teistegi vader. Mina sinu vader? Häbene!

Juhani. Häbene? Või nii! Kuid mind polegi kantud papi ette hammassuise, umbsilmise koerakutsikana, ei ilahju. Kuid nii või teisiti: mina kutsun teid peole.

Taat. Kuid mina ei tule, ei, vaid keelan sind kutsunest.

Juhani. Mina kutsun siiski.

Taat. Kuid mina ei tule, sina riivatu. Suu kinni!

Juhani. Mina kutsun siiski.

Köster. Poisid, poisid! jätke taat rahule.

Mikko. Mingu ta meist jumala nimel. Juhm ja jonuakas vanamees; vahib silma kui villakoer; mingu ta oma teed. Matus minema, vanamees!

Juhani. Ometi vilgub minu arvates nende juhmide, halvide ja põrmitsevate silmade põhjast välja nagu väike reipus vader; ja ta on mu sappi pisut paisutanud. — Mina kutsun sind peole, vägevale võtmisele. Olut pöske pinnima kutsun mina sind. Oled siiski hea taat.

Taat. Mis sa ütlesid? Hüüa kõvemini.

Juhani. Hea taat, kuigi pisut uudishimulik. Kuid see patt on ikka olnud kurtide pärispatt.

Taat. Häh?

Juhani. Uudishimulik, uudishimulik taadi-nässak; kuid muidu tubli taat.

T a a t. Tompel, häbematu tompell! Kuid ka-ka-kas metsise-
põngadel on mõistust peas? Ei tolligi. Hähl seal lendab mu
jaljade eest suur parv üles, metsiseparv . . .

J u h a n i. Näiteks seitse metsisepoega.

T a a t. Mis sa ütlesid?

J u h a n i. Seitse metsisepoega!

T a a t. Olgu neid kui palju tahes; seal nad vahivad jõllita-
den kaseokstelt. Sealt jõllitab nüüd üks vastu nagu härg uue
võrava poole, ja alles siis paneb ta lendu, kui pauk käib; kuid
sina läheb ta pauna. Niisama jõllitab siin seitse tolvaniit Kolisti
taadi poole, just nagu seitse kõõrdsilm-metsisepoega. Tolvanid!
Mi-mi-mis te minust tahate?

J u h a n i. Taban öelda üsna tõsise meele ja keelega, et ma
pole kellegi varas ega metsisepoeg ega tolvani, ja ütlen sel puhul
veelgi, et üks vana taaditüügas, üks neetud vanamees, kes ei
ole mitte just kaugel, mitte mitme versta taga sel liivasel
maanteel, et see mees, see häbematu nässakas on suur lurjus ja
võllaroog; ning olgu see öeldud kõige austusega.

T a a t. Mihuke mees, mihuke mees, sina tõlbi hännaga käo-
poeg kuiva männi ladvas? Ka-ka-ka-kas mina olen võllaroog
või kes? Vasta. Mihuke mees, sina käopoeg?

J u h a n i. Mis pagan ma ta neetud kõrva puhuksin?

A a p o. Ära puhu enam midagi, vaid läki minema.

J u h a n i. Mitte just veel; sest vanamees on suur sul. Mis
pavana plära ma ta kõrva puhuksin?

E e r o. Las mina katsun. Kuid pea sina toda härjavärssi
linni.

J u h a n i. Jah, lausu sina üks mõjuv sõna.

T a a t. Mihuke mees? Häh?

E e r o. «Kuk-kuu!» ütles väike käopoeg kuiva männi lad-
vas. Kuk-kuu!

T a a t (lööb talle vastu kõrvu). Seal on sul kägu!

E e r o. Sina riivatul!

J u h a n i. Vaata toda paganat! Äigaski!

E e r o. Äigas, ja kõrv lukku.

A a p o. Õieti tehtud, sina Kolisti koll, õieti!

E e r o. Käi kus kurat, vanamees! Plaksas, nii et tuli silmist.

J u h a n i. Vanamees, vanamees! pane tähele, mis sa tegid:
virutasid ausale mehele rusikaga mööda põske otse keset maan-
teed ja pühal hingamispäeval. Ai, ai, vanamees!

A a p o. Õieti tehtud, sina Kolisti rehetont, õieti!

T a a t. Mis sina seal veel vadised?

E e r o. Õieti öeldud, sina Kolisti pärapagan, õieti!

T a a t. Suu kinni sinagi, nirk. Mi-mina alles õpetan poega sinna kargama. Sest Kolisti taat ei oota just kaua, enne kui rabab.

J u h a n i. Küll ma tal raban tollest karvasest kaelusest hinni ja lohistan taadi ilma armuta õllejoomingule. Hõissa, vanamees! Nüüd marsime!

T a a t. Käi põrgusse sina!

J u h a n i. Õlut jooma, nii et su vats rebeneb!

T a a t. Lase kaelus lahti, või muidu saad vastu vahtimist. Kas sa juudas lased lahti?

J u h a n i. Ämber õlut!

T u o m a s. Mis meeletus see jällegi on, Juho?

A a p o. Olgu vanamees rahu.

J u h a n i. Issand hoidku! Ta on meid haukunud kui koor. Mis me peame temaga tegema? Ta on sihuke vana taaditõmpas. Kuid las ta tuleb Jukola rõõmupeole õlut jooma, olgugi vihaselt. Jah, vanamees, minu süda ei anna järele, ei.

T a a t. Küüned lahti!

T u o m a s. Kas sa ei taha lasta? Vaat-kui ilusti sa ta laulu lased. Minge minema, taat!

J u h a n i. Ah! ma oleksin kandnud ta rõõmsale joomingule, oleksin kandnud kui pisukese lapse; sest sädemeid tuiskab mu karvane põu. Issand jumal! kelle püünistest olen mina napunud linnu? Linnu või jänese?

T u o m a s. Suu kinni!

J u h a n i. Kas mina olen varas, mina?

K ö s t e r. Seda ta ei ütelnud, mu poeg.

J u h a n i. Selle poole ta ometi sihtis. Ah, oleks ta juba laet kahe-kolme aastakümne talve lumi ära, siis — issand jumal küll!

T u o m a s. Minge minema, vanamees!

T a a t. Tolvanid! Ka-ka-kas mina olen teile kepphobuseks, te võsavillemid, hundikutsikad, kellele peaks kõikaga pahur pörutama? Kuid küll-küll-küll ma teid veel õpetan; mina-mina teid õpetan, tolvani!

Lahkus neist lõpuks Kolisti sapine taat; kuid kaua pomises ta vihaselt, sülitas ja urises endamisi, astudes künklikul teel. Liikuma hakkasid ka vennaksed jälle ja ühes nendega köster ning Rajamäe rügement, kes rändas kõige lõpus. Aga kui nad

monda mõne aja olid edasi liikunud, tulid neile vastu kaks naist: vana Männiku-eit ja ta väle ümarik tütar Venla; ning nad astusid kähku, teel palukametsa, käes valged tohiktopsids. See kohtumine pani vennaksed üpris jahmatama ja hääletult vahtlesid nad lähenevaid naisi, jäädes ometi nende ees seisma; ümber vastamisi vahiti nüüd tükike aega üksteisele otsa, silmad kummalgi pool rõngas. Kuid viimaks astus Aapo ette, teatas nende Teerimäel tehtud kindlast otsusest ja kutsus neid külaliskohaks kolimispeole. Kõheldes, mis peab tegema, seisis nüüd ema ja tütar, seisis ja muhelesid salaja teineteisele ning muiutasid loogeldades huuli. Aga kui ka köster soovitas neil vennaste kutsel kuulda ja tulla peole kohvikeetjaiks, siis otsustasid nad viimaks rõõmsa rongiga ühes minna. Ja nii oli Jukola poistel koostri kujul vägev vahetalitaja ning lepitaja toukolaste vastu, talle ja tütre näol mõnusad kohvikeetjad ning Rajamäe Mikkos oli neil lõbusa päralejõudmise marsi mängija ja pillimees tantsumas Toukola tüdrukutega. — Mõeldes kõigile neile häile eeldustele, astusid nad ikka tubliima hooga oma teekonna lõpu poole ja seisis viimaks Jukola Põhjapõllu liivasel nõlvakul. Ja nende ees paistis Ojaniit, selle taga Kodupõld, kuid kõrgomal Jukola talu ise, täis armast hahemeelsust. Kaua vaatlesid vennaksed hääletult ja niiskeil silmil oma kodu haljal, kumiseval künkkel ning lääne poole vajus päike. Kuid ikka ägedamalt puhus pohjatuul, kohisedes männikus, kivisel mäel talust lõuna pool.

T u o m a s. Seal on siis Jukola.

J u h a n i. Oled sina Jukola?

A a p o. Su piht on pisut looka vajunud ja sammal on kasvanud su pealaele, meie kallis kodu.

J u h a n i. Sammal on kasvanud su kuldsele lagipeale, meie muväärt emakene Jukola.

T i m o. Tere, Jukola, kes sa nüüd istud, kükitad seal mu ees, kaunis kui Ruusalemm ennemuiste.

J u h a n i. Oled sina siis Jukola? Sina? Ah! ei või ma pisarhelmeid tagasi hoida oma karedal palgel, kui mu süda keeb ning kihiseb. Oi! igalt poolt, kuhu löön oma silmad, vastatakse poisile hella sõbra pilguga. Vaata, kui armsalt muheleb mulle vastu isegi too lauda must aknamulk. Tere, sina lootuse täht, tere!

E e r o. Tere, tere, sina lootuse must täht!

J u h a n i. Tere, sina armas sõnnikuhunnik seal all, kaunim õnnemäe tipust! Ah!

Timo. Kaunis on see küll, kuid miks pole see sõnnikuhunnik juba ammugi põllule veetud? Jaa, jaa, see hunnik seal avaldab, tõendab ja tähendab parkali sissejuurdunud, parandamatut laiskust. Kas see on kellegi kord: milikuhunnik kükitab sõnnikuhunnik kodus? Ma pean selle parkali parandamis üpris vihastama. Nonoh, sa saad siiski andeks, eriti seltsinute päeval, mis on Jukola juubelipäev.

Juhani. Tere, hall sõnnikuhunnik, ole tervitatud! ütlen ma ainult, hoolimata sellest, mis ta tõendab või tähendab. Tere Jukola, kõigi oma hunnikute, põldude, niitudega, kaunis nagu taevas.

Timo. Taevas on siiski toredam.

Juhani. Suu kinni! See on kõige ilusam paradiis.

Simeoni. Ära aja patujuttu.

Juhani. Mu keel kõneleb, mis süda sosistab.

Lauri. Minagi ütleksin nüüd midagi, kuid see tähtis silmapilk on täiesti halvanud mu keele senise väleduse.

Juhani. Oelgu keel, mis mõtleb meel, hõiska rinnast oma rõõm! Mäed kajavad, metsad lajavad ja taevas vaikib mõne aja — püha vaikus lühike! See on värss, mille Jukola just oma rõõmus on loonud.

Aapo. Kuid saab juba sellest, ruttame oma sihile.

Juhani. Jah, nüüd sõuame viimasesse lõppu nagu kuld- särjeparv mõrra viimasesse soppi. Lähme nüüd, et meie meele väärt võõrad siin meie suurest rõõmust igavust ei tunneks. Et ole ju see Jukola seal nende kodu ja lisaks on nad teda ja hiljem näinud kui meie. Teie, köstrihärä, teie, Männiku-eit oma tütreaga, ja sina, auväärt Rajamäe pere, ärge pange seda nüüd pahaks.

Köster. Seda ei tarvitse sa paluda. Küllap me mõistame, mis see silmapilk teile tähendab; see on kõrge, pidulik silmapilk, täis joovastavat rõõmu.

Juhani. Kaunisti öeldud, vägevalt öeldud! — Läki nüüd!

Tuomas. Paukugu meie püssid ja kajagu Mikko viiul.

Juhani. Jah, kui saaksime nüüd pisut muusikat. — Üks põmak, vennad, üks maailma-karakas. Ühekorraga!

Vingahatas nüüd Mikko viiul ja peaaegu ühekorraga paugutasid Juhani, Tuoma ja Aapo püssid. Ergud hobused kargasid siis vankri ees kõrgele üles, kiinis panid elajad jooksmas, ühe sinna, teine tänna. Kuid ükski nende hoidjaist ei lasknud mängus nõõri pihust, ei Simeoni ega Timo ja kõige vähem Eero.

Hambaid risti pigistades järgnesid nad, kuigi peaaegu maad mööda lobisedes, järgnesid igaüks oma loomale ning pilvena pöörles põllul kuiv liiv. Hännakeerutajad pidid seisma jääma ja oma juhiga jälle õigele teele pöörduma. Nii rändas seltskond alla, kadus natukeseks ajaks Ojaniidu nõkku, kuid ilmus peatult jällegi nähtavale, tõusis üles mööda järsku kallakut ja astus sisse Kodupõllu väravast. Vägevast mängis Mikko oma viiulit, kangesti räuskasid rõõmust-lustist Killi ja Kiiski, kelle haukumisele vastas omakorda parkali kõhetu, konksus lõugadega krants, vabisevalt-vilets, lombates maja nurga taga. Kutsus see mürgel Jukolast välja kogu rahva, välja kallakule, kivisele õuele. Kuid nähes Rajamäe rügementi jälle talule lähenevat, tormasid lapsed kõva kisaga kiiresti tuppa ja pugedid peitu, kes voodisse vaiba alla, kes ahju peale kolisevate tarbepuude keskele, südames hirm. Samast hirmust vaikis äkki penikrants, tõmbas hanna jalgade vabele ja roomas nurka pingi alla peitu. Oli nüüd õues kära ja möllu. Seal kajasid võistumeeeste hüüded, koerte märul, lehmade ammutamine, väikese harjapõnni mörin ja viiuli vinguv hääl, kui rännusalk lähenes Jukolale; ning kobinal raputas põhjatuul Kivimäe tihedat männikut. Ent vennaksed, südames nukrustav hellus, läksid koigepealt teretama majarahvast oma endise kodu armsal õuel. Ja kui oli käsi pigistatud, loomad ning koorem ulualla pandud, astusid nad viimaks üheskoos suurde tuppa.

Aga Toukolasse läksid köster ja Aapo, kutsuma lepitus- ja kolimispeole mehi, kes olid elanud nii kaua vaenus ning vihas Jukola vennastega. Ja kui nad olid mõnusate köstri lausutud sõnadega lasknud kutse ringi käia, nii meestele kui naistele, siis ruttasid nad tagasi, et aidata teisi peo korraldamisel. Lagedaks tehti põrand Jukola lõbusas toas, vabutavat õlut kanti suurte kibudega lauale ja kolde ümber keerles armas Venla oma emaga. Pilvena ringles kohvitule suits lae nõgiste õrte all, veski hammaste vahel purunes raginal põletatud kohviuba ja tulel auras parkali perenaise kohvipada. Ja mõni pühkis nüüd õue, mõni kandis riidast halgusid tuppa, mõni raius peeneks kuuseoksi põrandale kaunistuseks ning mõni tegi jälle midagi muud. Ja akna kõrval laial lavitsal istus lõbus Mikko, lastes aeg-ajalt viiulil vinguda.

Kuid miks sosistab nüüd Männiku-eit seal eeskojas nii tõsiselt Juhani ja miks seisab Juhani juhmistunud silmadega, tõsine kui kohtu ees? Eit annab talle nii ääri-veeri mööda

mõista, et nende poolt ei leiduks enam takistust tema ja Venla südame vahel. Sellest läheb poiss segi, ähib, ohib, higistab ja kratsib kangesti kuklakarvu, paludes eidelt lõpuks pisut mõtlemisaega. Eit läheb tema juurest särava näoga, kuid välja ei astub Juhani, astub kui kodutu haldjas, teadmata, kuhu minna. Seal Jukola maja taga patseerib ta nüüd edasi-tagasi, higistab, õhkab, õhetab ja aurab ning rebib rängalt kuklakarvu. Kuid viimaks ruttab ta jälle eeskotta tagasi, tõmbab lahti toaukse ja lausub lõõtsutava, peaaegu nutuse häälega: «Kui köstrihärja oleks nii hea ja tuleks pisut siia nurga taha, ja muu ka, Aapo; tule, mu kallis vend!» Nad täitsid ta palve, ja peagi seisis nad kolmekesi Jukola seina ääres, arutades asja, mis Juhani oli neile esitanud. Seal kaaluti ning arutati ja otsustati, et Juhani võtab Venla, kes on igapidi tubli tüdruk. Siis astub Juhani ägedalt kindla sammuga sisse ning haarab Venla kaela lausudes: «Olgu see öeldud.» Siis häbeneb Venla pisut, peitab silmad ja muheleb, kuid laseb ometi oma käel olla Juhani tugevas pihus. Sellest rõõmustab eit ja annab neile oma eneseliiku õnnistuse, köster soovib neile õnne ja head käekäiku ning tuletab lühikeses kõnes neile meelde abielu tähtsaid kohustusi.

Nii oli siis Juhani kihlatud, vana armastus oli uuesti armastanud ta põues. Kuid peigmees ähib ja higistab, heites aeg-ajalt salaja silma oma mõrja poole. Äkki ruttab ta Ojaniidu hobuseid vaatama, näeb seal mõlemat Impivaara noort naise, ta näeb ega näe ometi mitte. Ta oleks ka kaht kurge seal niidu serval hobusteks pidanud. Nii hõljuvad ta mõtted mõrja ümber, keda ta vaevalt võib veel uskuda enesest olevatki. See päev on talle nii imelik. Varsti ruttab ta jälle tagasi, hirmustades vaadelda Venla kuju. Vägevalt astub ta ja kuulab juba põllule Mikko viiuli tulist poola marssi. Siis kõverdub äkki ta suu, pisar niisutab ta silma, mida ta oma raske rusikaga pühki, ning tundub, nagu oleks ta keset taeva rõõmupidu. Õue tules ei näe ta enese ees Rajamäe kaksikuid, kes oma kepphobustel mööda muru traavivad; ei sleta tema silmad maja trepil Mikko väikest Murumuna männikoorest vankriga. Sisse astub ta kindlal sammul ja ta pilgust paistab salajaselt hõõgav õnnetunne, igavene tõsimeelsus.

Aga pikkamööda koguneb Toukola poisse Jukola märgel Puukuuri ja talli vahel seisab neid juba salkkond, piibunõusud hambus, vaadeldes regesid ja vankreid ning nahkuri vedru

kooskat, mis ostetud Hämeenlinna laadalt. Seal nad seisis, vaatavad ja arvustasid mõne aja, kuid astusid viimaks üle õue elumaja poole, kord üks, kord teine. Jäid nad sinna seisma, mõned vastu seina kahel pool treppi, mõned eeskotta, kuulates suminat ja kõminat seal sees. Kuid viimaks avanes uks, Aapo astus välja ning palus võõraid sisse.

Luppa astusid toukolased, kogunesid vasakule, ukse ja kulgakna vahele. Seal seisis nad tõsistena, hoides igaüks oma mutsi huulte ees. Paistis nende hulgas Kissala Aapeli, kes vaatas viltu enese taha ukse poole, paistis Kuninkala Eero, kes puuris silmadega põrandat. Nende lähedal akna ääres istus Mikko viiuliga, pööratades põses suutubakat ja sülitades. Ta polvede najal seisis Murumuna, isa silmater. Ent laua ees, pealiskau pihus, seisis köster, valmis alustama kõnet, mis tundus läbi neerude, ning vali oli tema nägu. Köhatas ta kurgu pulataks ja tõmbas esimese sõrme ning pöidlaga lõua alt, vaatas siis, pörnitses vinge pilguga paremale käele, Toukola noorte poole, pörnitses vasakule, kus laua ja põhjapoolse kulgakna vahel seisis Jukola vennaksed sõnatult, vahtides alla põrandale. Kolde lähedal seisis ka nahkuri perekond, Männikut oma tütreaga ja Rajamäe Kaisa, kes istus keha õõtsutades pool, ninatubakatoos pihus ning nagu tubakane. Nurgas, kolde ja ukse vahel, haoraiumispaku ja veetoobri ümber, seisis Rajamäe poisid; seal olid Heikka, Piripill ja kaksikud, vaadeldes muistusega seda hääletut kogudust Jukola toas. Aga laua ääres seisis köster. Üpris tõsisena, hääletuna peab ta lõuga pihus, avab viimaks suu, kuid peatab veel kord sõna ja köhatas kurku. Kohutava pilgu heidab ta jälle paremale, heidab paremale poole ja ajab hambad irvi, nagu pureks koirohtu. Aga lõpuks kostab ta suust järgmine kõne:

«Kur-raat, kes käib ümber nagu mõirgaja lõukoer, puhudes märki maailma, on ka nende naabrite südames süüdanud viha ning vaenu leegi. See vilkus esiti vaevalt risuhunnikus, kuid kasvas ja kerkis peagi hirmsaks sõõrutuleks. Esiti oli ta kui pisuke kärblane, kuid kasvas ja paisus otsekui nuumhärg ning varjas oma sünge suitsuga taeva valguse. Nõnda sai must kurat meelevalja, ja rusikad seljas mindi üksteise vastu ning lahkuti lõpuks kohutava kisklemise järel mustade muhkude, haigutavate haavade ning sarviliste otsaesistega. Mis koledu! Täevas õhkas, mäed ja orud ohkasid ning meelemõistusetalajused ähkisid, aga pimedus ja põrgu rõõmutsesid. Mõnigi

mõttes pead kõngutades: küllap siin veel ketid kõlasevad, vusad vihisevad ja Siberi külmadele tundratele marsivad poodid kallilt kodumaalt. Mõnigi ennustas nüi, kuid valesti ta ennustas, ja selle eest olgu au ning kiitus issand Seebaotile. — Vaidake kummalist lugu: jätsid vennaksed maha inimeste elu, mehed, naabrid ja kogu ristirahva ning põgenesid metsade sügavusse ja mõtles jälle mõni omas meeles nõnda: sel kombel, sel kombel need sissid sünnivad, seitse verejanust, tigidat sissi Soomemetsadesse. Kuid au ja kiitus Seebaotile, et nad nautasid ennustajaile süllapikkust nina.

Kas viis neid kurat metsa, nagu ennemuiste Tuusula pastori või vedas neid sinna taevajõud, nagu Ristiija Johannese kiriku, seda ei taha mina nüüd otsustada. Kuid kõik, mis võis, pidi ka seal teha nendega kurat, et saata neid hukatuse teele. Ta avatles neid viinamürgiga, isegi süripiveega; ta juhatas neid, nagu nad ise on jutustanud, peadpööritavasse kõrgusse imeväärsesse ehitusse, niinimetatud Saapanahksesse torni, ja näitas neile meie maakera, näitas neile kõike kohutavas asenduses, et peletada mõistust mehe peast. Seda ta tahtis, kuid tema enese plaan lõi teda häbistades vastu vahtimist, juhtides poiste sammud õigel ajal jälle õigele teele. Nad alustasid vägevast võitlusest, asusid vahvasti heitlema oma südame, sügava juurdunud laiskuse, kangekaelse, karmi maa, külma rabade ja soode vastu, ning võitsid kõik oma tahtejõu visaduse läbi, issand Seebaoti abil. Seela! Nüüd tulevad nad jälle inimeste hulka tagasi, kuid ei mitte nagu röövlid, vaid kui korralikud inimesed. Uhke, piduliku mürinaga tulevad nad nobedalt veerevate vankritega, mida veavad kaks noort ja toredat märt, ja neile järgnevad veel ammuvad, lihavad lehmad ning muu gav nudipäine härg. Nõnda tulevad nemad, mitte sisside koo paist, vaid nende eneste kätega ehitatud asunikutalust, kaunist Impivaarast. Seela! Nende kaudu on saanud ülistust Seebaot, aga häbi too sarviline saatan põrgus.

Siin seisavad nad nüüd kiiduväärt meestena ja pakuvad oma endistele vaenlastele lepituskätt. Ja teie, auväärt Toukola mehed, ei tarvitse seda enam häbiks pidada, kui kutsute Jukola vennakseid oma sõpradeks; sest nüüd valavad nad eneste ümber välja auhiilgust, ega mitte määrivat muda. Võtke vastu lepituse ülevoolav karikas ja pidage meeles, et te mitte asjata ei lase neil teile kätt ulatada, kui tahate hoiduda tulevase viha eest. Pange tähele: päike läheb juba looja, vaadates

armastusest õhkuva silmaga enda taha taevaranna poole, mis hõõgub idas. Vaata: see on issanda armulepingu märk ja tähtne meeldetuletus endistele vihamestele, et nad looksid lepituse, astuksid kaunisse vendlusse ning annaksid kuradile ja tema inglitele vägevama hoobi vastu otsmikku kui iialgi ennem. See on jumala tahtmine ja see on ka minu tahtmine, ja see, kes ei taha nüüd meie sõnale kõrva ning südant, see olgu ära nceetud ja maranata, ning kuradid praadigu teda lõpuks põrgus. Kuule mind, Seebaot, kuule mind, taevane issand, hosianna!»

Nii kõneles köster ja suur oli liigutus naiste südameis. Talt-
autanatus nutus luksusid parkali perenaine, Männiku-eit, väle
Venla ja nuuskutubakase näoga Rajamäe Kaisa, lirtsusid, nagu
lirtsud libedatoobris pesija käte vahel uus neljanieline lina.
Kuid vastamisi astusid nüüd Toukola ja Jukola mehed ning
pugistasid lepituse märgiks tugevasti üksteise kätt. Südamlik,
otsekohene ja kindel oli see lepitus, kuigi käsi õige kangelt
löödi, kuigi üksteisele otsa vahiti põrmitsevate silmadega. Aga
köster vaatas rõõmumuhelusega laua otsast, kus ta istus, õlle-
toop ja aurav kohvipunsi tass ees. Kuid ka toas käis ringi ölu
valgeis kibudes, käis mehe käest mehe kätte ja viimaks ka
naine käest naise kätte. Sest Jukola tarre oli juba kogunenud
ka talikkond Toukola tüdrukuid. Viimastele, kes seisis oma-
vahel sosistades kolde ja haopaku juures, kandis väle Männiku
Venla kohvi ringi. Nad ei võtnud just kergesti vastu, vaid
alles siis, kui kandja oli oma pakkumist visalt kaks või kolmgi
korda korranud. Ei unustatud sel õhtul Mikkotki, vaid kanti
pollimähele rohkesti õlut ja viina kurgukasteks. Sellest hakkas
ta oma viiulipulkadele õige vägevalt sülitama ja toda mitmeti
uhte liimitud mänguriista timmima. Ja sellelt kajas viimaks
õpris kaunis rootsi kadrill. Mõne aja mängis ta seal, aga et
keegi tantsupõrandale ei astunud, siis jättis ta seisma kadrilli
helid ja laskis lahti rõõmsa ning vahva polka. Seda mängis ta
tulielult ja kaua, kuid ükski paar ei pöörelnud põrandal. Sellest
oli vanamees viimaks päris pahaseks, jättis poogna täiesti
reisku ja hakkas viiulikeeli plõngutama, pööritades põses
tubakarulli ning sülitades.

Lääletult istus rahvas. Pärapaja lähedal istus Aapo, sihti-
den aeg-ajalt teraselt üht ümaranäolist, ruskenahalist, kuid
täpselt sinisilmalist tüdrukut, kes Venlaga sosinal vestles, huu-
led süütult ning häbelikult kokku pigistatud. Uudishimulikult
vahtles teda Aapo, mõlgutades sinna ja tänna, kuid ei tärga-

nud ta meelde neitsikese nimi. Ta küsis lõpuks köstrilt, miks sates sellele külge, ja üpris väledalt vastas köster: «See on Konkkala Hinrika.» Sellest helenes Aapo nagu ja silmapilg pärast lausus ta Mikkole: «Lase meile kadrilli.» Alustas mood Mikko uuesti ja Aapo lähenes Konkkala häbelikule tütre paludes teda oma paariliseks. Neitsi järgnes talle, astus ta kõrvale, kuid häbenedes, muheldes ja kangesti punetades Kogunes nüüd paare mujaltki põrandale ja lõpuks tantsiti taas toas Rajamäe viiuli vingumise saatel rootsi kadrilli. Ruumsalt lõkendas tuli, piirg leegitses pilakus ja tugevalt mürtus laiapalgiline põrand, kui seal hardalt, tõsiste nägudega paljuslikus vaikuses tantsiti.

Aga köster istus laua taga, ja ta oli mõnuledes maitanud kaks punssi ning kolm külma napsi. Ta istus, vaadates muhelusena noorte karglust põrandal, ja kaunis puna oli ilmunud ta põskedele. Aga kui hirmus pikk kadrill oli viimaks lõppenud, tõusis köster ja teatas oma lahkumise nõust. Ja kui ta oli vaikuse minckunapsi võtnud ning väikese jumalagajätukõne pidanud, lahkus ta tänulikult Jukola majast. Ei hoolinud ta hobusest, mida talle kõigest südamest pakuti, vaid hakkas astuma, pahksau pihus. Teda saatis Juhani üle laia õue ja avas talle väledalt vana, võnkuva värava. Ja seal seisis veel silmapilgu vägev lepitaja, vaadates tähtedest helendava taeva poole ja kõneldes Juhani ilmades ning tuultest. Viimaks jättis ta jumalaga, ja sügavalt kummardas Juhani, kraapides jalaga, ning vastu lauda seina rabisesid liiv ja pisukesed kivid. Siis tuli ta tagasi rõõmsasse tuppa, öeldes endamisi: «Ta on teinud suure töö.» Kuid muheldes astus köster kirikuküla poole, pahksau pihus ja must kübar peas, ning kaunid roosid punasid ta põskedel.

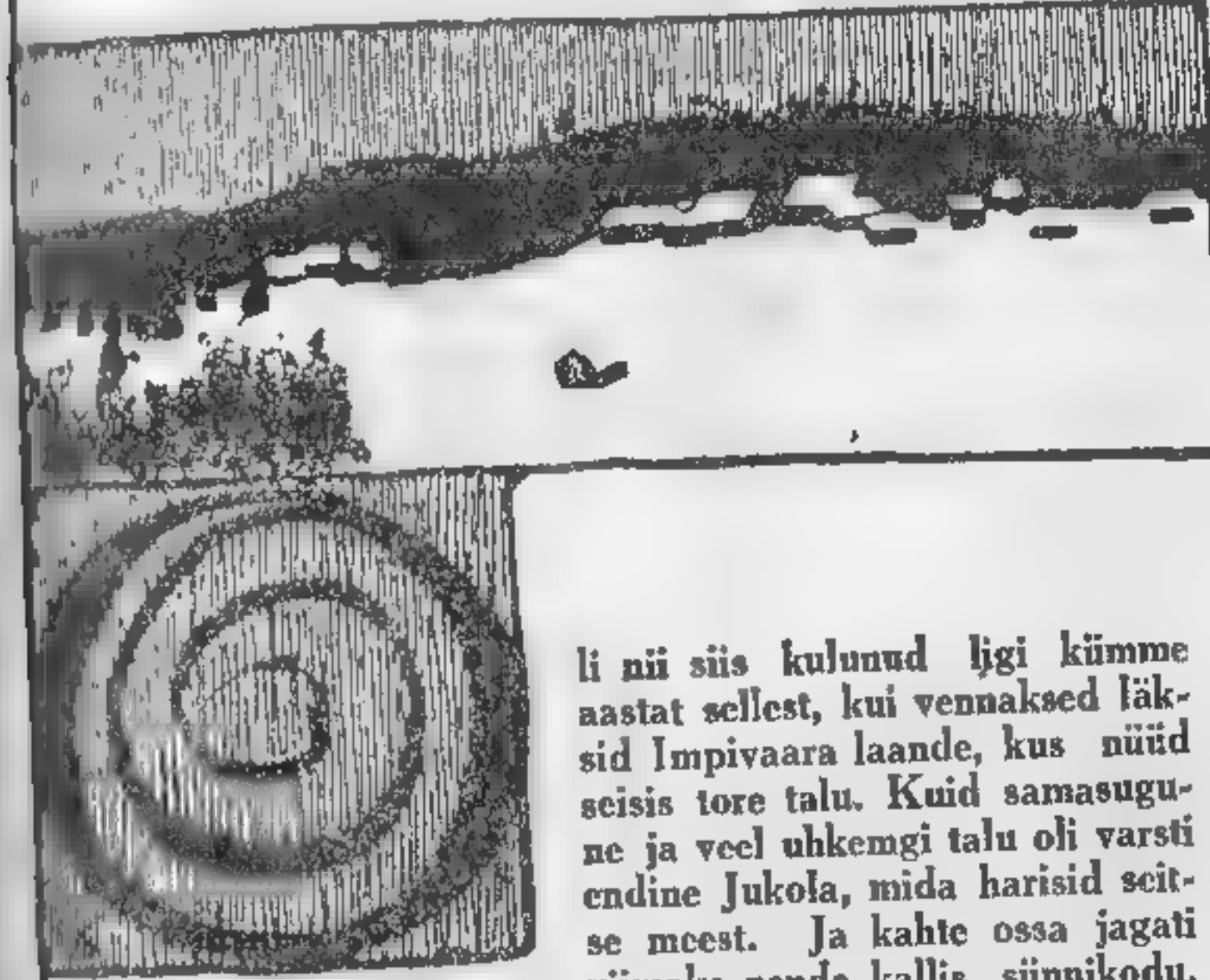
Aga lõbu ja tantsu kisa kasvas Jukola toas tunnist tundu ning muutus viimaks mürtusuvaks rõõmumürglikuks. Vahel vihuti kadrilli, vahel peadpööravat polkat; tantsiti peaaegu puhkamata ja põrand mürtus ning selle tugevad palgid paindusid noormeele kandade all. Ikka lõõmas rõõmsalt tuli, ikka vingus rõõmsalt Mikko viiul, vingus nii, et lagi oigas ja nõgised õrred vabisesid. Mehe käest mehe kätte käis ringi vahutav õlu, naiselt naisele aurav kohv, ja kohvipaksust ennustas Kaisa vennastele õnnepäevi kuni hauani.

Nii rõõmutseti vennaste kojutuleku peol, nii joodi lepitajajooki vahutavaist kibudest ning lahkuti alles hommiku koidikul.

NELJATEISTKÜMNES PEATUKK

li nii siis kulunud ligi kümme aastat sellest, kui vennaksed läksid Impivaara laande, kus nüüd seisis tore talu. Kuid samasugune ja veel uhkemgi talu oli varsti endine Jukola, mida harisid seitse meest. Ja kahte ossa jagati viimaks nende kallis sünnikodu. Esimest Jukolat, toda põlistalu

ja ema, valitses Juhani, kuid Aapo selle teist poolt, mis seisis esimese lähedal, tubli talu seegi. Kahte ossa jagati ka Impivaara, mille peremesteks said ühise kokkuleppe järgi Tuomas ja Lauri. Timo sai Kekkuri ja Eero Vuohenkalma vabadikukoha, mida oli õigus kasutada neil ja nende lastel ilma mingi rendita kuni surmatunnini. Kõik nad astusid abiellu, välja arvatud Simeoni, kes ei hoolinud abikaasast ega krundist, vaid jäi elama vanapoisina Juhani-Jukola talle. Neist võib ka öelda, et nad elasid ja töötasid ikka auväärt meestena, igaüks omal kohal; ja heldemeelsuse eest kiitis kerjus nii Jukola ja Impivaara kui ka Kekkuri ning Vuohenkalma vabadikukoha elanikke. Kui eraldada hulgast Simeoni ja Timo, siis olid vennaksed meele võtja viina igaveseks maha jätnud. Vahel vääratas Simeoni, muidu korralik mees, humala pööritavale teele, ja aeg-ajalt ka Timo, kuid veelgi harvemini, umbes korra või kaks aastas.

Kui kohtumees Mäkelä suri, kes sai tema asemele? Jukola Aapo, ikka leplik meele ja õiguse mees. Kes ülendati vanajahikupja surma järel selle ametisse? Eero Juhani poeg Voo henkalma, nutikas mees: mõistis lugeda, mõistis kirjutada, ja isegi ajaleht lendas talle kord nädalas Turust.

Juhani võttis naiseks Männiku Venla ja veetis temaga lühidalt päevi, kuigi majas aeg-ajalt kuuldi ka pisikest purelemist. Sest Venla, olgugi paslik perenaine, oli pisut suure suuga ja riiakas naine. Tihti räuskas ja praalis ta pikad ajad mehele, tolle «tolvani», tolle «unimütsi» ja «öökulliga», nagu tal oli kombeks öelda. Kuid võis ka Juhani vihastada, ja siis karjatas ta tormiselt: käskis «naisolevusel, kellele jumal on andnud nõrgema mõistuse kui mehele», vaikida silmapilk. Nii ta kamandas, lõi rusika vastu lauda, kärkis kui pikne. Tegi nii Venlagi nii, nagu oleks pisut kartnud, jäi vait, itsitas salamahti tüdrukulipatsiga. Salaja naersid nad kolde juures, kui Juhani laua man pikkpingil müristas ja tihti pisarsilmil jumala vastu nurises, kes oli talle «annud ja külge pannud» nii tõrja ning turtsaka abikaasa. — Kuid tõusis kord suur mürgel tolle Karkkula Aapeli tõttu. Kord, kui Juhani jälle oma eidele tõreles, istus ta Jukola lavitsal võrdlemisi vintis peaga ja segas end, hull mees, mehe ning naise omavahelisse sõnelusse, hoidudes kangesti Juhani poole. Juhani praalis kõvasti ja nimetas Venlat «pläraläraks», kuid Aapeli, juhm mees, arvas õige hästi tegevat, nimetas teda veel «löögardiks», «koogardiks» ning «lobudikuks». Akki aga läksid Juhani silmad krilli ja ta kargas üles nagu kohutav karu, tormas jahmunud Aapeli poole, kes jänesee jooksul välja lidus, ning Juhani tüliselt tema taga. Üks kolksatas, eeskoda ja trepp mürtsusid ja trepi eest kargasid koerad ehmunult ja hirmsasti röögatades kõrvale, hännad jalgade vahel, ning jöllitasid taha vaadata, kui mehed hirmsa hooga üle kivise õue jooksid. Ees lastas Karkkula Aapeli, kolevalt röökides, ja vihane Juhani vihtus traavi tema taga; aga suurest toast kostis Venla ning tüdruku rõõmsalt lõkerdav naer. Kuid Juhani ei saanud ometi Aapeht kätte, vaid pöördus juba väravalt tagasi, tõreldes endamisi ja lubades Karkkula ninaka kluti kord õieti läbi pookida. Sisse jõudes virutas ta rusikaga lauale ja lausus: «Haugu mind, kuid ära haugu minu naist. Ja see on naine, mihukest ei leidu enam kui üksainus Rootsi kuninga riigis.» Nii ütles ta hoobeldes; ega võinudki seda naist perenaise-ametis just laita. Kohvi

nautis ta küll õige rohkesti ja selle pärast kuuldi Juhani poolt tihti nurinat; kuid naine ei hoolinud sest kuigi palju, vaid laskis paksupõselisel kohvikannul nagu ennegi tossata. Ja meeleldi võttis ka mees ise aurava tassi naise ümarast pihust vastu. Linnas käies oli tal eneselgi alati meeles osta Venlale torbikutäis kohvi ja suur kamakas suhkrut.

Venla kinkis mehele priskeid, tüsedaid järeltulijaid. Kuid alguses ei läinud ses suhtes just Juhani soovi mööda. Tema armastuse esimene vili oli kavalate silmadega tütarlaps, misüle isa vihastas, pahandas, et ei antud talle prisket poissi. Kuid ta lootis, et vähemalt tuleval korral läheb teisiti. Kulus aasta, kulus pisut teistki, ja Venla sünnitas, kuid jällegi tütre. Selle, mässituna valgesse rätikusse, kandis nüüd ämm äkilisele isale näha, ise magusalt muheldes. Juhani rõõmustas, arvas isale näha, et ta lootus on täitunud, ja küsis: «Kas poiss või plika?» «Vaata ise, väimehekene,» vastas talle eit. Ta vaatas, kuid karjus kohe: «Viige kus kurat oma vääks!» Üksi jäädes lausis ta ometi jälle mõne aja pärast: «Jumal õnnistagu siiski mu siididikkul!» — Kulus siis jällegi aasta, kulus teine, ja Venla sünnitas poja, isa nagu tubli jõnglase. Siis oli Jukola majas rõõmu ja lusti ning Venlagi tundus Juhani armsam kui enne. Ja nüüd eided pojakesele nime valima. Üks tahtis teda Frantsiks, teine Florentiiniks, kolmas Eerik Translaatuseks, aga Venla Immaanueliks. Siis astus Juhani ise ette ja lausis Venla voodi ääres, käega näidates: «Ei, mu Venlakene, ei; Juhannes on tema nimi.» Ja nii ristiti pisukene isa nimel muks. Kangesti hoidis teda isa, kutsudes teda kord «värvuke-seks», kord «varespojakeseks».

Nii oli siis Juhani perekonnale enamasti soojalt päikese-paisteline, kuid vahel ka pisut tuuline ja tormine. Ja kui ker-kiski pilvi, taganesid need ikka varsti ning ilus ilm tuli jälle tagasi. Kuid nii leplikult ei sobinud ometi ta elu ühte küla-meeste ja naabritega. Tihtipeale tekkis riidusid, kangcid suupruukimisi ühel ja teisel põhjusel, nagu piiriaedadest, hobuste üle aia hüppamisest, kolgita sigadest ja muust. Ja üpris väle oli Juhani asja rusikaga lahendama, ning nõnda olid ta naabri põsk ja juuksed alati hädaohus. Nii pidi tihtipeale algama äge kohtukäik, aga siis ruttas Aapo, tõsine kohtumees, alati vahe-mehiks ja vaigistas riidu lepitava keelega. Polnud ka Juhani pikaline leppima, eriti kui märkas, et oli eksinud. — Ka talu töödes ja välistes toimetustes oli ta hakkaja mees. Ei võinud

teda ka pere laita, ei niidul, ei põllul ega metsas kõmlava palgi kallal.

Juhtus kord Vehkala niidul heinu kuivatades, — see niid oli süinge kuusiku põues, — et Juhani näitas end jõledana ni jumala kui inimeste ees. Lage niit oli juba kaarteks riisunud ja heinalised astusid rõõmsalt küüni juurde, et einet võtta. Kuid kohkudes vaatas peremees higistama panevaid, tulekarva äikar pilvi, mis rändasid ähvardavalt taevas. Küüni taga seisis kuu käänd; kellegi tähele panemata langes nüüd Juhani selle loovale põlvili ja palvetas, et jumal hoiaks armulikult ta niidu rammusat, healõhnalist heina vihma eest. Nii palvetas ta vaikuses; kuid vaevalt oli söömine lõppenud, kui kuuselatvade tagant tormas üles kohisev pilv, mis tuld lüües ja kärkides kummutas vallatult vett alla. Nii kastus hein silmapilgu jook sul läbi, enne kui ainustki ruga kokku saadi. Peagi ruttas rahvas niidult tagasi, rehad käes, jällegi küüni varju, kuid viha pärast näost nõgimustana seisis Juhani küüni ees, keset tuld ja vihmavalingut, hirmsalt sajatades. Seal ta seisis, kui taevaskärkis, seisis ja manas, peksis paremat rusikat vastu vasaku käe kämmalt. Vihaselt ta vandus, nõksatas iga kord vaksu võrd madalamale, kui sõna «kurat» ta kärisevast hammastikuast välja põrises. Üles vahtides hüüdis ta mõirgava häälega mitu korda: «Mis on taeva sõnnikuvankreil tegemist minu niidul?» Noomides ütles siis küünist ta naine Venla: «Mis meeletust sa kõneled, sina patukott?» Kuid mees ei hoolinud sest suuremat, vaid kisendas veel kangema häälega süngete, mustade pilvede poole: «Ma küsin veel kord: kas taevas alles nüüd sõnnikut veab, kui mina juba heina teen?» Mehe meeletut kõnet kuuldes palusid siis eided ja tüdrukud küünis härdalt tema eest jumalat, käed kõvasti ristis. Nii nad palvetasid; ja välgu sälvimisel kostis nende suust palvesõna, ohkav ning raske, ja sügavale paindusid nende põlved. Aga õrnad, pehmete silmadega lapsukesed peitsid nuttes näod, mõni ema põue, mõni ta serliku völvitdesse, nuttes ning ohates. Sest mõnigi väetike mõtles, et on tulnud viimne kohtupäev, kuna tules ujusid maa ja taevaskas, kuna kõikjal välgus ja paukus, ja kaugele ringles kohutav mürin, kuna valas rängalt vihma ning mets mühisest murelikult. Eitete tegevust nähes tõstis Juhani ainult oma needuste hoogu, kuid tõstsid naisedki palvehäält.

Oli küünis ka Seunala noor ja sale tütar, häbeliku pilguga Anna, kelle silmad särasid nagu kaks tähte klaari, sätendava

otsaesise all. Oli see neitsi, nii jutustati, näinud tihti imelikke nägemusi, mille jooksul ta vaim liikus nii õndsate helgeil mail kui ka hukkamõistetute pimedas orus, ning sealt ta alles imend jutustas. Oli ta tihti ennustanud inimestele ka raskeid katsumisaegu; sõdu, nälja-aastaid, katkutaude ja viimaks maailma lõppu. See ikka tõsine, vaikne ja pehmesüdameline neitsi hüppas nüüd, kui Juhani sajatas niidetud heinamaal, äkki küünist välja, langes põlvili maha ja palvetas valju, peaaegu kisendava häälega, hoolimata valavast vihmast ning vehklevate välgude palangust. Ta palus, et jumal halastaks tolle onnetu, sõgeda mehe peale ega lööks teda oma püha viha leegitseva noolega. Nii palvetas ta, vaadates üles kõrgusse, ja imeline tuli säras ta silmist ning ta otsaesisel sätendas taevalik valgus. Aga vaata, Juhani vaikis, ta vaikis, kuigi jõllitas vihaselt kõõrdi neitsi poole. Kuid viimaks, kui tüdruku toimetust ta meelest liiga pikale venis, hakkas ta palvetaja käsivarrest kinni ja talutas ta tagasi küüni, lausudes: «Mine sisse, viletakene, mine sisse ja ära end asjata leota, sest ma ei vaja ühtki eestpalujat.» Sisse astus neitsi, kuid langes kohe heintele maha, lastes järelejätmata kuulda oma palvete kisendavat häält; ja palavaid pisaraid valasid naised ta ümber. Kuid väljas seisis Juhani, najatudes vastu seina, ja ta palgeil paistis otsekui kahetsus, kuid viha lõõtsus ometi veelgi ta rinnas.

Varsti möödusid vihm ja äike ning järgmisel päeval pandi kokku hein Vehkala niidul, pandi kokku tulise põuaga. Kuid talu peremeest ennast ei nähtud seal. Kus viibis ta? — Seunala tütre hää oli kajanud ta kõrvus ega andnud ta hingeale rahu. Seepärast oli ta juba hommikul vara läinud süngel meelel kirikumõisa ja tunnistanud praostile kahetsedes oma pattu, oma najatust jumala ning taeva vastu. Selle eest noomis teda praost eesti küll tõsiselt, kuid lausus talle varsti ka lohutussõnu, ja rahuliku meelega tuli Juhani jälle koju. Kuid alates sellest juhtumusest süngel Vehkala niidul märgati Juhani iseloomus ja käitumises ikka mingit muutust. Ta pähe ilmus ümarik padakübar, ta kuuekaelus tõusis püsti, selle ääred löigati ära ja järele jäeti ainult lühikesed siilud, nagu on ärganud meeste ülikond ühes või teises Soomemaa nurgas. Nii käis ta riides ja tihedamini käis ta kirikus kui enne. Kohutavalt tõsisena istus ta jumalakojas ikka oma kindlal kohal tõsise Härkamäe peremehe kõrval, kõhatades aeg-ajalt kurku puhtaks, nagu oli ka tema kaaslase komme. Ja siitpeale harvenesid ka maru-

ilmad nii Jukola toas kui vainudel ning viimaks kulusid vii Juhani elupäevad päris vaikselt rahuliku õhtu poole.

Simeoni elas poissmehena Juhani majas, tarvitades talu tööd ja jooki, tehes väsimatult talu tööd varasest hommikust kuni õhtuni. Kokkuhoidlik, kitsi oli ta iseloom, ja kitsimaks talu see ikka aastast aastasse. Kitsipunga tähelepanuga valvas ta talu kasu nii meeste kui naiste toimetustes. Temap see oli kelle suust kostis kord lause, mis elab veelgi naeruleksena rahvas suus Jukola ning Toukola mail. Ühel päeval, kui ta haapalus ääres väikese kirvega Venlale leivalabidat voolis ja rahvas seal, ees kuhjaga täis puukauss hakitud sealihha, siis tähendas ta kord gile ühiselt: «Kui paned õige pisukese liharaasu leivale, mis täidab see nõnda kõhtu.» Nii tema lausus ja sellest purskand naerma nii mehed kui naised, ning Juhani ise, kui oli piisalt naernud, leidis tarviliku olevat natuke noomida venda üleliigset ihnsuse pärast. Kuid selle peale vastas jällegi Simeoni: «Möödu pidamisele manitsen mina teid, hoiatan kõhu jumaldamise eest, mis on patt, surmapatt. — Ja kes on loomuvastastelt kitsi? Mitte mina, vaid seda oli too Kuninkala Kalle, kes ise laskis oma matusteks viina põletama, kui tiisikushaiguses tähele pani, et surm oli kindlasti lähedal. Sest see poju teadis enese olevat kõige parema viinategija terves Toukola külas: tarvitas vilja õige vähe, sai aga rohkesti sätendavat viina. Nõnda nüüdli Külmas sauna eeskojas istus armetu kõhnusk viinapaja ääres, kõhis ja rögises, nina terav kui naaskel ning silmad peas nagu kaks klaaspalli. Seal tema istus ja viina kanti sisse terved katlatäied. Kuid viimaks komberdas ta trepist üles eeskotta, eeskojast tuppa, lõnksatas ilusti pikali voodisse, ja seal siis puhkas poiss mõne tunni pärast külmana. See oli, hüvad inimesed, kitsidus, kitsidus, mis ei jätnud meest maha isegi haava äärel, ja seda võiksin kutsuda loomuvastaseks kokkuhoidmiseks.» — Nii kaitses ta ennast, tahtmata kunagi kanda kitsipunga nime.

Kuid ikka püsis ta nii perenaise kui peremehe lugupidamises, sest ta oli truud, usaldatav majavaht. Mureta võisid nad kodunt ära olla, kui ainult teadsid, et kõik on Simeoni hoolde all.

Kord ühel jõulupühal läks Juhani õhtuhämaras ühes perenaise ja kahe noorema lapsega Impivaara külasse nii Tuoma kui Lauri poole võõrsile ning koduhoidjaks jäeti Simeoni. Tsee oli hea ja küllasõitjate reis läks lõbusalt läbi metsade selge

taeva all. Juhani põlvel istus väike «Värvukene», tõsine ja lihav, kuid Venla tugeval põuel peene villrätiku varjus lamas noorim laps, priske ning armas tüdrukukene, maitstes ema nisa sooja vaiba all, kuna regi liugles tilinal mööda lumiseid välju Jukolast Impivaara vainude poole. — Kuid õhtu jõudis, Jukola tüdrukud ning sulased ruttasid pitsipallile Toukolasse ja üksi valitses nüüd Simeoni. Kaks pidid siis ta voli alla painduma: talu mõlemad vanemad tütre, kellest üks oli üheksa-, teine seitsmeaastane laps. Neid ei lastud ühes isa ja emaga võõrsile ega lasknud neid ka lell ühes teistega mängima, mille üle nad kangesti vihastusid. Kuid Simeoni ei hoolinud sellest, vaid otsustas nüüd oma voli täiesti enese heaksarvamist mööda tarvitada.

Oli juba hoopis pime, kuid koldes ei süttinud lõõmav õhtutuli nagu muidu õhtuil. Selle üle hakkasid lapsed vigisema ja mangusid lellelt ägedasti valgust ning tuld. Kuid ta ei hoolinud nende tungivaist nõudmistest, vaid lamas rahulikult oma kombe järgi koldetruubil, mille äärelt rippusid alla tema karedad juuksed. Seal ta lamas, õpetades tüdrukutele elutarkust. «Kuhu see kõlbab, kui siin ühtesoodu soemüüri kütaks. He-hei! ma arvan, ega me seal Vanta rauatehases ole. Te lõkatsid teadke, et puu on kalliks kraam, ja õelge, mida siis peab põletama, kui mets lõpeb. Kas reburaikaid? Jah, nõndap see lugu küll läheb, kui igaüks õigel ajal enese ette ei vaata. Sest vähemastki piisab siin patusele ihuroisule, jätkub igatahes ka laisklevalle lapsepõnnidele. Pugege tekkide alla, seal on küllalt sooja. Või nii! Kuhu see kõlbab!» Nii ta kõneles; kuid lapsed, väledad plikapiarid, kes polnud iial harjunud lellest just eriti hoolima, porisesid vastu, vaidlesid üpris kangesti, pirtsusid ja näitasid talle aeg-ajalt isegi valget hammasterivi, pilgates ning kokutades vihast. Aga kui sellest abi ei tulnud, usaldasid nad lõpuks küüned taadi õnnetusse tukka liüa, mis rippus truubi äärel. Tutti löid nad kinni ja vanutasid seda mehemoodi, enne kui vaene mees sai kivilt üles. Püsti uperdas ta viimaks, tõmbas nurgast nõgise tulchargi pihku, millega paugutas vastu põrandat, et hirmutada pisukest paganaid, paugutas, ohvardades pühkida neil jalad alt. Siis lidusid jõnglased toast välja ja paukus Jukola pahkne uks, kui pisukesed pagulased minema jooksid.

Kuid silmapilgu pärast usaldasid nad unesti sisse astuda ja jonnaka häälega õhtusööki nõuda. Kaua laskis Simeoni neil

karjuda ja vihastada, tõusis viimaks ometi, võttis õrrelt puu
ajas keskelt lõhki ja süütas selle kitsa killa põlema. Selle val-
gusel tõstis ta tüdrukuile pajast tangusuppi, kuid mitte kuu-
palju, ainult kaks-kolm kulbitäit. Siis kandis ta kausi laste-
toolile ja käskis lapsed sööma, kuid paja kattis ta tainamala-
kaanega ja pani raskuseks peale veel ranga haopaku nurgast.
Selle annusega ei leppinud aga lapsed, nad nõudsid enam, taht-
sid vähemalt leiba lisaks; ja heledat nuttu laskis väike Venla,
terane tüdruk. Siis puri Simeoni leiva äärest pisukese, varvas-
mehe pöidla suuruse palukese ja pakkus seda tütarlapsile.
Kuid see ei hoolinud sellest, nähes tüki väiksust, vaid ägas
viihaselt käega ning kaugele kambri otsa lendas leivapaluke
Simeoni pihust. Selle üle vihastas nüüd meeski, pigistas huuled
ühite ja sakutas tüdrukut kahe sõrmega pisut kuklajuukarast,
lausudes: «Sina lipakas! Või pilkad kallist jumala andil! Või
nii! Mis mood see on!»

Siis pistis tüdruk veel valjemalt nutma, kuid ei Simeoni sel-
lest hoolinud, vaid hakkas viimaks ometi õhtutulid koldesse
tegema. Mõnest armetust tukist tegi ta viletsa tulukese ja lau-
sus tõreleva häälega: «Suu kinni, muidu võtan seal nurgast
vibaliku ja saunutan sind, et küll saab. Vaata paganat, kui lo-
jumala vilja mu pihust nurka. Nonoh! Ole nüüd hoopis ilma
leivata ja limpsi ilusti kõrti kõhtu, vaat nõnda, nagu teeb seal
su vanem öde. Ja küllap sellest laste õhtusöögiks piisab. Ei ole
meie talus varandust prassimiseks ega rikka mehe kombel ela-
miseks. Suu aga kinni, klutt. Kuhu see küll kõlbab.» Nii ta
kõneles, istudes kivil ja kohendades viletsalt põlevat tukihunni-
kut; ei pannud vanamees tähele, kuis väike tüdruku-lökats,
lusikas pihus, talle vihaselt hambaid näitas ja ta jutu järgi oma
pisukest lõuga väänas.

Ei aidanud siin ometi tüdrukute nutt ega ägedad sõnad, vaid
nad pidid leppima selle annusega. Ja viimaks viis võimas uni
lapsukesed voodisse ning nad magasid peagi raskelt pehme
lambanahkse vaiba all. — Kuid Simeoni tuli tõi tuppa kül-
must, mitte sooja; ja ta ei oodanudki, kuni tukid on lõpu-
põlenud. Mõeldes: kallist puud võib ka homseks hoida, hak-
kas ta oma suitsevat, tuju masendavat tuld kustutama, virutas
peldi kõvasti kinni, hoolimata kibedast vingust, mis lahtisest
koldest tuppa tungis. Ta süütas jälle oma piirupilpa põlema
ja sõi õhtust: pisukese hallitanud leivapalukese ja seitse kuive-
tanud silgupead tammepuust kausist. Hardalt ja põlevalt jälgisid

koerte silmad ta söömist, ta käe liikumist kausist suu juurde ja
suu juurest kaussi, kuid neile ei jätkunud Simeoni pihust purugi.
Söömise lõpetanud, lõi ta aga käed risti, langes kolde juurde
põlvili ja tänas palavaid pisaraid valades issandat, Taaveti
poega, kes teda, patukotti, ikka jälle ning selgest heldusest oli
toitnud. Siit tõusnud, tegi ta ukse lahti ja hakkas koeri välja
kihutama, et «valvaksid maja varaste eest». Nii ta ütles, kuigi
inimälestuse järgi ei teatud varaste tempudest Jukola talus.
Kuid väljas puhus talve tuiskav tuul, mispärast ka koerad ei
tahtnud lahkuda toa kahisevailt õlgedelt; ja sellest nüüd tõusis
mürgel, mis lõppes ometi koerte kahjuks. Vingudes, hännad
sorus, põgenesid nad viimaks Simeoni nõrgise sõjariista, kõivuse
ahjuorgi ees toast välja.

Seejärel sulges ta hoolikalt eeskoja tugevad ukse, lõkendav
piirg irvi hammaste vahel. Astus siis jälle tuppa, valgustas
ruumi vasakul pool ja vaatas tütarlapsi, kes magasid magusalt
oma voodis pehme vaiba all, magasid põsk põse vastas, õhe-
tavad nagu kaks noort suveöö roosi. Neid vaatlés nüüd mees,
vaatlés muheldes ja tõmbas vaiba karvast äärt pisukese Venla
kaelale lähemale; ja kui ta jälle koldekivi poole pöördus, lau-
sus ta pomiseva häälega: «Mis teil viga magada, kui kõht
kõrti täis.» Nii tema ütles ja hakkas ka ise asetuma öisele
puhkusele. Kuid veel kord langes ta põlvili, lõi nõrgised küü-
ned kõvasti risti ja tänas palavate pisaratega issandat, Taaveti
poega, kõige endale osaks saanud headuse eest ning palus ta
kaitsvat kätt selle maja hoidjaks tuleval ööl. Ta palvetas ise-
nese, nende pisukeste eest seal voodis ja veel kõigi inimeste
eest sessinatses maailmas. Siis langes ta oma armsale kolde-
kivile puhkama, unis lõpuks, ja süte soojus haudus armsalt
ta jalataldu.

Kuid tuba oli külm, külm ja kõle oli sulastel ja tüdrukuil
magada, kui nad kesköö ajal Toukola pitsipallilt tagasi tulid,
ning sellepärast põrnitsesid nad järgmisel hommikul vihaselt
Simeoni. Ja kui nüüd talu peremees ja perenaine võõrsilt
tagasi tulid, siis kaebasid nii tüdrukud kui ka lapsed ägedalt
tema peale. Kuid Simeoni ei hoolinud sellest palju; ta lausus
ainult rahuliku häälega, nikerdades haopaku ääres: «Ei ole
meie talus varandust härrat mängida; küllap te seda teate. Ei
ole tõesti mitte vara härrat mängida.»

Nõnda elas ja oli Simeoni endises kodus, vanas Jukolas,
töötades virgalt ja pidades vahti, jälgides terava silmaga maja-

pidamist nii sees kui väljas nurmedel. Kuid oli ometi silma pilke, kumas maailmas miski talle muret ei teinud. Juhtus vahel, et ta täie peaga külast tuli, tuli lusilise mehena, praalin küngesti ja patseeris edasi-tagasi põrandal, lõbuks ning näeruks noortele kui vanadele majas. Kuid järgmisel päeval oli ta jälle üpris haige nii hinge kui ihu poolest. Öhates, käed rüttis, lamas ta nõrgisel koldekivil ja ta südant vaevas hirmu kahetsus. — Aga juhtus siis lugu, mis tegi ta purjusoleku silmapilgud ja pikad kahetsuspäevad palju harvemaks. Kuid tõi Juhani talle kalli linnakingi: suure kõvade kaantega piibli, mis kaalus peaaegu leisika. Suur oli Simeoni rõõm ja väinatus ning ta ei väsinud ilal tänamast ja ülistamast venda selle heateo eest. Kuid sellest ajast peale unustas ta avatleva viina klaasi peaaegu igaveseks.

Nüüd nähti teda pühapäevade ja suurte pühade õhtupoolikuil jumalasõna uurides piibli taga istuvat ning nõnda puutus ta harvemini kui enne mõistust segava joogiga kokku. Kuid nüi juhtus kord ometi ühel pühameestepäeva õhtul. Rõõmsalt viitis, mässas, käis ja keerutas mees ringi ning uinus viimaks oma kivil; kuid järgmisel päeval tundis ta põues taas sünget kahetsust. Mis tegi ta siis? Seistes laua otsas, ees lahtine piibel, kutsus ta valju, jutlustava häälega kogu majarahva kokku, kõige vanemast kuni kõige nooremani. Ja ta pani kaks sõrme piiblit peale ja vandus silmi taeva poole pööritades pühalt, et ta enam ilal joovastavaid jookke ei pruugi, ei piiskagi oma elus.

Kulus aasta, kulus kaks ja kulus kolmaski aasta, ning ikka püsis Simeoni kindlalt oma vande juures. Kuid kord pidi ta ometi veel oma põuepattu langema, ja see langemine tõi majja kohutavat segadust. Valevandujaks, hingetuks ussikeseks pidas end nüüd õnnetu mees, sest et oli murdnud vande, mille oli andnud, «kaks sõrme piibli peal». Seepärast tahtis ta lõpetada oma armetuid elupäevi. Ägedate, kuid kindlate sammude ja jääkülma meelega läks ta toast, tõusis tallilaole ning sidus kaela ümber Laugu sedelgarihma, mille teise otsa kinnitas katuse kõige kõrgema põikpuu külge. Ja nii seadis ta enda rahulikult rippuma, suikuma surmaunne; ja tuimalt jõllitasid mehe silmad enese ette, hirmsa hooga paisusid ta põsed ning ta pihud pigistusid kõvasti rusikasse. Kuid ta elumoot polnud veel täis.

Talu vana ämm läks tallilaolt kanapesa otsima, nägi meest nõõri otsas ja andis kisa ning karjumisega majasse märku.

Tulise rutuga kargas nüüd Juhani jaole ja päästis venna surma suust. Uhe ropsuga tõmbas ta sedelgarihma puruks, kandis venna hädaldades ning aietades sisse, ja nende ümber parvlesid naised ja lapsed nuttes, kisendades ning käsi kokku lüües. — Kambrisse, Venla õõtsuvale voodivaibale kandis Juhani oma venna, kus see peagi toibus; kuid süngena, õhates ja maha põrandale vahtides istus ta süngi äärel, sõnagi lausumata. Juhani ruttas nüüd Aapo poole, tossav piibnosu hambus, astus ägedalt ja ähkides, et teatada vennale hirmsast juhtumusest ning küsida nõu, mis nüüd Simeoniga teha. Tema enesemeest oleks mehele kõige kohasem olnud pisuke, paras keretäis, mis antud salaja ja täies vaikuses vendade poolt, ning selle järel tuline noomitus jumala nimel. Kuid Aapo arvas karistuse olevat asjatu, kahjuliku ja otsustas tarvitada tema kallal ainult sõna jõudu. Ja kui temagi oli süüdanud oma piibnosu, siis läksid mõlemad vennad Aapo-Jukolast üle põllu Juhani-Jukolasse, et kõnelda mõistlikult Simeoni, tolle murelapsega.

Teretades raputas Aapo armsalt Simeoni kätt ja hakkas piduliku näo ja häälega kõnelema, noomimis-, kuid peatselt ka lohutuskeelt, ise laadides piipu. Simeoni kuulas teda kaua tummalt, kuulas, vahtides haledalt alla põrandale. Kuid Aapo tõstis aina oma kõne jõudu, süüdates ühtesoodu kustuvat piipu, laintades käsi ning vaadates mahedail silmil aknast välja taevaranna poole. Ja läikiva kuldvihmana lendlesid sõnad tema suust. Ja nüüd ilmus korraga kibemagusaid kortsusid Simeoni huulte ümber ning pisaraist nõretavaks nutuhääleks avanes mehe kurk. Ka Juhani lõug võbises ja virildus nüüd sandil kombel ja peatselt nohistas temagi nuttu ning Aapogi silmis säras niiske läige.

Nii pöördus Simeoni süda jälle elu ning lootuse poole. Ja tänust säraval palgel pigistas ta jumalaga jättes veli Aapo kätt. Ta tänas ka jumalat, kes oli veel kord tema peale armu heitnud, ja alustas pilkkamööda jälle oma harilikke askeldusi Jukola talus. — Nii veetis korralik Simeoni oma rahulikke päevi, ilal enam klaasi kummutamata: kord voolis paku otsas, kord täksis värskelt lõhnava taras kuuseoksi, ja mõnikord istus ta jälle piibli taga, uurides kirjasõna.

Kuid Aapo oli peremeheks Jukola teises pooles, mida kutsuti Aapo-Jukolaks; ja selle hooned seisid mõnesaja sammu kaugusel peatalust. Naiseks võttis ta Konkkala Hiirika; see

oli nägus ja kõigiti tubli naine, hoolikas pereema ning lahke südamega inimene. Ka Aapo oli temaga rahul, leides ometi tarviliku olevat talle aeg-ajalt üsna õpetliku näo ja hääle, anda tähtsaid õpetusi ning nõuandeid tubases talituses. Nii kuulas naine kas sõnagi lausumata või naerdes avameelset rõõmsat naeru, silmad pilukil. Ka teenijatüdrukuid ja väikseid neitsikuid õpetas tihti peremees Aapo, kui nende töö ja tegevus tema silma juhtus hõõruda. Nii sai kord talu vanem tüdruk põrandat pühkides peremehelt ägeda õpetuse. Sest Aapo, kelle meelest tüdruk pühkimisel tolmupilvi üles keerutas ja prust nurka pildus, vihastas äkki, tõmbas luua tüdruku käest mopu hakkas väledal käel tuba uuesti päraotsast ukse poole puhkima. Kui ta aga oli jõudnud toa keskele, pistis ta luua jälle tüdruku-raisa pihku ja lausus: «Nii peab tubli tüdruk puhkima.» Vaadates kolde äärest, kuidas Aapo tüdrukuga mässas, luud pihus, naeris siis perenaine oma südamlikkude, sulavat naeru, naeris silmi kissitades, pihud vastu põlvi, kummaras. Kuid selle eest heitis Aapo naisele tõsiselt noomiva pilgu, kui oli tüdruku rahule jätnud. — Ometi kohtles ta nii neitsikuid kui sulaseid ikka õiglaselt ja heatahtlikult; seda kiitust sai ta kõigilt ühest suust.

Ta pidas ka ravitseja ametit, nagu oli õppinud ühest vanast arstiraamatust, mida tal oli viisiks usinasti uurida. Tal oli tihti õnne oma rohtudega, millest mõnigi oli ta enda leitud, muu taimedest kokku seatud. Eriti peeti teda õige targaks roosi, kõhutõve, pööratuse, seatõve ja sügeliste arstijaks. Soonetasu-jana oli ta võrratu; ja mõnigi mees oli olnud ta kämmalde all ning leidnud kergitust. Kõhukipitusi, pööraselt põletavaid valusid parandas ta tihti ainult osava hõõrumise abil. Ja et häda ei vaata seadustele ega kommetele, siis juhtus korra ja kaksiki, et ka naised pidid Aapo pihu pigistuse alla langema, kui rinna all järelejätmata pööratas ning põletas.

Oli keegi naine, tolle räbalakorjaja Tõrvakose Matti eit, keda vaevas visa luupainaja. See ratsutas ta seljas kõige kurjemal kombel tihti igal ööl mitu nädalat järgemööda. Vahel, kui see mõne aja oli viibinud tulemast, lootis naine, et on pääsenud sellest öisest vaevajast. Kuid siis ilmus see äkki jälle ja eit pidi uuesti oma kiusaja küüsis vähkrema. Ta käis mõnegi posijamoori man, käis tohtrite juures, ometi alati ilmaaegu. Viimaks aga ulatus ta kõrva kõma Jukola Aapo suurest kunstist ja jõust haiguste ravimisel ning ta läks veel kord abi otsima.

Komps käsivarrel ja sukavardad näpu vahel, käis ta maha pika, vaevalise teekonna Jukolasse, kuid sealt saigi ta Aapo arstimise läbi eluaegse paranduse.

Ka kohtumehe ametis oli Aapo tubli mees. Tõsisena ja tihti käsi kõrva taga, istus ta oma pingil avaras kohtusaalis, kuulates teraselt asjade arenemist. Seal ta istus, hoides pead mehiselt püsti, ja aeg-ajalt libises ta huulil peen, enesega rahul olev muhelus. Kuid tark, erapooletu, õige oli ikka ta otsus. Seda teadis ka peakohtunik ja kuulas alati kannatlikult ta pikavõitu seletusi, kui ta käsi laiutades avaldas oma mõtteid esiloleva küsimuse kohta.

Nii elas ta rahulikult oma talus, tubli peremees ja tubli isa oma prisketele lastele.

Kuid varem ehitatud Impivaarat valitses oma osana Tuomas, mees turjakas ning tugev. Kus leidus see mees, kes oleks usaldanud rinda ette ajada Ülem-Impivaara peremehe ees? Suur oli tema jõud ja vägevus, kindlust oli tões ta olemus. Talu töödele ja toimetustele ei läinud ta kallale kisa ning käreaga; ometi pidas ta jõus korda ja jumalakartust nii majas kui väljas vainudel. Ta oli heldeim kõigist vendadest ja kohtles ikka armulikult ning hästi kannatajaid, sandi saatuse osalisi. Ei ta küsinud, ei ta nurinud abiotsija viletsuse juurt ja põhjust. Ei ta hakanud hurjutama meest, kes oma süü pärast oli saanud sandikepi pihku. Kõigile andis ta, andis ilma vahet tegemata, mõeldes: sa oled igatahes õnnetu. Kõige enam hellitas ta väikesi kerjustüdrukuid, kes astusid sanditeed aralt vaadates, kartusest vibiseva südamega. Kaks säärast rändajat oli ta võtnud oma hoole alla ja neid kasvatati ja hoiti majas nagu omi lapsi, kes ka ei puudunud, ning need olid kõik prisked poisid.

Naiseks oli tal Härkämäe ainus tütar, tubli ja tõsine naine, kes oli Impivaara vägeva mehe vääriline. Sale, samal hoobil väle, tõsine ja vaikne oli selle naise nägu ning olemus. Ühelt kerkis ta põu; paks linakollane palmik nähti kaunilt hüplevat ta tugeval pihal valgepõhjalise, punaruudulise rätiku all. Rahu oli taganematult ta laubal ja kindel ning otsekohene jumalakartus ta südames. Tema oli Impivaara perenaine, tema talu väetikeste, nii omade kui kasulaste, tubli kasvataja. Tihti viibisid ta head ja pehmed silmad unistades õrnal tütarlapsel, kes oli kord orvuna ja peavarjutuna nende majja sattunud.

Nii kulusid Tuoma päevad rahulikult hana vaikseda sadama poole. Ojakesega võrreldakse tihti inimese elu siin ilmas. Kuid

Tuoma eluiga, Impivaara peremeheks saamisest surmatunnini, tahaksin võrrelda laia jõega, mis rändab pidulikult, rahulikult ääretu, igavese maailmamere poole.

Tuoma majast kaks-kolm püssilaengu maad ida pool asis nōmmel Lauri asunikutalu; ja see oli Impivaara teine pool, mida kutsuti ka Laurilaks. Seal elas vaikne mees, haris oma maad täie hoolega, liikus usinalt põldudel, kuid veelgi meelmini laantes ning soodes.

Naise oli ta võtnud Kuokkala talust. Kuokkalas olid kaks-kolm tütreid, kellest ühe võttis Lauri, kuid teine sai Timo naiseks, pereemandaks Kekkuri vabadikukohale. Oli see alles ehitatud, see Lauri moor: laia rinnaga naine, ka kehalt võrdlemisi matsakas. Ta läbilõikav hää laskis kaugele nagu kisendav klarnetihää, kajatas eriti siis, kui ta karjus oma mehe peale talle vihavimma, ja tuld löid ta tumerusked silmad.

Aga hääletult nikerdades istus Lauri, hoolimata sellest, et ehituskriiskaski, tuulispeana tuisates. Ja see oli küsimus, mis üha enam ja enam paisutas eide sappi. Juhtus ometi aeg-ajalt, et mehe kannatus katkes, ja siis polnud hea talle vastu vahtimist vaadata. Vaikis siis äkki eit, lippas välja, nagu jalad kandsid, ja peitis enese lauda nurkadesse, kaitsvaisse soppidesse ning piludesse. Seal hoidis ta end mõne aja peesis, vaatas vahel piiludes oma peiduurkast välja, et näha, kuidas on lugu toas ta enese äratatud tormiga. Nii ootas ta, kuni vihase mehe meel oli viimaks lahtunud. — Kuid harva nähti ometi rahulikku Laurit nii tormisena. Tihti, kui eit jälle mässas ja märatses, läks vanamees metsa, piibunosu hambais ja kirves kaenlas, läks tööpuid, viisutohikuid ning pahku otsima. Meeleldi viibis ta neil teekondadel, otsides, vaadeldes ja mõtiskledes. Ja alles siis, kui päike juba ammu oli loojunud ja kõik puhkusele heitnud, astus ta pehme suvcöö hämaruses kodu poole, õlal juured, puujändrikud ning viisutohikute hüglapall.

Siis juhtus ka tihti, et ta koduteel kohtas oma tugevat sõnni, laiaturjalist Hällit, kes ägedate mõtetega küla poole tüürides talle õhtu-udus liivasel teel vastu tuli, lähenes põrmitsevail silmil. Ja nüüd tormasid vastamisi kaks kõva; kuid Lauri sunniti jonnaka looma viimaks ometi ümber pöörduma, rõogatades karmi häälega ning raputades kirvekuuast. Ja nüüd astuti siis Laurila poole, Hälli ees, peremees päras. Hälli katsuks küll paremale poole pöörduda, kuid Lauri ärgitab teda kohe paremalt poolt kirvevarrega; käänduks Hälli kord veel vasakule,

kuid vasakult ähvardab teda ruttu jälle Lauri kirvekuuas. Ja nii pidas sõnn kõige paremaks kodu poole kõndida, siiski raputas ta vihaselt pead ning puhus sõõrmete kaudu välja oma vägeva südame tulelööma.

Mindi viimaks mööda Tuoma talust, kus tüdruk voodis lamades kuulis liivaselt teelt müdinat, sammude sahinat ja mürtsumist. «Kes liigub nii hilja seal väljas?» mõtles ta, tõusis ja astus unesegasena särgiväljale akna juurde, piilus välja ning nägi naabri sõnni ja peremeest, kes kõndisid pühalikult ning tõsiselt teineteise järel. Ees käis sõnn, vastu tahtmist, peremees ta taga, ärgitades aeg-ajalt kirvevarrega ja kandes õlal tarbepuid ning viisutohikuid, mis keeratud ilusaks ümmarguseks palliks. Ja nii kadusid nad viimaks tüdruku silmist. Kuid avas siis härg oma lõuad ja laskis kõrist vihaselt hirmsa, möirgava laulu, ja nōmm vabises, maa ning taevast rōkkasid. Lausus siis Lauri: «Küll ma sulle näitan! Või oled vihane? Ahaa, käi aga, jõnglane, kaunisti kodu poole; sest siin ei aita nüüd sul siin ega Kacra-Matti kunstid ning konksud. Küllap sa seda tead.» Nii kõneles ta käies, kuna ees astus härg, puhudes ulket, lohutavat marssi, mis kajatas läbi vaikse öö kaugeisse küla-
desse.

Aga Lauri sulges Hälli kindlalt tarasse oma talu karjale seltsiks ja astus tuppa, kus teda laual ootas jahtunud õhtusöök. Toas puhkasid kõik juba magasid unes, ainult perenaine valvas vihasena kambri sängis, oodates meest. Aga Lauri, kui oli söönud, astus viimaks kambrisse, kust talle jälle äge tuulispea vastu lõi. Eit kriiskas seal voodis, kaagutas mehele vastu üpris kõredalt, särises kui tuli kuivas kadakas «tolle juhmi neetud tuhnimisest laantes». Hääletult liikus mees, võttis rõivad seljast, pistis piibu põlema ja vajus viimaks voodisse naise kõrval, kes riitles ning räuskas järelejätmata. Aga kui piip oli põhjani põletatud, asetas Lauri selle ettevaatlikult enese lähedale põrandale, tõmbas vaipa pisut kõrgemale ja lausus siis kindla häälega: «Ole juba vait, loe palveke ja uinu issanda nimel ilusa ilmaga; pea mees: ilusa ilmaga.» Vaikis siis riikakas naine, olgugi et süda ta põnes vastu punnis; ja nii uinus ta viimaks, tõmmates vihaselt vaipa enese poole, ning samuti mees ta kõrval.

Nōnda viibis Lauri oma mõnusail käikudel ikka kuni pimedate öödeni metsades. Ja mis ta seal nägi haruldast, imeväärset ning mõtlemapanevat, sellest lausus ta nädala jooksul harva

kellelegi sõnagi. Alles järgmisel pühapäeval, harilikult hommikulauas, jutustas ta sulastele ühte ja teist.

Juhtus kord, kui ta metsast tuli, et ta aju rohkem kui kunagi varem mõtles ja kaalus; kuid mida ta nii kangesti arutas, seda ei võinud keegi arvata. Hääletult ja iga päevaga ilma vihasemalt liikus ta talu õues, karjudes pahasti nii meeste kui naiste peale, mis tal enne oli harva viisiks. Kuid sügavate või kiisavate mõtete pilv kattis lakkamata ta laupa, heitis ta silma koopaisse sünge varju. Seesugusena nähti teda kogu pikknädala jooksul. Tuli viimaks pühapäev, laua taga istusid Lauri ja tema töömehed, kuid täiesti hääletult. Lõpuks avas pehme suu ja lausus, küsides oma kaaslastelt: «Mehed, ühte asja tahaksin teilt pärida; andke mulle seletust. Kui viie päeva eest läksin üle Kaasiku niidu sileda nõlva, äsja sadanud lumes, näppis õhukeselt maad, nagu peidab nüüdki oma peene puuvillivaibaga, siis nägin ma märki, mida mu aju ei või mõista. Nee dus! juba ööd ja päevad, sinna ja tänna, tuhandes sihis olen mässanud oma mõtetega selle asja pärast. — Kuid kuulge: ma nägin niidul jälgi, täismehes sõtkutud jälgi, mida ma vaatan, astudes aeglaselt. Kuid äkki lõppesid need jäljed, ja selle lõpus algasid rebase jäljed, jätkudes üle künka ning alla võsastikku, selged rebase jäljed, mida siia maale ei leidunud maas, mitte ainustki. Kuhu oli mees kadunud? Ei olnud ta tagasi ega edasi läinud, ei paremale ega pahemale, ei, vaid ühes taevasse oli ta astunud ja taevast oli rebane alla tulnud, et jätta kata tema jälgi lumes. Või oleks mees rebast seljas kandnud ja seal kohal, kus ta omad jäljed lõppesid, ise reinuvaderi selga istunud ning läbi võsastiku välja kirikuteele ratsutanud? Võimatu mõte; kuid võimalikumad ma ei leia, et ses asjas selgele teele jõuda. Mis te ütlete, mehed? Kas leidub meie kihelkonnas veel nõidasid? Kas oli mees enese kuradi abil rebaseks muutnud?» Nii ta kõneles, kuid imestades kuulas pere, ja keegi ei võinud seda mõistatust seletada, vaid nad tulid viimaks sellele arvamisele, et Kaasiku nõlval oli käinud nõidasid.

Kuid Lauri ei tundnud rinnas rahu; pärast söömist hakkas ta jällegi Kaasiku niidu poole sammuma. Kui ta selle siledale künkale jõudis, nägi ta, et sama nähtus oli jällegi kordunud: mehe ja rebase jälgede vahetus äsja sadanud lumes. Ta vihas- tas ja lausus tigea häälega: «Kas laseb sünni saatja ise ringil!» Nii karjatas ta hambaid välgutades, lõi jalaga üht sõnnikuhunnikut, mis paistis läbi lume, kuid sealt välgatas

välja hele raud. Uhes sellega lendas peent sõnnikut ja sõklaid kõrgele õhku ja samal hoobil löid tuliste rebaseraudade välkuvad vibud mehe sääre ümber kinni ning pigistasid pööra- selt. Sellest alles suurenesid Lauri silmad, ta kummardus ki- resti, et päästa kipitava, paisuva sääre ümbert jonnakat masinavärki, mille ta rõõgatava vandesõnaga kaugele niidule virutas. Nüüd nägi ta küll, millised püünised olid asetatud ta niidule, kuid jälgede imelikku muutumist lumes ei mõistnud ta süiski veel. Vihaselt hakkas ta jälle kodu poole minema, lom- bates sandil kombel ja surudes hambaid risti, kui astus rau- dade puratud jalaga. Ja peagi nägi ta, et vajab käimiseks tuge, ning hakkas võsast kirikutele lähedalt enesele keppi otsima. Pöösas märkas ta kaht kasepuust teivast, ja kui oli need välja tõmmanud, nägi ta need olevat kaks karku, mille kum- magi alumisse otsa oli osavasti üsna loomulik rebasekäpp niker- datud. Siis helenes mehe nagu ja kõik sai selgeks tema ees. Nüüd mõistis ta, et rebasepüüdja, käies raudu vaatamas, oli kohale lähenenud ikka seesuguste karkudega, et kõrvaldada rebase silmis igat kahtluse põhjust. Ja sel viisil jättis ta järele rebase-, mitte inimjälgi, mille eest mägimaade väle vader mui- dugi hoidub. Nõnda oli siis asi Laurile selge; ja kergendatud südamega, kuigi kipitava säärega, astus ta minema, tarvitades karku kepiks.

Juhtus siis, et Kolisti mõru taat, käies kaemas oma orava- paelu, mis ta aetas niitude ja kiitismaade aiateivaste vahele, silmas Lauri jälgi lagedal raiesmaal ning kukkus kangesti mõt- lema. «Siin on ju läinud mees ja koer, kuid — mis peab arvama sihukesest tembest? — ühe jalaga koer. No see on alles pagana ime! Ühe jalaga koer on hüpnud peremehe kõr- val üle selle kannulise issanda välja. Mis pärgel pean mõtlema sihukesest tembest? Kas on sortsid ning laplased lihtvel? Häh?» Nii seisis ta raiesmaal ja arutas, sasis oma musti kare- daid juukseid, pööritas suutubakat esihammaste vahel ja kort- sutas koledalt oma halle kulmukarvu. — Viimaks hakkas ta ometi liikuma, kuid mõistmata nägemust raiesmaal: ühe jalaga koera, kes hüples oma peremehe kõrval. Selle üle mõtiskles ta kaua, avaldamata seda kellegi, enne kui alles surivoodil, kus küsis oma hellalt minialt, mis see arvab sihukesest imest, mis ei andnud talle rahu koguni surmasuus. Siis kõneles naine ta kõrva, pisarad silmis, palus mehest heita kõik säärased mõt- ted ja mõelda ainult oma surematule hinge. Sellele ei vasta-

nud vanamees sõnagi, vaid vahtis järelejätmata enese ette; ja nii viis ta imeliku raiesmaa mõistatuse seletust saamata enesega ühes hauda.

Kuid peagi paranes pihtidest puretud Lauri jalg ja endiselt askeldas mees jälle oma talus, kord metsades, kord avaras tares. Nii elas ta oma vahva naise ja lastega. Ja lastel, nii kaua kui nad olid ema hoole all, ei puudunud kunagi ei rahu, ei sukk, ei igapäevane peatoidus ega roosk.

Kekkuri vabadikukohta valitses Timo, ja naiseks oli tal teine Kuokkala kaksikõdedest. Nii iseloomult kui välisuselt oli see õe sarnane: tugeva rinnaga, püsti ninaga ja ruske nahaga matsakas. Kõneldi ometi, et tal oli pisut helleme süda kui õel, veli Lauri naisel. Timo hoidis teda väga, olgugi et ta juuksed vahel ügeda abikaasa pihus tolmasid; sest polnud hea tema ennast uhkeldada. Timo püüdis ka alati igaviisi naise tahtmist täita ja hästi läks talus töö ning toimetus. Kuid oli üks asjaolu, mis aeg-ajalt pisut maja rahu segas. Timol oli kombeks, kõvasti juurdunud kombeks kord aastas, nii umbes pühameestepäeva paiku, pea põhjalikult täis võtta, viibides päeva või paar külas rõõmsate seltsimeeste hulgas. Kuid sel'st tõusis alles mürgel, kui ta viimaks tarvilikuks pidas jälle koju tulla.

Kord ühel pühapäeval, viinakuu lõpul või talvekuu algul, sattus mees jälle pisut eksiteele, kukkus lõbusale joomingule Tammiku Küösti ja Karkkula Aapeli seltsis. Tammiku jahe-das ärklitoas kummutasid nad musta läikivat pudelit, vestsid südamlikult, lasksid laulu ja kaelustasid kõige kallimate sõpradena. Nii veetsid nad kaks ööd ja päeva, hurraatades ja jorutades ning heites hooletult segaseid pilke kõrge kambri tuu'isest aknast välja. Nad vaatasid üle sõnnikuse tara, üle õlgkatusega lauda, üle kivise künka, üle põldude ja niitude, kuni kauge Lemmilä sooni, mille kohal kõrgel pilvede piiril liuglesid luiged, keerlesid sinna ja tänna oma teekonnal lõunamaile. Nii vaatasid nad ükskõiksest, vaatasid ähmaseil sikusilmil, trallitasid ja õõtsutasid päid, kus mühis, kohises mõnusaalt; kaugel olid neist viletsa hariliku inimlapse hooled ning meelemured.

Kuid koitis viimaks kolmas päev, ja sõbrakesed ärkasid oma kõvadest asemetest valutava peaga. Otsas oli nii raha kui ka viin ja mingi abinõuga ei saanud enam sundida perenaist lähkereid avama. Hääletult ja mõru näoga hakkas Timo viimaks kodu

poole astuma; astus kõmpides piki tanumat, astus üles mööda muremäge, mõeldes äkilisele Kekkuri perenaisele. Haledalt rippusid mehe villased püksid ja pükste ning punatriibulise vesti vahelt tolknes särk kangesti välja; väikesed verd täis imbunud silmad jõllitasid ta peas, kui ta Kekkuri poole kõn-dis, juuksed tuhande tuustina; ja kaugele õhkus mehe avatud rind, õhkus ning punctas nagu vaskkatla küüritud külge. Nii sammus ta süngel meelel ja vihaselt vaatasid teda metsad, mäed ning orud. Koltunud kask seal kaebas kangesti tema peale, süinge kuusk kaebas tema peale, ja nagu must hammustav tont seisis tee ääres tõrvaskänd; kogu loodus, mis enne nii armas, näitas talle nüüd võõrasema armutut nägu. Kuid puudele, kividele ja kändudele ei heitnud ta nüüd eriti oma pilkusi, vaid sihtis aga silmi ettepoole, mõeldes Kekkuri ägedale perenaisele. Kes talle iganes teel vastu tuli, noor või vana, mees või naine, vaevalt viitsis ta kordki nende poole silma heita, ja vaevalt oleks ta rohkem teinud sel teekonnal, kui Soome suur-vürst ise oleks tast möödunud kivisel jalgrajal. Hääletult, viltu-sui meenutades kodu, selle perenaist, teenijaid ja lapsi, astus ta edasi, ning aeg-ajalt tungis ta põuest äkiline, kuid vaikne ähkimine.

Viimaks aga jõudis ta koduõue ja siis seisatas ta mõlgutama, kuidas usaldaks tuppa astuda ja kas leiduks selle päikese all veel abinõu, mis võiks pisut lepitada vihast vanamoori. Seal nüüd murdis ta oma pead, murdis kaudu, vaatas sinna, vaatas tänna, silmas viimaks puuriita kuuri all, ja peagi torkas mõte ta pähe ning ta lausus enesele: «Nüüd olen leidnud abinõu.» Ja kohe hakkas ta riidast halgusid käsi varrele laduma. Ja nüüd, kui tal oli süles hiiglakandam, hakkas ta kõmpima toa poole, lootes selle võttega valju naist lepitada. Komberdades astus ta trepist üles, tuli eeskotta ja hüüdis ilmsüütu häälega: «Tehke üks lahti, lapsed seal sees, poisid või tüdrukud.» Tuli viimaks pisuke pois, väike piimalõug Jooseppi, avas ukse ja Timo astus oma kandamiga sisse, hääletult, vaadates silmi pilgutamata otse enese ette. Ja kui ta oli puusületäie kolinal nurka lasknud, lausus ta: «Puuriit hakkab juba hullul kombel alama, kuid see mõni mure — on ju Jukolal metsa.» Kui ta selle oli öelnud, usaldas ta rutulise pilgu perenaise poole heita, kuid sealt vaatas talle vastu karistuse ähvardav äikesepilv.

Raske silmapilk oli käes. Vaevalt oli eit saanud karjatada snust küsimuse: «Kus oled sa olnud, sina riivatu?», kui juba

plaksatas Timo mõlematele põskedele, plaksatas üpris tulimult paremalt poolt, pahemalt poolt. Kuid varsti vaikis ometi hoo pide plaksumine ja järgnes kohutav vaikus, mille jooksul Timo juuksed olid kanges leilis ning maailm pöörles ringi ta silmade ees. Viimaks aga vihastus ta, haaras kinni naise kätest karedate pihkudega, asetas ta pingile istuma ja hoidis teda ilusasti seal mõne silmapilgu kinni. Seal siis kõneles vihasele naisele Timo, juuksed hirmsalt torris ja näost türgipunane: «Vaata nüüd, kui ma nüüd annaksin sulle päris täismehhe käega, sina lirma, sina eeslimära varss. Kas sa arvad, et mind ainult nii sama võib sagida? Ahah! eksid täiesti. Sihuke si mehigi on vähe, keda mina oma juuste kallale lasen, veel vähem kõiki vanamoore. Sest ma olen, pagan võtku, äkiline mees, nagu seda kahjuks nüüd tihti saab näha ja kuulda. Jaa, jaa, vaata, kui ma nüüd sindki pisut koolitan.» Nii ta seal ähvardas, ilma et oleks ähvardust täitnud. Kas ta ei raatsinud? Sest ta hoidis ometi väga oma naist. — Kuid vihasele kriiskas naine: «Lase lahti, sina neetud mees, lase silmapilk lahti!» Timo jahmatas väga, kaalus hetke: kas vabastada naine või taltsutada teda veel kauem. Eit kriiskas veel kord ja ikka tigemalt; Timo laskis käed lahti, kuid sedamaid olid mehe juuksed jälle jalgvatusel. Nüüd kihvatas ta uuesti ja üpris kõvasti, otsustas jätta eide kus pagan ning hakkas uhkesti välja astuma. Aeglaselt ja tiirutades sai ta ometi toast minema; sest eit sähisest ta kuklas, nagu räuskab väike ruske käokull punetava isametsise kuklas, nii et suled lendavad õhus. Kuid sellest suuremat hoolimata lohistas ta enese välja, lohistas väevõimuga, ja alles eeskoja lävel lõpetas naine sagimise, ähvardades meest kord veel õpetada; ja Timo astus mõõdukate sammudega trepist alla, lausudes minnes: «Nii mina eitesid õpetan.» Ta astus eemale, kadus humaliku taha; kuid seal tegi ta üpris väleda ringi talli poole, suu hapus muheluses, ja ronis üles lae peale. Seal viskas ta paar sületäit heinu alla hobustele latrisse, vajus siis pehmele kahisevale voodile, ja kui oli mõelnud pisut aega oma naise «äkilisest südamest», vajus raskesse unne.

Tuli öö, külm hallaöö, kuid Timot polnud näha. Üpris rahutuna läks perenaine voodisse ja ta sünged mõtted liikusid mehe ümber. «Vahest on ta viletsakene enese üles poonud; ehk on ta enese vihavimmas uputanud Nõmmeniidu põhjatusse allikasse; või on metsas magama jäänud ja külmetab enesel nüüd kindlasti nina, küüned ning käpad, see õnnetu pojakenel!» Nii ta

mõitles ja purskas peagi kibedasti nutma, lamades voodis ilma armsa abikaasata. Seal õhkas ja nunksus ta mõne aja, mõne valusa silmapilgu, ja rahutu ootas ta kõrv kolinat trepil ning eeskojas. Öö jõudis ikka kaugemale, kuid ei kestnud läheneva mehe samme. Viimaks tõusis naine, pani riided selga ja süütas aukliku kardlaterna, kavatsedes kadunud meest otsima asuda. Kuid ükski ei usaldanud ta välja õisesse pimedusse minna. Kangele kartis ta ikka tont, viirastusi ja mitmesuguseid kodukäijaid. Teda kohutas koledasti ka nende oma saun, kuhu äsja oli surnud vana vallavaene, vahthabemega Honkamäe lisakki. Seepärast äratas ta tüdruku Taava endale seltsiliseks teele; Taava tõusis, ajas riided selga, kuid mossis, vihasele järgnes ta perenaisele välja külma, koledasse öösse. Kõigepealt otsisid nad läbi sauna, siis rehe, kuid asjata. Tulid nad jälle õue, perenaine ruttas nuttes põllupeenrale ja hakkas meest haledasti nimepidi hüüdma. Ta hõikas valjusti, ja mets kajas, kajas vastu rehi avaras nõos. Viimaks kuulsid nad tallilao pealt vastuseks mingit karedat, kahisevat korinat, ja sinna ruttasid nüüd naised. Perenaine ronis lae peale, latern käes, leidis Timo, kes end kahiseval asemel istuli ajades talle unest jaurana vastu jollitas, nagu huntidest ahistatud, ogaraks actud vana oinas raiesmaal. Ei jää ta inimese kaitse alla, kes ta kiskjate kurgust päästis, vaid hakkab äkki, vastu igatse arvamist, peast pöörane loom, kepsutades huntidele järele jooksmas; seisatab aeg-ajalt, kõpsutab jalgu ja jollitab kangele. Nii vaatas nüüd ka Timo, tundmata kobe oma naist; oli vahest pisut veel pohmeluse udu alles ta peas.

Naine. Mis sa siin istud? Tule sisse; ega sa, jumala loom, tarvitse end siin pakase käes kõrvetada; olgugi et ütlesin sulle pahasti. Tule sisse, Timo.

Timo. No kes te siis olete?

Naine. Issand hoidku! Kas sa juba nii hukas oled, et enam mindki ei tunne? Hohhoo! Näe nii, näe nüimoodi seepatt ja pärgel siin maailmas selle vaese hingekehe hulluks ajavad. Oi-oi seda häda!

Timo. Mis te seal ulute? — Ja kes te õieti olete?

Naine. Ah oi, oh oi! Timo, Timo!

Timo. Häh?

Naine. Kas sa mind enam ei tunne? Ma olen ju Ulla, sinu oma naine.

Timo. Jassoo! Tõsi küll!

Naine. Tule sisse ja ära vedele siin külmal tallilaol. Oh, sind viletsakest!

Timo. No nagu oleks mõni suur härra tallilaol lamanud. Ole vait ja ära aja lapsejuttu. Polnud mehel siingi viga olla.

Tüdruk. Ei anna pöörased vaesele teenijale öö ajalgi puhkust, vaid peab siin mööda nurki nuhkima joobnud siga otsides.

Naine. Rutta nüüd. Ulata käsi siia ja astu ilusasti alla.

Tüdruk. Või anna veel käsi; koibapidi lohistaksin ma te roju mäele.

Timo. Mis see Taava seal all nii pahandab? Ole vait, tüdruk, pole meil siin kellelgi veel pobuli ega pabula võtta häda.

Tüdruk. Küll ma ta alles pabuldaksin, kui oleksin vana-ema lahtise kõhuga must lammas.

Naine. Suu kinni, sina seal, ja hoia seda laternat. — No kas sa ei pääse sealt juba?

Timo. Küllap mina tasapisi tulen; minge teie aga nüüd ees tuppa.

Nad astusid tuppa, ees perenaine ja tüdruk, viimasena Timo. Tüdruk ruttas kohe voodisse, pomisedes vihaselt omaette, kuid perenaine korraldas mehele väledalt öhtusööki. Ta pani lauale leiba, võid, loomaliha ja suuri, terveid kartuleid; ning heameelega hakkas Timo sööma. Kuid haledalt, silmad pisarais, vaatles teda naine laua teisest otsast.

Naine. Eks ma öelnud: miks sa ei püsi ilusasti kodus, hull inimene, kui tead, et ma olen seesugune äkiline Mustlase-Kaisa? Rebisin sind jälle juustestki. Mis sa tuled mu küünte vahele, mis sa ometi tuled vanamoori küüsi? Ma rebisin sind ju jällegi!

Timo. No nagu oleksid mõnd suurt saksa tutist sakutanud. Mis sa seal hädaldad lapsikul kombel, kui pole siin midagi viga? Oli see aga tuline sikutus ja trääsisid mind mehisel meel. Hihih! Pagana päralt! Mine lase kalja.

Naine. Mis sa vedeled siis ööd ja päevad külades ning külakõrtsides, ööd ja päevad? Kas see on kellegi komme?

Timo. On ju sedagi olnud nii kord aastas, on küll, seda ei või salata.

Naine. Kus sa jälle mürasid, kus ja kellega? Ütle! Mibukese vurlega?

Timo. Oli ju neid kamraade, oli muidugi.

Naine. Kus ja kellega sa prassisid? Ütle silmapilk.

Timo. Häh, Tammiku Küösti ja Karkkula Aapeliga seal Tammiku ärklikambris.

Naine. Mida te jõite?

Timo. Ainult viina, ei sellest kallimat kaupa. Nii, kust need rummid meile tuleksid, rummid ja peenemad napsid?

Naine. Te jumalakartmatud! Kargaks nüüd surm su kal-
lale, siis vajuksid ilma armu ja halastuseta alla kõige sügava-
masse põrgusse.

Timo. Harva, harva, jumal paraku, oleme minekuvalmis. Kuid misjaoks nüüd siis surema peaks, kõige paremas eas? Ära kõnele surmast ja lase mulle kalja.

Punakaspruuni vahutavat kalja laskis eit astjast mehele, kes mehise kõhutaie peale peaaegu terve kibü tühjendas. Ja siis läksid nad mõlemad öisele puhkusele.

Kuid on jutustada veel teinegi pool selle perenaise iseloomust. — Pühapäeva või suurte pühade hommikul, kui ta oli ühes mehega lauakirikusse minemas, palus ta tuliseid pisaraid valades alati kõigilt pereliikmetelt andeks, mis ta iganes nende vastu oleks patustanud. Ja see silmapilk oli Kekkuri majas härduse silmapilk.

Oli kord jällegi selline juhtum ühe suvise pühapäeva hommikul. Sulavamail sõnul ja palavamail pisarail kui iialgi enne oli perenaine oma andekspalumise esitanud, alates oma mehega ning lõpetades karjapoisiga. Siis läks Timo välja, et kiirustada hobuse vankri ette rakendamist, astus õnnelikuna, suu rahulolu muiges, särgikaelus kergitatud kõrgele kuklasse, kergitatud naise käbeda käega. Ja ta kõneles sulasele, kes õues hobust valjastas: «Küll see meie eit on süiski tubli eit, on tõepoolest, seda ei või salata. Mis saaks minust vaesest ühes lapsepõnnidega ilma temata, sellise perenaiseta? Ega, pagan võtku, kolmsada rubla seda kahju kataks, kui sihuke eit sureks; ega piisaks neljasajastki. Usu mind, Kaape-poju.» Nii ta kõneles, ja mis ta ütles, sellega oli väle Kaape otsekoheselt silmapilk päri, olgugi et iga kord, kui ta teisele poole rusket ruuna juhtus, ilmus ta näole peiari naerumuie: Kuid viimaks astus perenaine välja oma uue, kahiseva undrukuga, välkuvate rätikutega ja nutust tursunud näoga; ta lähenes vankrile, ronis tõsisena peale ja istus õhates pingile. Ja paremale poole ta kõrvale istus Timo, ohjad pihus, punetav kui sügissuve täiskuu, punetav, muhelev ja õnnelik, täis tervist, verd ning jõudu. Ta tõmbas

pisut ohje, matsutas kord suud, ja kohe laskis vale ruun traami mööda kirikuteed. Peagi kadusid nad kaasiku varjulisse avaneva ja mõne aja valendas liivane tolm kuiva tee kohal.

Kuid Vuohenkalma vabadikumajas kivisel künkal kirikutee ääres elas ja töötas Eero, noorim vennastest. Ta oli kihelkonna hoolas ja tark jahikubjas, kelle korraldatud jahtide ajal osavalt juhitud jälgimisel nii mõnigi hunt, mõnigi ilves ning karu oma elu pidi kaotama. Palju kasutas nimismees teda oma asemikuna ametipiirkonnas, sest harilikult õnnestusid tema actud asjad hästi. Ta kirjutamis- ja rehkendamisoskus tõi talle ka palju tööd ja tegevust ning samuti ka sissetulekut. Kuid see pärast ei jätnud ta oma maaharimistki hooletusse, vaid juhatas ikka korrapäraselt ja tulise hooga töid ning tegevust ja keegi ei saanud tema õues logelda. Ikka lendas ta pilk teraselt ringi, nagu sihik kõvera nokaga kulli terane silm raiesmaal kuiva kase oksalt suvepäikese heledas paistes.

Kuid pühapäeval või suurtel pühadel uuris ta kas ajalehte või pani ise kirja sõnumeid ja ühiskondlikke uudiseid oma kihelkonnast, et saata neid samale ajalehele. Ja meeleldi võttis toimetust alati vastu ta saadetised, mille sisu oli üsna tuumakas, esitusviis tabav ja selge, tihtheale vaimukaski. Ja säärase huvide tõttu laienes ta vaade elu ning maailma kohta. Sünnimaa polnud talle enam ebamäärane osa ebamäärases maailmas, ilma mingi teadmiseta, kuskohal ja missugune. Vaid ta teadis, kus asub see maa, see armas nurgake maailmas, kus elab, töötab ja võitleb soome rahvas ning mille põues puhkavad meie esiisade luud. Ta tundis selle maa piire, selle meresid, ta salaja naeratavaid järvi ja noid haguaedadena jooksvaid männilisi mäeselgi. Kogu meie kodumaa pilt, selle sõbralik emapale oli igaveseks surutud ta südame sügavusse. Ja sellest kõigest kasvas ta tahe ja püüe meie maa õnne ning hüvangu poole. Tema julge, väsimatu tegevuse tõttu ehitati kihelkonda mingi rahvakool, mis kuulus esimeste hulka Soomes. Ja veel mõne muugi kasuliku ettevõtte viis ta oma kihelkonnas läbi. — Tema majanduslike hoolitsuste ja pingutuste eesmärgiks oli ühtesoodu ka see, et ta oma vanemast pojast oli otsustanud koolitada haritud inimese, teadusemehe.

Naiseks oli tal Seunala sale tütar, linajuukseline, karskesilmaline Anna, seesama, kes oli näinud imelikke nägemusi ja ennustanud sonides palju imelisi asju. See oli perenaiseks Vuohenkalma vabas, uhkes vabadikumajas; kuid liiga kaugele

ei ulatunud ometi ta perenaisevõim. Enamjagu läks siin majapidamine peremehe hoole ja tegevuse najal. Tema taskus kõlksusid rukikirstu võtmed, tema ise määras ja mõõtis moona nii pere kui karja jaoks ning maksis nii tüdrukute kui sulaste palgad. — Tihti kõnnib perenaine nukralt, seisab kolde ääres paja lähedal, mõtiskledes hääletult. Kui ta aga jälle oma lapsukese kätki kohale kummardub, siis säravad ta silmad imekaunilt. Ta rõõmustab, kui priske «kuldkäbrike» ta rüpes heledalt naerab ning vähkreb. Ja toita teda oma rinna piimaga, hoida teda, riietada ja «kasvatada temast püha rahulinna pärijat», nagu ta endamisi ise rääkis, — sellest särab ara perenaise pilk.

Kord suvel, ühel pühapäeva õhtul, kui päike loodele laskus ja vaikne oli ilm ning mets, istus ta üksi oma lapsega, istus, pingil laua otsas. Oma niitusid, kütismaid kaemas oli Eero ja külasse olid läinud kõik teenijad. — Oli nüüd kaunis rahu nii väljas kui pühapäevaseks lagedas toas ning naeratas lehistatud põrand. Oli rahu ja vaikus; ainult aeg-ajalt kuuldus kasemäelt karjakellade kauge kõlksumine. — Aga pingil istus noor perenaine ja kõneles oma lapsega, kes vaatas rüpest talle vastu nagu hõõguv hommik. «Ütle, mu väiksekene,» rääkis ta, ümisesedes pool lauldes, pool kõneldes, «ütle, mu väiksekene, kuis oskaid sa koju tulla? — Tulin mööda Turu teed, tipsutasin mööda Häme härjateid. — Kuid millest tundsid oma kodu, mu väiksekene? — Hallist koerast värava all, tundsin maja kuldsest kaevust, ja olid veel kirikhärra hobused heinaküünis ning õllemaat õlekiünis. — Millest tundsid sina emakese armsa, millest oma isa sina tundsid? — Ema ammutas õllevirret lõkendava leegi lähedal, ammutas ja laulis, laulis heleda häälega, rätik kaelas, rätik kui lumi ning vikerkaar. Millest oma isa mina tundsin? Voolis ta kirvekustast, voolis kuldse akna ääres. — Nii leidsid sa tee, nii tundsid sa toas ema ning isa. Kuid kus on nüüd sinu isa, kus on, ja kas mäletab ta meid? — Küllap ta mäletab, ja kuigi tema sind ei mäleta, siis ei unusta sind mina, ei elades, ei surmas, sind, mu hinge hommikuõhetus ja õhtuhämarus, sina mu rõõm ning kurbus imekaunis. No miks sa mu kurbus siis oled? Ah! see maailm on nii kaval ja tõmine ning mõnigi purjetaja on vajunud ta merede igavesse põue. Ütle, mu lapsuke, mu sinililleke, ütle, kas ei tahaks sa purjetada ära siit rahu igisadamasse, kuni veel puhtana lehvib su lapsepõlve valge lipp? Rannal sumeda, vaikse järve seisab

tume Toonela talu; seal on hõlmas hämara lehestiku, süles
kastese salu lapsele valmis kätki ja valged linad ning vaibad.
Seepärast kuule mu laulu; see juhhib sind Toonela vürsti maale.
Oi, kuule mu südame laulu!

Toone mail on metsad kullas;
Seal on kätki mustas mullas,
Sinna mu lapse ma saadan.

Seal on lapsel lõbus olla,
Toone härra vainudella
Kaitseda Toonela karja.

Seal on lapsel lõbus olla,
Ohtu jõudes õõtsutella
Põlvedel Toonela neitsi.

On mu lapsel lõbus olla,
Kullast kätkis kiigutella,
Kuulata öösorri laulu.

Toone salus vaikus püha;
Sealt on kaugel vaen ja viha,
Kaugel maailma kavalus.

Nõnda laulis ta oma lapsele; ega helise kannel nii heledalt nagu siis tema hää! pühapäevaselt lagedas toas. Aga kui ta laulu oli lõpetanud, vaatas ta kaua hääletult aknast välja üles kõrguse poole; üles pühasse, peadpööritava avarusse ta vaatas; ja hele ning puhas oli taevast, ei paistnud kummuva kupli all ainustki pilvelinti; ainult põuapääsuke, vaevast silmale nähtav, seal õõtsus, lennates sinna-tänna, kerge ning väle nagu õnnelapse mõte. Seal istus naine, ja ta päikesest põletatud põsk vajus vastu unise lapse meelekohta; aga sinised silmad vaatasid üles sinisesse avarusse ning rahust säras ta otsaesine.

Tuli mees metsast ja kuulis õue naise laulu, mis polnud ta meelest veel ilal nii kaunisti kajanud. Ta astus tuppa, läks kambri päraotsa ja istus naise kõrvale; see oli hellus, mida ta varem o'i harva avaldanud. Ruttu pöördus naine ta poole, laskis lapse ta põlvedele, surus lauba vastu mehe rinda ja purskas taltsutamata nutma. Kuid nüüd heitis mees käsivarre ta

kaela ümber, lükates ühe salgu neist linakollaseist juukseist ta kõrva taha. Seal istusid nad vaikselt pühapäeva õhtul valgel pingil valge laua otsas.

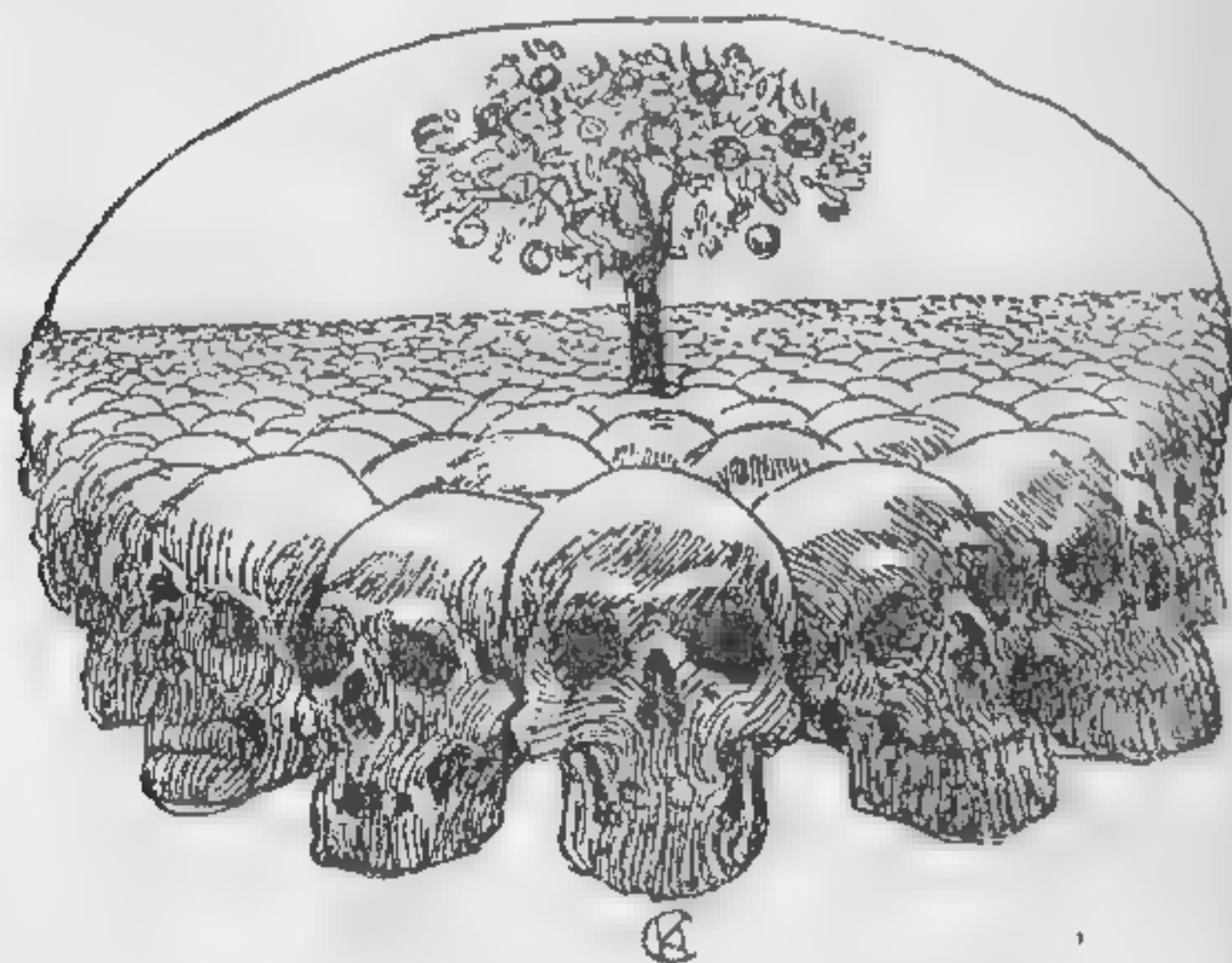
Nii elas ja töötas oma vabadikukohal Eero, vennastest noorem; ja olen nüüd jutustanud tüki iga venna elust kõige vanemast kuni kõige nooremale. Ja ma tahaksin veel jutustada ühest jõuluõhtust Juhani-Jukela talus. Sest vennaksed olid otsustanud veel kord koguneda jõuluõlgedele oma endises kodus.

Nad olid ka kõik kokku tulnud ühes naiste ja lastega; ja oli siis segimist Jukola avaras toas, kui suur lastesalk kahisevaid õlgedel vähkres ning püherdas. Seal kolde ümber istus jälle külade salk omavahel lõbusas jutustamises ja tore Kekkuri perenaine, Timo tõsine teinipoeg, liigutas seal mõnusalt Venla kõrdipada, mis ääreni täis valges vahus kees. Seal kolde juures nähti ka Simeoni, lauluraamat põlvel, valmis alustama ühist jõululaulu. Kuid taga laua ümber istusid teised vennad, vestes endistest aegadest, päevadest metsade öös ja Impivaara kändulisel raiesmaal, koopalise, kobiseva mäe all. Ja mälestused mineviku hädasohtudest, võitlustest ja töödest sulasid nende meeles magusalt ühte, nagu sulavad ühte metsad, orud, mäed ning kõrged nõmmed kauguse sinihämaras. Kõik liitus tume-daks, imekauniks uneks, ja meeste põues tundus vaikset nukrust. Nõnda vaatasid nad tagasi läinud päevadesse. Nõndap sügisõhtul, kui loodus on heitnud puhkusele ja koltunud seisab sõbralik salu, vaatleb karjane eemalt armast raiesmaad, kus ta kord suvel heitles, bigi valades vaevles. Kuum ja hauduv oli päev, eemal põrises äike ja uduna parvlesid parrud ning kärbsed, ajades karja metsikusse kiini. Kuid enne õhtut oli ta oma karja jälle kogunud ja astus kellade tilinal rõõmsalt koju. Seda päeva ta nüüd meenutab ja naeratab. Nõndaks meenutab ka mannermaal vananev meremees muistset maru merel. Pilved peitsid aluse pimedusse, vahutav voog ähvardas surmaga; aga enne kui öö oli tulnud, vaikis tuul, laine laskus ja uinus ning selgivast läänest sätendas jälle päike, näidates teed sadamasse. Seda maru mäletab nüüd meremees vaikselt rõõmuga. Nii meenutasid vennaksedki oma läinud päevi, istudes kuldse jõuluõhtul ümber Jukola laua ning vesteldes omavahel.

Kuid pada tõsteti tulelt, tehti tohikulistest halgudest koldele uhke tuli, ja selle leegitsevas valguses algas nüüd pidulik laul. Siis vaikis kohe laste käre käre, vaikisid ka vennaksed

oma vestluses laua ääres, kui Simeoni alustas imekannist lau'u, ja naised, raamatud rüpes, ühinesid kõik oma häältega. Kaunilt kajas laul põleva tule kohinas, ja kõigi häälest kaunimana helises teiste hulgas ikka kasina Anna puhas ning mahe hää. — Aga kui lõpuks laulmine lakkas, asusid nad õhtulanda ja vajusid viimaks pörandaõlgedele öisele puhkusele. — Kuid varakult ärkasid nad järgmisel hommikul, ärkasid, et minna helendavasse kirikusse, mis säras tuhandeist põlevaist küünlaist nagu taevas tähtedest. Kui aga päev oli päris valgeks läinud, tulid nad sealt võidu kihutades jälle tagasi ja veetsid vanas Jukolas rõõmsa jõulupäeva.

Aga siin on minu jutustuse lõpp. Ja nii olen jutustanud seitsmest vennast Soome saludes; ja mis oleks minul enam jutustada nende elupõlvest ning selle juhtumustest siin? See rändas rahulikult üles keskpäeva kõrgusse ja vajus rahu'ikult alla õhtu puhkusele mitme tuhande kuldse päikese keerus.

SELETUSI

Lk. 3. Suur maajagamine. A. 1757 võeti Soomes ette üldine maade ümbermõõtmine ja uuestijagamine omanikele. Selle eesmärgiks oli laiendada talupõldude ja -müüde ühtekokku kogumise ning külakondade harimata maatükkide jagamine. Selle ülesande lõpulevõimiseks kogu maal kulus aastakümneid, kuid Nurmijärve Palojoel, mille ümbrust ja olusid kirjeldab Kivi oma romaanis, toimus see maajagamine a. 1780—1783. Seal olevat ka üks talu sel puhul saanud seitse korda enam maad kui teised.

Lk. 6. Jahikubjas oli väiksem küla politseiametnik, kelle ülesannete hulka kuulus peamiselt karu- ja hundijahtide korraldamine.

Lk. 14. Leivad lae all. Soomes valmistatakse umbes meie karaski kujulisi ümaraid rukkileibu, mille keskel on auk. Leivad asetatakse varraste otsa lae alla, kus nad püsivad kaua aega söömiskõlvulistena.

Lk. 27. Võörkoti all mõeldakse pikka kotti, millel auk keskel; mõlemasse kotti otsa panuakse kraam ja kott heidetakse üle öla.

Lk. 29. Paimio neitsi. Ühe pool-vaimuliku laulu järgi on uhke tüdruk kirikuteel leivakoti mudalampi visanud, et seeda mööda kuivi jalu üle pääseda. Kuid jumala-anni teotamise pärast on leivakott igavesti ta jalgade külge jäänud.

Lk. 46. Laisk-Jaagu maailma-käraka all mõeldakse Vübury püssirohukeldri plahvatust a. 1495, mis rahvajuttudes on ühenduses sõjaülema Jakob de la Gardie (Laiska-Jaakko) nimega.

Lk. 47. Korgi torupill. Eestlane Kork, kellest Kivi romaanis paaril korral kõnet, on tõesti Palojoel elanud. Ta oli põgenenud mõisaori Eestimaalt ja elatas end võõrsil maatöölisena. Tal olnud ka torupill.

Lk. 49. Heinola pataljoni. Heinola linnakeses oli a. 1776—1809 väike sõjaväeosa.

Lk. 50. Hustote till (rootsi keeles: hur står det till) ja kappusivai (vene keeles: как поживаешь) — kuidas läheb, kuidas elad?

Lk. 54. Paltamo kassipiirak. Uhes rahvalikus laulus (trük. a. 1801) jutustatakse, kuidas keegi Oulu linna tollimees sai kingituseks ühelt Paltamo kihelkonna talupojalt piruka, mille sees oli kass kõigi karvadega.

Lk. 76. Prohvet Paavo. Savost. Pietistliku liikumise tegelane Paavo Ruotsalainen, kes a. 1838 käis ka Nurmijärvel.

Lk. 112. Hiiu hirvest kõneleb «Kalevala». Hiid — vägimees, nõid, vanapagan.

Lk. 123. Nagu piirivalvur kõva häälega. Originaalis ei mõelda mitte piirivalvurit, vaid maamõõtja abilist (rajamies), kes piirijamisel kauge maa tagant maamõõtjaga peab kõvasti kõnelema. Et eesti keeles vastav nimetus puudub ja piirivalvuri mõiste hästi tekstisse sobib, siis on tõlkija enesele siin ebatäpsuse lubanud. Tõlkes leidub veel paar samalaadilist kõrvalepõiget originaalist, kus üks mõiste on asendatud teisega, mis sisuliselt või kõlaliselt originaali omale lähedal, kui täpne tõlge oli võimatu.

Lk. 127. Kõnni koogumees. Kõnnid olid kuulus talupõrgadekellasseppade suguvõsa Ilmajõe kihelkonnas. Rahvajutu järgi ehitas üks Kõnnidest automaatse olendi, mis liikus kellavärgi abil ja mille külge olid kinnitatud maakirved (köplad). Oma mehhanismi abil kõndis ta mööda põldu ja rookis mättaid üles. Kuid et ta ennast ise ei osanud pöörata, siis hukkus ta viimaks jões, mis ette juhtus. Püüest, kohmakast inimesest öeldi: sa oled kui Kõnni koogumees.

Lk. 144. Ahti — veejumal; Ahtola — Ahti asupaik, vesi; Tapio — metsajumal; Tapiola, Metsola — Tapio asupaik, mets.

Lk. 145. Vuokatti — mäesalg Kirde-Soomes. Kuusamo kirik — sealsamas. Porrassalme võitlusväli, kus soomlased ja venelased a. 1789 sõdisid, on Mikkelil linna lähedal.

Lk. 150. Pimentola — pära-põhjamaa, pimeduse maa, Lapi.

Lk. 163. Soomeneem. Soomlased kutsuvad oma maad ka poolsaareks, neemeks.

Lk. 174. Skooll ütles rootslane. Skäll — terviseks.

Lk. 178. Toonela (Tuonela) — surmate riik, Manala; Tuoni — selle valitseja, surm.

Lk. 178. Korstnapühkija jutlus põhineb soome uuema rahvaluule andmel, mida Kivi kõlbeliselt silunud. Korstnapühkijail oli viisiks pidada sääraseid «jutlusi», seistes üleval korstna otsas.

Lk. 182. Nukari tamm, veesulg, on Nurmijärvel Nukari külas Vanta jõel.

Lk. 209. Karja ja Nurmijärve röövlid. Karja kihelkonna röövleist ei teata praegu, kuid Nurmijärvel liikunud 1820. a. paiku suuri röövlisalku.

Lk. 220. Viinapõletamine oli Soomes möödunud sajandi esimesel poolel (kuni 1866. a.) igal kodanikul lubatud, millist luba ka jõukad talupojad kasutasid.

Lk. 239. Nimismees — kõrgem politseiametnik maal.

Lk. 245. Parola nõmm on Hämeenlinna lähedal, kus Soome sõjavägi pärast Rootsi aega (a. 1809 peale) pidas oma harjutusi.

Lk. 245. Kyrö sõja all on mõeldud Isokyrö ehk Napue lahingut veebruarikuus 1714 Soome ja Vene sõjaväe vahel, mis rahva mälestuse järgi olnud väga verine.

Lk. 255. Kuke saba alla jõudmine tähendab aabitsa lõpuni õppimist, sest vanal aabitsal oli kuke pilt tagakaanel.

Lk. 283. Loimaa — kihelkond Edela-Soomes.

Lk. 284. Lugu Viksari oli Soomes tuntud rahvaraamatust «Viksari ehk kurat pudelis». Samuti esineb Viksari ühes vanas näidendis.

Lk. 300. Tuusula pastor. Tuusula kihelkonnas (Helsingi läänis) on elanud kord kirikhärra, kelle kurat rahvajutu järgi lõpuks metsa viis.

Lk. 306. Rootsi kuninga riigis. Muidugi kuulus Soome ajajärgul, millest vestab Kivi oma romaanis, juba Vene alla. Kuid rahvas tarvitas traditsiooni tõttu veel kaua aega vanu kõnekäände.

Lk. 327. Auklik latern. Endisel ajal, kui ei olnud klaaslaternaid, tarvitati maal plekist laternaid, mis olid üleni täis löödud väikesi augukesti, kust valgus välja paistis.

Lk. 330. Lause — «Kogu meie kodumaa pilt, selle sõbralik emapale oli igaveseks surutud ta südame sügavusse» — on paigutatud Aleksis Kivi hauasambale, mis püstitati a. 1877 Tuusula kalmistul.

ALEKSIS KIVI

Aleksis Kivi on silmapaistev realistliku suuna esindaja soome kirjanduses.

Aleksis Stenwall-Kivi kodukohaks oli Lõuna-Soome, kus ta sündis 10. okt. 1834. a. Helsingi lähikonnas Uusimaa lääni Nurmijärve kihelkonna Palojõe külas külarätsepa pojana. Vaese rätsepapoja haridustee ei olnud hõlpus. Kivi lapsepõlve ajal ei olnud Nurmijärve kihelkonnas veel alalist kooli, raamatutarkuse alged omandas ta koolmeister Costianderi rändkoolis, mida peeti tavaliselt kaks nädalat igas külakonnas. Kehvuses elav külarahvas oli ebauusklik, täiskasvanutegi hulgas leidis kirjaoskamatuid ja lugema õppimisest kõrvalhoidujaid karistati veel 40-ndate aastate alguses jalgpau-nuhtlusega. Aleksist ei huvitanud perekonna peamine tegevusala — rätsepatöö, vaid peale raamatute köitsid ta meeli joonistamine, jahilkäimine ja mõnede nähtud inimeste koomiline järeleaimamine laste mängudes. 1846. a. sügisel viidi õpihimuline pois Helsingisse, kus ta esiteks õppis ühe aasta rootsi keelt, milles tol ajal Soomes kõik kooliharidus anti, ja seejärel linna-alkkoolis. Kuid materiaalne kitsikus ja sellest tingitud tervise nõrgenemine põhjustasid teistest mahajäämise ja kooliõpingute katkestamise 1852. a. alkukooli kõrgemal astmel. Seejärel õppis ta iseseisvalt mõne üliõpilase juhatusel ülikoolieksameiks. Samal ajal tegi ta algust jutukeste ja näidendite septsamisega, nii et sõprade hulgas hakati teda pidama tulevaseks kirjanikuks. Oma kirjandusliku tegevusega võitis ta peagi ka mõnede õppejõudude poolehoidu, kes püüdsid teda majanduslikult abistada. 1857. a. sooritas Kivi üliõpilaseksamid, kuid rahapuuduse ja haiguse tõttu võis end ajaloo-keelteaduskonda sisse kirjutada alles 1859. a. Ülikooli nimekirjas oli Kivi 1865. aastani, kuid õppetööst võttis tegelikult osa ainult tükeldi, kokku kolme semestri vältel — pidevateks õpinguteks puudus raha, tervis ja ka tarvilikud eelteadmised. Seevastu hakkas üha rohkem tähelepanu ja aega nõudma kirjanduslik töö.

Üliõpilasaastail elas Kivi enamasti kodus Nurmijärvel või Siuntios venna juures. 1864. a. asus ta päriselt elama Siuntio kihelkonda Fanjunkarsi-nimelisse majakesse, mille eakas omanik Charlotte Lönnqvist tema eest emalikult hoolitses. Kuid Kivi ennegi nõrk tervis ei paranenud, vaatamata rangele korrale söömisel ja keha karastamisele, vaid hakkasid ilmnema üha tugevamad närvikava häired. 1871. a. sügisel tuli teda viia vaimuhaiglasse, kust ta 1872. a. kevadel parandamatuna koju saadeti. Oma viimase eluaasta elas Aleksis Kivi rätsepast venna Alpertti juures Tuusula

kihelkonnas, kus suri 31. detsembril 1872. a. Ta maeti kohalikule Tuusula kalmistule. Hauale püstitati 1877. a. mälestussammas.

Aleksis Kivi kirjandusse tuleku ajal tegi soomekeelne kirjandus alles oma esimesi samme, sest kuni 40-ndate aastateni oli Soomes kirjanduslikuks keeleks rootsi keel. Aleksis Kivi oli esimene silmapaistev soome kirjanik proosa ja draama alal. Veel rohkem: tema näidendid panid aluse soome teatrile ning tema «Nõmme kingsepad» ja «Seitse venda» rajasid realistliku suuna soome kirjanduses, kuigi Kivi loomingus leidub ka romantismi jooni.

Aleksis Kivi on kirjutanud luuletusi, üle kümne ühe- ja mitmevaatuselise näidendi ning romaani «Seitse venda». Luuletustest ilmus kogu «Kanarbik» (1866). Aleksis Kivi draamad «Kullervo» (1864, «Kalevala» ainetel), «Pögenejad» (1867), pübliaeline «Lea» (1869) ning rahvalikud komöödiad «Nõmme kingsepad» (1864) ja «Kihlus» (1866) on tähelepanuväärsed saavutused soome draamakirjanduses. «Nõmme kingsepad» oli esimene tõeliselt algupärane komöödia soome keeles, mille väärset ei ole ühtlasi tänini soome kirjanduses komöödiažanris loodud.

Romaan «Seitse venda» on Aleksis Kivi peateos ning ühtlasi üks paremaid teoseid soome kirjanduses. See oli kirjanikul kavatsatud algul novellina, siis näidendina, mille järgedeks on teoses leiduvad vaimukad dialoogid, lõpuks kujunes sellest romaan, mis trükiti annete kaupa ilmuvast Soome Kirjanduse Seltsi «Novellikirjavaras» 1870. a. Selles romaanis näitab Kivi ennast soome talupoegade elu hea tundjana, samuti oma põhiolemuselt rahvaliku huumori harukordse meistrina. Romaani keelena võttis Kivi tarvitusele tõelise, elava rahvakeele selle piltlike ning lopsakate väljendustega, mis, samuti nagu romaani realistlik elukujutus, äratas mõnede tolleaegsete konservatiivsete kirjandustegelaste hulgas (A. Ahlqvist) isegi hukkamõistu, mille tõttu takistati teose väljaandmist eri raamatuna. Kuid rahva hulgas võeti teos kohe hästi vastu ja ajalches «Keski-Suomi» avaldati 1872. a. soovi, et «Seitse venda» trükitaks uuesti, odavamana kui enne, nõnda et see pääseks laiemalt levima, sest «ei üheski teoses ole siia maani soome rahva elu nii täpselt ja tõepäraselt kujutatud kui siin». Teose tugevaks küljeks on huumori kõrval suurepärane karakterite kujundus. Meelde jäävad, omapärased kujud on seitse venda, köster, Taela-Matti jt.

Kivi kujutab oma teoses rahva igapäevast elu-olu — rasket tööd alepöldude ülesharimisel primitiivsete abinõudega, võitlust hallaga, madalat haridustaset, algelist arstimist kupulaskmisega jne.

Romaan kajastab soome talupoegade elu möödunud sajandi esimesel poolel, patriarhaalse külakogukonna kadumist, jõuka soome talupoegkonna kujunemist ja edasiarenemist, esimesi kapitalismi arengu mõjusid külas, külakodanluse tekkimist, küla kihistumist.

Teoses ilmneb Kivi püüdnud ühiskondliku elu nähtuste käsitlemisel — jõuka talupoegkonna idealiseerimine jm., kuid me hindame «Seitset venda» kui kõrge kunstiväärtusega teost, mis annab mitmekülgse, realistliku läbi-
lõike soome külast möödunud sajandi algupoolel. Teatud opositsiooni on Kivi teostes märgata aadliseisuse vastu — «Seitsmes vennas» näeme seda eriti Juhani sõnades Viertola härrale (lk. 191–2), mis varasemates soome trükkides olid isegi välja jäetud. Selgemini ilmneb aadliseisuse vastane hoiak Kivi käsikirjana säilinud näidendis «Selma vembud» (kirju-

tatud u. 1869. a.), kus Kivi ilmselt on tahtnud naeruvääristada aadlike rumalust ja upsakust. Teose keskne tegelane vana aadlik on rikas, seejuures juhm, ahne, nii ihne, et ei raatsi korralikult süüagi, ei maksa teenijatele palka jne.

«Seitset venda» on korduvalt tõlgitud mitmetesse keeltesse. Oma elurõõmsa huumoriga ja värvikate piltidega rahva elust ning Soome loodusest on see teos kõrgelt hinnatavaks saavutuseks soome kirjanduses.

Toim.

Киви Алексис
СЕМЕРО БРАТЬЕВ
На эстонском языке
Перевод Ф. Туглас
Иллюстрации А. Галлен-Каллела
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маantee 10.

Toimetaja V. Noorkõlv.
Kunstiline toimetaja H. Vitsur.
Tehniline toimetaja O. Kasemets.

Korrektorid:
E. Männik ja E. Hiedel.

Ladumisele antud 5. IV 1955. Trükkimisele
antud 1. VI 1955. Paber 54x84, 1/16. Trüki-
poognaid 21,5 + 7 kleebist. Formaadi 60x92
kohaldatud trükipoognaid 17,99. Arvutus-
poognaid 18,64. Trükiarv 30 000. MB-09093.
Tellimise nr. 1881. Trükikoda «Kommunist».
Tallinn, Pikk tänn. 2

Hind rubl. 6.30.